

De economische en sociaal-maatschappelijke impact van de dollarisering in Ecuador

Eindscriptie voor de studie Algemene Letteren/ Taal & Cultuurstudies
aan de Universiteit van Utrecht
Specialisatie: Latijns-Amerika Studies

Door:	Stef van Beek (Studentnummer 9535608)
Begeleider:	Kees Koonings (Antropologie)
Tweede lezer:	Klaas Wellinga (Latijns-Amerika Studies)
Voor:	Examencommissie Letteren
Datum:	7 augustus 2004

Inhoudsopgave:

Hoofdstuk 1: Dollarisering: een inleiding	4
1.1 Onderwerpskeuze	4
1.2 Dollarisering en relevante overwegingen bij de besluitvorming.....	4
1.2.1 Vormen van dollarisering.....	5
1.2.2 Waarom dollariseren?	5
1.2.3 Voordelen	6
1.2.4 Nadelen.....	7
1.2.5 Resultaten met dollarisering.....	8
1.2.6 Toekomst voor de dollarisering	9
1.2.7 Klassenstructuren in Latijns-Amerika en neoliberale invloed.....	9
1.3 Probleemstelling	12
1.4 Methodologie.....	13
1.5 Opbouw scriptie.....	14
Hoofdstuk 2: Dollarisering in Ecuador:.....	16
2.1 Relevante karakteristieken van Ecuador	16
2.2 Politieke en economische geschiedenis	18
2.2.1 Nationale machtsverhoudingen.....	20
2.2.2 Invloed internationale actoren in Ecuador.....	22
2.2.3 Bankcrisis van 1999	23
2.3 Dollarisering in Ecuador	27
2.3.1 Situatie voorafgaande aan de dollarisering.....	27
2.3.2 Besluitvorming en reacties bevolking	33
2.3.3 Uitvoering/Institutionele uitwerking besluit en implicaties	35
2.4 Visies voor en tegen dollarisering in Ecuador.....	38
2.4.1 Voorstanders	38
2.4.2 Tegenstanders	41
2.5 Resultaten en impact dollarisering.....	45
2.5.1 Macro-economische impact.....	46
2.5.2 Micro-economische en sociale impact	49
2.6 Evaluatie.....	53
Hoofdstuk 3: Impact van dollarisering voor lokale economie van Cuenca	55
3.1 Cuenca.....	55
3.1.1 Sociaal-economisch karakter van Cuenca	56
3.1.2 Bedrijvigheid	59
3.1.3 Klassenverhoudingen	60
3.1.4 Emigratie	62
3.2 Hoe is de dollarisering ontvangen in Cuenca?	65
3.2.1 Opinie	66
3.2.2 Gewenning aan de dollar	68
3.3 Prijsontwikkelingen en de loonontwikkeling tussen 1999 en 2003	70
3.3.1 Statistische realiteit	71
3.3.2 Ervaringen bevolking met betrekking tot prijsstijgingen	74
3.4 Gevolgen dollarisering voor de lokale economie	82
3.5 Conclusie.....	84
Hoofdstuk 4: De lage klasse en dollarisering	85
4.1 Economische impact lage klasse	85
4.2 Sociale impact lage klasse.....	99
4.3 Conclusie:.....	112

Hoofdstuk 5: De middenklasse en dollarisering	113
5.1 Economische impact middenklasse	113
5.2 Sociale impact middenklasse.....	129
5.3 Conclusie:.....	138
Hoofdstuk 6: De hoge klasse en dollarisering	140
6.1 Economische impact hoge klasse	140
6.2 Sociale impact hoge klasse.....	148
6.3 Conclusie	153
Hoofdstuk 7: Conclusie	154
Bibliografie:	158

Dankwoord

Allereerst wil ik mijn begeleider Kees Koonings hartelijk bedanken. Hij heeft mij behoorlijk gestimuleerd met zijn meestal positieve kritieken, als ik twijfelde over de leesbaarheid of de lijn van het verhaal. Wel moest ik steeds het aantal hoofdstukken uitbreiden, maar schrappen was uit den boze, hield hij keer op keer vol. Gezien de grootte van het uiteindelijke manuscript zal hij meer tijd hebben moeten investeren in de correctie van dit werk dan in de gemiddelde scriptie. Toch heeft hij mij altijd met optimisme en zin om door te schrijven naar huis gestuurd na een bespreking.

De andere personen in Nederland die ik zou moeten bedanken zijn mijn tweede lezer/begeleider Klaas Wellinga en Annelies Zoomers, bij wie ik een cursus over het opzetten van een scriptieonderzoek heb gevolgd bij het Cedla in Amsterdam.

De andere mensen die bijgedragen hebben aan deze scriptie wonen allen in Ecuador. Allereerst verdienen de informanten, die geheel vrijwillig meewerkten aan de interviews, mijn grootste dank. Zij boden mij een kijkje in hun levens en gaven veel meer bloot dan een Nederlander over het algemeen zou doen. Daarnaast wil ik de sleutelinformanten bedanken voor het vrijmaken van hun tijd en het delen van hun kennis en inzichten. Mijn vrienden China en Jan ben ik dankbaar voor het mij in contact brengen met informanten uit de hoge klasse en zo ook mijn vriendin Tatiana, secretaresse op de Faculteit Economische Wetenschappen, die voor mijn contacten op de Universiteit van Cuenca zorgde. Ik wil daarnaast hoteleigenaar Hugo Paredes, van Hotel Paredes bedanken, die mij vaak heeft geholpen met het ontcijferen van een onverstaanbaar interview bij de uitwerking ervan. En als laatste wil ik Daisy, de erg vriendelijke bibliothecaresse van het bureau voor de statistieken in Cuenca, bedanken. Zij heeft mij veelvuldig aan de nodige data geholpen en heeft zelfs na mijn vertrek nog op verzoek ontbrekende informatie opgezocht en gemaild.

Hoofdstuk 1: Dollarisering: een inleiding

Monetaire expansie als onderdeel van de globalisering

1.1 Onderwerpskeuze

In 2000 hield ik een reis met mijn vriendin in Latijns-Amerika en daarbij bezochten wij in juli Ecuador, waar we een maand verbleven. De verhalen van andere reizigers, dat Ecuador nog goedkoper zou zijn dan Bolivia, bleken niet meer waar te zijn. Sinds de invoering van de Amerikaanse dollar, eerder dat jaar, waren de prijzen gestegen. Verder heerste er vooral verwarring over het nieuwe geld dat bijna niemand kon lezen. Voor mijzelf was het ook wel even denken hoeveel bijvoorbeeld de “*dime*” waard was. De grap was snel gemaakt: “¿*Dime, cuánto vales?*” wat betekent: Zeg me (of: Dime), hoeveel ben je waard? Na mijn reis las ik in Ecuadoraanse kranten via het internet, dat er voor de douane in Guayaquil kilometerslange rijen mensen stonden om te emigreren. Toen ging ik nadenken over de mogelijkheid dat de dollarisering wel eens een verslechtering van de leefbaarheid van Ecuador teweeg had kunnen brengen. Toen werd het idee voor het voorbereidend onderzoek van deze scriptie geboren.

Deze eindschrijft richt zich op de beschrijving van de impact van de dollarisering in Ecuador. Deze impact zal zowel kwalitatief als kwantitatief benaderd worden, waarbij de nationale impact, de lokale impact voor Cuenca en als laatste de impact zoals de verschillende klassen die hebben ervaren, beschreven worden. In deze scriptie zal ik proberen een vernieuwing aan te brengen in de wetenschap door een brug te slaan tussen de vakgebieden economie en culturele antropologie. Tevens is het mijn bedoeling om beleidsmakers te inspireren zich niet langer slechts te laten informeren door politiek getinte en technocratische economische adviesorganen zoals het Internationaal Monetair Fonds, die zich doorgaans alleen richten op macro-economische resultaten en geen oog hebben voor de micro-economische en sociale consequenties van maatregelen die zij voorstellen of goedkeuren.

Naast het wetenschappelijke belang van het verbinden van twee disciplines die elkaar nog steeds niet serieus genoeg nemen, heeft deze onderwerpskeuze, deze onderzoeksvorm en deze scriptie dus ook een maatschappelijk doel. Ik hoop dat regeringen die officiële dollarisering overwegen deze impactstudie lezen, om een idee te krijgen van de valkuilen van deze behoorlijk radicale en bijna onomkeerbare ingreep. Zij kunnen het Ecuadoraanse voorbeeld als waarschuwing beschouwen, welke directe consequenties officiële dollarisering met zich meebrengt en hoe een onvoorbereide en ongecontroleerde dollarisering tot grote sociale en economische problemen kan leiden. Aangevuld met een integraal onderzoek naar de institutionele en economische situatie van het betreffende land, kan dit onderzoek helpen bij de voorspelling van een mogelijke impact van een eventuele dollarisering in dat land.

1.2 Dollarisering en relevante overwegingen bij de besluitvorming

Dollarisering houdt in dat een buitenlandse munteenheid, geheel of gedeeltelijk, de nationale munt vervangt als betaalmiddel, rekeneenheid, of bewaarmiddel. Deze buitenlandse munteenheid hoeft niet de Amerikaanse dollar te zijn, al is dollarisering met de Amerikaanse dollar wel het meest voorkomend.

Tot 1999 was er bijna geen belangstelling voor officiële dollarisering, omdat het als een politieke onmogelijkheid werd gezien. Omdat het dus een relatief nieuw ‘hot item’ is, zijn er niet zoveel gepubliceerde informatie over te vinden.

In het begin van 1999 overwoog de Argentijnse regering om de economie officieel te dollariseren. Zij onderhandelden met de Noordamerikaanse regering over een gedeeltelijke teruggave van de geldscheppingsinkomsten, maar de VS wilden niet toegeven aan deze eis. De dollarisering van Argentinië ging daarom niet door, maar het leverde wel een discussie op in andere Latijnsamerikaanse landen die ook dollarisering als een optie gingen zien, waaronder in Ecuador. Op 9 januari 2000 ging Ecuador tot dollarisering over door middel van een decreet van Jamil Mahuad, de toenmalige president, die kort daarna afgezet zou worden. Een jaar later is ook El Salvador officieel gedollariseerd en waarschijnlijk gaat de uitbreiding van het dollarblok nog verder.

1.2.1 Vormen van dollarisering

Dollarisering kan zowel van de bevolking als van de overheid uitgaan. Vandaar dat we deze kunnen verdelen in drie varianten: informele, semi-officiële en officiële dollarisering. Over het algemeen loopt het dollariseringsproces de genoemde drie fasen door. Informele dollarisering vindt plaats als mensen een groot deel van hun bezittingen in een buitenlandse valuta bewaren, hoewel deze niet erkend is als een geldig betaalmiddel. In deze eerste fase wordt particulier kapitaal in buitenlandse valuta als spaargeld in het buitenland op de bank gezet. Dat doen zij om waardeverlies door inflatie van de plaatselijke valuta tegen te gaan en ook om inbeslagname in geval van bijvoorbeeld een bankcrisis tegen te gaan. In de tweede fase van de inofficiële dollarisering hebben mensen hun geld in buitenlandse valuta op binnenlandse banken staan. Belastingen, lonen, boodschappen en maandelijkse kosten, zoals de huur worden nog in de eigen munteenheid bepaald, maar de waarde van grote zaken, zoals huizen, auto's en leningen worden in de buitenlandse valuta vastgesteld en vertaald naar de locale munteenheid bij transacties. In de laatste fase denken de mensen ook in de buitenlandse valuta en worden alle prijzen in twee valuta's uitgedrukt.

Zoals gezegd is de dollar de meest voorkomende vreemde munt die wordt gebruikt in andere landen, vooral in Latijns-Amerika en het Caribische Gebied, maar ook Rusland is grotendeels inofficieel gedollariseerd met de US\$, al wordt de euro ook al steeds vaker gebruikt sinds de waarde ervan hoger is dan die van de dollar. (www.globalpolicy.org, 5-7-2004) Naast de dollar was ook de Duitse mark een populaire munt in andere landen zoals de Balkan. Sinds de invoering van de euro is er een serieuze concurrent gekomen voor de dollar. De Japanse yen wordt ondank zijn economische kracht nauwelijks gebruikt buiten de landsgrenzen.

Semi-officiële dollarisering is in feite een bi-monetair stelsel waarbij één of meer vreemde munten, naast de eigen munt in gebruik zijn. Een vreemde munt kan op bankrekeningen de boventoon voeren, maar de nationale munt is dominant in het dagelijkse gebruik. Voorbeelden hiervan zijn onder andere voormalig Joegoslavië en Bhutan.

Officiële dollarisering is de meest complete vorm van dollariseren. Hierbij wordt de geadopteerde buitenlandse munt exclusief of hoofdzakelijk geaccepteerd in alle transacties als geldig betaalmiddel, niet alleen door de bevolking, maar ook door de overheid. Daarvoor kan men één of meer vreemde valuta's gebruiken en de eigen munt kan ook nog steeds gebruikt worden. Maar het merendeel van de officieel gedollariseerde landen, zoals Ecuador, kiezen ervoor om één vreemde munt als de enige officiële munt aan te nemen. Panama gebruikt naast de Amerikaanse dollar de Balboa en deze wordt door Panama zelf uitgegeven. De balboa heeft dezelfde waarde als de dollar, maar komt alleen in muntgeld voor, met een waarde van maximaal \$0,50. Voor de dollarisering van Ecuador in 2000 was Panama, met haar 2,8 miljoen inwoners volgens de nationale census van 2000 (www.geohive, 26-6-2004), veruit het grootste onafhankelijke gedollariseerde land, groter dan alle andere officieel gedollariseerde landen bij elkaar. De stap naar Ecuador, dat 13,2 miljoen inwoners heeft, is dus een behoorlijke schaalvergroting van dit fenomeen. (www.users.erols, 26-6-2004)

1.2.2 Waarom dollariseren?

Of het nu om officiële of inofficiële dollarisering gaat, altijd is de motivatie het bestrijden van de schade die aangericht wordt door de zwakte en instabiliteit van de nationale munt. Over het algemeen gaat het om economieën die geplaagd worden door algemene prijsstijgingen (inflatie) en waarvan de munt veelvuldig gedevalueerd wordt in relatie tot de Amerikaanse dollar (devaluatie). Vaak worden dan de waarde van bezittingen in dollars uitgedrukt en grote hoeveelheden geld worden snel na ontvangst in dollars omgezet om het waardebehoud veilig te stellen. Indien, naast bezittingen, ook de schulden in dollars uitgedrukt worden, kan inflatie van de nationale munteenheid in ontwikkelingslanden tot enorme groei van schulden van zowel burgers als landen leiden. Vandaar dat in landen met hoge inflatie, de burger zich wapent door middel van informele dollarisering. Door zelf met dollars te werken verkleinen zij de risico's die inflatie met zich meebrengt. Michael Melvin (1988) geeft aan hoe het gebrek aan vertrouwen van de burgers in de nationale munteenheid, heeft geleid tot een door de vraagzijde (markt) aangewakkerde dollarisering in Latijnsamerikaanse landen. Dit wantrouwen komt voort uit een instabiele munt als gevolg van een onevenwichtige binnenlandse monetaire politiek. Het gebruik van de dollar, als reactie hierop, duidt op een groter vertrouwen in de monetaire politiek van de Verenigde Staten dan die van het eigen land, en is wijdverspreid over Latijns-Amerika. Melvin vraagt zich af met welke aanpassingen in het monetaire beleid, nationale overheden hier het beste op kunnen reageren. (Hermes; Lanjouw, 2000: 85; Melvin, 1988)

Door als regering deze spontane dollarisering in toenemende mate formeel te maken, kan de monetaire geloofwaardigheid hersteld worden en wellicht kan tevens de economische stabiliteit vergroot worden. Maar een dergelijk drastisch besluit vereist een aantal gunstige voorwaarden en genereert een hele reeks van ingrijpende consequenties.

Allereerst is het van belang om alle voor- en nadelen van officiële dollarisering op te sommen. Enkele theoretici noemen, naast de voor- en nadelen voor de Latijnsamerikaanse landen, ook die van de Verenigde Staten (www.jubilee2000uk; www.rh.edu, Schubert, 2000). Ondanks dat daaruit blijkt dat dit land er veel belang bij heeft om met behulp van dollarisering diens economische en politieke invloedsfeer uit te breiden, wat belangrijke implicaties kan hebben voor het standpunt van de Noordamerikaanse overheid, het IMF en de Wereldbank ten aanzien van de monetaire beleidskeuze van Latijnsamerikaanse landen, zal ik hier niet verder op ingaan, om bij de impact van de dollarisering voor Ecuador te blijven. Aangezien er maar erg weinig analyses bestaan die gebaseerd zijn op empirische onderzoeken naar de voor- en nadelen van officiële dollarisering voor de gedollariseerde landen, zal ik de gangbare theoretische analyses bespreken.

1.2.3 Voordelen

Er zijn een aantal voordelen van officiële dollarisering voor Latijns-Amerika, waar theoretici het over het in principe over eens zijn. De interne macro-economische onevenwichtigheden, als gevolg van corruptie die leidt tot een economisch wanbeleid waar vele landen mee kampen, kunnen met behulp van dollarisering verminderd worden. Deze onevenwichtigheden uiten zich voornamelijk in de vorm van hoge inflatie, grote tekorten op de betalingsbalans en op de overheidsbegroting. Die laatste twee interne onevenwichtigheden hoeven met een andere munteenheid niet te verminderen, maar op inflatie heeft dollarisering wel een positief effect. Aangezien een gedollariseerd land niet langer beschikt over een eigen monetair beleid, zal de geldhoeveelheid die in omloop is, worden beheerst door de Centrale Bank van de Verenigde Staten, de *Federal Reserve*. Dat voorkomt de productie van ongefundeerd geld en dus inflatie, mits de *Federal Reserve* niet eveneens tot overmatige monetaire emissie overgaat. Bovendien kan de nationale overheid de munt niet meer opwaarderen of devalueren om voordelen te halen bij het aflossen van schulden en bij het concurrerender maken van de export. De verwachting is dat inflatie binnen een gedollariseerd land die van de Verenigde Staten zou benaderen, wat de economische ontwikkeling op lange termijn ten goede zou komen.

Ten tweede zullen de transactiekosten van de handel met de VS een stuk lager worden, omdat de valuta niet meer omgewisseld hoeft te worden. Dit is gunstig voor de handelsbetrekkingen met de VS en qua transactiekosten niet ongunstig voor de handel met andere landen.

Daarnaast zullen de rentetarieven die van de VS benaderen, wat in feite betekent dat ze zullen dalen. Dat komt doordat de kosten van het inflatierisico niet langer in rekening worden gebracht bij een lening. Bovendien zullen door de stabiele waarde van de dollar, leningen over een langere periode afgesloten kunnen worden, zonder het risico te lopen dat de aflossing onverwacht hoge kosten met zich meebrengt. Het risico dat een financiële crisis in de regio zal overslaan naar het gedollariseerde land wordt daardoor kleiner.

Al deze voordelen zullen er volgens sommige theoretici toe leiden dat de macro-economische stabiliteit bevorderd wordt, de neiging tot investering zal toenemen en de economische groei zal stijgen. (Hermes; Lanjouw, 2000: 86-88; www.rh.edu, Shubert, 2000) Edwards zegt daarentegen dat de relatie tussen welk wisselkoersbeleid dan ook en economische groei nog lang niet voldoende bewezen is en dat het daarom niet zeker is of dollarisering een belangrijke factor is voor economische groei. (www.nber, Edwards; Magendzo, 2001: 2)

Anderen, zoals Chang en Velasco, benadrukken dat het Latijnsamerikaanse bankwezen het belang moet inzien van het herstel van vertrouwen in de monetaire politiek en in de nationale munteenheid, om daarmee spontane dollarisering tegen te gaan. Het herwinnen van vertrouwen van de bevolking door het bankwezen is beter dan het opgeven van de functionering van een monetaire politiek, die in staat is nationale belangen te verdedigen. Zij pleiten derhalve voor de strijd tegen de dollarisering, vanwege de nadelige implicaties die eraan kleven. (www.papers.nber, Chang; Velasco, 2002)

1.2.4 Nadelen

Een belangrijk nadeel van officiële dollarisering is dat de nationale overheid van het gedollariseerde land een actief beleidsmiddel kwijtraakt om de effecten van externe economische schokken op te vangen. Het land in kwestie is volledig afhankelijk van het monetaire beleid van de Verenigde Staten, of een ander uitgifteland van de geadopteerde munt, en als deze niet te maken heeft met dezelfde externe schokken als het gedollariseerde land zullen de nodige monetaire ingrepen niet worden gedaan. Het monetaire beleid van de VS kan zelfs ongunstig zijn voor het gedollariseerde land in die situatie, maar wel bevorderlijk voor de Noordamerikaanse economie op dat moment. In dat geval dient de economie van het gedollariseerde land te reageren op externe schokken door middel van de directe aanpassing van prijzen en lonen. Dat vereist grote flexibiliteit van de product- en factormarkten. Maar als het moederland van de munt anders reageert op deze externe schokken dan wat gunstig zou zijn voor het gedollariseerde land, zullen er zeker nadelen zijn voor de laatste.

Het hier boven genoemde probleem van het niet synchroon lopen van het benodigde monetaire beleid, is natuurlijk alleen een bezwaar als het monetaire beleid van het betreffende land inderdaad effectief werd gebruikt om de economie te stabiliseren. Hermes en Lanjouw trekken deze effectiviteit voor Latijns-Amerika in twijfel aan de hand van voorbeelden uit het verleden. Het gevoerde monetaire beleid heeft volgens hen zelden de macro-economische stabiliteit vergroot in die regio. Zij beschouwen het opgeven van monetaire onafhankelijkheid daarom niet als een groot verlies. (Hermes; Lanjouw, 2000: 88-90)

Een tweede nadeel wat in alle literatuur over dollarisering genoemd wordt, is het mislopen van de geldscheppingswinst. Dat is de winst die gemaakt wordt op het uitgeven van bankbiljetten en munten. In verband met de kosten wordt onderscheid gemaakt tussen twee dimensies, namelijk de kosten van de voorraadverstrekking en die van omloopvervanging van het geld. De eerste houden de kosten in van voldoende voorraad van buitenlandse reserves om de nationale munt te vervangen door de dollar en zijn eenmalig. De kosten van de omloopdimensie zijn terugkerende kosten die samenhangen met het verlies aan inkomsten uit buitenlandse

reserves en het slijtage van het geld. (Bogetic, 2000: 198, tabel 5). Daarbij wordt vermeld dat deze kosten hoger zijn naarmate de inflatie hoger is. Van de optie tot verdeling van de geldscheppingswinst tussen de VS en het gedollariseerde land valt in de realiteit niets te verwachten. (Hermes, 2000:90-91; www.rh.edu, Shubert, 2000; www.papers.nber, Chang; Velasco, 2002)

Een derde bezwaar dat wordt aangevoerd tegen officiële dollarisering is het wegvallen van de Centrale Bank als *lender of last resort* van het bankwezen. Er zou een mogelijkheid kunnen zijn dat de Centrale Bank van de VS die rol overneemt, maar in feite is deze dat niet van plan. In geval van liquiditeitsproblemen zullen de nationale banken er dus alleen voor staan. De praktijk in Panama, dat al sinds 1904 de dollar erkent als officiële munteenheid, heeft laten zien dat buitenlandse commerciële banken in het gat zijn gesprongen door zich als reservekredietverleners te liëren aan nationale banken. Deze vangnetten zijn de laatste 30 jaar overigens nauwelijks nodig geweest. (Hermes; Lanjouw, 2000: 91; Bogetic, 2000: 192)

1.2.5 Resultaten met dollarisering

Zoals eerder aangegeven zijn er al geruime tijd landen die ervoor gekozen hebben om officiële dollarisering toe te passen. Over het algemeen zijn dat kleine landen, vaak bestaande uit eilanden, die een zeer open economie hebben en bekend staan als belastingparadijzen. Er is zeer weinig controle op in- en uitgaand kapitaal en er is nauwelijks een fiscaal beleid. Enkele bekende voorbeelden van volledig gedollariseerde landen zijn: Panama (US\$ en Balboa-munten, vanaf 1904), Puerto Rico (US\$, vanaf 1899), Andorra (FF, PTA/ euro, vanaf 1278), Groenland (Deense Kroon), San Marino (Italiaanse Lire/ euro en eigen munten, vanaf 1897). (Bogetic, 2000:183-184; www.nber.org, Edwards; Magendzo, 2001: 3-4)

Ondanks deze voorbeelden is er weinig systematisch onderzoek gedaan naar de prestaties van gedollariseerde landen in vergelijking met niet-gedollariseerde landen van vergelijkbare omvang en aard. Er is ook, behalve naar Panama, tot zeer recentelijk nog nauwelijks empirisch onderzoek gedaan naar economische resultaten, en dus al helemaal niet naar impact van dollarisering op een samenleving. Dat maakt het voor de landen die dollarisering overwegen een behoorlijk onzekere keuze, die ze slechts op basis van macro-economische verwachtingen kunnen baseren. Eén van de uitzonderingen op dat gebrek aan empirisch feitenmateriaal is het onderzoek van Edwards en Magendzo van 2001. Uit dit omvangrijke onderzoek concluderen zij dat de inflatie van gedollariseerde landen significant lager is dan bij andere landen, wat ook blijkt uit de volgende tabel (www.iadb, 26-6-2004):

Tabel 1.1: Inflatie van Midden-Amerika van jan. tot dec. Periode: 1991-2004 in procenten

Periode	'91/'99	2000	2001	2002	2003a	2004b
Mexico	19,7	9,5	6,4	5,0	4,0	4
CostaRica	15,7	10,3	11,0	9,7	9,9	9
El Salvador	8,3	4,3	1,4	2,8	2,5	2
Guatemala	9,6	5,1	8,9	6,3	5,9	5,5
Honduras	17,5	10,1	8,8	8,1	6,8	6,5
Nicaragua	11,4	9,9	4,8	4,0	6,0	5
Belize	1,9	0,7	-0,2	1,2	2,5	2,5
Dominicaanse Republiek	7,2	9,0	4,4	10,5	42,7	14
Haïti	22,4	15,3	12,3	10,1	41,8	...
Panama	1,2	0,7	0,0	1,9	1,7	1

Bron: Centrale banken van de landen en IMF

a) Voorlopige cijfers

b) Op een half procent nauwkeurig afgeronde voorspellingen.

Uit de tabel blijkt dat het aan het begin van de 20ste eeuw gedollariseerde Panama structureel het laagste inflatiecijfer heeft en dat die van El Salvador sinds de dollarisering van 2001 ook een lagere inflatie heeft bereikt dan de buurlanden.

Maar in hetzelfde paper merken Edward en Magendzo op dat ook de economische groei is lager dan in niet-gedollariseerde landen. Dat komt doordat deze gedollariseerde landen minder adequaat kunnen reageren op externe fluctuaties, en dan met name op het gebied van de handel en kapitaalvlucht. De macro-economische instabiliteit is in beiden groepen gelijk. (www.nber.org; Edwards; Magendzo, 2001; www2.oenb.at)

Voordat we verregaande vergelijkingen gaan maken tussen de economische prestaties van Panama en Ecuador, moeten we constateren dat deze twee landen onvergelijkbaar met elkaar zijn. De economie van Panama is veel opener en het land heeft een gegarandeerde bron van inkomsten met de tol-opbrengsten van het kanaal van het Caribische gebied naar de Stille Oceaan. Samen met de opbrengsten van het kanaal, is de erg stabiele financiële sector, de economische ruggengraat van het land.

Ecuador is daarentegen een olieproducerend land met een traditionele economie die, naast de olie-export, gebaseerd is op geldzendingen van emigranten, een overwegend ambachtelijke industrie en primaire exportproducten. De financiële sector van Ecuador heeft in tegenstelling tot die van Panama, een erg slechte reputatie. De oorzaak van deze reputatie zal diepgaander behandeld worden in het volgende hoofdstuk.

1.2.6 Toekomst voor de dollarisering

Een interessante toekomstgedachte van Bogetic ten aanzien van dollarisering is dat de monetaire wereldkaart er in de 21ste eeuw heel anders uit komt te zien. Volgens hem zou de ontwikkeling van de monetaire blokvorming een fundamenteel aspect van globalisering kunnen vormen, waarbij er een graduele overgang naar een klein aantal kernmunteenheden zou ontstaan. (Bogetic, 2000: 185)

Terwijl het eurogebied voortdurend met uitbreiding bezig is, lijkt dit een inspiratie te vormen voor grote delen van de rest van de wereld. In Azië wordt voor het eerst voorzichtig nagedacht over de mogelijkheid van meer regionale economische en monetaire samenwerking. In Latijns-Amerika zijn verscheidene landen al een stap verder. Via de NAFTA, en diens opvolger de Vrijhandelzone van de Amerika's (FTAA, in het Spaans ALCA genaamd), voor de beide Amerikaanse continenten en meer regionaal de MERCOSUR is er al enige ervaring opgedaan met verregaande economische samenwerking. Als concurrent van de euro is de Noordamerikaanse dollar ook bezig met uitbreiding, voornamelijk in de richting van Latijns-Amerika. Enkele Centraal-Amerikaanse landen zijn in de afgelopen jaren gedollariseerd, of denken erover om daartoe over te gaan. Na Ecuador in 2000, is El Salvador in 2001 gedollariseerd en in Guatemala is het mogelijk geworden om bankrekeningen in buitenlandse valuta aan te houden, als eerste stap op weg naar dollarisering.

Een groot verschil is dat de euro geen vreemde munt is, maar dat alle deelnemende landen mede-eigenaar van die munt zijn. Zij bepalen mee in het monetaire beleid, in het rentebeleid en zij delen de productiekosten van het geld en de geldscheppingopbrengsten. Gedollariseerde landen zoals in Latijns-Amerika daarentegen, gebruiken de munt van de VS, een andere natie met andere belangen een ander beleid waar de gedollariseerde landen geen invloed op hebben. Landen die de dollar adopteren zullen ook altijd afhankelijk blijven van de VS, en in het bijzonder van de *Federal Reserve*.

Het taal- en cultuurverschil zorgt er daarnaast voor dat het Engelstalige geld nooit als 'eigen' zal worden ervaren door de bevolking van het gedollariseerde land. De initiators van de invoering en uitbreiding van de euro hopen dat die munt niet alleen feitelijk, maar ook cultureel gezien geaccepteerd zal worden als eigen munt in de eurolanden.

1.2.7 Klassenstructuren in Latijns-Amerika en neoliberale invloed

Omdat de verschillende klassen en de impact die zij ervaren hebben door de dollarisering, in dit werk centraal staan, is het relevant inzicht te bieden in de ontwikkeling van de klassenstructuren in Latijns-Amerika in de afgelopen decennia. Daartoe richten we ons op een tweetal artikelen van Alejandro Portes (1985; 2003). In het eerste artikel deelt hij de klassen in Latijns-Amerika in zoals die voorkomen voor het neoliberale tijdperk.

Naast alle politieke, culturele en andersoortige verschillen tussen de Latijnsamerikaanse landen, zijn ze allen, op Cuba na, kapitalistische landen die een ondergeschikte positie innemen in de economische wereldstructuur. Dit wordt volgens Portes weerspiegeld, door een aantal sociale, culturele en politieke karakteristieken in Latijnsamerikaanse landen, met als belangrijkste: een typische klassenstructuur. Deze deelt hij in aan de hand van twee normen, namelijk die van de controle over productiemiddelen en de controle over arbeidskracht. Zo komt hij tot de volgende vijf klassen: de dominante klasse, de technisch-burecratische klasse, het formele proletariaat, de informele kleinschalige bourgeoisie en het informele proletariaat.

De dominante klasse, die zowel controle over productiemiddelen als over arbeidskracht hebben, is erg klein in aantal. Er zijn namelijk maar weinig moderne industrieën volledig in bezit van binnenlandse families. Vaak zijn het multinationale ondernemingen of de overheid, die belangrijke sectoren van de moderne industriële productie domineren. Hoge managers en nationale ondernemers zijn nauw verbonden met elkaar en de overheid en zij delen kennis over de nationale en internationale handel. Hun inkomens bestaan uit winst, salaris en bonussen. Door hun financiële middelen staan zij aan de top van het klassensysteem.

De technisch-burecratische klasse heeft niet de controle over de productiemiddelen, maar werkt in een burecratisch systeem wel als superieur aan een aantal arbeidskrachten. Zij ontvangen loon en eventuele bonussen in geval van extra prestaties. Deze klasse zorgt er in Latijns-Amerika voor dat de infrastructuur voor productie aangelegd en onderhouden wordt en dat de sociale orde wordt gehandhaafd. De dominante en de burecratisch-technische klassen controleren de sociale orde en plukken er samen de voordelen van, volgens Portes.

Het formele proletariaat heeft geen controle over productiemiddelen, noch over arbeidskrachten, maar ontvangt wel een vast contractloon wat voldoet aan de wettelijke eisen. Het contract beschermt hen tegen willekeurig ontslag, geeft hen toegang tot een ziekenfonds- en invaliditeitsverzekering, werkloosheidscompensatie en pensioen. In Latijns-Amerika zijn slechts de goed georganiseerde werkers gedekt door een sociale zekerheidsverzekering. De dominante, de burecratisch-technische en de formele proletariaatsklasse komen vooral voor in stedelijk gebied en vertonen overeenkomsten met de klassenstructuur in ontwikkelde landen in het officiële karakter van de arbeidsrelaties. De modernisering van de landbouw heeft in veel landen in de regio ook op het platteland een toename van arbeiders die tot deze klasse behoren teweeggebracht.

De informele, kleinschalige bourgeoisie is, ondanks de geringe aandacht in klassenanalyses, van groot economisch en politiek belang in Latijns-Amerika. Ze hebben net als de dominante klasse zowel controle over de productiemiddelen als over werkkrachten. Maar allereerst is de omvang van de onderneming aanzienlijk kleiner; ze hebben minder dan vijf werknemers. Ten tweede zijn de inkomsten lager dan bij de dominante klasse en sterk fluctuerend vanwege schommelingen op de markt, waar zij op in spelen. En ten derde zijn de arbeidsrelaties anders. In deze klasse werkt men met onbetaalde familiearbeiders en niet-contractuele ingehuurde arbeiders. Hun inkomen wordt vaak gedeeltelijk in natura uitbetaald en hun geldelijke beloning ligt het lager dan het minimumloon. Zij produceren goedkoper dan de formele sector en leveren vaak aan bedrijven in de moderne sector, die zo op hun beurt geld kunnen besparen en goedkope producten kunnen maken, die weer betaalbaar zijn voor zowel de formele als informele arbeiders. Aan de andere kant zorgen de moderne industrie en de formele arbeiders weer voor een gegarandeerde afname van hun informeel geproduceerde producten.

Het informele proletariaat heeft net als het formele proletariaat, geen controle over productiemiddelen of over de arbeid van anderen. Maar zij hebben, in tegenstelling tot de

formelen, geen vast inkomen, geen sociale verzekeringen en geen contractuele relatie met de werkgever. Vaak hebben deze informele werkers ook nog andere economische activiteiten, zoals het verbouwen van groente en fruit, het houden van vee en het bouwen van een eigen huis. Met hun goedkope arbeid zorgen zij voor lage prijzen van de producten voor de consumenten en voor goedkopere productiekosten van de formele sector, waaraan deze producten worden toegeleverd volgens eerdergenoemd principe. De informele arbeiders komen zowel in de stad als op het platteland voor. Deze klasse heeft geen inkomensgaranties en moet altijd op zoek naar overlevingsmogelijkheden, naar manieren om geld te verdienen, vaak meerdere tegelijkertijd. (Portes, 1985:7-16)

De ondergeschikte positie van Latijns-Amerika in de economische wereldorde, situeert het continent in de zogenaamde 'periferie'. Binnen die kapitalistische periferie is het van essentieel belang te begrijpen dat de drie verschillende productiemethoden die er bestaan, namelijk die van de modern-kapitalistische industrie, de micro-ondernemingen en de overlevingsstrategie van de *self-employment*-sector, verantwoordelijk zijn voor de typische dynamiek in deze perifere gebieden. Daarnaast heeft deze driedeling ook grote economische en sociale verschillen tussen het centrum en de periferie als gevolg, zowel op nationaal als op internationaal nivo.

De huidige klassen die Portes opsomt in zijn artikel van 2003, zoals ze in deze neoliberale periode voorkomen, zijn de volgende. De bezitters van kapitalistische productiemiddelen en van moderne industrieën staan bovenaan de klassenstructuur, gevolgd door de topmanagers en topambtenaren, die geen productiemiddelen bezitten maar wel grote salarissen ontvangen. De volgende laag bestaat uit hoogopgeleide technici die verantwoordelijke posities bekleden. De micro-ondernemersklasse, die altijd de schakel is geweest tussen de informele en de formele economie, is sinds de neoliberale periode ook de klasse geworden waar ambtenaren, gesalarieerde technici en vaklieden, die hun baan verloren als gevolg van het structurele aanpassingsbeleid, hun toevlucht hebben gezocht. De vermindering van de werkgelegenheid in het ambtelijk apparaat werd niet opgevangen door de private sector en dus moest men zelf werkgelegenheid creëren. Het formele proletariaat is in de neoliberale periode gestagneerd en zelfs afgenomen, door de verkleining van het publieke apparaat en de verminderde behoefte aan arbeid in de moderne sector. De laatste laag van de bevolking, het informele proletariaat, bestaat uit *self-employment*-werkers, onbetaalde arbeiders binnen de familie, bedienden en loonarbeiders die geen sociale verzekeringen of andere legale bescherming hebben. Bijna alle arbeiders in de micro-ondernemingen zijn informeel, maar ook grotere ondernemingen maken er weleens gebruik van.

De trends die Portes in dit laatste artikel (2003) beschrijft, bestaan dus uit een vergroting van de concentratie van de welvaart in de bovenste regionen van de samenleving, een snelle toename van de micro-ondernemers en de groei van het stagnerende, informele proletariaat. Deze ontwikkelingen noemt Portes het directe gevolg van het neoliberale, structurele aanpassingsbeleid. Hij bespreekt ook andere manieren waarop de bevolking het gebrek aan werkgelegenheid heeft proberen op te vangen, zoals de toename van de gewelddadige criminaliteit in het stedelijke gebied en van de emigratie van allerlei lagen van de bevolking naar het buitenland.

Om een idee te krijgen van de kwantitatieve verhoudingen tussen de verschillende klassen in Ecuador, volgt hier de procentuele benadering van deze cijfers in de Jaren '90:

Tabel 1.2 Klassenverhoudingen in Ecuador in de jaren '90

	1990	1994	1998
Kapitalisten	1,4	1,4	1,9
Topmanagers en topambt.	4,5	5,6	6,0
Micro-ondernemers	4,2	8,5	7,5
Formele arbeiders	39,3	35,5	34,0
Informele arbeiders micro-ond.	11,3	12,2	13,1
Informele arb. self-employed	34,5	32,1	32,0
Informele arb. huishouding	4,5	4,7	5,5
Totaal informele arbeiders	50,3	49,0	50,6

Bron: Portes, 2003: tabel 3.

In zijn artikel van 1985 sprak Portes nog over een afname van de inkomensongelijkheid en klassenverschillen in de periode van het importsubsstitutiebeleid, tussen 1970 en 1980, een beleid wat door de eigen intellectuele klasse werd gepropageerd en die de eigen markt actief beschermde tegen buitenlandse concurrentie. In zijn artikel van 2003 merkt hij echter weer op dat er sprake was van een toename van de economische en sociale ongelijkheid, in het neoliberale tijdperk wat in de jaren '90 was begonnen, een verandering die onder invloed van de *Washington Consensus* plaatsvond. Deze *Washington Consensus* propageerde het neoliberale beleid, ofwel een opening van alle economieën en hun integratie in de wereldeconomie, die geregeerd zou worden door een vrije marktstructuur, heeft dus volgens Portes de economische en sociale polarisatie binnen Latijns-Amerika vergroot. (Portes, 1985; 2003)

1.3 Probleemstelling

Als het neoliberale beleid, het volgen van structurele aanpassingspolitiek die de *Washington Consensus* gepropageert, al sinds de jaren '90 leidt tot economische, sociale en maatschappelijke polarisatie en we dollarisering indelen als onderdeel van dat beleid, rijst de vraag wat de consequenties zijn van de dollarisering voor de bevolking van het eerste relatief grote, onafhankelijke land wat overgaat tot de officiële dollarisering van haar economie: Ecuador.

Vandaar dat we in deze scriptie tot de volgende probleemstelling komen:

Wat is de economische en sociaal-maatschappelijke impact van de officiële dollarisering van Ecuador op de maatschappij als geheel, op de regionale economie van Cuenca en omgeving en op de verschillende lagen van de bevolking in Cuenca?

De manier waarop ik deze probleemstelling vertaald heb naar de praktijk, om de beantwoording ervan mogelijk te maken, is als volgt. Ik heb de hoofdvraag verdeeld in een aantal vragen die ik afzonderlijk in de zeven hoofdstukken van deze scriptie behandel.

In het eerste hoofdstuk draait het om de discussie waarom men een land zou willen dollariseren en waarom niet.

In het tweede hoofdstuk gaat het om de vraag hoe de dollarisering in Ecuador tot stand is gekomen en wat de resultaten zijn die tussen begin 2000 en begin 2003 zijn waargenomen.

Het volgende hoofdstuk gaat in op de economische impact van de dollarisering op de lokale economie van de stad Cuenca en haar omgeving en hoe de dollarisering ontvangen is door de bevolking.

Hoofdstuk vier tot en met zes beantwoorden de vraag wat de economische en sociaal-maatschappelijke impact is geweest op respectievelijk de lage klasse, de middenklasse en de

hoge klasse en wat hun mening is ten aanzien van deze macro-economische beleidsmaatregel. In de conclusie volgt er een samenvoeging van de antwoorden op deze vragen en de evaluatie.

1.4 Methodologie

Voor de theoretische omschrijving en de discussie over het begrip officiële dollarisering heb ik economische vakliteratuur en internetartikelen geraadpleegd en hier is het eerste hoofdstuk van deze scriptie op gebaseerd.

De politieke en economische omstandigheden die leidden tot de invoering dollarisering in Ecuador in januari 2000, de uitvoering ervan en de impact op de nationale machtsrelaties en de economische en sociale situatie van het land, die in hoofdstuk 2 behandeld worden, heb ik onderzocht aan de hand van gepubliceerde economische analyses, statistieken en zelf afgenomen interviews met sleutelinformanten, ofwel Ecuadoraanse wetenschappers en andere informanten met kennis over en inzicht in de nationale politiek, economie en/of sociale situatie van de bevolking.

Het derde hoofdstuk waarin impact van de dollarisering op Cuenca en omgeving centraal staat is gebaseerd op statistieken en interviews met sleutelinformanten en met de lokale bevolking, die via hun persoonlijke ervaringen als getuigen dienden voor de veranderingen die hebben plaatsgevonden als gevolg van de dollarisering.

De laatste drie hoofdstukken zijn geheel gebaseerd op de interviews met de getuigen van de drie verschillende economische klassen, die ik op basis van inkomen ingedeeld heb. Hun getuigenissen, inzichten en opinies vormen een kwalitatieve beantwoording van de probleemstelling, waarbij de wetenschappelijke en statistieke informatie dient als een objectiverende omlijsting.

Het onderzoek wat ik tussen september 2002 en februari 2003 heb uitgevoerd in Ecuador en dan hoofdzakelijk in Cuenca, vormt de basis van deze eindscriptie. Allereerst is het belangrijk iets meer over de aard en de uitvoering van het onderzoek te vertellen. Ik heb halfopen interviews gehouden met informanten van vier categorieën, waarvan het merendeel uit Cuenca kwam: zes personen of huishoudens uit de lage klasse, negen uit de middenklasse, vijf uit de hoge klasse en negen sleutelinformanten. De drie klassen werden daarbij op economische gronden van elkaar onderscheiden. De sleutelinformanten waren door hun beroep, studie, of maatschappelijke positie in staat om meer inzicht te geven in economische, sociale en/of politieke dimensies van de dollarisering, terwijl de andere informanten meer als participerende getuigen functioneerden, en als vertegenwoordigers van de economische klasse waartoe zij behoorden. Van hen stond de persoonlijk ervaren impact van de dollarisering centraal.

Voor de interviews met de sleutelinformanten had ik een topiclijst, waarbij de specifieke kennis van de informant bepaalde welke thema's behandeld zouden worden. Bij de interviews met de klassenvertegenwoordigende informanten gebruikte ik een vragenlijst van ongeveer 40 vragen die alle relevante thema's behandelden. Die vragen dienden meer als richtlijn voor het gesprek, dan als vaste structuur. En afhankelijk van de klasse moest ik sommige vragen enigszins aanpassen en soms achterwege laten. Ik nam de interviews op met een voicerecorder en typte ze uit op de computer.

Daarnaast heb ik participerende observatie verricht. In 2000, tijdens de invoering van de dollarisering, in de laatste maand waarin de sucre nog bestond en naast de dollar functioneerde, was ik namelijk ook in Ecuador. Daardoor heb ik zelf ook een prijsvergelijking kunnen maken. Tijdens mijn tweede verblijf (2002-2003) sprak ik veel mensen in verschillende delen van Ecuador over de dollarisering en haar impact. Ik besprak de prijsveranderingen met hen in informele gesprekken, ik las de krant en verzamelde alle relevante informatie die ik ontdekte. Ik

bezocht het nationale bureau van de statistieken *INEC* en de Centrale Bank van Ecuador om toegang te krijgen tot recentelijke statistische gegevens en ik vroeg en kreeg toegang van het Orgaan van Toezicht op de Banken, tot de juridische papieren die de invoering en uitvoering van de dollarisering reguleerden.

Een aantal ervaringen en problemen die ik bij de uitvoering en verwerking van het onderzoek ben tegengekomen, verdienen de aandacht. Bij het verzamelen van informatie viel het op dat de mensen in Ecuador erg open, behulpzaam en vertrouwensvol waren ten opzichte van mij. Het was daarom niet moeilijk om statistieken te verzamelen en om met mensen in contact te komen. Vaak kwam ik mensen op straat tegen en na een aftastend gesprekje, vroeg ik of ik een interview met hen mocht houden.

Van de informanten waren de informanten die iets rijker waren wel iets gereserveerder dan de anderen, maar ze waren niet gesloten. Wel was het moeilijk om in contact te komen met de elite van de hoge klasse. Zij zijn niet op straat te vinden, ze komen zelf niet aan de telefoon en hebben het over het algemeen te druk om belangeloos anderhalf uur lang mee te werken aan een onderzoekje. Het meeste succes daarop had ik via een Nederlands-Ecuadoraanse familie uit de middenklasse, die vrienden had in de hoge klasse aan wie ze vroegen of zij mee wilden werken aan mijn onderzoek. De informanten van de hoge klasse die ik te spreken heb gekregen zijn niet zo representatief voor die klasse, maar aangezien ik ook in algemenere zin aan alle informanten hun visie heb gevraagd ten aanzien van de impact van de dollarisering op alle klassen, heb ik toch voldoende kennis vergaard om ook de hoge klasse voldoende te kunnen behandelen.

Een ander probleem bij de informatievergaring was het feit dat de dollarisering een relatief nieuw fenomeen was en er dus weinig gepubliceerde informatie over het onderwerp te vinden was. Naast de beperkte literaire bronnen heb ik daarom ook veelvuldig gebruik gemaakt van internetbronnen, om een kader te schetsen waarbinnen het empirische materiaal een centrale positie kreeg.

Tot slot is het werk wat dit type onderzoek met zich meebrengt onbeschrijfelijk groot. De 29 interviews van ongeveer anderhalf tot twee uur die ik gehouden heb, hebben naar schatting 600 bladzijden aan bronmateriaal opgeleverd en de uitwerking ervan heeft enkele maanden geduurd. Het uitbesteden van dit monnikenwerk aan een Ecuadoraanse bleek ook geen goed idee, omdat het meisje in kwestie niet nauwkeurig genoeg was, teveel interpreteerde en veel spelfouten maakte. Een typdiploma zou geen overbodige luxe geweest zijn. En omdat ik deze informatie dan ook nog letterlijk en vertaald weer wilde geven, is de geïnvesteerde arbeidsduur en de omvang van de scriptie zelf, veel groter geworden dan gepland.

1.5 Opbouw scriptie

In dit hoofdstuk is het onderwerp dollarisering ingeleid. Hierin zijn de verschillende vormen van dollarisering waarin zij voorkomen aan bod gekomen. Vervolgens is de reden behandeld waarom spontane dollarisering zo vaak voorkomt, gevolgd door de voor- en nadelen van officiële dollarisering voor het land wat voor de keuze staat om wel of niet tot deze beleidskeuze over te gaan. Daarna zijn de resultaten in de praktijk van dit alternatieve monetaire systeem besproken. En tot slot heb ik de dollariseringstrend beschreven, zoals die recentelijk voorkomt in Latijns-Amerika, waar veel landen een dergelijke stap overwegen als Ecuador heeft genomen en waardoor het dollarblok zich uitbreidt, terwijl diens concurrent, het euroblok, zich ook uitbreidt.

In het tweede hoofdstuk zal de dollarisering van Ecuador uitvoerig besproken worden, te beginnen met een algemene beschrijving van Ecuador en de politieke en economische geschiedenis van dat land die voorafging aan de dollarisering. Vervolgens wordt de aanleiding, de besluitvorming en de uitvoering behandeld, gevolgd door de visies van voor- en tegenstanders. Het hoofdstuk wordt afgesloten door een bespreking van de macro- en micro-

economische resultaten van de dollarisering voor Ecuador en de sociale impact voor haar bevolking.

In hoofdstuk drie wordt dieper ingegaan op de impact van de dollarisering op de lokale economie van Cuenca, als *case-study*. Na een bespreking van de specifieke economische, sociale en maatschappelijke karakteristieken van deze bergstad, volgt een beschrijving van de wijze waarop de dollarisering daar ontvangen is door de plaatselijke bevolking. Na een vergelijking van de statistische informatie over de prijsstijgingen sinds de dollarisering met de perceptie van de bevolking hieromtrent, zal de impact van die prijsstijgingen voor de lokale economie beschreven worden.

De hoofdstukken vier tot en met zes zijn gelijksoortig van aard. In deze drie hoofdstukken wordt achtereenvolgens ingegaan op de economische en sociale impact van de dollarisering op de lage, de midden- en de hoge klasse. Deze hoofdstukken zijn voornamelijk gebaseerd op interviews waarin willekeurige mensen van allerlei sociale en economische klassen aangeven hoe de dollarisering op alle relevante gebieden heeft ingegrepen in hun levens. Ook wordt weergegeven hoe, naar hun perceptie, de impact van de dollarisering op andere economische klassen is geweest, wat hun evaluatie is van de dollarisering en wat hun verwachtingen zijn voor de toekomst.

In de conclusie komen alle dimensies van de dollarisering samen en zal er een antwoord komen op de vragen: Onder welke politieke en economische omstandigheden is Ecuador overgegaan tot officiële dollarisering? Wat is de economische, sociale en maatschappelijke impact van de dollarisering voor de economie van Ecuador en voor haar bevolking in al haar geledingen en wat heeft deze impact veroorzaakt?

Hoofdstuk 2: Dollarisering in Ecuador:

Een politieke beslissing in een hachelijke situatie en/of een economische beslissing als bewijs van onvermogen om de eigen economie te runnen?

Daar meerdere Latijnsamerikaanse landen met de vraag worstelen of zij zouden moeten dollariseren, en El Salvador in 2001 Ecuador al is gevolgd in dat proces, is het van continentaal belang om met het geval van Ecuador te onderzoeken wat de impact is van de dollarisering in een open economie, die grotendeels afhankelijk is van de export van primaire exportproducten. Het onderzoek dat plaatsvond van september 2002 tot maart 2003 richtte zich op de macro-economische, maar vooral op micro-economische en sociale impact van dit experiment. Hoe een groot deel van de bevolking het ervaren om deze voorlopersrol te vervullen, blijkt uit de veel gehoorde opmerking dat Ecuador het 'indiaanse proefkonijntje' zou zijn dat voor macro-economische experimenten wordt gebruikt.

Nu we in het vorige hoofdstuk hebben kennism gemaakt met het fenomeen dollarisering, zal dit hoofdstuk de specifieke setting van Ecuador beschrijven, waarbinnen die dollarisering ten uitvoer werd gebracht. Daarnaast zal de aanleiding en uitvoering van dit proces, de discussie over de wenselijkheid ervan en de impact op nationaal nivo beschreven worden.

In de beschrijving van Ecuador komen achtereenvolgens aan bod, de sociaal-geografische en economische kenmerken van het land, de politieke en economische geschiedenis, die uitmondt in een bespreking van de machtsverhoudingen binnen Ecuador. In de tweede paragraaf zal de aanloop naar de dollarisering in Ecuador geschetst worden, met een beschrijving van de rol die verschillende nationale en internationale actoren daarin speelden, gevolgd door de besluitvorming en de uitvoering van het concept. In het derde gedeelte worden de visies van zowel voor- als tegenstanders van de dollarisering besproken. Vervolgens zal worden ingegaan op de economische resultaten en de sociaal-economische impact op micro- en macronivo, gevolgd door reacties van de bevolking. Het hoofdstuk wordt afgesloten met een evaluatie van het succes of falen van deze macro-economische maatregel.

2.1 Relevante karakteristieken van Ecuador

Sociale geografie

Ecuador is ongeveer 6,2 maal¹ zo groot als Nederland en is daarmee een van de kleinere landen in Zuid-Amerika. Zeker in vergelijking met zijn buurlanden, Colombia en Peru. Er leven in Ecuador 12,2 miljoen mensen (volgens de census van 2001), waarvan 65 procent mestiezen (blank/indiaans), 25 procent indianen, 7 procent blanken en 3 procent zwarten. In El Oriente, het tropisch regenwoud dat 50 procent van het oppervlakte bestrijkt, woont slechts 2 procent van de bevolking, terwijl 57 procent van de bevolking in de stedelijke gebieden woont. Verder is 36 procent van de bevolking jonger dan 15 jaar. (www.odci.gov/cia, 25-3-2002 en www landenweb.com, 25-3-2002)

Ecuador telt 10 indiaanse bevolkingsgroepen, ieder voornamelijk met zijn eigen taal en cultuur. De Quichuas zijn de grootste inheemse groep. Dit zijn afstammelingen van de Inca's en zij spreken Quichua (niet te verwarren met het Quechua van Peru, waar het wel overeenkomsten mee heeft). Ondanks de grote culturele verscheidenheid is het Spaans de enige officieel erkende

¹Volgens de nationale census van 2001 is de oppervlakte van Ecuador 256.369,6 km².

taal van het land. De sociale positie van de indianen in de Ecuadoraanse samenleving is slecht. Blanken en mestiezen beschouwen hen van oudsher als minderwaardige burgers. Toch oefent de indiaanse bevolking een behoorlijke invloed uit op de binnenlandse politiek, doordat zij erg goed georganiseerd zijn in vergelijking met de indianen van andere Andeslanden. Zij hebben zich verenigd in vele organisaties en er is één overkoepelende organisatie, CONAIE², die strijdt voor hun belangen op nationaal nivo. Door die hechte structuur is de politiek vaak gedwongen toch rekening te houden met de wil van de indianen. (www landenweb.com, 25-3-2002 en www.lonelyplanet.com, 26-3-2002)

De indianen wonen voornamelijk op het platteland en houden zich bezig met de landbouw, terwijl veel blanken en mestiezen (combinatie blank/indiaans) in de steden wonen. In de kuststreek wonen ook nog veel mensen met een donkerdere huidskleur, die afstammen van uit Afrika afkomstige slaven.

Daarmee komen we op de opmerkelijke geografie van het land. Ruwweg kunnen we een vierdeling maken. Aan de kust ligt het laagland met zijn palmstranden en bananenplantages in een zeer warm en relatief droog klimaat. In de middelste strook ligt het koele en droge Andesgebergte, dat het hele continent doorkruist, met alleen al in Ecuador meer dan 100 vulkanen. Verder naar het binnenland begint het tropische regenwoud van de Amazone. De laatste regio is het zeer vruchtbare, nog steeds beschermde natuurgebied: de Galápagos, bestaande uit 13 grote en veel kleine eilanden in de Stille Oceaan.

Economische structuur

Het Bruto Nationaal Product van Ecuador is, in vergelijking met de buurlanden, behoorlijk laag te noemen met haar \$1.564 per hoofd van de bevolking in 2002. De grootste bron van inkomsten van Ecuador is de export van aardolie. Er wordt al jaren geprobeerd meer olie te produceren, maar tegenvallende buitenlandse investeringen, tekort aan geld en moderne technologie en lekkende oliepijpen, die ook nog zorgen voor grote milieuvervuiling, houden de olieproductie laag. Daarnaast speelt nog een kwestie die Larrea (2002) bespreekt, namelijk dat de beperkte olievoorraad van naar schatting 3,7 miljard vaten, ongeveer in 2014 uitgeput zal zijn, als de onttrekkingssnelheid van de olie aan het gebied gelijk blijft.

De tweede bron van inkomsten bestaat uit de geldzendingen van veelal illegaal geëmigreerde Ecuadoranen, die vanuit voornamelijk de VS, Spanje, of Italië, geld opsturen naar hun families die in Ecuador zijn achtergebleven. Aangezien de provincie Azuay, met als hoofdstad Cuenca, ongeveer de helft van alle geldzendingen ontvangt, zal er uitgebreid worden ingegaan op dit fenomeen in het volgende hoofdstuk.

Verder produceert Ecuador vooral primaire exportproducten, zoals: bananen, cacao, koffie, garnalen, bloemen en andere landbouwproducten. De industrie van Ecuador is voornamelijk kleinschalig en ambachtelijk. Van de totale export bestaat dan ook voor 91 uit primaire producten. De voornaamste handelspartner van Ecuador zijn de VS, die 70 procent van de Ecuadoraanse export afnemen.

Ecuador heeft al sinds de jaren '80 te maken met een stagnerende economie, met een nauwelijks gestegen Nationaal Product. Sindsdien leeft meer dan de helft van de gezinnen onder de absolute armoedelij; Carlos Larrea spreekt over 56 procent van de gezinnen in 1995. En 26 procent van de kinderen onder de 5 jaar was ondervoed in 1998 (Larrea, 2002:1). Verder heeft Ecuador grote buitenlandse schulden. In 1999 waren de buitenlandse publieke en privé-schulden zelfs met \$16,1 miljard gelijk aan 118 van het BNP.

Het op korte termijn denken is dan ook karakteristiek voor zowel politici, als voor ondernemers in Ecuador. Marx Carrasco typeerde de ondernemende sector in Ecuador als *rentseekers*, die zich eerder bezighouden met het zoeken van mogelijkheden om de winst te maximaliseren via speculatie, dan door de productiviteit te verhogen, het product te verbeteren

²Confederación de Naciones Indígena de Ecuador (Confederatie van indiaanse naties van Ecuador)

en de concurrentiepositie te verbeteren op een vrije en competitieve markt. Hij zei in het interview:

Ze willen verdienen op basis van de concentratie van de productie, ofwel op monopolische markten, of via belastingverhoging, of via protectionisme, of met behulp van overheidssubsidie, of via onderhandeling. Dit zijn illegale praktijken die op de lange duur de ondernemersgeest niet stimuleren. Dus de Ecuadoraanse ondernemersklasse is niet gewend risico's te nemen.

Ze investeren hun geld vaak niet in productie, maar eerder door te speculeren, dat is het probleem... Een Oostenrijkse vriend van mij hier in Cuenca zegt altijd: "Jullie Ecuadoranen willen morgen zaaien en gisteren oogsten." Die zin zegt veel over de aard van de ondernemers. Ze hebben een erg-korte-termijn-visie en dat is min of meer de algemene situatie. Dus als men dat gedrag blijft vertonen, zal de dollarisering niet werken. Dat moet veranderen wil de dollarisering betere resultaten opleveren.³

2.2 Politieke en economische geschiedenis

Politieke instabiliteit heeft de geschiedenis van het land al sinds het ontstaan gekenmerkt. Dat was het gevolg van de voortdurende machtsstrijd tussen twee machtsblokken: het conservatieve berggebied, waaronder Quito en Cuenca vallen, en het liberale kustgebied met als voornaamste stad Guayaquil. De afgelopen eeuw heeft het land meer militaire dan civiele regeringen gehad. Ondanks de politieke instabiliteit en een voortdurend terugkerend grensconflict met Peru, is Ecuador in de 20e eeuw een relatief vreedzaam land gebleven (www landenweb.com, 25-3-2002); vreedzaam maar onderontwikkeld. Hoe vruchtbaar, rijk aan natuurlijke bronnen en hoe gunstig de ligging van het land ook is, Ecuador lijdt al meer dan een eeuw aan een ziekte die ontwikkeling in de weg staat: corruptie. Die corruptie staat de distributie van de welvaart in de weg waardoor die welvaart ook niet groter kan worden.

Een periode waar veel mensen nog aan terugdenken als tijden van grote voorspoed, zijn de jaren '70. Toen voerde de regeringen, net zoals in veel andere Latijnsamerikaanse landen op dat moment, een importsubsstitutiebeleid, wat ervoor zorgde dat de import beperkt werd, waardoor de industrie de kans kreeg om zich zonder internationale concurrentie, te ontwikkelen. Toen die periode eindigde onder invloed van een economische crisis en de neoliberale herstructureringsprogramma's van de jaren '80, waarbij de bescherming van de nationale productie moest verdwijnen volgens de eisen van het IMF, hield deze ontwikkelingsgolf op.

Na de schulden crisis van de jaren '80, probeerde de in 1988 tot president verkozen sociaal-democraat Cavallo, de enorme inflatie te beteugelen. Daartoe werd met wisselend succes een economisch stabilisatie- en herstructureringsprogramma doorgevoerd. De Ecuadoraanse economie bleef geteisterd door forse begrotingstekorten, hoge inflatie, een zwakke positie van de centrale bank, belastingontduiking en wijdverbreide corruptie. De buitenlandse schuld was torenhoog en is dat gebleven. (idem en www.buza.nl, 25-3-2002)

De politiek vanaf de jaren '90 draait vooral om het bepalen van het economische beleid. De pogingen van president Ballén in de eerste helft van de jaren '90, om de structurele aanpassingsprogramma's van het IMF toe te passen, die gekenmerkt werden door modernisering, decentralisatie, privatisering en het terugdringen van de rol van de overheid, verliepen zeer moeizaam. Maar wel verminderde de regelgeving, wat het bijvoorbeeld gemakkelijker maakte om banken op te zetten. De oppositionele meerderheid, de vakbonden en de indiaanse volksbeweging bood fel verzet tegen de aanpassingsprogramma's, vanwege de sociale kosten

³Interviews met Carlos Marx Carrasco (directeur Faculteit Economische Wetenschappen aan de Universiteit van Cuenca) op 14, 20 en 21 januari 2003.

van het aanpassen van de economie aan de normen van de Washington Consensus. (idem).

Toen in 1996 de populistische Bucarám aan de macht kwam, bleek hij zijn mooie verkiezingsbeloftes, van voedsel- tot woningbouwprogramma's voor de armen, naar Ecuadoraanse politieke traditie niet waar te (kunnen) maken. Hij voerde enorme bezuinigingsoperaties door en Ecuador belandde in een diepe economische crisis. Bucarám stelde voor om de convertibiliteit in te voeren en de dollar op de toenmalige wisselkoers van s/3.700 vast te zetten. Met een vaste wisselkoers zou de economie zich stabiliseren, was zijn motivatie. Maar Bucarám, die ook een nogal clowneske figuur was, kreeg geen steun van de machtige groepen van het land en werd tot aftreden gedwongen. Om dezelfde redenen als Bucarám, zou Jamil Mahuad vier jaar later wel de dollarisering invoeren, maar dan wel tegen een compleet andere wisselkoers. Carlos Marx Carrasco behandelt in zijn boek (2001) de vreemde gang van zaken en de belangen die deze beslissing gediend heeft. Nadat het parlement Bucarám in 1997 naar huis stuurde, werd in 1998 de vice-president vervangen door de met een nipte meerderheid verkozen, Jamil Mahuad Witt. (www landenweb.com, 25-3-2002)

Eén van de weinige goede initiatieven die deze president ondernam was volgens velen, het oplossen van het grensconflict met Peru. Nadat dit conflict wat in 1981 ontstaan was, in 1995 weer oplaaide, werd er uiteindelijk in 1998 een regeling getroffen, die een einde maakte aan de lange mini-oorlog tussen beide landen. Hierbij verloor Ecuador een deel van het Amazonegebied.

De financiële en economische crisis eind jaren '90, ging gepaard met hoge inflatie. De crisis was mede veroorzaakt door de ravage die El Niño aan had gericht en door de gedaalde olieprijs. Dit dwong de regering Mahuad de zwevende wisselkoers te introduceren. Het resultaat was een enorme val van de sucre ten opzichte van de dollar vanaf begin 1999. Op 18 maart van dat jaar bereikte president Mahuad een akkoord met de oppositie over een gematigd bezuinigingspakket. Om in aanmerking te komen voor schuldenverlichting en leningen van het IMF, de WereldBank en de IDB (Interamerican Development Bank), tekende Mahuad een 'Letter of Intent' op 30 september. Daaruit zouden de volgende ontwikkelingen moeten volgen: ingrijpende belastinghervormingen, de afschaffing van staatssubsidies en de privatisering van belangrijke sectoren als electriciteits- en telecommunicatiebedrijven. De maatregelen om de crisis te bestrijden leidden tot groot verzet bij de vakbonden. Veel van die hervormingen zijn in feite daarom niet doorgevoerd.

Sinds 1990, toen de eerste grote demonstratie van de indianen tegen hun beperkte vertegenwoordiging door het openbaar bestuur en de neoliberale aanpak van de toenmalige crisis plaatsvond, hebben deze zich meerdere malen herhaald. Begin 2000 kwam het weer tot een dergelijke uitbarsting van burgerlijke onvrede met alle ingevoerde maatregelen van het door het IMF opgelegde herstructureringsbeleid. Duizenden geweldloze demonstranten kwamen toen naar de hoofdstad om te protesteren en bezetten regeringsgebouwen. (www.uitpers.be, 25-3-2002)

De politieke cultuur van Ecuador laat het toe dat politici wel vaker zwichten voor de druk van het volk of van de elite, waardoor ze eerder gemaakte beslissingen, uiteindelijk niet doorvoeren. Een beslissing waar de bevolking zich ook tegen verzette maar dan nu zonder succes, was de dollarisering begin 2000. De corrupte president Mahuad werd wel afgezet door middel van een coup door een deel van het leger en in het bijzonder de toenmalige kolonel Lucio Gutiérrez, maar van een politieke koerswijziging was geen sprake toen vice-president Gustavo Noboa het presidentschap overnam. Hij voerde onder verzet van een groot deel van de bevolking de dollarisering door, die door Mahuad was uitgevaardigd.

Precies een jaar na de eerste grote demonstratie van het nieuwe millennium was er weer sprake van ongeregelde heden. Dit keer waren het zowel studenten, als arbeiders, als indianen die niet zozeer Gustavo Noboa's aftreden, maar eerder een politieke koerswijziging eisten van de president. De opstanden waren nog massaler dan het jaar ervoor en de nationale eenheid was

groter. Er werd door de CONAIE⁴ en de CMS⁵ een algemene mobilisatie en een nationale staking afgekondigd. Samen met de koepelorganisatie van evangelische indianen, boerenorganisaties, buurtverenigingen, mensenrechten- en studentenorganisaties werd het protest georganiseerd.

Noboa kwam niet tegemoet aan de eisen en reageerde met de harde hand. Onder andere de leiders van de CONAIE en de CMS werden gearresteerd, maar de protesten namen in hevigheid toe. De repressie van het leger was erg hard. Daarbij vielen enkele doden. De druk van de nationale en internationale gemeenschap dwong de president uiteindelijk ertoe te onderhandelen. Op 7 februari werd een akkoord bereikt om een aantal maatregelen te herzien.

De zeer heterogene groep demonstranten protesteerde voornamelijk tegen het neoliberale beleid, tegen de politieke cultuur van corruptie en tegen een internationale politieke en economische overmacht die Ecuador zijn soevereiniteit ontnam. Dus was het verzet vooral gericht tegen het inwilligen van de eisen die het IMF stelde aan het land, in verband met de eerder gemaakte afspraken. In de praktijk betekende die eisen dat, door het wegvallen van subsidies, de prijzen van brandstof, openbaar vervoer, electriciteit, water, propaangas, telefoon- en BTW-tarieven verhoogd werden.

Maar Noboa is niet een geheel autonome machthebber. Er zijn enkele rijke families, die de zakenwereld controleren. Zij zijn zeer machtig, hun bedrijven opereren op grote schaal en zij hebben erg veel profijt van de verregaande liberalisering. Daarnaast is er nog de aanzienlijke invloed van het IMF, waarvan Ecuador financieel afhankelijk is, en de VS, die van Mahuad nog toestemming kregen om in ruil voor financiële steun, een militaire basis in Manta te vestigen in het kader van Plan Colombia⁶. (www.uitpers.be, 25-3-2002) Om een meer inzicht te krijgen in de belangen die spelen bij politieke beslissingen in Ecuador, is het van belang om de nationale en internationale actoren die een rol spelen in de politieke besluitvorming en hun onderlinge machtsverhoudingen, preciezer te beschrijven.

2.2.1 Nationale machtsverhoudingen

In Ecuador is sprake van een enorme politieke, economische, maatschappelijke en sociale ongelijkheid. Dat houdt in dit specifieke geval in, dat het land gedomineerd wordt door ongeveer 200 machtige families. Zij zijn onderverdeeld in twee machtsblokken die elkaar min of meer bestrijden. Van oudsher waren dat de conservatieve groep, bestaande uit de landadel uit de bergstreek, en de liberale groep uit de kuststreek, die zich wijdde aan de handel. De directeur van de onderzoeksafdeling van de Faculteit Economische Wetenschappen van de Universiteit van Cuenca, Adrián Carrasco, corrigeerde deze verouderde omschrijving van de twee machtsblokken⁷: aan de kust bestond een commercieel machtsblok onder leiding van de familie Fébres Cordero, die vertegenwoordigd wordt in de politiek door de PSC, de Sociaal-Christelijke Partij; en in de bergstreek bestaat het bancaire machtscentrum geleid door de familie Borja, die vertegenwoordigd wordt door de Sociaal-democraten.

Rodrigo, een rechtenstudent, die bezig was met zijn afstuderen en anoniem wilde blijven, gaf uitgebreid weer hoe de bancaire oligarchie haar politieke macht verkregen had en die misbruikte om haar persoonlijke belangen te behartigen; een bekend voorkomend verhaal, dat gelijksoortig is aan de perspectieven van meerdere informanten:

Overduidelijk waren degenen die zich op een tamelijk immorele manier verrijkten, bepaalde kamerleden die deel uitmaakten van bepaalde bancaire groepen, want zij hadden hun parlementaire

⁴Confederación de Naciones Indígenas de Ecuador

⁵Koepelorganisatie van Sociale Bewegingen

⁶Militaire campagne van de VS ter bestrijding van zowel de Colombiaanse drugsmaffia, die de guerilla financiert, als van de productie van cocaïne.

⁷Interview met Adrián Carrasco (directeur onderzoeksafdeling van de Faculteit Economische Wetenschappen en docent aan de Universiteit van Cuenca) van 20 september 2002.

immunitet, waardoor ze alleen in het Hooggerechtshof vervolgd konden worden. Zij maakten misbruik van die bescherming. Omdat het afgevaardigden zijn, denken ze alles te kunnen doen waar ze zin in hebben. Er waren veel kamerleden die in de gunst waren van bankiers en diezelfde bankiers sponsorden de verkiezingscampagne van Jamil Mahuad. Op dit moment zit de ex-bankier, Fernando Aspíasu Seminares, al bijna drie jaar in de gevangenis een straf uit, van in het totaal ongeveer tien jaar. Hij was namelijk begonnen met de wisselkoersspeculatie met behulp van voorkennis. [..]

Was er een grote groep die zich bevoordeelde met behulp van die voorkennis?

Ja, het ging daarbij om een bevoorrechte elite die vooral uit parlementsleden bestond.

Kamerlid Marcelo Dote zou volgens Rodrigo de namen gevraagd hebben van de afgevaardigden die hadden gespeculeerd met voorkennis, die zij door de directie van de BCE, via de Monetair Commissie, toegespeeld hadden gekregen. Maar Marcelo kreeg nooit antwoord op zijn verzoek.

Een geval van fraude door de bankiers zelf, wat passeerde in het interview was de aanloop naar de bankcrisis:

De bankiers, niet allen want er zijn uitzonderingen, maar toch, enkele corrupte bankiers gebruikten de banktegoeden van de bevolking van Ecuador om leningen aan zichzelf toe te kennen tegen 0 procent rente en ze creëerden fictieve bedrijven, die de leningen aan henzelf moesten rechtvaardigen, om zodoende geen rente te moeten betalen en tegelijkertijd met het geleende geld te kunnen speculeren. Het probleem dat Aspíasu had, was hoofdzakelijk dat hij belastingen over de interne rentes ontdukte. Daarom spande de belastinginspectiedienst een rechtszaak aan en zit hij nu in de Penóptico-gevangenis in Quito.⁸

Nu was bij de andere oligarchie, de commerciële groep ook niet alles vrij van belangenverstrengeling. Een voorbeeld daarvan is de verkiezingscampagne voor de verkiezingen van 20 oktober 2002 van Álvaro Noboa, die daarbij (met meer dan \$2 miljoen) twee maal zoveel geld investeerde als wettelijk was toegestaan. Hij is economisch gezien machtigste man van Ecuador, met monopolies op meel, bananen, rijst en andere basisproducten. Zijn uiterst kostbare poging om ook nog president te worden van Ecuador, bracht wel een prijsstijging van meel, en dus ook van brood met zich mee. Voor en zak meel van 45 kg varieerde de prijs bij een groothandelaar in Cuenca van \$16 in de eerste helft van september; naar \$18,50 tussen 16 en 21 september; naar \$20,50 tussen de 22ste en 4 oktober; vervolgens bereikte de prijs een hoogtepunt van \$22,50 tussen 5 en 17 oktober. Toen ontstond er onenigheid tussen Noboa en andere aanbieders van meel, zodat vanaf 18 oktober de prijs weer zakte naar \$20,50. Dit is niet een waterdicht bewijs te noemen, maar het feit dat Mahuad de prijsbepaler is van de meelprijs is algemeen bekend en de combinatie van de prijsontwikkelingen en zijn exorbitante verkiezingsuitgaven maken de waarschijnlijkheid wel compleet. Maar ook als het verband aangetoond zou kunnen worden, betekent het nog geen geval van fraude te zijn. Het geeft slechts de nauwe verwevenheid aan tussen economische en politieke macht in Ecuador.

Economisch analiste Wilma Salgado, verbonden aan de *Universidad Andina Simón Bolívar* als docente en onderzoekster en die onder andere gespecialiseerd is in internationale politieke economie, geeft in het volgende interviewfragment een aardige indruk van de ‘werkelijke macht’ in Ecuador en hoe deze politieke invloed verwerft:

[...] Eerder constateerden we dat de importeurs en het bankwezen de werkelijke macht in het land hadden. Zijn de machtige families nu nog steeds gelieerd aan het bankwezen?

Nou, dat is een onderzoek wat we echt zouden moeten uitvoeren. Maar ik denk dat de bankiers aan alles gelieerd zijn. Ze hebben belangen in grote bedrijven, waaronder multinationals. De banken zijn geen nationale banken, maar ze hebben transnationaal kapitaal. En ze zijn verbonden aan bedrijven, die grote cliënten van hen zijn. Het zijn eigenlijk conglomeraten die zich richten op diverse activiteiten.

⁸Interview met Rodrigo (rechtenstudent in de afrondingsfase) van 5 december 2002.

Bijvoorbeeld de Filanbanco van de familie Azaia: zij hadden de Filanbanco, hebben creditcards, zitten in de verzekeringen, zijn actief in de media, ofwel ze zijn de baas van enkele televisiekanalen, van grote televisiezenders, van handelsketens. Het is dus een conglomeraat van bedrijven.

Dat is dus het probleem, dat zij de echte macht hebben. En bovendien gokken zij op verschillende presidentskandidaten; ze financieren nooit slechts één kandidaat. Ze zijn niet partijdig van tevoren, maar sponsoren meerdere kandidaten, en zeker in de tweede ronde; dan investeren ze in beide finalisten. En ze hebben ook hun eigen journalisten op TV, die de analyses zo maken, dat ze hun belangen dienen.⁹

Het is duidelijk dat de economische grootmachten van het land ook de politieke arena domineren, aangezien ze ook in het parlement sterk vertegenwoordigd zijn. Tijdens verkiezingen wordt niet automatisch het parlement vernieuwd, maar wel de president. Maar bijna elke president komt zoals ook gezegd door Salgado, met voorafspraken en verweven belangen aan de macht en wordt gecontroleerd door een parlement wat ook de belangen van de economische elite dient.

Daarnaast moet de president sterk rekening houden met een aantal internationale actoren, aangezien Ecuador één van de hoogste externe schulden van Latijns-Amerika heeft en afhankelijk is van leningen. Zo komen we bij een andere gewoonte van een nieuw aantredende president: proberen het fiscale tekort wat meestal achtergelaten wordt door diens voorganger op te lossen met behulp van het verhogen van de prijzen van publieke diensten en door proberen leningen te verkrijgen van het IMF, over het algemeen.

2.2.2 Invloed internationale actoren in Ecuador

Het bovenstaande in ogenschouw genomen zal het niet verwonderlijk zijn dat het IMF, als vertegenwoordiger van de ontwikkelde landen waar Ecuador schulden aan heeft, de grootste internationale actor, zonet de meest invloedrijke factor in de binnenlandse, economische politiek is. Een goed voorbeeld is de verkiezingscampagne van de latere president, Lucio Gutiérrez eind 2002, die in plaats van het land rond te reizen om stemmen te vergaren, ervoor koos om naar de VS te gaan om het vertrouwen van het IMF, de Wereldbank en de Noordamerikaanse regering te winnen. En eenmaal aan de macht, werden al zijn progressieve plannen om hervormingen ten gunste van de armere sectoren door te voeren, behoorlijk afgezwakt of terzijde gelegd. Fernando Delgado zei er het volgende over:

Met de verkiezingscampagne, waarin hij beloofde overal tegenin te zullen gaan, deed Gutiérrez zich compleet anders voor dan zoals hij nu blijkt te zijn, nu hij eenmaal gekozen is. Hij neemt al afstand van heel veel voornemens die hij eerder ventileerde. Vandaar dat de indiaanse partij Pachakutik, die hem eerst steunde, nu de balans opmaakt: “Maar hij doet precies hetzelfde als de vorige president.” Het enige wat er is veranderd, is het gezicht.

Het punt is dat het IMF, de WB en de VS een eisenpakket hebben. Als je iets wil bereiken als president, moet je doen wat zij zeggen, of je nu wilt of niet. Zoniet, dan laten ze niets van je heel. Bedoel je dat ze niets van je mogelijkheden op leningen heel laten?

Ze ontnemen je de middelen, want de VS bepaalt niet alleen de relaties tussen Ecuador en de VS, maar ook die tussen Ecuador en de EU. Dat is globalisering. Het komt omdat in de VS de multinationals op een bepaalde manier de macht hebben en of je het nu wilt of niet, wij draaien mee in dat systeem.¹⁰

Wilma Salgado, die globale economie doceerde op de universiteit en voorheen 16 jaar bij de BCE had gewerkt, zei dat de nationale elites alleen maar sterker waren geworden sinds de VS hun invloed deden gelden in Ecuador:

⁹Interview met Wilma Salgado (economisch analiste, universitair docente globale economie en voorzitter van corruptiebestrijdende instantie) op 9 januari 2003.

¹⁰Interviews met Fernando Delgado (middenklasse-ondernemer die in een ontwikkelingsproject in Cuenca kansarme kinderen opleidt tot restaurateurs) op 12 en 14 februari 2003.

Ecuador is te marginaal op wereldniveau, maar jammer genoeg is de invloed van de VS in ons land te groot. Onze afhankelijkheid van het IMF is verschrikkelijk; landen als Ecuador doen slechts wat het IMF zegt. En als het IMF niks zegt weten ze niet wat ze moeten doen. Maar we hebben het dan over de financieringswereld, of beter gezegd, bij de bankwereld ligt de werkelijke macht. Deze werkelijke macht hier is blij met het IMF, omdat die een garantie is voor hun macht. Zij hebben voordeel gehad bij de aanwezigheid van het IMF.

De oude elites bestonden sinds de Spaanse Conquista uit twee groepen: de importeurs en de financiële wereld. Zij hebben zich versterkt door het beleid van het IMF. Liberalisering van de handel bevoordeelt de import en financiële liberalisering bevoordeelt de machtsconcentratie van het bankwezen. Dus zijn deze elites tevreden met de macht van het IMF. Niet alleen het IMF wil hier de lijnen uitzetten. De lokale elites willen dolgraag dat het IMF er is. Het ligt dus gecompliceerd, het is een soort neokolonialisme.¹¹

Verder zei ze dat het IMF geen enkele interesse had in hoe de economie en de werkloosheid van Ecuador ervoor stonden en hoe de armoede groeide. Zolang Ecuador zijn schuld betaalde was alles in orde. Als de politieke macht dus bij dat nationale-internationale machtsblok van het bankwezen, de importeurs en het IMF ligt, ligt het ook voor de hand dat een politieke beslissing over het algemeen, niet zozeer de belangen van het volk, maar die van de nationale economische elite en die van de VS, zal dienen.

Rechtenstudent Rodrigo gaf ook aan hoe hij de link tussen de nationale politiek en het IMF zag en hoe relatief de soevereiniteit van Ecuador eigenlijk was:

Maar over het algemeen heeft het parlement haar eigen wetgevers, afgevaardigden die regeringsbelangen dienen. Ze hebben parlementaire blokken die van dezelfde IMF-lijn zijn. Eigenlijk hebben de PSC (Partido Social-Cristiano), DP (Democracia Popular), ID (Izquierda Democrática) allen het IMF bekritiseerd, maar op het moment dat ze aan de macht komen, hebben ze gedaan wat het IMF van hen verlangde. Het IMF zegt: "Okee, u wordt de nieuwe president. Wilt u geld van het IMF? Dat betekent dat u onze economische, financiële en politieke regels moet volgen; zoniet, dan komt er geen geld voor Ecuador."¹²

Deze rol van het IMF werd niet alleen door wetenschappers waargenomen, maar in bijna alle lagen van de bevolking wist men hoe de machtsrelaties waren verdeeld. Santiago, een ambachtelijke schilder aan de onderkant van de lage klasse, zei:

Het Monetair Fonds zijn degenen die de spelregels bepalen; niet alleen voor Ecuador, maar voor de hele wereld. Deze wordt geregeerd door de belangen van de Yankees. Het Monetair Fonds is de Centrale Bank van de hele wereld.¹³

Het beleid tijdens het presidentschap van Jamil Mahuad die zoals eerder gezegd overmatig gesponsord was door enkele bankiers, veroorzaakte een overmatige machtsconcentratie bij het bankwezen, bancaire fraude en uiteindelijk een bankcrisis.

2.2.3 Bankcrisis van 1999

De bankcrisis van 1999 was aanvankelijk niet een thema waar het onderzoek naar de dollarisering zich op richtte, maar het bleek gedurende het onderzoek een essentiële fase te zijn geweest op weg naar de noodzaak tot dollarisering. De bankcrisis was zelfs een belangrijke oorzaak van de grote macro-economische en monetaire instabiliteit die men met de dollarisering probeerde op te lossen. Analiste Wilma Salgado zei daarom in het Nationaal Forum over de

¹¹Interview met Wilma Salgado op 9 januari 2003.

¹²Interview met Rodrigo (rechtenstudent in de afrondingsfase) van 5 december 2002.

¹³Interview met Santiago en María Rojas (lage klasse) van 18 januari 2003.

‘evaluatie van de dollarisering na drie jaar’, wat op 9 januari 2003 georganiseerd werd door de Universiteit van Cuenca, dat de dollarisering deel uitmaakte van het beruchte ‘reddingsplan voor de banken’. Omdat de bankcrisis dus een relevant onderdeel is van de voorgeschiedenis die leidde tot de dollarisering, gaan we hier aan de hand van een aantal interviewfragmenten, dieper op in.

Rodrigo zei over de aanloop naar de bankcrisis het volgende:

Ten tijde van het regime van Sixto Durán Ballén, tussen 1992 en 1996, was Dr. Ricardo Chávez de banksupervisor. Hij kwam hier vandaan, uit Cuenca. In die periode was het erg gemakkelijk om een bank op te richten. Hoe ze dat deden? Wie een financieringsbedrijfje had, ofwel zij die geld accepteerden van ondernemingen of van emigranten, zorgden dat ze er rente op kregen. Die financiers bleven maar groeien, zij besloten dat ze groter moesten worden en gingen over in banken. Tussen 1992 en 1996 kwam er een ontelbare hoeveelheid banken bij. De financiers werden van het ene moment op het andere bankiers. Toen begon de bankcrisis eigenlijk al, want het toezichthoudende orgaan van de banken is geen onpartijdig orgaan, maar een politiek orgaan van de bankiers.[...]

Dus zo begon de bankcrisis: eerst de oprichting van ontelbare banken en daarnaast een toezichthoudend orgaan van banken dat de banken niet echt controleerde, omdat het in feite een gepolitiseerd orgaan was, wat de belangen van de bankiers verdedigde.

De bankiers hadden contacten in het parlement, de parlamentsleden hadden hun afspraken met de bankiers en de bankiers hadden ook nog afspraken met de president van dat moment. Dus belangenverstrengelingen waren er overal en van alle kanten.¹⁴

Het gebrek aan controle van het bankwezen door een gepolitiseerd toezichthoudend orgaan van banken, creëerde de ruimte voor banken om zich niet te houden aan solvabiliteits- en liquiditeitsregels en de etiquette die horen bij het bankwezen. De belangenverstrengeling tussen de bankwereld en de politiek was zo sterk dat deze ervoor zorgde dat er een beleid gevoerd werd wat de bankiers zo veel vrijheid gaf, dat ze hun banken failliet lieten gaan, terwijl zij er zelf met miljoenen dollars vandoor konden gaan naar het buitenland.

Wilma Salgado, die voorheen zelf bij de BCE (Centrale Bank van Ecuador) heeft gewerkt, onderzocht nu de staatsschuld als lid van een commissie van civiele controle, die bedoeld was om de bevolking te laten participeren in de strijd tegen de corruptie, zo legde ze uit. Ze was ten tijde van het interview bezig met een onderzoek bij de BCE, om het reddingsproces van de overheid gericht op de banken die failliet dreigden te gaan, te documenteren. Ze becommentarieerde dat reddingsproces van de banken als volgt:

Natuurlijk was er sprake van corruptie, want ze wisten al dat die banken al failliet waren terwijl ze hen maar geld bleven geven. Daarna ontdekte men gevallen als de Filanbanco, die net voor het faillissement, al het geld wat ze nog in kas hadden, in sucras uitleenden aan bedrijven waaraan zij zelf verbonden waren, tegen 0 procent rente en met een heel lange afbetalingstermijn. Dat getuigt dus van een complete respectloosheid voor de Ecuadoraanse Staat en voor haar bevolking, ofwel dit is een enorm geval van fraude.

Daarna werd de wet van de AGD (Agencia de Garantías de Depósitos) bedacht, zogenaamd om de banktegoeden aan de rekeninghouders terug te geven. Maar de AGD wisselde de tegoedbonnen van de staat om in sucras van de BCE en bleef het geld aan de bankiers geven, in plaats van aan de rekeninghouders.

[...]

Ofwel, het [reddingsproces, SvB] is een gigantische geldstroom geweest naar economisch machtige groepen. De bankiers namen het geld direct op, namen het mee over de grens en zetten het in het buitenland op een privé-rekening. Daarna gingen de banken failliet, ze leverden de banken bij de Staat in en zeiden: “betalen jullie het geld maar terug aan de rekeninghouders.” En de overheid is de banktegoeden gaan terugbetalen aan de rekeninghouders met interne middelen en dat betekende dus een fiscale crisis. Dat kwam nog bovenop de buitenlandse schuld. Er is een afspraak met het IMF,

¹⁴Interview met Rodrigo (rechtenstudent in de afrondingsfase) van 5 december 2002.

die luidt: jullie betalen eerst de buitenlandse schuld en de rest verdelen jullie onder elkaar. Zij zien de corruptie niet. De corruptie interesseert hen niet.

[...]

De bancaire crisis maakte de banken failliet maar de aandeelhouders van de banken niet. Zij profiteerden enorm van de bankcrisis. Ten eerste via de handel in valuta met kredieten van de BCE. Zij wisten dat er devaluatie zou komen omdat de BCE steeds meer sucres in omloop bracht. Het was dus overduidelijk dat de BCE de intentie had om de devaluatie van de sucre op te wekken. De banken vroegen sucres aan de BCE, kochten er dollars mee en na twee maanden wisselden ze deze weer om in gedevalueerde sucres: puur winst uit de wisselkoersspeculatie. Verder was er de koop en verkoop van waardepapieren van de BCE. Dit was bijzonder winstgevend. De banken verloren niet tijdens de bankcrisis van 1999, maar maakten winst.

Over de rol van de Centrale Bank en van president Mahuad in deze crisis, zei ze:

President Mahuad, die één van de meest corrupte presidenten uit de Ecuadoraanse geschiedenis was, had op Harvard¹⁵ gestudeerd en wist dus precies wat de Noord Amerikanen wilden. En toen hij hier aan de macht kwam ontstond het extreme wanbeleid van de BCE, waarbij de bankiers de BCE praktisch veroverden en hen dwongen tot een ongecontroleerde monetaire emissie, waarvan zij een deel in hun vlucht meenamen als liquiditeitskredieten. Zij kochten dollars en zetten het in het buitenland op de bank. De devaluatie was dus enorm! Natuurlijk!

En op dat moment was ik ook al onderzoekster en vroeg ik de BCE hoe het toch kwam dat zij zo veel geld hadden om aan de banken te lenen, maar de boeren aan de kust die getroffen waren door het fenomeen El Niño en daardoor alles verloren, die wilden zij niets lenen. Terwijl die boeren slechts een het equivalent van \$10 miljoen in sucres vroegen om nieuw zaad te kopen zodat ze opnieuw konden zaaien. “Ze konden niet aan producenten lenen omdat die aan inflatie onderhevig waren.” Maar aan de bankiers gaven ze miljarden dollars.¹⁶

Adrián Carrasco, die gezien zijn functies als docent macro-economie en politieke economie en als hoofd van de economische promotieonderzoeksafdeling van de Universiteit van Cuenca, ook inzicht had in het verloop van de politieke en economische processen in het land, had de grenzeloze belangenverstrengeling en corruptie die leidden tot de bankcrisis ook waargenomen. Hij legde uit hoe deze situatie uitliep op de dollarisering:

Dus toen de banken failliet begonnen te gaan, verbrak Mahuad de onafhankelijkheid van de BCE en gaf de banken geld om de crisis te verhullen, het moest de crisis niet voorkomen want dat was niet meer mogelijk, maar slechts wegmoffelen. Dus de BCE gaf de banken een enorme hoeveelheid sucres. En de aandeelhouders van die banken zetten het geld om in dollars, namen het op om het naar het buitenland te verplaatsen.

Op dat moment nam Mahuad een volledig vrije wisselkoers aan en liet de begrensde-zwevende wisselkoers los.[...] Dat was in september 1999, een moment waarop er nog steeds banken failliet gingen en de BCE nog steeds geld bijdroeg. En dus vloog de devaluatie omhoog. [van s/4.500 per US dollar in maart 1998 naar s/18.000 eind 1999, SvB]. Dus na een dik anderhalf jaar onder Mahuad was de waarde van de sucre meer dan drie keer zo weinig waard geworden. In die situatie was er een onhoudbare activiteit. En in de komende weken of maanden zou er niet aan te ontsnappen zijn. Men wist niet wat eraan te doen was. Waarschijnlijk koos Mahuad voor de dollarisering als een soort reddingsboei.¹⁷

Om de omvang van de crisis te kunnen inschatten leek het me relevant concreet te achterhalen welke banken ten onder waren gegaan. Rechtenstudent Rodrigo wist er het volgende over te vertellen:

¹⁵Vooraanstaande universiteit in de VS.

¹⁶Interview met Wilma Salgado op 9 januari 2003.

¹⁷Interview met Adrián Carrasco en Silvia Flores (internationaal-economische onderzoekers en docenten aan de Universiteit van Cuenca) van 20 september 2002.

Welke banken zijn failliet gegaan?

Filanbanco, Banco del Progreso, Banco de Azuay, Solbanco, Banco Popular, waarvan de directeur, meneer Orlandes, in het buitenland is terwijl hij gezocht wordt, Banco Unión, Banco Previsora. Deze laatste heeft een gebouw van 45 etages gebouwd en het is wat ze een 'intelligent gebouw' noemen. Het is het grootste gebouw van Guayaquil: een prestigeobject.

De aandeelhouders van de bank zijn in afwachting van wat de overheid van plan is. Een president die op de hand van de corrupte bankiers is kan, als hij aan de macht gekomen is, de banken van die schuld ontheffen, zodat de Staat de schuld absorbeert. En degenen die dan uiteindelijk de schuld van die corrupte bankiers betalen via de belastingen, zijn wij: het Ecuadoraanse volk. En dat is de betreurenswaardige geschiedenis van ons land. We stemmen wel, maar we leven niet in een democratie. Het is eerder een 'votocratie' te noemen: we stemmen en verder hebben we geen enkele zeggenschap of invloed.¹⁸

Iemand die de bankcrisis van dichtbij had meegemaakt en er wellicht wat meer inzichtelijke informatie over kon geven vanuit een ander perspectief, was Roberto Machuca. Hij werkte namelijk als assistent-directeur van de Banco Continental, die fuseerde met de Banco del Pacífico tijdens de crisis. Toch vertelde hij er niet zo uitvoerig over en gebruikte voornamelijk algemene termen. Machuca sprak als volgt over de problemen van de Banco del Pacífico tijdens de bankcrisis, waardoor de fusie nodig was geweest:

En weet u waarom die bank in de problemen zat?

Zoals de rest van de problemen in de bankwereld, ging het ook in dit geval om belangenverstrengeling in de kredietverlening, doordat er kredieten werden verstrekt op een incorrecte manier, zonder de vereiste garanties en vanwege te veel improductieve activa. Dat waren de problemen. Ze hadden geïnvesteerd in grote gebouwen, maar dat leverde geen rentabiliteit op.¹⁹

Een andere bankdirecteur die in het onderzoek participeerde, Esteban Vásquez, schetste een completer beeld van de praktijk van de bankcrisis. Hij had dan ook niet te maken gehad met een bank in problemen. Zijn bank was de enige bank volgens hem die nooit zijn kredietverlenende service aan de cliënten had onderbroken. Hij beschreef hoe de algemene banksluiting, die op 11 maart 1999 plaatsvond en de bevroering van alle banktegoeden in zijn werk waren gegaan.

Hij werd de avond voor de algemene banksluiting opgebeld door de nationale directie van de bank om te zeggen dat de regering problemen had en dat hij zich paraat moest houden en bereikbaar moest zijn. Daarna belde iemand van het Ministerie van Financiën om te zeggen dat de bank morgen gesloten moest blijven en dat niemand de bank binnen mocht, ook het personeel niet. De volgende dag was er politiebescherming bij de bank om eventuele rellen en plunderingen tegen te gaan. De bank zou een week gesloten blijven op gelasting van de overheid. Vásquez zei dat erg weinig mensen vooraf van deze gebeurtenis wisten. Zijn schatting was dat ongeveer 2 procent van de bevolking op de hoogte was, waaronder hij zich niet bevond.

Deze gebeurtenis was het toppunt van de bankcrisis en ook welke de grootste impact veroorzaakte op de samenleving. De directe implicaties van de banksluiting was dat gedurende een week alle banken gesloten bleven en alle schulden werden bevroren, de pinautomaten niet meer functioneerden en de bankrekeningen van de cliënten voorlopig bevroren zouden blijven. Mensen moesten dus een week zien door te komen met het geld wat ze in hun portemonnee hadden, of wat ze ergens hadden verstoppt.

Voor mensen die veel geld op de bank hadden staan, wat vooral de middenklasse betrof, betekende het een ramp als zij dat geld in sucres hadden ingelegd. Velen onder die benadeelden leefden voorheen van de rente van hun spaarrekeningen en dat was dus definitief verleden tijd.

¹⁸Interview met Rodrigo (rechtenstudent in de afrondingsfase) van 5 december 2002.

¹⁹Interview met Roberto Machuca (directeur van Banco del Pacífico Cuenca) op 10 januari 2003.

Ten eerste kregen ze tot na de dollarisering hun geld niet terug. Ten tweede was de sucre dermate gedevalueerd in die 20 maanden tussen de banksluiting en de dollarisering, van s/6.700 naar s/25.000 voor \$1, dat de waarde van de spaargelden nog maar ongeveer een vierde was van de originele waarde voorafgaande aan de bevriezing van de tegoeden. Bovendien werd er geen rente uitbetaald tijdens de bevriezing.

Degenen die schulden hadden bij de bank, wat vooral de hoge klasse betrof, konden voordeel halen uit de bevriezing van de tegoeden. Rekeninghouders kregen namelijk waardepapieren voor hun bevroren geld. De schuldenaars aan de bank hadden de mogelijkheid om die waardepapieren te kopen voor 80 procent van de werkelijke waarde en zo hun schuld 20 procent voordeliger af te lossen.²⁰

Vooraf ondernemingen, die werkten met krediet of wiens kapitaal werd bevroren en de middenklasse, die haar spaargelden kwijtraakte, werden getroffen door de bankcrisis. De crisis was zo grootschalig dat het grote aantal faillissementen, de daaruit voortvloeiende toename van de werkloosheid en het verlies van reserves en de rente op spaartegoeden, zorgden voor een dusdanige verlaging van de geldomloop dat de hele samenleving eronder leed, zo schetste sociologiedocent aan de Universiteit van Cuenca, Enrique Santos de situatie.²¹

In verband met de impact van deze bankcrisis op nationaal nivo, zei Wilma Salgado dat alleen de middenklasse spaarrekeningen in Ecuador had, aangezien de hoge klasse bijna al haar kapitaal op buitenlandse banken had staan. Het gebied waarbinnen de hoge klasse opereerde was immers internationaal en Ecuador was ook voor hen een risicoland. Slechts de hoge klasse, die zich verzekerd wist van voorkennis via contacten in de financiële wereld, hield haar geld in Ecuadoraanse banken, volgens Salgado.

*De middenklasse heeft enorm verloren. De bevriezing van banktegoeden; werkloosheid, doordat een grote verscheidenheid aan bedrijven failliet gingen en gesloten werden. Bijvoorbeeld bij de banken zelf; daar werkte de middenklasse en toen de banken failliet gingen verloor de middenklasse haar werk. En velen onder die bankmedewerkers vonden geen nieuwe baan, want werk is er niet. Het probleem van de arbeidsmarkt is tot op heden chronisch en ernstig.*²²

Het is vanzelfsprekend dat de groep die het zwaarst getroffen werd door de bankcrisis, de middenklasse, daarna veel minder weerbaar was tegen de prijsverhogende effecten van de dollarisering. Het geld van veel rekeninghouders verdween voor een deel uit de banken naar het buitenland, dankzij 'handige' bankiers, en dat van anderen werd sterk gereduceerd door de lange duur van de bevriezing van de tegoeden en de devaluatie van de sucre totaan de dollarisering. Door het wegvallen van die reserves en van de inkomsten uit rente, werd de middenklasse een stuk kwetsbaarder als gevolg van de bankcrisis.

2.3 Dollarisering in Ecuador

2.3.1 Situatie voorafgaande aan de dollarisering

De Argentijnse econoom en adviseur van internationale organisaties en directeur van *SYNERGY Consultores*, Alberto Luque, gaf een kritische, uitgebreide, maar toch beknopt beschreven visie ten aanzien van de politieke, sociale en economische situatie van Ecuador, totaan het moment van de besluitvorming van de dollarisering en gaf tevens een beschrijving van de tekortkomingen van de overheid. Dit laatste zag hij als het voornaamste probleem bij de uitvoering van de dollarisering. De meest relevante punten uit zijn opsomming staan hieronder weergegeven, gevolgd door enkele concreter beschreven omstandigheden die de situatieschets completer

²⁰Gebaseerd op interview met Esteban Vásquez op 19 februari 2003.

²¹Interview met Enrique Santos (docent sociologie aan de Universiteit van Cuenca) van 27 januari 2003.

²²Interview met Wilma Salgado op 9 januari 2003.

maken:

Politieke situatie in aanloop naar de dollarisering

Luque merkte de beperkte representativiteit van de democratie op, ofwel geringe participatie van de bevolking in het politieke proces. Verder ontbrak het aan een heldere driedeling van de macht, evenals aan autonomie van officieel autonome instanties, zoals de BCE. Hij onderscheidde een gepolitiseerde rechtspraak waarin corruptie en gebrek aan respect voor de wet, voor contractuele afspraken en voor het bezitsrecht veelvuldig voorkwamen en waarin een algemeen gebrek aan sanctionering heerste. Het gevolg daarvan was dat er grote juridische onzekerheid heerste in het land. Er was volgens hem een algehele crisis van normen en waarden in de politiek in elke geleiding van de Staat en een lange traditie van gebrek aan respect voor de grondwet, getuige talloze overtredingen daarvan met de uitvaardiging van wetten, decreten en reglementaire normen. (Acosta e.a., 2000:136-137)

Eén van die decreten waar Alberto Luque op waarschijnlijk op doelde, was de dollarisering. Er zijn later wel wetten aangenomen om de dollarisering vorm te geven, maar de beslissing zelf is per decreet genomen en de grondwet is nooit aangepast aan de nieuwe situatie.

Voor de presidentsverkiezingen, die hij later zou winnen, ontving Jamil Mahuad voor de financiering van zijn campagne een aanzienlijke bijdrage van enkele bankiers van meer dan \$1 miljoen. Adrián Carrasco, wist het volgende te vertellen:

[...] Dat er sprake is geweest van aangetoonde, directe banden tussen Mahuad en de Filanbanco en de Banco del Progreso, waarvan de laatste de verkiezingscampagne van Mahuad hebben gesponsord met \$3 miljoen, een uitzonderlijk hoog bedrag.²³

Toen dit geval van belangenverstrengeling en overtreding van de verkiezingsregels aan het licht kwam en de positie van Mahuad niet langer houdbaar was geworden, moest hij het beleid, waarin hij systematisch de macht van de bankiers had vergroot, beëindigen. Die macht van het bankwezen had geresulteerd in grootschalige corruptie, waarbij enkele bankiers met vele miljoenen dollars het land hadden verlaten.

Aangezien het machtsblok van de kuststreek de privileges die Mahuad toekende aan de bankiersclan te ver vond gaan, de economie leed aan grote instabiliteit als gevolg van de frauduleuze wisselkoersspeculatie van de bankiers in combinatie met een de voorkennis-verschaffende rol van de BCE, die praktisch in dienst van de corrupte bankiers overmatige geldschepping teweegbracht, werd het plan om de economie te dollariseren ontworpen door de Kamer van Koophandel van Guayaquil. Die Kamer was een soort denktank van het machtsblok uit de kuststreek die naast allerlei economische motieven, eigenlijk via de dollarisering een mogelijkheid zag om het machtscentrum van het bankwezen, de gepolitiseerde, ofwel corrupte BCE, op te heffen, om zo de macht van de bankiersclan te breken. De machtsconcentratie bij het bankwezen had immers tot zoveel corruptie geleid dat het de economie aan de rand van de afgrond had gebracht. Dus om het evenwicht te herstellen moest het roer om, ten gunste van de handelssector uit de kuststreek. Aangezien de dollarisering een opening van de Ecuadoraanse economie naar de wereldmarkt met zich mee zou brengen, was dit plan niet alleen bedoeld als stabilisator van de economie en beperking van de macht van het bankwezen, maar het zou ook nog de positie van de commerciële clan versterken.

De onthullingen over het verkiezingsschandaal, de corruptie van Mahuad en van het aan hem gelieerde bankwezen, en het besluit tot dollarisering, bracht zoals gezegd massale demonstraties onder leiding van indiaanse volksbewegingen met zich mee. Maar belangrijker

²³Interview met Adrián Carrasco en Silvia Flores (internationaal-economische onderzoekers en docenten aan de Universiteit van Cuenca) van 20 september 2002.

nog voor de politieke machtsverhoudingen in het land was, dat het bekend worden van de omvang van de fraude van Mahuad, de mogelijkheid bood voor het commerciële machtsblok om Mahuad te dwingen via de dollarisering een koerswijziging te maken, ten voordele van henzelf en ten nadele van de bankiers. Om zijn eigen politieke situatie te redden, voldeed Mahuad aan de eisen van de commerciële clan, die in feite tegen de belangen van het aan hem gelieerde bankwezen ingingen.

Die verschuiving van het zwaartepunt van de macht in Ecuador, werd niet door iedereen zo waargenomen. De gebeurtenissen een aantal dagen na de bekendmaking van de dollarisering waren namelijk als volgt: Grote demonstraties geleid door de CONAIE maakten duidelijk dat Mahuad niet langer kon aanblijven. Een staatsgreep van onder andere toenmalig kolonel Lucio Gutiérrez (sinds begin 2003 president van Ecuador) maakte 10 dagen na de bekendmaking van de dollarisering, een einde aan het regime van Jamil Mahuad. En ondanks dat de meerderheid van de bevolking tegen de economische politiek van Mahuad en de dollarisering was, continueerde ook diens opvolger, vice-president Gustavo Noboa, dezelfde politieke lijn.

Economische situatie in aanloop naar de dollarisering

Naast politieke motieven speelde natuurlijk de officiële motivatie voor de dollarisering, ofwel de economische motieven, ook een belangrijke rol in besluitvorming. Alvorens die te beschrijven lijkt het me zinvol de economische situatie van Ecuador weer te geven voorafgaande aan de dollarisering, om daarna vanuit de ideologische visie van de neoliberalen te verklaren, waarom het in die situatie nodig was om Ecuador te dollariseren.

De Argentijnse econoom Alberto Luque zei dat de voortdurende politieke crises hadden gezorgd voor blijvende macro-economische instabiliteit, wat Ecuador een risicoland maakte en wat dus niet stimulerend werkte voor eventuele investeringen van (binnen- en) buitenlandse bedrijven. Zij hebben juist behoefte aan geloofwaardigheid van en vertrouwen in het land waarin zij investeren.

De bankcrisis heeft de instabiliteit van de financiële sector vergroot en de Staat heeft destijds 70 procent van het bankwezen moeten overnemen. De economie leed begin 2000 aan een sterke en naar verwachting nog lang durende recessie en aan een hoge inflatie. Bovendien was er onvoldoende werkgelegenheid.

De fiscale tekorten die voortkwamen uit de val van de olieprijs in 1998 en het klimatologische verschijnsel El Niño, waren verergerd door plotselinge veranderingen in het fiscale beleid. Ondanks dat de olieprijs zich wel weer hersteld had, waren hoge olieprijzen in het verleden niet een garantie voor economische voorspoed. Integendeel, want Ecuador heeft over het algemeen de neiging om in dat geval extra leningen aan te gaan, op basis van de naar verwachting hogere olie-inkomsten. En het principe van vandaag uitgeven en morgen verdienen werkt zeker niet sanerend ten aanzien van het fiscale tekort.

Het ontbreekt Ecuador tevens aan openheid van de publieke rekeningen, waaronder voor de bevolking relevante zaken vallen, zoals: buitenlandse schuld, de schuld aan de rekeninghouders door de bevroren rekeningen sinds de bankcrisis, enzovoort. Civiele controle van de politiek is daardoor onmogelijk op die gebieden. De bevrozing van de banktegoeden begin 1999 per decreet, die de recessie verdiepte en veel bedrijven failliet deed gaan, is niet zodanig opgelost dat de rechten van bezit gerespecteerd zijn. Het reddingsplan voor banken werd via de Wet van de Ongelimiteerde Garanties van Banktegoeden (AGD) geregeld. De officieel autonome monetaire instantie, de BCE, zag zich gepasseerd worden door de overheid, die via deze wet gemeenschapsgeld bleef investeren in banken die failliet zouden gaan, terwijl dat een overweging was die de BCE, als *lender of last resort*, zelf zou moeten maken. Een laatste relevant punt wat Luque aanhaalt, is het feit dat de grote ongelijkheid, qua bezittingen en qua inkomen, de kansen beperkt op het aantrekken van investeringen die economische groei en integrale ontwikkelingen bevorderen. (Acosta e.a., 2000:137-138)

Eén van de economische grondredenen om de dollarisering te willen doorvoeren, was dat

hoge inflatie moest verdwijnen. Die inflatie was wel hoog met zijn 80,7 procent in 1999, maar deze was nog niet als hyperinflatie aan te duiden. En ook de rente was erg hoog, waardoor veel Ecuadoranen het geld wat zij opgestuurd kregen uit het buitenland doorgaans niet productief investeerden, maar op de bank zetten en leefden van de rente. Sinds de bankcrisis was het vertrouwen in het bankwezen verdwenen, maar de rente die men ontving op spaarrekeningen, was nog steeds ongeveer 60 procent en de kredietrente was 90 procent, volgens Adrián Carrasco.²⁴

Een ander niet onbelangrijk feit wat de Ecuadoraanse economie typeert en wat ook geldt voor andere Latijnsamerikaanse economieën, is dat er al tijden sprake was van een omvangrijke inofficiële dollarisering. Zo geschiedde de meeste leningen en grote aankopen al vóór de dollarisering in feite in dollars. Alleen werden deze dollarbedragen omgezet in sucres om ze in fysiek geld uit te drukken. Deze inofficiële dollarisering was een verdedigingsmechanisme tegen de uiterst instabiele wisselkoers die gekenmerkt werd door voortdurende devaluaties van de sucre. Dus wie zijn loon betaald kreeg zette het in veel gevallen om in dollars om waardeverlies te voorkomen. Met de dollarisering werden de lonen voortaan in dollars uitbetaald.

De devaluatie van de sucre ten opzichte van de Noordamerikaanse dollar was een langbestaand fenomeen. Deze werd over het algemeen actief gegenereerd om de export goedkoper, en dus concurrerder te maken in vergelijking met die van andere landen. Maar onder het presidentschap van Mahuad werd de devaluatie gecreëerd om wisselkoersspeculanten in de vorm van bankiers, te bedienen. Vandaar dat de devaluatie door overmatige monetaire emissie door de Centrale Bank in 1999 enorme proporties had aangenomen. De ontwikkeling van de devaluatie sinds 1990 is te zien in de onderstaande tabel.

Tabel 2.1:
Officiële wisselkoers van de dollar in sucres uitgedrukt 1990-2000

jaar	datum	aank.	verk.	jaar	datum	aank.	verk.	jaar	datum	aank.	verk.
1990	3 sept	810	826	1999	15 mrt	11.092	11.318	1999	13 sept	10.933	11.156
1991	2 sept	1.086	1.108		29 mrt	10.828	11.049		27 sept	12.731	12.991
1992	4 sept	2.000	2.000		22 feb	7.516	7.669		11 okt	14.328	14.620
1993	2 sept	1.699	1.949		12 apr	9.888	10.090		25 okt	16.091	16.419
1994	5 sept	2.013	2.263		26 apr	8.890	9.071		8 nov	16.345	16.679
1995	4 sept	2.567	2.619		10 mei	8.627	8.803		22 nov	18.075	18.444
1996	2 sept	3.221	3.287		24 mei	8.625	8.801		6 dec	16.985	17.332
1997	1 sept	4.028	4.110		7 juni	9.461	9.654		20 dec	17.427	17.783
1998	7 sept	5.409	5.519		21 juni	11.059	11.285	2000	3 jan	19.332	19.727
1999	4 jan	6.601	6.736		5 juli	11.194	11.422		10 jan	23.522	24.002
	18 jan	7.032	7.175		19 juli	11.459	11.693		17 jan	24.497	24.997
	1 feb	7.087	7.232		2 aug	11.374	11.606		24 jan	24.497	24.997
	15 feb	7.265	7.413		16 aug	11.172	11.400		31 jan	24.500	25.000
	1 mrt	8.552	8.727		30 aug	10.849	11.070		20 mrt	25.000	25.000

Bron: Banco Central del Ecuador Cuenca

De laatste devaluatie tot s/25.000 per \$1 is door de politieke besluitvorming geforceerd, want in het decreet stond die verhouding al vast. De werkelijke koers op straat was, volgens de econoom en hoofd van Faculteit Economische Wetenschappen van de Universiteit van Cuenca, Carlos Marx Carrasco, op de dag na de aankondiging van de dollarisering nog rond de s/20.000 per \$1. Maar deze werden zo snel mogelijk aangepast aan de nieuwe vaste wisselkoers, die op 13 maart 2000 via de Trolleywet werd vastgelegd; iets wat eigenlijk onmogelijk en ongrondwettelijk is.

²⁴Interview met de economen Adrián Carrasco en Silvia Flores van 20 september 2002.

In het interview met bankdirecteur Roberto Machuca bleek dat de visie over de vermeende illegaliteit van wisselkoersspeculatie met voorkennis en een actieve rol in het bepalen van de wisselkoers, niet bij iedereen hetzelfde is:

Maar veel mensen zeggen dat er devaluatie gecreëerd werd voor de wisselkoersspeculatie en dat het gehele bankwezen participeerde in de speculatie via de koop en verkoop van sucrés, terwijl zij zelf ook actief de waarde van de sucre varieerden, om zo hun eigen inkomsten te genereren met geld van het volk.

Dat klopt.

[...]

Maar dat is toch illegaal, of niet?

Nee, het valt binnen de grenzen.

Is speculatie binnen het bankwezen legaal?

Het is niet ethisch omdat het niet hun primaire activiteit is. Het waren niet de banken, maar de bedrijven van de bankiers die het deden.

Als ik de wisselkoers bepaal en ik wil wat bijverdienen door dollars te kopen en verkopen, lijkt mij dat toch een criminele daad.

Actief devaluatie creëren is niet ethisch, maar illegaal ook niet...[..].²⁵

Een kijkje in de Ecuadoraanse grondwet zou uitkomst kunnen bieden in deze kwestie. De autonomie van de BCE zoals die volgens de wet zou moeten bestaan, maakt het aannemelijk dat er wel onafhankelijkheid van politieke, economische en zeker individuele belangen moet zijn.

Institutionele situatie en problemen voor de uitvoerbaarheid

Hiermee komen we bij de noodzaak om de institutionele situatie te beschrijven, zoals die in Ecuador was totaan de dollarisering. Deze institutionele stand van zaken in het land was volgens velen nog niet adequaat om begin 2000 al een dollarisering door te voeren. Eén van die mensen was de econoom en consulent voor internationale organisaties, Alberto Luque, die een beschrijving gaf hoe de stand van zaken in Ecuador was op dat moment.

Het ontbrak Ecuador volgens hem aan een overheid die helder de rol en de doelen van de Staat definieerde en die opkwam voor de participatie van de gehele maatschappij in de beleidsvorming. Deze Staat had een ontwrichte structuur, waarbinnen verschillende officieel autonome instanties, zoals de BCE, in feite niet autonoom en slecht georganiseerd waren.

Het gevolg was dat er een ontwricht macro-economisch beleid gevoerd werd vanuit verschillende instanties en dat er daardoor een gebrekkige coördinatie van het fiscale en monetaire overheidsbeleid was. Het beleid was, ondanks duidelijke neoliberale invloeden in Ecuador, nog steeds traditioneel: gecentraliseerd, piramidisch en hiërarchisch zonder dat er sprake was van delegatie van verantwoordelijkheden. Deze overmatige centralisering van procedures bestond in alle ministeries. En bij gebrek aan capaciteiten bij de deelorganisaties, was het onmogelijk gebleken om het decentralisatiebeleid onmiddellijk uit te voeren.

Naast deze gebrekkige uitvoering van het beleid, was er ook een gebrekkige controle op de naleving ervan. Het ontbrak over het algemeen aan cultuur om wetten en reguleringen op te volgen, maar vooral nog aan macht van de overheid om navolging van de wet af te dwingen. De financiële liberalisering tijdens het bewind van president Bucaram zorgde er tevens voor dat er een tekort aan regelgeving was ontstaan. Zo had het Orgaan van Toezicht op de Banken niet de capaciteit om de boekhoudingen van banken te controleren, waardoor niet nagegaan kon worden of deze banken in gebreke bleven, of niet. En op dezelfde manier was er te weinig regelgevingscapaciteit bij de overheid om controle te houden over de privatiseringen. Het gebrek aan potentie in het opstellen, uitvoeren en afdwingen van een adequate regelgeving, zag Luque nog wel als het grootste probleem bij de uitvoering van de dollarisering.

²⁵Interview met Roberto Machuca (directeur van Banco del Pacífico Cuenca) op 10 januari 2003.

Samenvattend haalt Alberto Luque de woorden van de door hem zeer bewonderde econoom, Dr. Germanico Delgado aan, met wie hij samen twee jaar lang de rol van de Staat onderzocht:

De Ecuadoranen hebben over het algemeen de indruk dat onze maatschappij en onze overheid worden gekweld door ernstige tekortkomingen in het institutionele kader wat het gemeenschappelijke leven reguleert. Het dagelijks leven zit vol met voorbeelden van onrechtvaardigheid en incompetentie in het functioneren van het publieke apparaat. En er is ook nog sprake van het steeds zwakker worden van deze publieke instanties in de uitvoering van hun functie: het handhaven van een gezonde en harmonieuze samenleving (Acosta e.a., 2000: 138-139).

Eén van de nadelen van een onderontwikkeld organisatorisch apparaat, dat de overheidsbeslissingen uitvoert en de wet afdwingt, is dat er ook aan institutioneel onderzoek te weinig aandacht en middelen gegeven wordt. Zo kan het gebeuren dat de dollarisering bijvoorbeeld besloten is zonder een grondig onderzoek vooraf, naar de impact van deze rigoureuze macro-economische maatregel op de situatie burgers en bedrijven. Als er wel gedegen onderzoek verricht zou zijn, had men geweten welke strategie gekozen moest worden om de nadelige gevolgen te voorkomen of bestrijden. Universitair docente en economisch analiste Wilma Salgado zei over dat gebrek aan door de overheid ondersteund institutioneel onderzoek, het volgende:

Waarom zijn er niet meer onderzoeken gedaan naar de impact van de dollarisering?

In Ecuador worden überhaupt geen onderzoeken ingesteld; er zijn geen onderzoeksinstituten. Ik ben onderzoekster, maar ik werk alleen. Ik verricht mijn werkzaamheden thuis. Maar ook ik kan dergelijke onderzoeken, zoals dat van jou, niet uitvoeren. Ik zou meer tijd nodig hebben, naast een beetje geld. Maar ik houd me vooral bezig met de grote zaken en dan is mijn tijd op. We hebben onderzoekscentra nodig en die zijn er niet. De onderzoeksinstituten die er wel zijn, zijn een soort consultantsburo's. Zij onderzoeken datgene wat geld oplevert. Ze hebben geen onderzoeksprojecten. En de overheid vindt het niet belangrijk om te laten zien wat de effecten zijn van wat zij beslissen; en de VS ook niet. Dus zijn er geen onderzoeken.²⁶

Sociale situatie vooraf en implicaties van dollarisering

Dit gebrek aan onderzoek naar de impact van beleidsmaatregelen, houdt dus ook in dat de regering niet heeft onderzocht wat de consequenties van de dollarisering zouden zijn op de sociale situatie van de verschillende lagen van de samenleving, wat één van de doelstellingen is van deze scriptie. Allereerst is het van belang om de sociale situatie van Ecuador te beschouwen, zoals die was in de aanloop naar de dollarisering en te kijken wat er bekend was over de mogelijke implicaties van de adoptie van deze nieuwe munt daarop.

Ook hierover bevat de beschrijving van Alberto Luque relevante informatie. Hij zegt dat in het begin van 2000 de bevolking van Ecuador voor 66 procent uit armen bestond en dat 2 miljoen (van de 13,2 miljoen) mensen in extreme armoede leefden. Het was geen maatschappij die gelijke kansen bood voor iedereen, waardoor er ook geen integratie van armere segmenten van de samenleving in de maatschappij mogelijk was. Verder was er sprake van zowel kwantitatieve als kwalitatieve tekortkomingen van het onderwijs. Het resultaat daarvan was een gebrekkig opleidingsnivo van de beroepsbevolking, een gebrek aan knowhow en dus ook aan concurrerende potentie. De slechte gezondheidssituatie en gezondheidszorg hadden bovendien een zwakke menselijke ontwikkeling met zich meegebracht. Dit werd veroorzaakt doordat regeringen normaliter de post van de volksgezondheid als een punt zagen waarop bezuinigd kan worden. Tot slot had Luque het over het woningtekort wat met 1,2 miljoen huizen al erg hoog was en elk jaar nog eens met 40.000 toenam. (Acosta e.a., 2000:137)

Verder valt ook op te merken dat de overgrote meerderheid van de bevolking geen beroep kan doen op sociale zekerheid (80 procent volgens Luque), en met name de lage en

²⁶Interview met Wilma Salgado op 9 januari 2003.

middenklasse geen verzekering voor medische kosten kunnen betalen, waardoor ziekte in veel gevallen onherroepelijk leidt tot de toename van schulden, of een ontoegankelijkheid van het officiële gezondheidscircuit. Velen maken mede daarom nog steeds gebruik van Ecuadors rijke traditie van de indiaanse geneeskunst, met kruiden en rituelen.

Over de eventuele gevolgen van de dollarisering voor de bevolking, werd vooraf niet heel specifiek nagedacht. Volgens het bekende neoliberale paradigma zou macro-economische stabiliteit leiden tot de toestroom van buitenlandse investeringen, modernisering van de economie, groei van werkgelegenheid, groei van de economie en dan zou uiteindelijk de bevolking ook de vruchten daarvan plukken en de armoede minder worden. Of dit realistisch is gezien het grote aantal voor-aannames, is de vraag. Die laatste vooraanname is bijvoorbeeld grotendeels in contradictie met de werkelijkheid van vergroting van de economische en sociale ongelijkheid, zoals die zich voordeed in de decennia voor de dollarisering met de neoliberale ontwikkelingsstrategieën.

Dus op basis van de zojuist behandelde politieke en economische situaties en ondanks de zwakke institutionele situatie van Ecuador, werd tot dollarisering besloten zonder dat de micro-economische en sociale impact daarvan was onderzocht. Dan is het nu interessant om te bekijken hoe dit besluit nu precies tot stand kwam, hoe het bekend werd gemaakt en welke reacties het teweegbracht onder de bevolking.

2.3.2 Besluitvorming en reacties bevolking

Op 9 januari 2000 maakte Jamil Mahuad zijn beslissing om de Ecuadoraanse economie te dollariseren bekend via de televisie, te midden van algemene ontevredenheid bij verschillende sectoren van de bevolking en een substantieel deel van de militairen. Zij waren ontevreden over de corruptie van Mahuad en van het bankwezen waaraan hij gelieerd was. Zo had Mahuad toegestaan dat een zestal bankiers ongehinderd met meer dan \$2 miljard, aan geld wat door spaarders aan de banken was toevertrouwd, het land had kunnen verlaten tijdens de bankcrisis. Er was een wet aangenomen, de eerdergenoemde AGD, waarbij de overheid zich ongelimiteerd garant stelde voor de banktegoeden. Verder had deze regering een grote economische instabiliteit veroorzaakt waarbij een vrij hoge inflatie was ontstaan van 60,7 procent in 1999. De verschillende groepen die deelnamen aan het protest drongen aan op het aftreden van Mahuad. De beslissing tot dollarisering was dus een uiterste en wanhopige poging van de president om, via dit economische reddingsplan, zijn machtspositie te behouden en alsnog de steun van het commerciële machtsblok te verkrijgen en het vertrouwen te winnen van de bevolking.

Onder de bevolking was een ruime meerderheid deel tegen deze onverwachte, onvoorspelbare en onvoorbereide maatregel, die met de sucre een stukje cultuur en een symbool van soevereiniteit afnam van Ecuador. Maar er waren ook veel opgeluchte burgers uit de middenklasse en hoge klasse die de verwachting van een stabiele munt wel als een bevrijding zagen van de voortdurende onzekerheid die ze hadden gekend, door de sterk dalende waarde van het geld. Toch waren er omvangrijke demonstraties begin 2000, kort na de bekendmaking van de beslissing tot dollarisering. Santiago, een *artesano* van de lage klasse uit Cuenca, gaf in een interview zijn visie op de beweegredenen van de demonstranten weer. Hij zei had het over de corruptie van Mahuad:

Hij bevoordeelde systematisch de zeer rijken via economische steun aan de grote bankiers en aan de grote bedrijven, met het geld van het volk. Hij voerde de reddingsoperatie van het bankwezen door en gebruikte daarvoor ons belastinggeld. Het volk had dat door en werd kwaad: hij geeft ons geen gezondheidszorg, geeft ons geen eten, maar aan de rijken geeft hij miljoenen voor hun banken. Dus dat pikte het volk niet langer en ze stuurden die dief de laan uit.²⁷

²⁷Interview met Santiago en María Rojas (lage klasse) van 18 januari 2003.

In feite zat de situatie natuurlijk complexer in elkaar en waren er meer gronden om Mahuad af te zetten naast zijn cliëntelistische politiek, zoals bijvoorbeeld: het bekend worden van de overmatige sponsoring van zijn verkiezingscampagne door enkele bankiers, een slecht economisch beleid wat ruimte gaf voor grote kapitaalvlucht en oplopende tekorten waardoor hij op de publieke bestedingen moest bezuinigen. Het toppunt was de onverwachte dollarisering, waar de bevolking totaal niet op voorbereid was. En na massale protesten onder leiding van de CONAIE²⁸, ging het leger over tot een staatsgreep.

Het plan om te dollariseren was zoals gezegd door de Kamer van Koophandel van Guayaquil ontworpen, maar er waren geen precedents van landen van vergelijkbare omvang, die hetzelfde 'avontuur' hadden ondernomen. Er waren slechts verwachtingen van de studiegroep die het plan ontworpen had en die de belangen van het machtsblok uit de Kuststreek behartigde. Die verwachtingen waren kort omschreven: inflatiedaling tot 2 procent boven die van de VS, macro-economische stabiliteit, verhoogde aantrekkelijkheid van Ecuador voor buitenlandse investeerders en dus meer economische groei. Maar zelfs onder de experts van de eigen regering, waren er volgens onder andere Alberto Acosta (Acosta e.a., 2000: 10) veel tegenstanders van dit plan en ook het IMF en de VS twijfelde eraan of Ecuador wel aan de voorwaarden voldeed om op dat moment tot dollarisering over te gaan.

De dollarisering voldeed wel aan de neoliberale politieke lijn die het IMF steunde, of misschien beter gezegd, die het oplegde aan Ecuador sinds de jaren '80. Carlos Marx Carrasco schreef:

De dollarisering is het katalyserende omhulsel van de neoliberale, structurele aanpassingen, die een aantal structurele hervormingen omvat (privatisering, fiscale en monetaire hervormingen, vergroting van de openheid van de markt en flexibelere arbeidswetten). De dollarisering is nu de snelste en kortste weg (zonder de mogelijkheid om te keren) die naar de uitvoering van de neoliberale strategie leidt. (Acosta e.e., 2000: 49)

De neoliberale bankdirecteur Roberto Mahuca zei dat de VS eigenlijk liever eerst een gemeenschappelijke Amerikaanse markt, de ALCA²⁹, had willen realiseren alvorens te praten over dollarisering. De Ecuadoraanse economische structuur was daar nog niet geschikt voor, volgens hen. Deze ALCA is overigens een project van het type EEG, zoals dat in Europa plaatsvond, wat nu de markt in heel het Amerikaanse continent probeert te openen tussen alle deelnemende landen. Dit plan is vooral voordelig voor grote economieën zoals die van de VS en Brazilië, maar Ecuador heeft door de dollarisering nauwelijks meer de mogelijkheid om zich hiertegen te verzetten. Om terug te komen bij de perceptie van Roberto Machuca, concludeerde hij dat de dollarisering niet opgedrongen is door de VS of door de internationale organisaties, maar dat het een puur Ecuadoraans idee was, dat vooral door het commerciële machtsblok werd opgedrongen aan president Mahuad, toen onthuld werd dat hij corrupt was en gelieerd was aan het bankwezen.

Ook de socioloog Enrique Santos, die in geen geval een liberaal genoemd kan worden kon het beeld van de door het IMF opgedrongen dollarisering niet ondersteunen, zoals blijkt uit het volgende fragment:

Was het een beslissing die onder grote druk genomen werd?

Ja. Er bestaan enkele mythen die ik er niet geloof. Ik geloof niet dat het IMF Ecuador onder druk zette om onze economie te dollariseren. Het IMF vond het juist geen goed idee, omdat ze vonden dat wij geen geschikte handelsbalans hadden om een dergelijke maatregel door te voeren. Wij hadden geen capaciteit om een munt te hebben die zo helder was als de dollar. Geld wat we niet meer zo konden behandelen als we tot dan toe met de sucre hadden gedaan: als er geldtekort was maakten we meer

²⁸Confederación de Naciones Indígena de Ecuador (Confederatie van indiaanse naties van Ecuador)

²⁹Verdrag dat van heel het Amerikaanse continent een vrijhandelszone wil maken.

sucre, met inflatie als gevolg. Nu kunnen we niet meer dollars maken. [...]

Denkt u dat het IMF tegen de dollarisering was?

Tegen zou ik niet zeggen, maar ik geloof niet dat ze op dat moment de dollarisering met veel enthousiasme steunden. Zij zagen het niet als een uitweg en dat lijkt me logisch vanuit hun neoliberale en monetaristische perspectief gezien. Om te dollariseren heb je een sterke en gezonde economie nodig en dat had Ecuador niet. De dollarisering was een maatregel om het land te redden, het was een defensief antwoord op de omstandigheden. Het was geen economisch offensief dat werd uitgevoerd om de economie radicaal te veranderen, maar om [...] de crisis wat af te remmen en niet om de crisis op te lossen.³⁰

2.3.3 Uitvoering/Institutionele uitwerking besluit en implicaties

Allereerst is het van belang om te beschrijven wat de dollarisering, zoals die in Ecuador heeft plaatsgevonden, nu precies inhoudt en hoe deze is uitgevoerd. Welnu, de waarde van de dollar werd op het moment van aankondiging, 9 januari 2000 dus, vastgesteld op s/25.000. De overgang van de sucre naar de Amerikaanse dollar als officiële munteenheid zou hebben moeten plaatsvinden tussen 9 maart en 9 september 2000. Tussen deze data moesten de twee munten gelijktijdig functioneren. In feite begon deze overgang al op het moment van aankondiging en eindigde hij met het einde van het jaar 2000. Daarna werd de sucre niet meer geaccepteerd, behalve als verzamelaarsobject.

De invoering van de Noordamerikaanse dollar als officiële Ecuadoraanse munteenheid geschiedde via een decreet van Jamil Mahuad en werd uitgevoerd onder het presidentschap van Gustavo Noboa, nadat de eerste afgezet was middels een staatsgreep. Om het proces niet te vertragen, of mogelijk het doorgaan te verhinderen in geval van onvoldoende steun in het Congres, werd de grondwet niet aangepast. Zo staat in artikel 264 van de grondwet nog steeds geschreven:

De emissie van geld dat zonder beperkingen als wettig betaalmiddel kan dienen, moet slechts door de Centrale Bank uitgevoerd worden. De monetaire eenheid is de Sucre, waarvan de wisselkoers met andere munteenheden zal worden bepaald door de Centrale Bank.³¹

Dit artikel is, gezien de rol van de Centrale Bank van Ecuador en de officiële nationale munteenheid, niet meer van toepassing. De Kamer van Koophandel van Guayaquil, die het plan heeft voorgedragen, sprak nog over een 'nieuwe sucre' die de waarde van een dollar zou hebben en slechts als theoretische geldeenheid dienst zou doen, [Acosta e.a., 2000: 83] maar in het gehele onderzoek is het bestaan van deze 'nieuwe sucre' door niemand bevestigd.

Een vreemde kant van de zaak die ook tegen het bovenstaande artikel indruist, is het feit dat de president in dit besluit de definitieve waarde van de sucre heeft bepaald, waartegen deze ingewisseld werd voor de dollar: s/25.000. Volgens de grondwet moet dat immers geschieden door de BCE, een autonome instantie. De overdevaluatie van de sucre betekende een behoorlijk koopkrachtverlies voor de bevolking en was bedoeld om de banktegoeden in waarde te laten verminderen. Die banktegoeden waren namelijk nog steeds grotendeels bevroren en vanwege de AGD-wet, volgens welke de staat volledige depositogarantie gaf aan alle banken, waren deze omgezet in schuld van de Staat aan de rekeningshouders. Die schuld kon de overheid niet betalen en dus zocht die een manier om de waarde van die tegoeden te verlagen. Met behulp van de devaluatie totaan de dollarisering, werden de bevroren banktegoeden ook gedevalueerd en daarna kon de overheid beginnen met het terugbetalen van het geld aan de tijdens de bankcrisis benadeelde spaarders.

³⁰Interview met Enrique Santos (verbonden aan de Universiteit van Cuenca) van 27 januari 2003.

³¹*Politieke Grondwet van de Republiek van Ecuador*, geactualiseerd tot september 2001. Art. 264:

La emisión de moneda con poder liberatorio ilimitado será atribución exclusiva del Banco Central. La unidad monetaria es el Sucre, cuya relación de cambio con otras monedas será fijado por el Banco Central.

Er werd nooit over de dollarisering gestemd in het parlement. Het was dus geen democratische beslissing en het was een ongrondwettelijke beslissing. Om op een legale manier deze beslissing te kunnen nemen, zo zei de socioloog/econoom Adrián Carrasco, had men minstens een jaar nodig gehad. Wel werden er door het parlement een serie wetten aangenomen die de dollarisering moest begeleiden, de zogenaamde *La Ley Trolebús*, ofwel de Trolleywetten. Deze moesten de economie omvormen, zodat de dollarisering een stabiele ondergrond zou krijgen.

Alberto Luque schrijft dat de laatste devaluatie, van 85 procent per decreet, gelijktijdig met de dollarisering werd doorgevoerd. Naar schatting van de directeur van de BCE was de eigenlijke marktwaarde van de dollar op dat moment s/ 13.500 en werd deze dus met s/11.500 verhoogd naar s/25.000. De redenen voor deze devaluatie zullen vooral politiek van aard geweest zijn (Acosta e.a., 2000: 143). Maar naast het steunen van de 'bevriende' bankiers en de overheid ten koste van de gedupeerde spaarders, was deze officieel ook bedoeld om de Ecuadoraanse export niet direct uit de markt te prijzen. Acosta plaatst daar wel de kanttekening tegenover, dat eventuele conjuncturele aanpassingen van de wisselkoers niet meer mogelijk zijn geworden als de exportsector die nodig heeft (Acosta e.a., 2000: 28).

Rol van de Centrale Bank

Met de dollarisering eindigde de rol van de BCE als geldscheppende instelling. Het monetaire emissiebeleid werd overgedragen aan de Centrale Bank van de VS, de *Federal Reserve*. Alleen muntgeld met een waarde van minder dan \$1, mocht de BCE wel blijven uitgeven. De Centrale Bank raakte de verantwoordelijkheid voor het kredietbeleid kwijt, in het bijzonder in relatie tot de financiering van de publieke sector. Tevens verdween de rol als laatste lener in geval van een solventabiliteitscrisis, een financiële crisis, of een overmatige opnamegolf van depositanten.

Het gevolg van de rigoureuze beperkingen van de functies van de BCE, is dat de economie niet langer bijgestuurd kan worden via het monetaire beleid, waardoor de economie extra gevoelig en kwetsbaar is voor de economische impact van externe ontwikkelingen of gebeurtenissen, zoals schommelingen van de olieprijs, oorlogen en andere crises. (Acosta e.a., 2000: 133-134)

Maar de BCE bleef dus wel bestaan en behield de taak van het bepalen van het rentebeleid. Daarnaast bleven ook de taken overeind, als het bepalen van de minimale reserves voor de financiële instellingen, het verrichten van economisch onderzoek en het verzamelen van economische informatie in de bibliotheek. Ten tijde van het onderzoek was de Centrale Bank in Cuenca bijvoorbeeld onder andere in gebruik als etnografisch museum en als (gratis) volkstheater.

De rol van de BCE is niet onomstreden. De bankiersclan was tegen de dollarisering en natuurlijk voor de instandhouding van hun machtscentrum, terwijl de oligarchie van de kust voor de dollarisering en voor het verdwijnen van de BCE was. De Centrale Bank had zoals gezegd overduidelijk de belangen van de bancaire oligarchie gediend en niet die van de kust. Omdat Mahuad banden had met de bankwereld, werd deze kans voor de commerciëlen om de BCE voorgoed weg te doen, niet benut. Dus in verband met politieke belangen werd deze in stand gehouden.

Adrián Carrasco vond deze instandhouding van de BCE, in navolging van de Noordamerikaanse directeur van de Bank, Joseph Stiglitz, een goed idee. Beiden zagen in een stabiliserende economische instantie in de vorm van de BCE, een belangrijk middel om de nationale productieve sector te stimuleren, met behulp van het enige overgebleven machtsmiddel: het rentebeleid. Maar dan moest deze wel de belangen van het volk en niet die van het bankwezen dienen, volgens Adrián Carrasco. En dat was nog niet het geval, getuige het erg grote verschil tussen credit- en debetrente. Juist bij een lage rente zouden er meer productieve investeringen worden gedaan, wat een grotere werkgelegenheid teweeg zou brengen. Maar in werkelijkheid waren de rentes in Ecuador in het begin van 2003 nog met 20 procent, het

hoogst van heel Amerika.³²

De vraag rijst of de BCE dan wel zo succesvol is in de uitvoering van die enige overgebleven beleidstaak. Roberto Machuca en Esteban Vásquez, beiden bankdirecteuren, gaven de overheid de schuld, die een belasting op leningen hief, ten behoeve van sociale bestedingen. Esteban beschreef de factoren ervoor zorgden dat de rentes zo hoog bleven:

Die rentetarieven zijn zo hoog om een aantal redenen: het feit dat Ecuador een risicoland is, belastingen die in het rentetarief verwerkt zitten, de bijdrage aan de openbare beveiligingsdiensten die de banken bewaken en aan het liquiditeitsfonds. Samen komt dat overeen met 7 à 9 procentpunten. Als we daarbij de 5 procentpunten optellen voor de investeerders komen we al op 13 à 14 procent. En als baas van de bank moet ik ook wat verdienen en dat kan variëren tussen de 1 en 5 punten. Dan hebben we ook nog de bedrijfskosten, waaronder personeel, meubels, apparatuur, water en licht vallen, wat rond de 2 à 3 procentpunten inhoudt. Dan bereiken we al 16 à 17 procent en dat is het absolute minimum wat ik kan vragen. Als de overheid besluit om de 7 tot 9 procentpunten belasting te verlagen zouden morgen overal de rentes omlaag gaan...

Voert de overheid dan een antiproduktief en anti-investeringsbeleid?

*Nee, de overheid wil de productieve sector wel stimuleren, maar ze hebben te weinig inkomsten om het ook daadwerkelijk te doen. Als zij het besluit maken om deze belasting te schrappen, zal de uitvoering van het besluit grote economische problemen veroorzaken, wat dat zou de overheid ongeveer \$200 miljoen kosten.*³³

Voorstanders van de dollarisering, zoals Roberto Machuca, de directeur van Banco del Pacífico Cuenca, zijn over het algemeen voor het opheffen van de Centrale Bank, waarbij de rente door de regering zou worden bepaald. Hij zei erover dat “*door de sluwheid van de monetaire autoriteiten van het land,*” men de ene corrupte functie van de BCE, de geldscheppingsfunctie, had afgepakt, maar de andere, de rentebepalende functie, in tact had gelaten. Dit laatste betreurde hij, vanuit de overtuiging dat Ecuador beter af zou zijn zonder BCE. Maar deze strijd is dus vooralsnog gewonnen door het bankwezen. Door voor- en tegenstanders van de dollarisering, waaronder economisch analiste Wilma Salgado en bankdirecteur van Roberto Machuca³⁴, wordt deze handhaving van de BCE gezien als het bewijs dat het bankwezen de ware machthebbers van het land zijn. En toch is de dollarisering een concessie aan de liberalen, want hiermee leverde het bankwezen een deel van haar macht in.

Kosten van dollarisering

De ontwerpers van het dollariseringsplan hadden ook gehoopt dat de geldscheppingswinst gedeeld zou worden. Dat zou inhouden dat de ‘geldvernieuwingsbelasting’, *señoríaje* genaamd, die Ecuador aan de VS moet betalen voor de uitgifte en vervanging van dollars gedeeltelijk teruggegeven zou worden. Dit idee van kostendeling werd echter niet goedgekeurd door het Noordamerikaanse Congres en dat betekent dat de verdiensten van de geldschepping geheel voor de *Federal Reserve* van de VS zijn. Voor het gebruik van het Noordamerikaanse geld moest Ecuador naar schatting eenmalig \$897 miljoen betalen (6,2 procent van het BNP) om het geld aan te schaffen, en een jaarlijks bedrag ten behoeve van de geldvernieuwing.³⁵ Marx Carrasco zei in het gevoerde interview dat het naar schatting om een jaarlijks bedrag van tussen de \$80 en 100 miljoen ging voor de vervanging van versleten geld. Hij berekende dat dit in 2002 0,4 procent van het Bruto Nationaal Product van Ecuador was.

³²Interview met Adrián Carrasco en Silvia Flores (internationaal-economische onderzoekers en docenten aan de Universiteit van Cuenca) van 20 september 2002.

³³Interview met Esteban Vásquez (regiodirecteur van Produbanco Cuenca) van 19 februari 2003.

³⁴Zoals zij uitten in met hun gehouden interviews, gehouden op 9 januari 2003 (Salgado) en 10 januari 2003 (Machuca).

³⁵*Señoríaje*: opbrengsten voor het geldscheppende orgaan, alsmede gebruikersbelasting voor het land wat het geld in gebruik heeft en deze betaalt om het geld bij slijtage te kunnen vervangen.

Wilma Salgado die deze informatie bevestigde, noemde naast dit *señoríaje*-voordeel voor de VS ten koste van Ecuador, tevens het nadeel van de kosten van eventuele inflatie. Zij vertaalde inflatie naar: belasting die de gebruiker van het geld betaalde aan de geldscheppende instantie. Voorheen bleef deze ‘gebruikersbelasting’ dus binnen de landsgrenzen, terwijl deze nu naar de Federal Reserve van de VS afvloeit. Haar reactie hierop was: *Dat is dus een geniaal neokolonialistisch systeem.*³⁶

2.4 Visies voor en tegen dollarisering in Ecuador

In deze paragraaf zal uitvoerig gebruik worden gemaakt van het boek *Dolarización: Informe urgente*, waarin meerdere economen, onderzoeksinstituten, journalisten, opinieleiders, voor- en tegenstanders van de dollarisering hun visies omschrijven. Dit boek is eind januari 2000 gecompleteerd, en aangezien de beslissing van de dollarisering in die maand gevallen is, gaat het vooral om de verwachtingen van experts ten aanzien van de dollarisering. Verder baseer ik me ook op interviews die ik tussen september 2002 en maart 2003, met een eveneens heterogene groep van 8 sleutelinformanten, gehouden heb.

2.4.1 Voorstanders

Voorstanders van de dollarisering van Ecuador spreken over het algemeen vanuit wantrouwen in de nationale politiek. Zij benadrukken de corruptie in alle geledingen van de Staat en willen de monetaire politiek niet meer overlaten aan de Centrale Bank wat zoals gezegd, in tegenstelling tot wat de wet voorschrijft, in feite niet een autonome, maar een gepolitiseerde instantie was die wisselkoersspeculatie in de hand werkte. Zij geven de BCE de schuld van de overmatige monetaire emissie die de grote inflatie ten gevolge had, om de belangen van het bankwezen te dienen. Zij betreuren het, zoals gezegd, dat de rentepolitiek nog wel steeds beheerd wordt door de BCE. Zij zouden dan ook liever zien dat het rentebeleid aan het Ministerie van Financiën overgelaten wordt.

Het IEEP (Ecuadoraans Instituut van Politieke Economie) benadrukt dat de bevolking, als het geld in bezit heeft, dankzij de dollarisering niet langer in onzekerheid hoeft te zitten over de voortdurende inflatie. Letterlijk schrijft deze instantie die het plan tot dollarisering ontwierp in opdracht van de Kamer van Koophandel: [...] *de dollarisering garandeert dat de nationale regering de bevolking niet van zijn geld zal beroven door hoge inflatie te creëren.* (Acosta e.a., 2000: 74) In hun aanval op de BCE beweren zij dat Centrale Banken in de Eerste Wereld wel een stabiliserende functie hebben, maar in de Derde Wereld vooral voor instabiliteit zorgen vanwege hun devaluatiedrang; en met name in Ecuador. (Acosta e.a., 2000: 98)

Duidelijk is dat zij de BCE en de overheid als grote vijanden zien van de ontwikkeling van Ecuador. Ze vonden het daarom ook goed dat de overheid via dollarisering de mogelijkheid ontnomen werd om het structurele financieringstekort te financieren door middel van het inflatiegenererende bijdrukken van geld. De opdracht uitvaardigen om de BCE extra geld te laten drukken, was volgens het IEEP erg eenvoudig voor een president en zij zagen dat als een uiterst ondoorzichtige beleidsmaatregel. Als deze mogelijkheid weg zou vallen zou de overheid bij een financieringstekort, nog slechts kunnen lenen in het buitenland en de belastingen kunnen verhogen. Dit was ook niet gewenst, maar wel transparanter. Eigenlijk hoopten zij dat de overheid als gevolg daarvan zich aangespoord zou voelen om een haalbare en dus ook duurzame begroting te maken, zonder tekorten. En dat betekent dus het beperken van de overheidsuitgaven. Volgens deze gedachte dat de overheid een beleid met meer begrotingsdiscipline zou gaan voeren onder invloed van de dollarisering, wordt de dollarisering ook wel *de dwangbuis van het*

³⁶Interview met Wilma Salgado (economisch analiste, universitair docente globale economie en voorzitter van corruptiebestrijdende instantie) op 9 januari 2003.

financieringsbeleid (camisa de fuerza) genoemd. (Acosta e.a., 2000: 91)

De inflatie zou omlaag gaan om een aantal redenen. Ten eerste werd zoals gezegd de overheid de mogelijkheid ontnomen om invloed uit te oefenen op de geldscheppende instantie, om meer geld in omloop te brengen. Ten tweede kon de strategisch gebruikte devaluatie niet langer inflatie genereren via toegenomen koopkracht in het binnenland van de bezitters of ontvangers van dollars. Ontvangers van geldzendingen bijvoorbeeld, konden met hun dollars door de devaluatie veel meer kopen in Ecuador en dat werkte inflatie in de hand. Buitenlandse producten werden bovendien in Ecuador steeds duurder door de devaluatie. Het IEEP zei ook dat de prijsverhogingen op de markt een stuk doorzichtiger waren met een stabiele dollar dan met een voortdurend devaluerende sucre.

De voorstanders van de dollarisering vinden, naast het verminderen van de inflatie, het feit dat de devaluatie verdwijnt, een heel goede zaak. Devaluatie zou weliswaar tijdelijk de export ondersteunen, maar tevens de traditionele en inefficiënte productiemethoden in stand houden. Deze zorgt er namelijk voor dat de nationale productie onnatuurlijk concurrerend blijft, waardoor verhoging van de productiviteit niet nodig is. Bovendien zou het voordeel voor de export slechts tijdelijk van aard zijn, totdat de nationale prijzen via de inflatie aangepast zijn aan de nieuwe internationale waarde van de munt. Dus het wegvallen van de mogelijkheid van de BCE om te devalueren, is volgens Joyce Ginatta, voorzitter van de Kamer van de Kleinschalige Industrie van Guayaquil en voorstander van de dollarisering, geen verlies maar eerder een stimulans voor de nationale productieve sector om de concurrentiepositie op eigen kracht te verbeteren (Acosta e.a., 2000: 64).

Bovendien was de wisselkoersspeculatie, waarvoor de devaluatie in feite werd gecreëerd, een kostbaar mechanisme dat kapitaalvlucht met zich meebracht. De speculanten, die voornamelijk uit bankiers bestonden, streken namelijk met behulp van voorkennis grote bedragen op, die ze vervolgens op buitenlandse bankrekeningen plaatsten.

Naast de zojuist beschreven optiek dat de corrupte instituties en de corrupte overheid zo weinig mogelijk macht moeten krijgen en het idee dat de concurrentievervalsing door middel van devaluatie, op de lange duur geen succes oplevert en modernisering van het productieproces tegenhoudt, zijn de overige redenen voor de steun aan de dollarisering allen gebaseerd op hoop. Er was hoop op een sterke verlaging van de inflatie, die in feite sterk tegenviel. De inflatie groeide zelfs in het jaar van de dollarisering. De rente zou ook convergentie vertonen met de tarieven van de VS. Het IEEP sprak over een rentetarief wat 2 to 4 procent hoger lag dan dat van de VS, vanwege de kwalificatie van Ecuador als risicoland. (Acosta e.a., 2000: 95) Maar in feite is een rente van ongeveer 20 procent, het rentetarief wat banken gedurende het onderzoek in rekening brachten voor leningen, nog steeds geen investeringsprikkel.

Verder hoopten zij op vergroting van de economische stabiliteit vanwege de stabiele munt. Deze stabielere economie, waarin door de inflatiedaling en de onmogelijkheid van devaluatie, weer langetermijn-investeringen mogelijk waren, zou buitenlandse investeringen aantrekken. Roberto Machuca hoopte met vele anderen dat buitenlandse bedrijven en internationale banken zich zouden vestigen in Ecuador. Naast de inbreng van kapitaal, zouden deze internationale actoren een essentiële rol spelen in de modernisering van de Ecuadoraanse economie. Zij zouden namelijk de traditionele en monopolische nationale bedrijven beconcurreren, waardoor deze gedwongen zouden worden efficiënter te gaan produceren en kleinere winstmarges op te eisen. Het alternatief zou zijn: failliet gaan. Kortom door het doorbreken van de nationale monopolies, zou de economie gemoderniseerd worden. In een sterk geglobaliseerd land wat Ecuador moest worden, zouden de monopolische aanbieders niet in staat zijn op de 'oude manier' van machtsconcentratie en winstmaximalisatie, zonder productiviteitsoptimalisering te kunnen concurreren met internationale concurrenten, zo betuigde de neoliberale idealist, Roberto Machuca in het interview dat ik met hem voerde op 10 januari 2003. Hij zag de dollarisering dus als een eerste stap op weg naar deze structurele omvorming van de economie. De economische groei zou toenemen en dan zou langzamerhand de hele

maatschappij de vruchten ervan plukken, waardoor de armoede uiteindelijk zou verminderen.

Logge en inefficiënt werkende staatsbedrijven zouden geprivatiseerd worden en als particulier bedrijf, volgens het neoliberale gedachtegoed, concurrerend worden en goedkoper gaan produceren. Daarbij werd niet gedacht dat het enige voordeel voor Ecuador een éénmalige koopsom was en dat er verder helemaal geen garantie zou zijn dat de prijs van bijvoorbeeld water nog betaalbaar zou blijven voor de gehele bevolking. Een commercieel waterbedrijf denkt namelijk zowel aan concurreren als aan winstmaximalisatie. Alleen bij een volmaakt doorzichtige markt met veel aanbieders en vrije concurrentie, zou privatisering van de publieke sector mogelijk zijn.

Een interview dat ik had met Roberto Machuca, bevatte de volgende interessante discussie over de kwestie of Ecuador internationaal zal kunnen concurreren, ondanks het gebrek aan devaluatiemogelijkheden:

Verwacht u dat een erg onderontwikkeld land als Ecuador, dat een voornamelijk ambachtelijke productie heeft kan concurreren met een geïndustrialiseerd land als Brazilië, slechts door efficiënter te gaan produceren? Landen als Brazilië kunnen hun munt devalueren, waardoor ze tegen lagere kosten kunnen produceren. Dat is toch niet haalbaar voor een land als Ecuador?

Ja, dat is niet mogelijk als ik concurrerend wil zijn op elk gebied, maar het product wat ik het meest efficiënt kan maken, dat moet ik gaan produceren.

Dat is de neoliberale visie, van de internationale verdeling van arbeid.

Natuurlijk. Dus ik moet efficiënt zijn. Ik kan niet concurreren met elektronica, want die heb ik niet. Ik kan ook niet concurreren op het gebied van schoenen, aangezien Brazilië grote fabrieken heeft en mijn productie ambachtelijk is. Maar ik kan wel concurreren met textielproductie, want het proces is arbeidsintensiever en heeft weinig technologie nodig. En ik kan concurreren met primaire producten. Maar het probleem is dat producten die arbeidsintensief zijn niet kunnen concurreren met China en de primaire producten kan men veel goedkoper in Bolivia, Peru en Colombia verbouwen. En bovendien om te kunnen investeren in die sectoren, moet de rente flink verlaagd worden. Want met een rente die zo hoog is als nu het geval is, kun je geen geld lenen, een bedrijf oprichten en concurreren.

Precies, alles is met elkaar verbonden.

En om een voordeel te hebben moet je meer investeren dan de omringende landen en dan moet je eigenlijk ook een lagere rente hebben dan zij. En hoe is dit alles mogelijk in Ecuador?

Het geval is dat het allemaal via een proces moet gaan. De economische basisregel zegt: 'Wil je groeien? Zorg dan dat je produceert.' Want als je produceert verkoop je meer en komen er meer valuta binnen, wordt er meer werkgelegenheid gecreëerd, ontstaat er welvaart en kopen mensen meer. Het is een 'multiplier-effect'.

Maar door de dollarisering kun je niet meer concurreren, dus kun je ook niet meer produceren. De productiekosten zijn te hoog geworden door de dollarisering.

*Waarom zijn die te duur geworden? Niet door de dollarisering, maar door de organisatiestructuren, omdat wij dezelfde structuren willen handhaven als toen we de sucre nog hadden, terwijl de werkelijkheid vandaag de dag anders is. De bedrijfsstructuren moeten minimaal, klein en efficiënt zijn. Maar toch blijven wij denken dat de structuren groot moeten zijn, dat we een directeur, een adjunct-directeur, een directieassistent en dergelijke nodig hebben, omdat het zo hoort. Daarom is het product zo duur. Dat is de reden dat ik niet kan concurreren.*³⁷

Toch stond zijn idee van het verkleinen van bedrijven en het goedkope leningen verlenen aan de micro-ondernemingen, erg ver van de recente Ecuadoraanse werkelijkheid, waarin 200 families conglomeraten van bedrijven bezaten en samen praktisch het hele land, inclusief het Congres beheersten. Maar daar zou als het aan hem lag dus snel verandering in komen en de dollarisering zou daarbij helpen. Een directe anti-monopolie-wet zoals de VS heeft achtte hij niet mogelijk omdat dat tegen de wil van de elites inging, maar onder het mom van het aantrekken van buitenlands kapitaal met financiële voordelen moest de monopolies opbreken in moderne,

³⁷Interview met Roberto Machuca (directeur van Banco del Pacífico Cuenca) op 10 januari 2003.

concurrerende bedrijven, of failliet laten gaan.

De gedachtenlijn die hierboven is behandeld is niet nieuw. Al vanaf de jaren '80 is de neoliberale ontwikkelingsgedachte door het IMF en de Wereldbank aan Latijns-Amerika opgelegd als verplichte weg naar ontwikkeling, tenminste als Ecuador in aanmerking wilde blijven komen voor leningen van het IMF of andere internationale actoren. Daarbij gingen zij uit van een kleine rol van de overheid, het openstellen van de economie en het laten reguleren van de economie door de krachten van de vrije markt. Deze gedachte die uit de Washington Consensus voortkomt, is door de geïndustrialiseerde landen bedacht en heeft slechts voorspoed aan de Eerste Wereld gebracht, mede omdat zij zelf niet dezelfde regels volgde. Zo bestaan er wel invoerrechten voor primaire producten in Europa, de VS en Japan, maar verbiedt het IMF invoerrechten in landen die steun van hen ontvangen. Ondertussen is de armoede in de Derde Wereld toegenomen. Ook de verschillen tussen rijk en arm zijn toegenomen, zowel tussen de Eerste Wereld en de Derde Wereld, als tussen de hoge klasse en de lage klasse in Latijns-Amerika.

Naast de voorstanders vanuit ideologische, of praktische, persoonlijke motieven, waren er ook veel mensen die geen andere mogelijkheid zagen om hyperinflatie af te wenden, dan de introductie van de dollar als nationale munt van Ecuador. Zij geloofden de regering in hun veronderstelling dat er geen andere mogelijkheid was om Ecuador te redden van een totaal faillissement. En ondanks dat zij ook zagen dat de sociale kosten vooral voor rekening van de onderste sectoren van de maatschappij waren, zagen zij geen andere oplossing dan de dollarisering. Zo zag ook Esteban Vásquez dat Ecuador niet aan de voorwaarden voldeed die golden voor een succesvolle dollarisering:

De wetten van Ecuador waren niet zo helder. De arbeidswetten zijn niet zoals in de VS. Daar betalen ze je per uur, per dag, terwijl ze je hier niet toestaan om een werkweek aan te houden en ze betalen je niet per uur, maar per maand. Verder zijn de politieke en sociale omstandigheden in dit land ook niet adequaat. Dit alles zorgde ervoor dat [...] de impact heel negatief was. Maar ondanks dat de condities niet geschikt waren om te dollariseren, ben ik het er toch mee eens. Vanaf dat de beslissing genomen was sloeg ik de pagina om en dacht bij mezelf: "ik zal het ermee moeten doen".³⁸

Hij zag de dollarisering als een erg onzeker avontuur waarvan geen weg terug meer overbleef. En daarom steunde hij de dollarisering nu.

2.4.2 Tegenstanders

Het grootste nadeel van de dollarisering volgens de vooraanstaande econoom Alberto Acosta, verbeelde hij door het wisselkoersbeleid voor te stellen als de versnellingsbak van een auto. Daarbij zou de dollarisering de mogelijkheid van het schakelen ontnemen en in die ene versnelling zou een heuveltje, ofwel een externe shock, weleens ervoor kunnen zorgen dat de auto tot stilstand zou komen. Hij zag de monetaire binding aan de VS en dus ook aan hun economie en wisselkoersbeleid, als een opgave van alle aanpassings- en onderhandelingsmogelijkheden in een complexe en sterk veranderende wereld. Hij ventileerde de volgende verwachting:

De prioriteiten van deze wereldmacht [de VS] zullen nooit overeenkomen met die van een land als Ecuador. (Acosta e.a., 2000: 28-30)

Hij noemde de eenzijdige en onvoorwaardelijke overgave van Ecuador aan de dollar, een vooruitloper op de totale onderwerping van Latijns-Amerika aan de belangen van de VS en op de uitbreiding van het dollarblok, waarin het monetaire en economische beleid van de VS bepalend zou zijn voor de rest van het continent. Dat zou ook voor de rest van het continent het opgeven van de soevereiniteit betekenen, zoals dat nu voor Ecuador al het geval was. De contradictie was

³⁸Interview met Esteban Vásquez (regiodirecteur van Produbanco Cuenca) van 19 februari 2003.

volgens hem gelegen in het feit dat Ecuador door deze keuze de waarde van haar munt niet meer door de markt laat bepalen, terwijl het neoliberale gedachtegoed dat wel voorschrijft, maar door afspraken met een groter land. Hij voorspelde als gevolgen van deze overmatige opening van Ecuadors economie, een zorgelijke sociale impact en vernietiging van het productieve apparaat, zoals in Argentinië is gebeurd.

De socioloog Enrique Santos verbonden aan de Universiteit van Cuenca, zei:

*Dus ik denk dat de dollarisering [...] onze problemen niet heeft opgelost, want hoe weinig ik ook van economie afweet, oplossingen kunnen niet monetair van aard zijn. De echte oplossingen moeten te maken hebben met de productie, met de productieve capaciteit van het land, met de verbetering van de inkomens, om de consumptiecapaciteit te vergroten.*³⁹

Voor veel critici van de dollarisering is de Argentijnse convertibiliteit een uiterst relevant voorbeeld van hoe de dollarisering ook zal mislukken. Maar dan zal er geen manier zijn om de vaste wisselkoers, die \$1 = 1 peso was in Argentinië, los te laten. In het geval van Argentinië, zo beschrijft Carlos Marx Carrasco, groeide de consumptie doordat er meer en goedkopere kredietmogelijkheden ontstonden en groeide ook het nationale inkomen daardoor. De import werd goedkoper en groeide flink. De negatieve elementen die hij noemt zijn het verlies van concurrerend vermogen van de nationale bedrijven en de als gevolg daarvan massale faillissementen van ondernemingen, de privatisering van de publieke sector die grotendeels in buitenlandse handen kwam, sterke vermindering van de werkgelegenheid en verhoging van de buitenlandse schuld van \$60 naar 120 miljard. (Acosta e.a., 2000: 53)

In een beschouwing van de sociale en culturele impact van de dollarisering besprak Alberto Luque het feit dat de indiaanse gemeenschap in Ecuador de dollarisering ziet als een systeem wat de sociale uitsluiting groter maakt. Vervolgens bekijkt hij de Argentijnse ervaringen op het gebied van de sociale impact als gevolg van de convertibiliteit en ziet dat er inderdaad een duidelijke tweedeling is ontstaan tussen zij die hebben kunnen profiteren van de convertibiliteit en zij dat niet konden. Hector Valle, president van de Onderzoeksstichting voor Ontwikkeling⁴⁰, maakte een vergelijking tussen beide maatschappijen, om te kijken wat Ecuador kon verwachten. Zijn opmerkingen waren de volgende:

De economieën van Argentinië en Ecuador zijn heel verschillend. In de eerste plaats kent de Ecuadoraanse economie veel meer informaliteit, wat een zwakkere fiscale structuur inhoudt en aangeeft dat de Ecuadoraanse economie veel gefragmenteerder is doordat grote groepen, zoals de boeren en de artesanos, buiten de markt vallen. Vandaar dat de beslissing om te dollariseren een regressief effect heeft, want verschillende sectoren zullen erdoor verpulverd worden...het ergste van deze maatregel is dat het de sociale uitsluiting zal vergroten [...]. (Acosta e.a., 2000: 149)

Eén van de essentiële onderdelen van een succesvolle dollarisering was de versoepeling van de arbeidswetgeving, waardoor het gemis aan subsidie, technologie en kapitaal om de productiviteit op te voeren, opgevangen zou worden over de rug van de arbeiders die simpelweg meer zouden moeten gaan werken om concurrerende producten te maken. En zelfs als de werknemers gedwongen worden harder of langer te werken zouden veel bedrijven failliet gaan, volgens Marx Carrasco. Maar hoe staat het dan met de rechten van de werknemers? Zoals Esteban Vásquez in de vorige paragraaf al zei, zijn de arbeidswetten zo ontworpen dat een werknemer niet meer verdient als er meer van hem/haar geëist wordt. Er wordt een maandloon van minimaal \$140 (in 2002) betaald ongeacht het aantal uren dat er gewerkt wordt. De werkgever heeft dus de mogelijkheid om de werknemer uit te buiten, zolang er genoeg werkzoekenden zijn.

³⁹Interview met Enrique Santos (docent sociologie aan de Universiteit van Cuenca) van 27 januari 2003.

⁴⁰Fundación de Investigaciones para el Desarrollo.

Het ontbreken van mogelijkheid van de BCE om de economie bij te sturen, zou in het geval van Ecuador voornamelijk een tekort van liquiditeit en recessie betekenen in geval van externe shocks zoals het dalen van de olieprijs. Het verdedigingsmechanisme van de devaluatie wordt namelijk aan het land ontnomen, door voor de dollarisering te kiezen. In plaats daarvan wordt de geldhoeveelheid bepaald door internationale, financiële en economische relaties. (Acosta e.a., 2000: 57) En in het verlengde daarvan ligt, dat als de import toeneemt en de export afneemt, het een vermindering van de geldhoeveelheid betekent, welke onherroepelijk zal leiden tot liquiditeitsproblemen en recessie.

Ook de BCE, die zelf een onderzoek hield naar de effecten van een eventuele dollarisering, concludeerde dat het niet de meest adequate oplossing was. In de eerste plaats wezen zij op de ongrondwettelijkheid. Verder voorzagen zij een negatieve impact op de werkgelegenheid en op de inkomens, die niet in gelijke mate met de prijzen zouden stijgen. Zij benoemde ook factoren als het verlies van de geldscheppinginkomsten, de hogere gevoeligheid voor externe shocks en vooral het verlies van het integrale economische beleid. In samenhang met dat laatste punt ligt ook het feit dat de economische cyclussen van de VS en Ecuador ongelijk lopen, vanwege de verschillen in de economische structuren van beide landen. De VS is één van de rijkste landen ter wereld, die op, of net over zijn hoogtepunt zit, terwijl Ecuador in staat van voortdurende crisis verkeert en veel armoede kent. Het is dus logisch dat een Centrale Bank voor de VS een andere monetaire politiek zou voeren dan voor Ecuador. (Acosta e.a., 2000: 143)

Alle tegenstanders van de dollarisering vreesden vooral voor de privatisering van overheidsbedrijven die een sociale functie vervulden, als onderdeel van de economische liberalisering. Wat dat betreft diende het Argentijnse voorbeeld als een rampscenario. De opbrengsten van de privatiseringen zouden eenmalig zijn. Ze zouden in Ecuador naar alle waarschijnlijkheid toch niet ten goede komen aan de samenleving als geheel, zoals dat ook in Argentinië het geval was geweest. En bovendien zou de overheid, door de privatisering, de toekomstige inkomsten van deze bedrijven mislopen, waardoor deze weer minder investeringsmogelijkheden zou krijgen. Daarnaast zouden de sociale goederen of diensten in prijs stijgen, als ze door commerciële bedrijven geleverd zouden worden.

Econoom Felix Jiménez beschrijft in zijn artikel hoe de dollarisering in zijn ogen de ondergeschiktmaking is van productie- en werkgelegenheidsdoelen, aan het doel van de monetaire stabiliteit. In zijn conclusie citeert hij Milton Friedman, die zegt:

Als in een land de prijzen en lonen moeten stijgen ten opzichte van die van een ander land, kunnen de krachten van vraag en aanbod, inflatie van de prijzen en deflatie van de lonen teweegbrengen. Maar dat zou betekenen dat je veel vraagt van de markten, dus het zou gemakkelijker zijn als beide landen hun prijzen stabiel hielden in hun respectievelijke munteenheden en dat zij de wisselkoers tussen de twee munten de aanpassing laten verrichten. (Acosta e.a., 2000: 110)

Abelardo Pachano, die volgens Luque de meest gerenommeerde econoom van Ecuador is, zei in een presentatie over het onderwerp voor de zoveelste keer, dat het probleem van Ecuador niet de keuze van een wisselkoersbeleid is, maar eerder die van het ontwerpen van een integraal economisch beleid dat al enige jaren ontbreekt, dat grondig uitgewerkt, coherent gepland en consistent toegepast zou moeten worden. Acosta e.a., 2000: 145)

Het is natuurlijk ook wel vreemd om een gecorrumpeerd orgaan, in dit geval de BCE, niet proberen weer gezond te maken maar meteen te amputeren en het land afhankelijk maken van een orgaan van buitenaf, de *Federal Reserve*. Economisch analiste Wilma Salgado was het hiermee eens en zei zelf:

Wat ze eigenlijk hadden moeten doen is het financiële systeem saneren. Ik denk dat dit nog steeds op zich laat wachten en nodig is. Nog steeds moeten de rekeningen van het reddingsplan voor de banken opgehelderd worden. De bedrijven die aan het bankwezen gelieerd waren, moeten nog steeds de

rekeningen gepresenteerd krijgen, want je mag de corruptie van toen niet in de doofpot stoppen en zeggen: “Laten we het vergeten, maar nu zitten we met een tekort, en of de dames en heren willen betalen”. Dat wil dus zeggen, de bevolking.

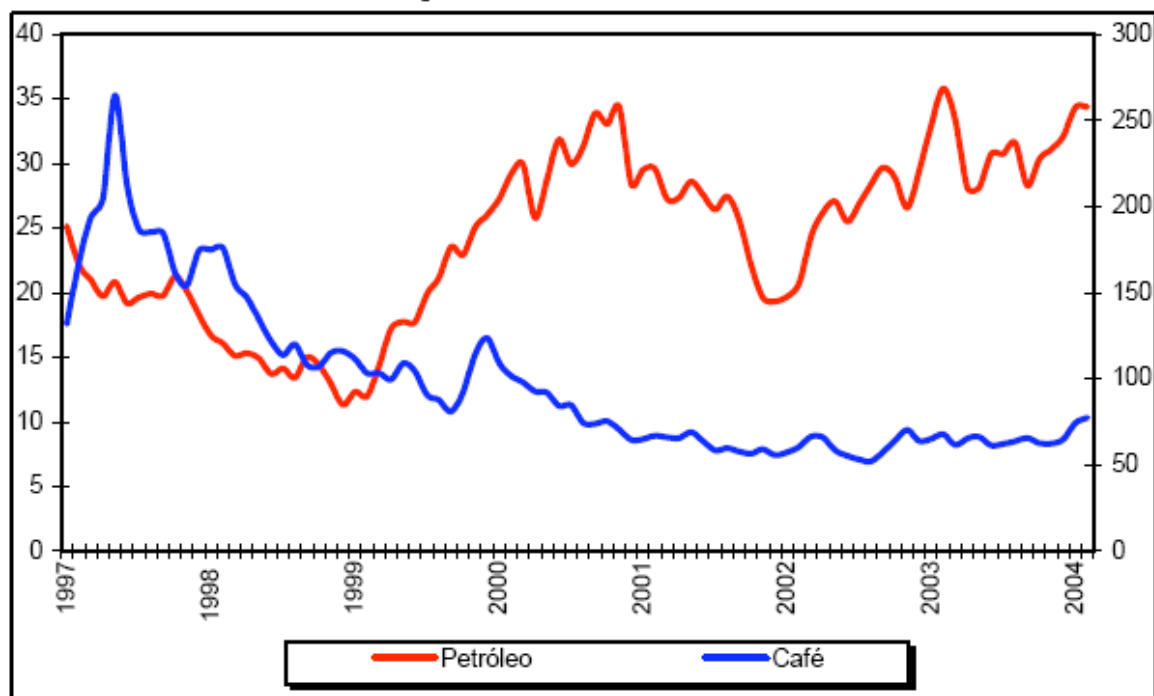
Zij wees erop dat de Amerikaanse dollar een financiële munt is zonder intrinsieke waarde, maar slechts gebaseerd op vertrouwen. Welk gevaar erin schuilde en hoe men dat gevaar zou moeten bestrijden, legde Wilma als volgt uit:

*Voor de VS zou het perfect zijn als de hele wereld zou dollariseren, want zij gebruiken biljetten die zij zelf ongelimiteerd kunnen produceren en waarmee zij de wereld kunnen kopen, terwijl niemand aan hun reserves twijfelt. Dus wat we zouden moeten doen is het loskoppelen van de dollar van onze economieën. Wat ik op dit moment eigenlijk voorstel is dat de landen in de regio hun onderlinge transacties ‘desdollariseren’.*⁴¹

Ze zei ook dat een Latijnsamerikaanse munt een oplossing kon bieden, maar de dollarisering was een slecht plan, vond ze. Het idee van de Braziliaanse nieuwe president Lula om een nieuwe Zuidamerikaanse munt te creëren vond ze een interessante optie, maar aangezien 70 procent van de Ecuadoraanse export die niet uit olie bestaat, naar de VS gaat, zou het moeilijk worden om Ecuador los te maken van de dollar. In het geval van Mexico ging het zelfs om 90 procent. Andere landen in Zuid-Amerika, zoals Brazilië en Argentinië, waren minder afhankelijk van de VS. De Mercosur (handelsblok bestaande uit Brazilië, Argentinië, Chili, Uruguay en Paraguay) was over het algemeen meer gediversifieerd qua internationale handelsrelaties.

Grafiek 2.1 Prijzen van koffie en olie

Precios de productos básicos claves para los países de la Región II, 1997-2003 (promedios mensuales)

Fuente: FMI, OPEP, OIC.

Opmerking: De linker as laat de prijs van olie zien in US\$ per vat, welke begint met \$25, daalt aanvankelijk tot \$11 begin 1999 en stijgt daarna tot ongeveer \$35. De rechter as laat de koffieprijs per pond zien in dollarcenten. Deze piekt halverwege 1997 naar 250 cent en daalt vervolgens tot ongeveer 80 cent.

⁴¹Interview met Wilma Salgado op 9 januari 2003.

Opvallend was dat het merendeel van de economen die voorkwam in de literatuur en die ik gesproken heb, tegen de dollarisering was, maar slechts een klein deel daarvan zag, zelfs nu dit monetaire systeem ingevoerd was, nog een mogelijkheid om uit de dollarisering te stappen. De twee enigen die wel een uitweg zagen en die een verandering van het monetaire systeem bepleitten waren Marx Carrasco en Wilma Salgado. Ecuador moest volgens hen een eigen oplossing van de problemen bereiken door de corruptie aan te pakken en een nationalistische politiek gaan te voeren, in plaats van cliëntelistische monetaire politiek (zoals voor de dollarisering) of geen monetaire politiek (met dollarisering). Wilma zei op 9 januari 2003, tijdens het evaluatiedebat na drie jaar dollarisering op de Universiteit van Cuenca, dat vele positieve resultaten die toegeschreven worden aan de dollarisering in feite door de hoge olieprijs en de geldzendingen van de geëmigreerde Ecuadoranen komen. Dat zijn de onnatuurlijk hoge inkomstenbronnen waardoor de Ecuadoraanse economie nog niet failliet is gegaan, zei ze. De grafiek op de vorige bladzijde (www.iadb.org, 26-6-2004) laat zien hoe relatief hoog de olieprijs is geweest in de afgelopen jaren.

Naast dat er weinig economen heil zagen in een beëindiging van de dollarisering, waren er ook in de verdere interviews met informanten uit de verschillende lagen van de bevolking, weinig mensen die nog een weg terug zagen, weg van de dollarisering. Hun visies komen ruimschoots aan bod in hoofdstuk 3 tot en met 6, maar iets van de visie ten opzichte van de economische resultaten weer te geven, volgt hier een fragment van het interview dat ik voerde met de Cuencaanse initiatiefnemer van een ontwikkelingsproject wat kansarme jongeren opleidt tot restaurateurs van koloniale gebouwen. Hij zei enigszins ironisch:

[...] De dollarisering was een grove aanslag op de bevolking. Schijnbaar heeft het ons voordeel gebracht. Ja, op bepaalde gebieden is dat zo, want doordat de mensen geen geld meer hebben om te besteden, is de inflatie gezakt. En dan zeggen ze dat we beter af zijn omdat er weinig inflatie is, terwijl velen in plaats van drie keer, nog maar twee keer per dag eten, terwijl de echt armen nog maar één keer per dag eten. De jongens en meisjes hier op de werkplaats geef ik middageten en dat is soms de enige maaltijd op een dag die ze gebruiken. Dat is pittig, maar dat ontsnapt aan de macro-economische realiteit, omdat hen dat niet kan schelen. Zij eten immers aan de andere tafel met het lange kleed.⁴²

2.5 Resultaten en impact dollarisering

Bankdirecteur Esteban Vásquez gaf een mooie complete beschrijving van de economische resultaten van de dollarisering:

De dollarisering is de grootste oorzaak in het verlies van concurrentievermogen, vooral ten opzichte van Colombia en Peru.

Maar de munt van Brazilië en Argentinië zijn ook gedaald ten opzichte van de dollar.

Ja, dus is er ook een concurrentieverlies ten opzichte van Brazilië en Argentinië.

U zei al dat er niet veel buitenlandse investeringen zijn bijgekomen behalve voor de oliepijpleiding.

Hoe staat het met de export en importcijfers?

Ongetwijfeld is 2002 het jaar met de hoogste importcijfers in de hele Ecuadoraanse geschiedenis. We hebben voor bijna \$6 miljard geïmporteerd, terwijl de export iets meer dan \$4 miljard was. Het leverde een tekort van \$1,4 à 1,5 miljard op de handelsbalans op. Deze groei van de import komt in feite voort uit de toename van de consumptie door de monetaire stabilisatie, de verhoogde toegankelijkheid van krediet en door het feit dat de importgoederen relatief goedkoop geworden zijn ten opzichte van de nationale producten.

Is de consumptie van de gehele bevolking toegenomen?

De consumptie, niet zozeer van het volk maar meer vanaf de middenklasse naar boven toe, is

⁴²Interviews met Fernando Delgado van 12 en 14 februari 2003.

toegenomen. En die is aanzienlijk toegenomen. De toename van het BNP die zich nu voordoet, komt door de gegroeide vraag, de groei van de consumptie. En die consumptiegroei wordt grotendeels gedekt door geïmporteerde goederen. Opnieuw gaat de geschiedenis van Argentinië zich herhalen. Ook in Argentinië groeide de import aanzienlijk, maar dan wel de consumptie van geïmporteerde goederen. En dat gebeurt hier nu ook.

Maar in mijn interviews zeggen mensen van de lage en middenklasse dat de meerderheid minder consumeert. Ze betalen meer maar kunnen minder producten kopen. Betekent dat we een totaal ander beeld krijgen als we de consumptie in goederen zouden meten in plaats van in geld?

Dat is een behoorlijk groot probleem wat u heeft waargenomen. De toename van de consumptie hangt grotendeels samen met de algemene prijsstijging, dat staat vast. Maar daarnaast moet je de component analyseren van het minimaal benodigde budget voor een gezin.⁴³

Als we deze gedachte verder uitdiepen, moeten we dus bij alle macro-economische cijfers, zoals de consumptie, het nationale inkomen en de economische groei, maar ook de armoedelijn van \$2 per dag waar de WereldBank mee werkt, in gedachte houden dat ze geen rekening houden met de toename van de kosten van de minimale levensbehoeften van een gezin. En armoedecijfers hebben dus, zeker voor Ecuador, alleen waarde als ze wel rekening houden met het inkomen en het prijsnivo van de minimale behoeften.

Adrián Carrasco benadrukte in het interview dat ik met hem voerde het feit dat 1999 het ergste crisisjaar was van de laatste decennia. Hij had nog nooit een jaar meegemaakt waarin de levensomstandigheden zo snel achteruit waren gegaan. Als je dus de impact van de dollarisering wilt bekijken en je gaat uit van de economische verbetering ten opzichte van 1999, dan zie je natuurlijk een verbetering. Maar ten opzichte van 1997 is Ecuador nog steeds slechter af dan in de hele periode voorafgaande daaraan, vanaf 1992, is het Nationaal Inkomen hoger geweest. Een verbetering in de macro-economische cijfers is er dus zowiezo, maar in hoeverre de dollarisering dat herstel heeft bevorderd of bemoeilijkt is de vraag. Zeker is wel dat het economische herstel moeizaam en traag verloopt, anders dan wat de dollariseringslobby Ecuador had voorgespiegeld. En dat het economische herstel in hun persoonlijke situaties niet voor iedereen opging, moge duidelijk zijn. Adrián zei dat vooral de lage en de middenklasse hadden geleden onder de crisis tussen 1998 en 2000, dat de middenklasse en de gesalarieerden zich daarna enigszins hebben hersteld en dat de niet-gesalarieerden, ofwel de informelen de grootste verliezers van de dollarisering zijn geworden.

2.5.1 Macro-economische impact

Het grootste doel van de dollarisering was toch wel een aanzienlijke verlaging van de inflatie. Deze zou tot een verhoging van de stabiliteit leiden, wat uiteindelijk tot economische groei zou leiden. In feite is de inflatie nationaal gezien van 60,7 procent in 1999, naar respectievelijk 91,0; 22,4 en 9,4 procent gegaan in de daaropvolgende jaren totaan 2002, terwijl de initiatiefnemers voorspelden dat na een korte fase van aanpassingsinstabiliteit, de inflatie zou dalen tot een nivo van maximaal 5 procent boven het inflatiecijfer van de VS.[Acosta e.a., 2000: 93] Marx Carrasco wijt het aan het feit dat Ecuador een risicoland is dat het na drie jaar dollarisering nog steeds [...]met 9,36 procent een aanzienlijke inflatie heeft, terwijl de VS in datzelfde jaar nog geen 2 procent bereikte.⁴⁴

Carlos Larrea denkt dat de noodzakelijke prijsaanpassingen naar de werkelijke productiekosten, de monopolische marktstructuur en de gedeeltelijke afschaffing van overheidssubsidies de oorzaken van de nog steeds hoge inflatiecijfers zijn (Larrea, 2002:7). Roberto Machuca voegde daar aan toe dat de kostprijs van producten al voor de dollarisering gestegen waren maar dat het door de crisis onmogelijk was geweest om deze kosten door te berekenen in de prijzen voor de

⁴³Interview met Esteban Vásquez (regiodirecteur van Produbanco Cuenca) van 19 februari 2003.

⁴⁴Interviews met Carlos Marx Carrasco (directeur Faculteit Economische Wetenschappen aan de Universiteit van Cuenca) op 14, 20 en 21 januari 2003.

consument, maar sinds de dollarisering was dat wel gedaan. Verder waren de bedrijven in Ecuador te traditioneel, waarbij persoonlijke banden belangrijker waren dan het bedrijfsresultaat. En de traditie die met de sucre was ontstaan, om hoge winstmarges te reserveren voor de inflatie, bleef met de dollarisering onterechte voortbestaan.⁴⁵

Het BNP wat aangegeven wordt met PIB (*Producto Interno Bruto*) is, zoals in bijlage 1 is te zien, van 1998 tot en met 2002 achtereenvolgens \$19,710; 13,769; 13,649; 17,982; en 20,505 miljard geweest. Dat geeft toch aan dat er macro-economisch gezien een zeker herstel is gekomen. Als we de import- en exportcijfers vergelijken (zie bijlage 2) moeten we constateren dat de export min of meer gelijk is gebleven in de bovengenoemde jaren, maar dat de import is toegenomen na de dollarisering. Doordat de algemene inflatie in Ecuador sinds de dollarisering niet meer naar buiten toe gecompenseerd kan worden door de devaluatie, zijn de prijzen in Ecuador nu ook omhoog gegaan in verhouding tot het buitenland. De prijsstijging van alle Ecuadoraanse grondstoffen en producten en de toename van de loonkosten, hebben er dus voor gezorgd dat de productiekosten dermate toegenomen zijn, dat de nationale industrie in veel gevallen niet meer kan concurreren met het buitenland. Zoals ook het geval was in Argentinië ten tijde van de convertibiliteit, betekent dat een relatieve afname van de export en de toename van faillissementen onder exportbedrijven, die tegen wereldprijzen niet meer met winst kunnen produceren. Ook de bedrijven die voor de interne markt produceren zullen de concurrentie met buurlanden verliezen.

Toch spreken de meest recente feiten deze neergang van de exportsector van Ecuador tegen. In 1999 was de export totaal \$4,45 miljard, in 2000 werd die \$4,93 miljard, in 2001 \$4,68 miljard en in 2002 herstelde de export weer enigszins volgens de statistieken van de BCE⁴⁶. Uit een artikel uit de kwaliteitskrant *Hoy* van 16 januari 2004⁴⁷ blijkt dat de export van januari tot oktober 2003 \$766,7 miljoen hoger was dan die in dezelfde maanden van 2002. De oorzaak van de toename van de koffie-export en van de olie-export (met \$408,6 miljoen ondanks de afname van de productie van Petroecuador) lag volgens het artikel aan de tijdelijk erg hoge prijzen van die producten op de wereldmarkt. Waar een vat olie in 1998 nog \$9,20 kostte, was die prijs in 2000 al opgelopen tot \$24,90 (Larrea, 2002: 8). De garnalensector was net herstellende van een ziektegolf, die aangeduid werd als de 'witte vlek', die met succes bestreden was. Maar de andere traditionele exportproducten zoals de bananen, cacao en tonijn, en ook nieuwe producten zoals bloemen, hout, fruit en textiel schenen zelfs met een dollarkostprijs te kunnen groeien. De belangrijkste oorzaken daarvoor die in het artikel besproken werden, waren de daling van de dollar ten opzichte van de euro (met 18 procent) en ten opzichte van andere munteenheden, en daarnaast de aanpassingen die nationale producenten hebben getroffen ten behoeve van de vergroting van de efficiëntie en de productiviteit. Dat geeft dus enige hoop voor de toekomst voor de exportsector, al is het succes wel gedeeltelijk te danken aan de positieve externe situaties. Als de olieprijs bijvoorbeeld zouden dalen, zou de werkelijke weerbaarheid van de exportsector pas echt getest worden.

De import heeft een stimulans gekregen met de dollarisering omdat met de sterke dollar buitenlandse producten uit een land met een zwakkere en/of gedevalueerde munt goedkoper geworden zijn. En ook de financiële markt is sterker geworden omdat vele buitenlandse producten op krediet te koop zijn, terwijl dat voor de dollarisering veel minder het geval was, omdat de dollar waardevaster is en dus meer garantie biedt. Uit cijfers van de BCE blijkt dat de import behoorlijk gestegen is sinds de dollarisering. Waar de import van 1998 naar 1999 onder invloed van de crisis bijna gehalveerd was naar \$2,74 miljard, groeide deze in 2000 naar \$3,40 miljard, in 2001 naar \$4,94 miljard en ook in 2002 werd een vergelijkbare groei van de import

⁴⁵Interview met Roberto Machuca (directeur van Banco del Pacífico Cuenca) op 10 januari 2003.

⁴⁶Uit: *Información estadística mensual* no.1809, 30 november 2002, Door: Banco Central del Ecuador.

⁴⁷Uit: *Hoy* van 16-1-2004 'Análisis de hoy: Las exportaciones sacan la cara'

doorgezet.⁴⁸

Het nadeel van deze situatie is dat de producerende sector op de interne markt weggedrukt wordt door de import, die in veel gevallen goedkoper is. Er vloeit meer valuta weg naar andere landen dan dat er binnenkomt en het land wordt nog afhankelijker van de opbrengsten van de olie, Ecuadors grootste bron van inkomsten. Het feit dat de prijs van olie momenteel erg hoog is, betekent een meevaller voor Ecuador, wat natuurlijk niets zegt over de toekomst. Dus door de geringe toename van de export en de grote toename van de import, vermindert de hoeveelheid geld die in de Ecuadoraanse economie in omloop is.

Wie dacht dat devaluatie niet meer van toepassing was na de dollarisering, komt toch enigszins bedrogen uit. Het gaat bij de dollardevaluatie niet om grote percentages, zoals bij de sucre het geval was, maar zoals gezegd is de dollar ten opzichte van de euro toch aanzienlijk gedaald sinds 2000.

De rente zou naar de verwachtingen van de ontwerpers van het dollariseringsvoorstel, ook na een aanpassingsfase naar een nivo van 2-4 procent boven dat van de VS uitkomen. Aangezien de kredietrente drie jaar na het ingaan van de dollarisering nog rond de 20 procent schommelde, waar de rente van de VS ongeveer 4 procent bleef, rijst de vraag waar deze onderzoeksgroep haar verwachtingen op baseerde. Belangrijker is te constateren dat de verwachtingen die de dollarisering hebben ondersteund niet overeenstemmen met de werkelijke ontwikkelingen. Het weerwoord dat Roberto Machuca als bankdirecteur had tegen de gedachte dat de BCE verantwoordelijk zou zijn voor de hoge rentes, was dat de overheid, bij gebrek aan beleidsmiddelen, ofwel fiscale inkomsten, de niet-productieve gedachte omarmde om een belasting te heffen op leningen via de rente. Daarnaast noemde hij de hoge bedrijfskosten bij de banken door de traditioneel logge en kostbare bedrijfsstructuren, als factor die een rol speelt bij de hoge rentetarieven, waarvan volgens zijn berekeningen 7 procent voor de bank was. Het gevolg van beide factoren is dat de kredietrente niet meer gedaald is dan van ongeveer 90 procent voor de dollarisering tot 20 procent vlak erna, en daarna niet meer. De debetrente ging van ongeveer 60 naar 4 procent, volgens de statistische kennis van econoom Adrián Carrasco, die inzag dat deze lage rentes een vermindering van de geldzendingen met zich mee hadden gebracht.⁴⁹

Waar we zojuist spraken over de eerste bron van inkomsten, die niet stabiel en zeker was door de schommelende olieprijs op de wereldmarkt, is ook deze tweede bron van inkomsten van Ecuador niet stabiel en deze vertoont een neergaande lijn. De geldzendingen van de migranten, die in het jaar 2001 nog ongeveer \$1,4 miljard bedroegen, zakten in 2002 naar een bedrag van \$1,1 miljard. Voor een deel is deze afname toe te schrijven aan de dollarisering. Deze heeft Ecuador zo duur gemaakt dat, naast het ontbreken van wisselkoersvoordeel (de opgestuurde dollars waren steeds meer sucres waard door de voortdurende devaluatie), investeren in Ecuador niet eens meer gunstiger is, dan investeren in de VS.

De verwachting was dat de dollar dusdanig de inflatie zou beteugelen en de economie zou stabiliseren, dat buitenlandse investeerders en massa zouden toestromen. Maar aangezien investeerders niet alleen naar de stabiliteit van de munteenheid, maar naar de gehele economische en institutionele structuur, naar de productiekosten en de grootte van de markt van een land kijken, is het begrijpelijk dat er in feite nauwelijks buitenlandse investeringen zijn bijgekomen, naast de investeringen in de aanleg van een oliepijpleiding. Wilma Salgado zei over deze recente buitenlandse investeringen het volgende, toen ik haar vroeg of ze gestegen waren:

Er waren geen extra buitenlandse investeringen, behalve voor de aanleg van een extra oliepijpleiding en die houden volgend jaar [2004] op. In Ecuador zijn 90 procent van de buitenlandse investeringen voor de olie. Dus in het jaar waarin de investering binnenstroomt is er buitenlandse valuta, maar als

⁴⁸Uit: *Información estadística mensual* no.1809, 30 november 2002, Door: Banco Central del Ecuador.

⁴⁹Interview met Adrián Carrasco en Silvia Flores (internationaal-economische onderzoekers en docenten aan de Universiteit van Cuenca) van 20 september 2002.

*ze [de buitenlandse oliebedrijven, SvB] dan het volgende jaar de olie gratis meenemen, dan levert het dus in feite niets op.*⁵⁰

Een belangrijke oorzaak van het wegblijven van buitenlandse investeerders is de oligarchische structuur van het land, dat een ondoorzichtige, oligopolische economie heeft, waarbij een beperkt aantal rijke families de het aanbod en de prijs van de meeste producten bepalen. Zij werken niet zozeer aan het concurrerender maken van hun producten middels een efficiënter productieproces, maar eerder aan een vergroting van de winst op korte termijn en het bewaken van hun machtspositie.

De dollarisering lijkt die situatie te moeten veranderen, want zonder verhoging van de productiviteit lijkt de Ecuadoraanse economie niet in staat om te concurreren met andere economieën. Andere Derdewereldlanden exporteren dezelfde landbouwproducten goedkoper. Geïndustrialiseerde landen bezitten hoogstaandere technologie. Financiële markten zoals Panama en andere gedollariseerde landen hebben een vrijere financiële markt die meer geïntegreerd is in de wereldeconomie, waardoor ze buitenlandse banken aantrekken. Vooralsnog is van dergelijke modernisering geen sprake

In het interview met de economisch analiste, Wilma Salgado, werd duidelijk hoe de macro- en de micro-economische impacts van de dollarisering behoorlijk verschillen. De importsector is sterk gegroeid en de exportsector, behalve de oliesector, is in de problemen geraakt en gekrompen. Dit heeft geresulteerd in een negatief saldo op de handelsbalans, volgens haar en dat heeft ervoor gezorgd dat de economie onder druk is komen te staan. Ze zei dat er geleend moest worden om dit tekort op te vangen. De economische groei ging dus ten koste van een toename van de buitenlandse schuld. Die leningen zijn gebaseerd op verwachte olieopbrengsten en geldzendingen, maar deze zorgen er ook voor dat de druk op de economie alleen maar groter wordt, vanwege de hoge kosten van de rente van de schulden. De bezuinigingen die daarvoor doorgevoerd moeten worden, betekenen een verlaging van de subsidies op bijvoorbeeld brandstof, waardoor de productiekosten weer zouden stijgen. En zo zag Wilma Salgado de toekomst niet rooskleurig in voor de Ecuadoraanse economie. Ze verwachtte dat de olie, onder invloed van Noordamerikaanse druk, volledig onder beheer van een buitenlandse operator zou komen te staan om de betaling van de rente aan het IMF te garanderen. Het IMF en de regering van de VS duwden Ecuador, volgens haar, in de richting van een diepere recessie op die manier. En daardoor zou Ecuador op een gegeven moment toch niet meer aan zijn buitenlandse verplichtingen kunnen voldoen.⁵¹

2.5.2 Micro-economische en sociale impact

Wat deze macro-economische effecten nu voor de bevolking veranderingen teweeg heeft gebracht sinds de dollarisering, is de volgende relevante stap. Een groot probleem is de tegenstelling tussen de lage lonen en de hoge prijzen. In hoofdstuk 3 zal hier met behulp van statistieken over inflatie, minimumloon en het minimaal benodigde maandbudget, vooral met betrekking tot Cuenca, dieper op worden ingegaan, maar er zijn wel aanwijzingen dat de dollarisering in heel Ecuador tot een vergroting van de armoede leidt. Enrique Santos beschreef de armoedesituatie die ontstaan is sinds de dollarisering:

*Er is meer armoede want er zijn mensen die niet meer dan \$3 per dag verdienen. En hoe gaan zij deze prijzen betalen? Mensen verdienen soms \$100 per maand, terwijl de minimale maandelijkse levensbehoeften \$279 kosten. Hoe moeten zij leven? Gepensioneerden ontvangen \$15 tot 30 per maand.*⁵²

⁵⁰Interview met Wilma Salgado op 9 januari 2003

⁵¹Interview met Wilma Salgado op 9 januari 2003.

⁵²Interview met Enrique Santos (docent sociologie van de Universiteit van Cuenca) van 27 januari 2003.

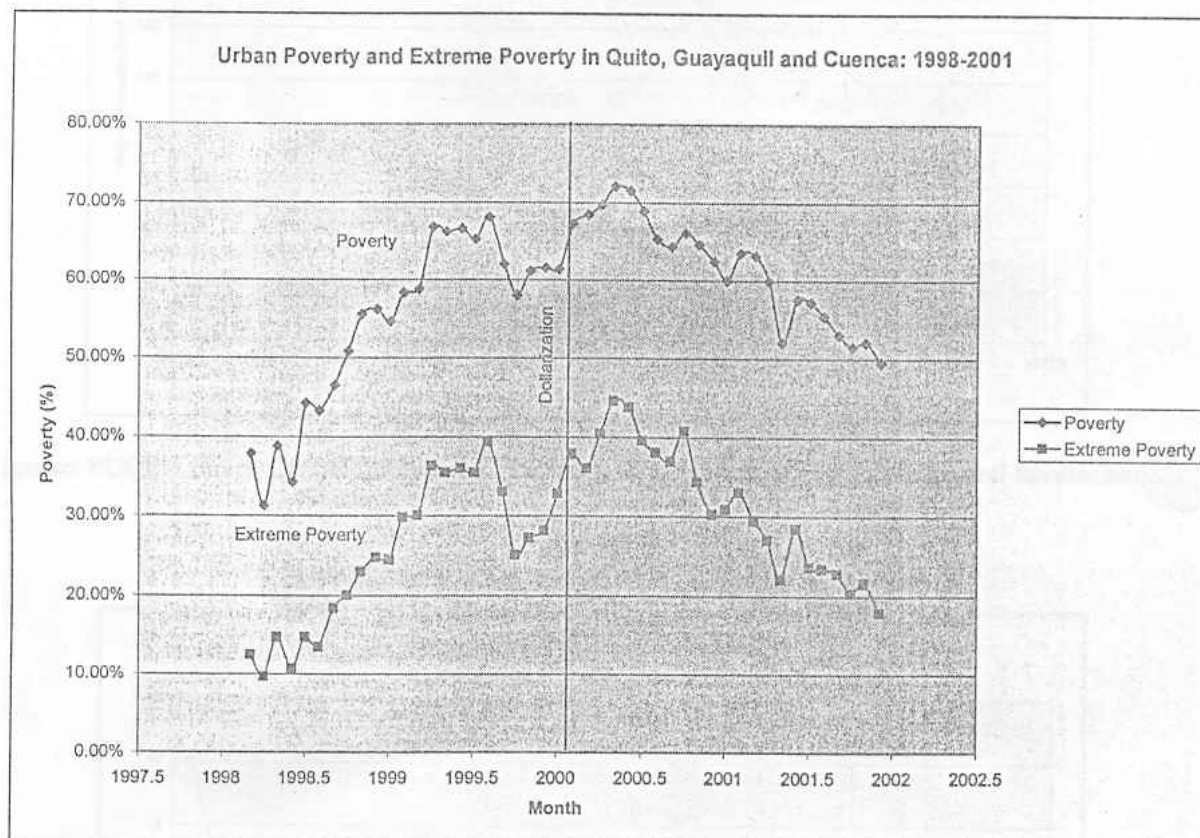
Santos zei dat deze armoedegrens van \$279 niet gehaald werd door 78 procent van de bevolking (begin 2003), waar Silvia Flores, economisch onderzoekster aan de Universiteit van Cuenca zei dat 50 procent van de mensen onder de armoedegrens leefde. Het is moeilijk dit verschil te verklaren, aangezien beiden uitgingen van het minimale budget dat nodig was voor de bevrediging van de minimale levensbehoeften. Dit is een geval waaruit eens te meer blijkt hoe de statistieken onbetrouwbaar, onnauwkeurig en misleidend kunnen zijn.

Enrique Santos zag zoals zo velen dat de prijzen naar een internationale nivo waren gegaan, terwijl de lonen met hun \$140, nog steeds die van een Derdewereldland waren gebleven. Hij weet het aan het nog steeds voortdurende gebrek aan productieve investeringen, waardoor Ecuador nooit uit de recessie was gekomen. Naast dit culturele fenomeen van de *rentseekers* die niet investeren maar liever speculeren, is ook de overheid mede-verantwoordelijk, volgens Enrique. Deze genereerde namelijk ook te weinig werkgelegenheid, net als de ondernemende klasse. Hij maakte zich zorgen over de economie, want hij vroeg zich af hoe een land, dat leunt op de uitzonderlijk hoge olieprijs en op de grote hoeveelheid geld die door geëmigreerde familie wordt opgestuurd, en dat die gunstige externe situatie niet weet aan te wenden om een duurzame economie op te bouwen, zich moet redden als de omstandigheden minder gunstig worden?

Grafiek 2.2:

Stedelijke armoede en extreme armoede in Quito, Guayaquil en Cuenca 1998-2001

Urban Poverty and Extreme Poverty incidence in Quito, Guayaquil and Cuenca: 1998-2001

Source: PUCE – Banco Central del Ecuador. Encuesta de Covuntura del Mercado Laboral Ecuatoriano.
Bron: PUCE- Centrale Bank van Ecuador, onderzoek naar de conjunctuur van de Ecuadoraanse arbeidsmarkt.

In zijn paper over de sociale en economische effecten van de dollarisering, beschrijft Carlos Larrea hoe de stedelijke armoede van Quito, Guayaquil en Cuenca zich heeft ontwikkeld van 1998 tot 2002. Hij gaat daarbij voor de bepaling van de armoede en absolute armoedegrens uit van het minimumbudget dat nodig is om respectievelijk de basisbehoeften en de absoluut

minimale behoeften te bevredigen. Uit grafiek 2.2 (Larrea, 2002: 10) blijkt dat de stedelijke armoede in begin 1998 ongeveer 35 procent was en dat deze opliep tot meer dan 70 procent halverwege het jaar 2000, toen de crisis op zijn hoogtepunt was. Vervolgens daalde de stedelijke armoede weer tot ongeveer 50 procent bij de aanvang van 2002. De oorzaken die hij beschrijft zijn de hoge inflatie in het jaar 2000, een afname van de werkgelegenheid, waardoor veel mensen slechts deeltijdbanen kunnen vinden en dus ook gedeeltelijke inkomens hebben.

Bankdirecteur Roberto Machuca was op de hoogte van cijfermateriaal waaruit bleek dat het land economisch steeds sterker gepolariseerd werd. Dat is een mogelijke verklaring voor een toegenomen BNP en tegelijkertijd een verdieping van de armoede. Hij beschreef de armoede als volgt:

De distributie van de welvaart is zodanig geconcentreerd bij een klein deel van de bevolking, dat 98 procent van de rijkdom in het bezit is van 2 procent van de bevolking. [...] Daarom is de meerderheid van de bevolking arm, want de laatste jaren zijn volgens de Lorenzcurve de inkomensverschillen steeds gegroeid.

En zijn deze Lorenzcoëfficiënt en de armoede toegenomen sinds de dollarisering?

*Ja, ja, het heeft zijn effect gehad. [...] De industriële sector heeft door verlies van concurrentie en een vermindering van de productie, mensen moeten ontslaan. Die mensen zijn klaarblijkelijk, bij gebrek aan mogelijkheden op de arbeidsmarkt, geëmigreerd. Op het platteland is de meerderheid van de bevolking gedwongen het platteland te verlaten en te emigreren, doordat zij geen enkele steun krijgen van de overheid om de agrarische productie te bevorderen. Logischerwijs zorgt dat voor een vermindering van de landbouw, het leegstromen van het platteland en een toename van de armoede.*⁵³

Wilma Salgado vertelde dat het aantal armen ook volgens haar toegenomen was sinds de bankcrisis en de dollarisering, dat de middenklasse afgezaakt was naar de armoede en dat de armen waren verpauperd. Deze armen hadden dan wel geen banktegoeden die ze verloren tijdens de bankcrisis, maar ze verloren hun werk en keerden terug naar het platteland. Toen door de dollarisering de agrarische productiekosten te hoog werden, verlieten ze het platteland en trokken weer naar de stad of naar het buitenland om te overleven. Zowel in eigen land, als in het migratieland leefden ze nu in omstandigheden van sociale uitsluiting, volgens Salgado.

Ze zei ook dat internationale gemeenschap, en dan met name het IMF en de VS, geen interesse had in het feit dat hun ontwikkelingsschema's de armoede in Ecuador alleen maar hadden vergroot. Ze zei over hun houding:

*Je moet ze laten zien dat het niet goed gaat met ons, dat er een groot tekort aan werkgelegenheid is, dat het slecht gaat met de economie, dat 85 procent van de bevolking in een precaire arbeidssituatie zit, dat we productiecapaciteit verliezen, dat het platteland leegstroomt, dat er geen enkele zorg is in Lago Agrio, waar de armoede het ergst is. Dat interesseert hen niet. Zolang we onze buitenlandse schuld betalen gaat alles goed volgens hen.*⁵⁴

Aangezien de massale emigratie sinds de dollarisering in zekere zin gezien kan worden als een afvloeiing van de armoede, in de vorm van mensen die geen kansen meer zagen in Ecuador en daarom een vlucht uit de ellende organiseerden, is het belangrijk om ongeveer een idee te krijgen hoe groot de toename van de emigratie is geweest sinds de dollarisering. Ondanks dat er wel cijfers van bekend zijn, dienen deze met een ruime marge bekeken worden, aangezien de illegale emigratie, getuige vele interviews, vele malen groter is dan de officiële emigratie.

⁵³Interview met Roberto Machuca (directeur van Banco del Pacífico Cuenca) op 10 januari 2003.

⁵⁴Interview met Wilma Salgado op 9 januari 2003.

Tabel 2.2:

Binnenkomst en vertrek van Ecuadoranen per jaar

Jaar	1998	1999	2000
Binnenkomst	320.942	294.547	344.052
Vertrek	379.765	385.655	519.974

Bron: INEC

Socioloog Enrique Santos typeerde de recentelijke emigratiegolf als volgt:

*Nu is er een enorme hoeveelheid mensen die wegtrekt en dat zijn niet meer alleen boeren, of vakmensen. Het zijn nu mensen die leven van de handel, oud-werknemers van bedrijven die failliet of dicht zijn gegaan tijdens de bankcrisis. Sinds die crisis is de koopkracht van de gehele middenklasse achteruit gegaan. En sinds de dollarisering is die achteruitgang vergroot.*⁵⁵

Deze emigratie zorgt via de geldzendingen naar in Ecuador achtergebleven familie, voor aanzienlijke extra inkomsten van de bevolking van Ecuador, maar getuige de volgende woorden van Roberto Machuca is het geenszins een extraatje maar eerder een overlevingsstrategie in een noodsituatie voor die families:

*Ik zou zeggen dat 80 à 90 procent van de geldzendingen worden gebruikt om de schulden af te betalen die aangegaan zijn om de mensensmokkelaars te betalen, die de illegale emigratie georganiseerd hebben. Zij heten “coyoteros”. Zij profiteren van het zweet en het leed van degenen die in het buitenland verblijven. Van de mensen die de geldzendingen ontvangen, gebruikt 20 procent het om van te leven, want de families blijven hier. Wie genoeg heeft koopt een huis, maar dat komt nu ook nauwelijks meer voor. Want nu stuurt de migrant alleen nog maar geld om de levensbehoeften te bevredigen, want het huis koopt hij wel in het land waar hij zelf is. Dus je kunt niet zeggen dat de geldzendingen de mensen rijk maakt; absoluut niet.*⁵⁶

Op de vraag of er niet een deel van de middenklasse heeft kunnen profiteren van de dollarisering, zei Enrique Santos dat de kleine importeurs en tussenhandelaars van de Kust hadden geprofiteerd. De exporteurs die erin geslaagd waren voort te bestaan, waren slechts nog de monopolistisch opererende grote exportbedrijven van de hoge klasse, aangezien de kleine exporteurs al verdwenen waren. Verder zag hij dat de mensen in de bouw de laatste tijd ook weer profiteerden van het beginnende herstel van de bouwwereld.

Op de vraag wie er het meest onder de dollarisering geleden hebben, zei Adrián Carrasco dat vooral de indiaanse sector aangetast is en het deel van de bevolking dat geen vast salaris ontvangt en dat dus ook niet profiteert van het verhoogde minimumloon. Maar zijn perceptie was dat de middenklasse met een vast salaris haar koopkracht had gehandhaafd.

De directeur van de Faculteit Economische Wetenschappen van de Universiteit van Cuenca en de schrijver van het boek *Dolarización: un camino de espinas y espejismos* sprak over de inkomenssituatie van Ecuador voor en na de dollarisering:

Nu hebben we een BNP per hoofd van de bevolking van \$2.000 [per jaar, SvB], terwijl we kort geleden nog een BNP van \$1.000 hadden. Dat heeft te maken met de koopkracht van de dollar. [...] Het komt neer op een inkomen van ongeveer \$5 per dag gemiddeld over alle Ecuadoranen.

Maar er ontbreken dus studies over de sociale realiteit van Ecuador.

Ja, maar in ieder geval is dat van Larrea een goed onderzoek. Hij gebruikt ook het benodigde budget voor de bevrediging van de minimale levensbehoeften en de koopkracht in zijn benadering van de sociale en economische situatie.

Maar zijn conclusie, dat er een licht herstel is van de sociaal-economische situatie van de bevolking, is

⁵⁵Interview met Enrique Santos (docent sociologie van de Universiteit van Cuenca) van 27 januari 2003.

⁵⁶Interview met Roberto Machuca (directeur van Banco del Pacífico Cuenca) op 10 januari 2003.

in tegenspraak met de werkelijkheid die ik in mijn interviews opmerk. Daarin hoor ik dat de meerderheid van de midden- en lage klasse er steeds meer op achteruitgaan.

*Mijn perceptie bevestigt dat, dat ze steeds verder wegzakken. Maar als je de mensen vraagt of ze willen stoppen met de dollarisering, zeggen ze “nee”, omdat dat onmogelijk is in hun ogen.*⁵⁷

Een probleem met de prijsstijgingen is volgens Wilma Salgado dat vooral basisproducten die in Ecuador zelf zijn geproduceerd duurder zijn geworden en dat dit dus een zwaardere belasting is voor armen, aangezien die een groter deel van hun inkomsten aan eten besteden. De bevolking die de basisproducten in prijs heeft zien stijgen en geïmporteerde industriële producten ineens toegankelijker zag worden door lagere prijzen en mogelijkheden om ze op krediet te kopen, is bovendien in de verleiding gebracht om schulden op te bouwen. Deze vergemakkelijking van het consumeren van duurere consumptiegoederen zoals elektrische apparaten en auto's op krediet, was volgens haar een extra nadeel van de dollarisering, vanwege de overconsumptie op krediet zonder de mogelijkheid tot afbetalen.

Op de economische en sociale impact op micronivo zal veel uitgebreider worden ingegaan in de volgende hoofdstukken, waarin naast de impact voor de economie van Cuenca, ook de impact van de dollarisering op de drie economische klassen wordt beschreven.

2.6 Evaluatie

De motivatie rondom de besluitvorming die heeft geleid tot de adoptie van de Amerikaanse dollar als de nationale munt van Ecuador is dubieus en ambigue te noemen. Waarschijnlijk is de politieke reden van de corrupte president Mahuad, die een manier zocht om politiek gezien overeind te blijven, van groter belang geweest dan de economische reden, waar niet genoeg consensus voor gezocht is, noch voldoende onderzoek voor verricht is.

Economisch gezien wist men dus niet waartoe dit macro-economische experiment zou leiden, al waren de doelstellingen wel helder. De dollarisering moest de Ecuadoraanse economie, die dreigde in de hyperinflatie te gaan verzeilen, stabiliseren door middel van de vervanging van de eigen, zeer onstabiele munt door de veel stabielere Amerikaanse dollar. Hiermee zou de gepolitiseerde Centrale Bank van Ecuador, wat een gecorrumpeerd instrument van het bankwezen was geworden en die diende voor de ongecontroleerde zelfverrijking van enkele bankiers, de mogelijkheid ontnomen worden om devaluatie en inflatie te creëren. Een dalende inflatie zou zorgen voor een toename van de investeringen doordat langetermijnplanningen mogelijk zouden worden. Dit zou leiden tot een stabielere economie die buitenlands kapitaal en buitenlandse bedrijven, waaronder banken, zou aantrekken. Deze zouden de economie moeten moderniseren en oligopolische structuren doorbreken. De werkgelegenheid zou dan toenemen evenals de economische groei.

Gezien de in tact gebleven, Ecuadoraanse politieke en economische oligarchische structuur; het verlies van concurrentievermogen van de productieve sector, zowel op de interne als op de internationale markt; door enkele culturele aspecten, zoals de speculatieve volksaard; en door gevolgen die inherent zijn aan de dollarisering, zoals het niet kunnen bevorderen van de export met behulp van de devaluatie, zijn de doelstellingen niet behaald.

De inflatie is na een stijging in het eerste jaar van de dollarisering tot 91 procent weliswaar gedaald, maar niet naar verwachting. De kredietrente, die ook zou moeten dalen, is met ongeveer 20 procent nog steeds het hoogste van heel het Amerikaanse continent. Dit is een gevolg van belastingen van de overheid via deze rente en de hoge winstmarges die de banken, door gebrek aan concurrentie. Deze hoge rentes staan productieve investeringen in de weg.

⁵⁷Interviews met Carlos Marx Carrasco (directeur Faculteit Economische Wetenschappen aan de Universiteit van Cuenca) op 14, 20 en 21 januari 2003.

Verder zijn er naast de investeringen voor de oliepijpleidingen, geen buitenlandse investeringen bijgekomen en is het BNP wel gegroeid, maar niet op basis van expansie van de nationale productie.

Aangezien Ecuador veel meer is gaan importeren en de export veel minder is gegroeid, is de betalingsbalans steeds meer onder druk komen te staan. De enige twee substantiële inkomstenbronnen van het land zijn de olieproductie, die naar schatting in 2014 ten einde zal komen wegens uitputting van de bron en waaraan buitenlandse bedrijven het grootste deel verdienen en nog maar een klein percentage aan de Staat toekomt, en de geldzendingen van de migranten, die teruglopen sinds 2002. Ondanks die twee inkomstenbronnen, is de import zo groot dat Ecuador moet lenen om het tekort op de handelsbalans te dichten.

De groep die geprofiteerd heeft van de dollarisering bestaat uit het bankwezen, de financiële sector, de importsector, de tussenhandel en de VS. De verliezers van de dollarisering zijn de kleine ondernemers uit de productieve sector, de boeren, de indianen, de exportsector, de informele sector. Het gevolg is dat er een economische en sociale polarisatie heeft plaatsgevonden tussen de economische elite en de rest van de bevolking.

Ecuador lijkt de verkeerde kant op te gaan, door overmatige import en een gebrekkig concurrerend vermogen waardoor de productieve sector stagneert, zoals het geval was in Argentinië voorafgaande aan de crisis die dat land sinds 2001 beleeft. Een eerste mogelijke oplossing is de neoliberale variant, die voorstander is van het aantrekken van buitenlands kapitaal met behulp van voordelige aanbiedingen vanuit de overheid. Die buitenlandse bedrijven moeten de nationale oligopolie dwingen zich te moderniseren en efficiënter te gaan produceren door middel van een eerlijke concurrentiestrijd. De sociale kosten van die optie zijn enorm en de mogelijkheid om die te realiseren zijn in het Ecuadoraanse geval nog ver uit het zicht.

Een andere optie is een versterking van de instituties, van de rol van de overheid. Deze zou de rentes kunnen verlagen en daarmee investeringen kunnen bevorderen. Als die belasting niet op de kredietrente, maar op de import wordt geheven, zou het valutatekort samen met de import verminderen. Bij deze optie zou Ecuador weer een eigen munt aannemen en het monetaire beleid zou men weer aan de eigen Centrale Bank overlaten. Deze zou nu niet meer een cliëntelistisch, maar een nationalistisch monetair beleid moeten voeren, waarbij een gezonde economie wordt nagestreefd en waarbij de belangen van het gehele volk behartigd zouden worden. Helaas zijn er maar weinig Ecuadoranen, naast Wilma Salgado en Carlos Marx Carrasco, die dit plan als een goede mogelijkheid zien. Misschien is dit wel begrijpelijk als men de geschiedenis van de corruptie in Ecuador bekijkt.

Nu we de dollarisering in Ecuador op nationaal nivo geanalyseerd, besproken en geëvalueerd hebben is het van belang om de impact van de dollarisering op een diepgaander nivo te meten. Daartoe heb ik de stad Cuenca uitgekozen, om met behulp van interviews met mensen uit alle lagen van de bevolking te achterhalen hoe hun levens veranderd zijn onder invloed van de dollarisering.

Hoofdstuk 3: Impact van dollarisering voor lokale economie van Cuenca

Na de behandeling van de aanleiding, de uitvoering en de consequenties van de dollarisering op nationaal nivo, wordt het interessant om de impact van deze macro-economische omwenteling op regionaal en lokaal gebied te beschouwen. In concreto heb ik tussen september 2002 en februari 2003 onderzocht wat de impact van de dollarisering voor Cuenca en omgeving is geweest. Naast een 29-tal interviews zijn de volgende vier hoofdstukken gebaseerd op statistisch materiaal van het INEC⁵⁸, aanvullende literatuur en internetbronnen, krantenartikelen en participierend onderzoek.

In dit hoofdstuk volgt er eerst een beschrijving van Cuenca als stad, met zijn typische, sociaal-economische karakteristieken, zoals in het bijzonder haar bedrijvigheid, de klassenverhoudingen en het meest elementaire fenomeen van de stad, de emigratie. Vervolgens wordt er ingegaan op hoe de dollarisering ontvangen is in Cuenca, wat mensen ervan vonden en hoe ze omgegaan zijn met deze grote verandering. Daarna zullen de prijsstijgingen sinds de dollarisering behandeld worden, zowel volgens de statistieken als naar de perceptie van de bevolking. De loonstijgingen zullen hiernaast worden gezet als indicatie voor de verandering van het reële inkomensnivo van de bevolking. Dan volgt de economische impact voor de stad Cuenca als geheel.

3.1 Cuenca

Cuenca, wat rivierbekken betekent, heet officieel Santa Ana de los Cuatro Ríos de Cuenca. Deze naam geeft al aan dat het een stroomgebied van vier rivieren is. Het ligt in het zuidelijke hoogland van Ecuador, op een hoogte van 2.530 m boven de zeespiegel en is de hoofdstad van de provincie Azuay. De stad is met haar 277.374 inwoners de derde stad van Ecuador, na Guayaquil en Quito, die beiden veel groter zijn. Waar de provincies van Quito en Guayaquil respectievelijk ongeveer 2,4 en 3,3 miljoen inwoners hebben, heeft de provincie Azuay slechts 600.000 inwoners.⁵⁹

Ook economische gezien is Azuay klein en wordt er maar 5 procent van het nationale inkomen gegenereerd. Maar liefst 40 procent daarvan bestaat uit geldzendingen van emigranten: ±\$600 miljoen per jaar. En dat is de helft van de nationale inkomsten uit geldzendingen. In verhouding tot het aantal inwoners is Cuenca de meest geïndustrialiseerde stad van Ecuador. Maar er huizen alleen kleinschalige bedrijfjes, terwijl de grootschalige industrie in Quito en Guayaquil zit.

Cuenca is vooral belangrijk als cultureel centrum. Het is een stad van schrijvers, dichters, schilders, filosofen en ambachtslieden, waar veel culturele evenementen worden georganiseerd. De vele koloniale gebouwen, de indrukwekkende kathedraal, de straten met kinderkopjes, de goedverzorgde, natuurrijke pleinen, de bloemenmarkt, de talrijke ateliers, de werkplaatsen van ambachtslieden en de mooie ligging aan de Rio Tomebamba bepalen het aanblik van het centrum van de stad. De culturele sfeer is de hoofdreden voor de meeste toeristen om naar Cuenca toe te komen. Daarnaast komt een groot deel van hen ook voor het natuurreservaat Cajas, wat een half uur van de stad verwijderd is.

De stad is ook van groot belang vanwege haar 6 universiteiten: Universidad de Cuenca (openbaar), Universidad de Azuay (particulier), La Politécnica Celiciana (particulier), La

⁵⁸Instituto Nacional de Estadística y Censos.

⁵⁹Volgens de nationale census van 2001 voor Azuay en voor Ecuador, door INEC.

Católica (particulier) en nog twee andere. Mensen uit het hele land gaan naar Cuenca om te studeren, omdat de universiteiten daar hoog aangeschreven staan. Tevens is er een breed aanbod aan ziekenhuizen en klinieken, waardoor ook patiënten uit andere regio's naar Cuenca komen om zich te laten behandelen.

De oorspronkelijke bewoners van het gebied waren de Cañar-indianen. In 1480 werd de nederzetting door de Inca's veroverd en Tomebamba genoemd. Zo heet de rivier die langs het centrum van de stad stroomt nog steeds. In 1557 werd de stad door de Spanjaarden gesticht en kreeg het haar huidige naam. Het werd toen, naast Quito en Guayaquil, één van de drie provinciale hoofdsteden van Ecuador. Aangezien de stad verschoond is gebleven van natuurrampen en vernietigend oorlogsgeweld, is er nog veel bewaard gebleven van diens rijke verleden.⁶⁰

3.1.1 Sociaal-economisch karakter van Cuenca

Een historisch thema wat bijzondere aandacht verdient in deze scriptie is de sociaal-economische structuur van de stad. Omdat één van de sleutelinformanten van het onderzoek de directeur van de economische faculteit van de *Universidad de Cuenca*, Marx Carrasco was, was hij de uitgelezen persoon om een inleiding te geven over de Cuencaanse economische achtergrond en in hoeverre die structureel afwijkt van die van de rest van Ecuador. Met behulp van dit kader kunnen de interviews over de door de bevolking ervaren impact van de dollarisering, beter geplaatst worden.

Okee, om de werkelijkheid van de Austral⁶¹ over het algemeen en Azuay in het bijzonder te begrijpen, moeten we geloof ik teruggrijpen op het historische model. Deze regio heeft zich gekenmerkt door het succes van het Azuayaanse model, wat iets onafhankelijker is van het macro-economische, nationale beleid. Azuay is nooit in belangrijke mate afhankelijk geweest van de industriële ontwikkelingen die door het protectionismebeleid van de overheid tot stand is gekomen. We kunnen er trots op zijn dat we in deze regio altijd, op welke manier dan ook, zelfvoorzienend zijn geweest, ondanks dat we niet alle voorwaarden tot zelfvoorzienigheid tot onze beschikking hebben.

Aan de andere kant moeten we rekening houden met het feit dat Azogues en vooral Cuenca en de provincie Azuay, al in toenemende mate een gedollariseerde economie hanteerden voor de officiële dollarisering van de economie, door de migratiestromen van mensen uit de provincie die vertrokken en hun geld opstuurden naar hier. Dus er circuleerden hier behoorlijk wat dollars in de stad Cuenca, die werden gekanaliseerd richting de productieve sector en ook naar speculatieve doeleinden, in zoverre dat de Cuencaanse economie al voor de dollarisering, gedollariseerde prijzen had voor de koop en verkoop van grond en huizen. Dat komt door de stroom van de geldzendingen.⁶²

Cuenca heeft in de politieke geschiedenis samen met de andere *cerranos* uit Quito altijd een soort conservatief blok gevormd tegen de liberale *costeños* uit Guayaquil. In Guayaquil woonden de handelaren, die zich om de import en export bekommerden en in Quito en Cuenca bevond zich het traditionele machtsblok, de landadel. De machtsstructuren van deze grootgrondbezitters bleven ook in de moderne tijd lang gewaarborgd, doordat zij overgingen tot het organiseren van het bankwezen.

Cuenca is de hele geschiedenis lang al een relatief rijke stad in Ecuador geweest. In het volgende fragment vertelt Fernando Delgado hoe in de geschiedenis die welvaart in Cuenca ontstaan is, namelijk door het goud, door de panamahoeden industrie, door kinineproductie en door de geldzendingen van de grote groep migranten die Azuay heeft verlaten:

⁶⁰ *Footprint Ecuador & Galápagos Handbook*, 1999. Door Alan Murphy.

⁶¹ Het zuidelijke berggebied van Ecuador wat bestaat uit de provincies Azuay en Loja.

⁶² Interviews met Marx Carrasco (sleutelinformant) van 14, 20 en 21 januari 2003.

Dus Cuenca is een eiland in het paradijs, ofwel anders dan de rest. Er is altijd wel geld geweest hier. Voor de kwestie van de geldzendingen, waren er al vier golven van aanzienlijke inkomsten voor de Austro geweest.

Voordat de emigranten de inkomsten voor de regio genereerden, was de export van rieten hoeden, ofwel de panamahoeden, een belangrijke inkomstenbron. De panamahoed ontstond hier in Cuenca, maar werd zo genoemd omdat deze vanuit Panama op de markt werd gebracht [Een andere informant zei dat de hoed bij het graven van het Panamakanaal werd gebruikt door de arbeiders en dat de Noord Amerikanen er toen de naam 'panama hat' aan verbonden, SvB]. Heel veel mensen hier hebben zich gewijd aan de productie ervan. Het hoeden weven staat al niet meer zo hoog in aanzien, aangezien het slecht betaalde arbeid is. Er is veel sprake van uitbuiting.

Veel eerder, ten tijde van de Republiek, bestond er cascarrillahandel. Dat was de handel in kinine, een medicijn tegen malaria. En lang daarvoor, ten tijde van de verovering door de Spanjaarden, was het goud wat de stad veel welvaart bracht. Dus waren er stromen van welvaart door producten die men hier weghaalde. En het laatste product waren de mensen die vertrokken. Het is nogal heftig om het zo te zeggen, maar het is de realiteit in deze regio. Dat is heel anders dan in Quito of Guayaquil.⁶³

De directeur van de Faculteit Economische Wetenschappen van de *Universidad de Cuenca* hielp me om Cuenca en Azuay, economisch en sociaal-maatschappelijk te plaatsen binnen Ecuador als geheel:

Nou, je kunt wel stellen dat Cuenca de rijkste plaats van het land is, maar Sigsig, wat in Azuay ligt, is het armste kanton van het land. Dus er is ook armoede in Azuay. De werkloosheidscijfers in Cuenca zijn lager dan die in de rest van het land. In 2002 was de inflatie in Cuenca 17,4 procent en 9,36 procent in Ecuador, en dat is de tendentie van Cuenca in vergelijking met de rest van het land. Dus hier zijn de armen en de middenklasse meer aangetast door de dollarisering, aangezien de impact wat betreft prijzen hier groter is geweest dan in andere delen van het land. Ofwel de prijzen stegen hier meer. Verder is de woonsituatie van de Cuencanen beter dan die van de rest van het land. Dan hebben we het over watervoorziening, riool, elektriciteit, gezondheidszorg, enzovoort.⁶⁴

Het huidige Cuenca wordt over het algemeen dus gezien als een rijke stad, zoniet de rijkste stad van Ecuador. De geldzendingen van migranten die nu de voornaamste bron van welvaart voor de stad zijn, zijn hoofdzakelijk afkomstig uit New York, waar het merendeel van de migranten uit Azuay naar toe getrokken is. De provincie Azuay ontving in het jaar 2000 al bijna \$600 miljoen aan geldzendingen, terwijl Ecuador als geheel niet veel meer dan het dubbele ontving, \$1,3 miljard.⁶⁵

Een paar gevolgen van de emigratie zijn relevant voor de typische sociaal-economische structuur van Cuenca. De prijzen in Cuenca zijn een stuk hoger dan die in andere steden en ook de inflatie is er veel hoger. Zo waren in de periode 2000-2002 de jaarlijkse inflatiecijfers in Ecuador resp. 91,0; 22,4 en 9,4 procent, terwijl deze in Cuenca respectievelijk 95,6; 27,3 en 17,4 procent waren volgens de berekeningen van het INEC.⁶⁶

De relatie tussen emigratie en hoge prijzen moeten we zoeken in een paar fenomenen. Een voorbeeld is het hoger bieden in plaats van afdingen bij een prijsonderhandeling over een huis of stuk grond, zoals wel gedaan werd door Cuencanen met een overschot aan in de VS verdiende dollars. Onder andere daardoor zijn de prijzen op de huizenmarkt zo gestegen, dat meerdere informanten beweerden dat een huis in New York goedkoper was dan in Cuenca.

Verder is de speculatie in Cuenca ook, net als in de rest van Ecuador, een erg populair middel waarmee de prijzen systematisch opgedreven worden. Hierbij worden prijsverhogingen,

⁶³Interviews met Fernando Delgado (sleutelinformant) van 12 en 14 februari 2003.

⁶⁴Interviews met Marx Carrasco (sleutelinformant) van 14, 20 en 21 januari 2003.

⁶⁵\$599,5 miljoen voor Cuenca en \$1,3167 miljard voor Ecuador volgens Cuadernos de trabajo, No. 130 Agosto 2001 "Las remesas de ecuatorianos en el exterior", Door: Banco Central de Ecuador.

⁶⁶Volgens consumentenprijsindexen van 2000, 2001 en 2002 berekend door INEC.

van brandstof bijvoorbeeld, door verkopers en verleners van diensten aangegrepen om de winstmarge te verhogen. Het is een soort verdedigingsmechanisme dat sinds de decennialange perioden van devaluatie van de sucre nog steeds in de gemeenschappelijke psyche van de micro-economische cultuur opgesloten ligt.

Zo werden ten tijde van het onderzoek de brandstofprijzen met 25 procent verhoogd. Dit was aanleiding voor de busondernemingen in Cuenca om de vervoersprijzen in streekbussen per reiziger ook met 25 procent te verhogen. Die stijging van de kosten, waarbinnen brandstof slechts één van de vele factoren is, werd dus niet doorberekend, maar simpelweg overgenomen in de prijs per passagier. Dat hield in dat de busondernemingen, die door velen “de busmaffia” werd genoemd, zichzelf flink bevoordeelden bij prijsstijgingen van brandstof.

Ook het feit dat het platteland zo drastisch ontvolkt is geraakt door de massale emigratie van de afgelopen 10 jaar, heeft ervoor gezorgd dat de landbouwproductie te klein en te duur is geworden, om de stad te voorzien van goedkoop voedsel. De landbouwproducten, die van elders naar Cuenca gebracht moeten worden, zijn überhaupt al duurder door de gestegen transportkosten en hebben daarnaast te maken met de prijsstijgingen van de producten uit Ecuador zelf. Een gevolg is dat de landbouwproducten op de markt in Cuenca erg duur zijn. Zo weet ik uit eigen ervaring dat een pond uien \$0,50 kost.

Ondanks dat hoge prijspeil en dus de grotere moeilijkheid voor armen om in hun minimale levensonderhoud te voorzien, is er minder armoede in Cuenca dan in andere steden. Het ontbreken van sloppenwijken is een duidelijk teken dat extreme armoede ontbreekt, al zie je wel enkele arme indiaanse vrouwtjes die op straat leven, zonder huis in de stad. Fernando Delgado gaf aan dat de verschillen met de andere grote steden groot zijn:

[...]Iets waar iemand me op gewezen heeft en het is de zuivere waarheid, is dat je hier in Cuenca, in het bijzonder in de Austro-streek, geen misère ziet. Je ziet wel armoede, maar geen ultieme armoede zoals in Guayaquil in de Huasmos, of in Quito bij de toegangsweg van Puente del Pueblo, in de Lomitas en in Palo de Pinchinchá, waar je huizen van karton hebt. Hier zie je dat niet.⁶⁷

En ook in de mate van de armoede speelt de emigratie een rol van betekenis. Onder de emigranten bevonden zich voornamelijk de kansarmen en werklozen, kortom de mensen voor wie er een uitzichtloze situatie was ontstaan in het dure Cuenca. Zij gingen hoge schulden aan om, via emigratie, te proberen de oplossing van hun problemen te vinden in de VS. Met hun massale uitstroom verdween de grootste armoede, loste de werkloosheid zich grotendeels op en werden de achtergebleven, vaak arme families financieel ondersteund door hun geldzendingen.

Die geldzendingen werden in Cuenca vaak gebruikt om huizen te bouwen, waardoor de bouwbedrijven in de stad konden floreren. Wellicht dat het koude klimaat en de conservatieve cultuur die keuze kunnen verklaren, om voornamelijk te investeren in de verbetering en de bouw van woningen. Maar ook werd het geld aangewend om een *cuatro por cuatro* te kopen, zoals aan de kust vaker gebeurde. Grote terreinwagens zijn in Ecuador namelijk het statussymbool bij uitstek. Meestal worden ze op krediet gekocht en verwacht men ze af te betalen met behulp van de geldzendingen vanuit de VS, Spanje of Italië. Ook in de huizenbouw die met behulp van geldzendingen werd gerealiseerd speelde status een belangrijke rol. Zo zag Fernando Delgado jaren geleden, als taxateur voor een bank, een aantal behoorlijk prestigieuze bouwwerken die meer dienden voor status dan dat ze functioneel waren.

[...] We bezochten mensen die hun huis als onderpand stelden voor leningen. Huizen met drie verdiepingen met een lift, op het platteland. Voor status. Die mensen bouwden zo'n huis om status te verwerven. Of het feit dat ze het huis vulden met keramiek, om te laten zien dat ze geld hebben. En zij leenden om nog een stuk grond te kopen. Dus ze verpandden dit, maar met de ijver om te kunnen blijven uitbreiden, en wellicht betaalden ze de schulden als het geld gedevalueerd was. Omdat iemand

⁶⁷Interviews met Fernando Delgado (sleutelinformant) van 12 en 14 februari 2003.

*hen van buitenaf, vanuit de VS of Spanje geld stuurde, losten ze zonder problemen de schulden af. Zoiets is niet weggelegd voor mensen van hier, want wij hadden geen toegang tot harde valuta.*⁶⁸

Waar het geld in ieder geval dus bijna niet in wordt geïnvesteerd, is in nieuwe ondernemingen, in productiviteit. De Cuencanen zijn over het algemeen veel eerder *rentseekers* te noemen, dan ondernemende investeerders die risico's aan durven te gaan. Vandaar dat ondanks die jarenlange hoge inkomsten uit het buitenland, er nauwelijks grootschalige industrie is ontstaan in Cuenca. In §3.1.4 zal verder op de migratie en haar gevolgen worden ingegaan.

Om nog een stap verder te gaan in de karakterisering van de Cuencanen, maar dan op sociaal gebied, kunnen we de bevolking van de stad als conservatief en gesloten omschrijven. Jacinto Cordero, een gepensioneerde docent uit de traditionele grondbezittende klasse geeft uitleg hierover:

Cuencanen zijn gesloten, psychologisch gezien introvert. Dus ze leggen niet veel sociale contacten. De familie staat centraal en dat is genoeg. Soms weten ze niet eens wie hun buurman is.

Maar u weet dat wel?

*Nee. Ik ben nog het minst sociaal betrokken. Het interesseert me niet. Ik leef vooral voor mezelf en voor mijn familie.*⁶⁹

Eén van de gevolgen van de dollarisering is dat de vanuit het buitenland opgestuurde dollars, die dus zo belangrijk zijn voor Cuenca, niet meer een grotere waarde hebben dan het in Cuenca verdiende geld, omdat er geen wisselkoersvoordeel meer te behalen valt. Sombrero-exporteur Paredes beschreef hoe volgens hem de zojuist beschreven typische sociaal-economische structuur van Cuenca ingrijpend is veranderd onder invloed van de dollarisering en de daaruit voortvloeiende vermindering van de geldzendingen:

*Ik heb een beetje door de wereld gereisd en ik vind het ongelooflijk dat mijn stad één van de weinige is die geen concentraties van armoede kent. De armoede hier is een beetje geïmporteerd [...]. De mate van armoede in Cuenca is de in laatste 15 jaar drastisch veranderd. De mensen ontvingen sindsdien het geld van buitenaf en veranderden hun sociale status. Maar toen de dollarisering ingevoerd werden de migranten benadeeld, omdat het niet meer voordelig was om geld hierheen te sturen. Het geld is daar namelijk bijna net zoveel waard als hier. Eerst kon je een auto kopen voor \$1.000, terwijl je nu \$13.000 kwijt bent. En dat is net zoveel als daar [New York, SvB]. Bovendien stimuleert de Noordamerikaanse regering hen om het geld daar te investeren, in plaats van het op te sturen.*⁷⁰

3.1.2 Bedrijvigheid

De voornaamste industrie in Cuenca bestaat uit productie van ceramiek, schoeisel, textiel, banden, rubberproducten, bloemen en ook erg belangrijk voor Cuenca zijn de ambachten ofwel *artesanía*, zoals: de productie en export van *sombreros* (panamahoeden), de productie van sieraden, productie van lederwaren, het smeden en de restauratie van koloniale panden. Verder leeft de stad van toerisme, huizenbouw, handel, import en heeft het zijn eigen telefonie-, elektriciteits- en waterbedrijf, dat staats eigendom is. Anders dan in andere steden in Ecuador, is er in Cuenca ook interesse voor, en dus handel in, antiek.

De landbouw is lang belangrijk geweest voor Cuenca, maar vanwege de aanzienlijke emigratie van vooral de armere plattelandsbevolking, is het platteland rondom de stad in sterke mate ontvolkt. In heel Azuay is het percentage van de bevolking dat zich bezighoudt met landbouw, bosbouw, visvangst en jacht gedaald van 29,0 procent in 1990, naar 23,1 procent in

⁶⁸Interviews met Fernando Delgado (sleutelinformant) van 12 en 14 februari 2003.

⁶⁹Interview met Jacinto Cordero (hoge klasse) van 10 februari 2003.

⁷⁰Interview met Fernando Paredes (hoge klasse) van 6 februari 2003.

2001.⁷¹ Veel groente en fruit wordt nu geïmporteerd uit andere delen van het land en uit het buitenland, aangezien lokale productie vooral sinds de dollarisering te duur is geworden. Zo antwoordt Lojano, een marktkoopman die op het platteland woont op de vraag of hij ook groente verbouwd:

*Natuurlijk, maar de productiekosten zijn hoog. Bijvoorbeeld om een pond tomaten te produceren op het platteland, kost \$0,30 en als wij ze hier komen verkopen voor \$0,20, wat betekent dat? Dan verlies ik dus \$0,10, plus het werk, plus de investering, plus het gereedschap, plus het eten. Het betekent dat je hier dus niks zult verdienen met landbouw.*⁷²

De meeste primaire producten komen dan ook niet uit de regio; zelfs vaak niet uit Ecuador, omdat de concurrentiestrijd grotendeels verloren wordt door de lokale boeren. De primaire producten vinden via de Feria Libre, een enorme wekelijkse markt, hun weg naar de uiteindelijke verkopers in de stad. Het is verwonderlijk om een oud indiaans vrouwtje die op straat fruit verkoopt te horen zeggen dat haar fruit niet, zoals ik dacht, van haar eigen *chakra* (landje) komt, maar dat de druiven uit Chili, de avocado uit Colombia en de uien uit Quito komen.

3.1.3 Klassenverhoudingen

“Waar trek je de grens?” Dat is de moeilijkste vraag die je een socioloog kunt stellen als het om de indeling van klassen gaat. In mijn onderzoek heb ik vele mensen gesproken die zichzelf in een andere klasse indeelden dan ik zou doen. Voor hen is de klasse voornamelijk afhankelijk van de geboorte en de achtergrond van de familie, terwijl voor dit onderzoek vooral het inkomensnivo relevant was. Waar de Cuencanen dus vooral een klassenindeling maken op sociale gronden, heb ik voor mijn onderzoek vooral economische gronden gekozen om de informanten in te delen in lage klasse, middenklasse en hoge klasse.

Aangezien de *canasta básica*⁷³ rond de \$360 schommelde ten tijde van het onderzoek, koos ik ervoor om de grens tussen de lage en de middenklasse op een huishoudelijk inkomen van \$400 te laten vallen. Voor de grens tussen middenklasse en hoge klasse heb ik mensen uit beide klassen gevraagd of zij vonden dat mijn inschatting, \$2.000, een redelijke scheidslijn zou zijn. Het merendeel kon zich er wel in vinden, mits het puur om een economische classificatie ging.

Die scheidslijnen zijn veruit ontoereikend om het welvaarsniveau van een huishouden te schatten, of zelfs maar om het besteedbaar inkomen aan levensonderhoud te meten, want als er daarvan nog schulden betaald moeten worden, of een huur die zoals bij de familie Rojas in een jaar van \$100 naar \$150 gaat⁷⁴, dan is de individuele situatie compleet anders dan wat men op grond van de *canasta básica* kan verwachten van het welvaarspeil van dat bepaalde gezin.

In de stratificatie van informanten ben ik ook veel andere voorbeelden van problemen en twijfelgevallen tegengekomen. Een al gepensioneerde advocaat en antiekverzamelaar uit de politiek geëngageerde, adellijke bovenklasse bijvoorbeeld, gaf toe zijn hele leven lang meer uitgegeven te hebben dan hij verdiende. Hij besteedde al zijn geld aan zijn hobby die hij als “zijn verslaving” betitelde: kunst kopen. Zijn inkomsten nu bestonden uit een klein pensioen en zijn geld was op. Hij zag zichzelf als hoge klasse in decadentie, terwijl hij qua inkomsten niet meer tot mijn definitie van de hoge klasse zou behoren.⁷⁵

Een ander twijfelgeval was een vrouw die altijd een bedrijf had gehad, maar waarvan de man, als gevolg van de dollarisering, naar de VS was geëmigreerd. Zij zette hun schoenenfabriek

⁷¹Volgens de nationale census van 2001 voor Azuay, door: INEC.

⁷²Interview met de familie Lojano (lage klasse) op 23 oktober 2002.

⁷³Het minimale budget voor een huishouden dat uit vijf personen bestaat, wat maandelijks door het INEC berekend wordt.

⁷⁴Interview met Santiago Rojas en María Tumbaco (lage klasse) van 18 januari 2003.

⁷⁵Interview met Jacinto Cordero (hoge klasse) van 10 februari 2003.

om in een schoenmakerij. Ze zag zichzelf nog altijd als middenklasse, ondanks dat ze slechts \$320 per maand aan inkomsten had, inclusief de maandelijkse geldzending van haar man. Aangezien ze daar een huishouden van acht personen mee moest onderhouden en het minimumbudget voor een gezin van vijf leden \$360 was ten tijde van het interview, heb ik haar in de lage klasse ingedeeld.⁷⁶

Ook op het schemergebied tussen de middenklasse en de hoge klasse ben ik meerdere gevallen tegengekomen waarbij ik zou denken dat iemand economisch gezien tot de hoge klasse zou behoren, maar de persoon in kwestie zich tot de middenklasse rekende. Daarbij wilden ze dan niet ingaan op de vraag hoe hoog hun inkomen was. Zo bevestigde de directeur van de Produbanco Cuenca, Esteban, dat hij niet meer dan \$2.000 zou verdienen.

Fernando Paredes had ik ook ingedeeld in de hoge klasse, aangezien hij twee bedrijven bezat en een enorm huis in het centrum van de stad. Maar zelf zag hij zich als een ondernemer van de middenklasse. In het interview met hem gaf hij aan dat hij sinds de dollarisering helemaal niet meer zo welvarend was. Zo was hij van drie auto's naar één auto gegaan. Hij ging uitvoerig in op de omschrijving van de klassenstructuren. Hij zei over de hoge klasse:

De hoge klasse, sociaal en economisch gezien, is heel erg klein [in Cuenca, SvB], het is een heel beperkte groep. [...] Ze leven in hele luxe huizen en willen zich, meer nog dan op economisch nivo, vooral op intellectueel nivo ontwikkelen. [...] Je leefde rustig temidden van de samenleving, maar ook in dienst van bepaalde belangen die aan het bankwezen gelieerd zijn [...].⁷⁷

De klassenverhoudingen in Cuenca zijn, getuige deze typische voorbeelden, in de praktijk sterk aan veranderingen onderhevig, al wil niet iedereen dat toegeven. Bij grote economische veranderingen, zoals de bevrozing van de banktegoeden en de dollarisering, vindt er een verschuiving plaats van sommigen die kunnen profiteren van de economische ontwikkelingen en anderen die als gevolg ervan onderuit gaan. Deze economische en sociaal-maatschappelijke ontwikkelingen als gevolg van de dollarisering zullen in de volgende hoofdstukken uitgebreid worden beschreven.

Het viel op tijdens het onderzoek dat de middenklasse een groep is waar mensen graag toe behoren en dat ze de neiging hadden zichzelf, ondanks dat hun inkomsten niet overeenkwamen met mijn klassenindicator, toch vaak in die klasse in te delen. Tegelijkertijd heb ik meerdere malen gehoord dat de middenklasse niet meer bestaat. Hiermee wilden ze dan aangeven dat er zich een polarisatie heeft voorgedaan, waarbij de middenklasse afgezaakt is naar de armoede.

Als we het over de klassenverhoudingen over het algemeen hebben, dan valt op dat er in Cuenca minder extreme armoede is dan in andere gebieden van het land. Er zijn zoals gezegd geen sloppenwijken in de stad. Er zijn wel armere buurten, maar die zijn niet ontoegankelijk, bestaan uit stenen huizen en hebben toegang tot basisbehoeften. De werkloosheid is in Cuenca over het algemeen lager. Een verklaring daarvoor is dat vooral de kansarmen geëmigreerd zijn.

De klassenstructuur van Cuenca is te herkennen in de kleine hoge klasse, een brede maar slinkende middenklasse en een groeiende en verarmde lage klasse. De hoge klasse bestaat uit een gering aantal rijke families die groot in bezittingen is. Deze families zijn vaak gerelateerd aan het bankwezen en bezitten industriële bedrijven. De exporteurs uit de hoge klasse hebben moeilijke tijden sinds de dollarisering. Daarnaast is de landadel in decadentie, voor zover ze zich niet op andere bedrijvigheid hebben toegelegd. De middenklasse is van oudsher breed in Cuenca, al zijn er wel velen daarvan qua inkomen en levensstandaard, afgezaakt tot de lage klasse. Die degradatie van de middenklasse heeft zowel met de bankcrisis als met de dollarisering te maken. De lage klasse in Cuenca is wel verarmd, net als de middenklasse, maar toch is er nauwelijks extreme

⁷⁶Interview met Rosa Guaria (lage klasse) van 29 januari 2003.

⁷⁷Interview met Fernando Paredes (hoge klasse) van 6 februari 2003.

armoede te vinden, zoals in Guayaquil en Quito. Een mogelijke oorzaak van dat verschil is dat Cuenca veel meer geld van migranten, vooral uit New York, ontvangt dan de rest van het land.

3.1.4 Emigratie

Een belangrijk fenomeen dat haar stempel op de lokale economische geschiedenis van Cuenca heeft gedrukt, is de emigratie. Hoe omvangrijk die stroom naar voornamelijk New York, is geweest, blijkt uit de woorden van Jacinto Cordero:

Men heeft berekend dat New York qua aantal Ecuadoranen die er wonen, de derde stad van Ecuador zou zijn. Daar wonen namelijk meer dan 500.000 Ecuadoranen en het merendeel is afkomstig uit Azuay en Cañar. In Spanje zullen er ongeveer 250.000 legale en illegale Ecuadoranen wonen.⁷⁸

Wat de implicaties zijn van deze migratiestroom, komt op een duidelijke manier naar voren in het volgende fragment:

Kent u veel mensen die geëmigreerd zijn?

Marguerita: Ja, heel veel. Toen ik nog in de kathedraal werkte zag ik daar veel mensen huilen, terwijl ze baden tot God dat diegene die op reis was gegaan veilig aan zou komen en spoedig zou terugkeren. Er zijn gevallen waarbij men niets meer verneemt van een persoon die vertrokken is. Zo was er een jongen die vertrokken was en na vijf jaar zonder enig contact belde hij zijn moeder op: "Ik ben er en ik leef nog!" En hij stuurde haar een beetje geld. Dus in eerste instantie sprong zijn moeder een gat in de lucht. Zij had een stuk grond moeten verkopen om de schuld te betalen die haar zoon achtergelaten had om een mensensmokkelaar zijn reis te laten organiseren. Nu kost het \$7.000 om naar New York te gaan. Voorheen was het goedkoper.⁷⁹

Dat de emigratie een elementaire waarde heeft voor Cuenca, blijkt uit het feit dat de grootste inkomstenbron van de stad bestaat uit de geldzendingen van geëmigreerde familieleden. Daarmee onderscheidt Cuenca zich van alle andere steden in Ecuador. Azuay ontvangt zelfs ongeveer de helft van alle geldzendingen uit het buitenland naar Ecuador. Vanaf meer dan 10 jaar geleden wordt Azuay gekenmerkt door een aanhoudende stroom van emigranten, die vooral ervoor zorgen dat het platteland ontvolkt raakt en dat de landbouwgronden ongebruikt blijven. Grootschalige migratie zoals in Azuay, is in de rest van Ecuador pas sinds de dollarisering op gang gekomen.

Door zijn ontwikkelingsproject waarin hij kansarme kinderen opleidt tot restaurateur, heeft Fernando Delgado veel contact met de lage klasse. Zodoende heeft hij een kijk op hun migratorisch gedrag en op alle ellende die de emigranten vaak ondergaan. Hij antwoordde het volgende op de vraag of de emigratie onder de lage klasse is gestegen sinds de dollarisering:

Ja, heel erg. Zoals ze zeggen: het water staat aan onze lippen, we kunnen net zo goed gaan. En dan vertrouwen zij zich toe aan de diensten van de mensensmokkelaars. Naast dat deze er \$12.000, of \$15.000, of nu geloof ik zelfs meer voor vragen, riskeren ze werkelijk alles om weg te komen. Als ze een lapje grond en een koe hebben, ze verpanden alles en gaan op zoek naar een droom. En de overgrote meerderheid, misschien zo'n 80 procent, om niet al te pessimistisch te zijn, slaagt er niet in die droom te verwezenlijken. Ze gaan, ze betalen hun onkosten, betalen de schuld af en keren terug. En misschien komen ze terug en kopen een auto om als taxichauffeur te werken.

Ik was zelf getuige van de emigratie van 15 van mijn 18 medewerkers. Van de 15, gaat het met 3 personen erg goed. De anderen hebben hun schulden afbetaald en hebben nog een kleine investering gedaan, of ze hebben een auto gekocht en zijn met de auto hun inkomen gaan verdienen. Ze hadden niet door dat als ze hier meteen een auto hadden gekocht, dat ze minder schulden hadden hoeven te maken en dan hadden ze hier al tijden voor zichzelf kunnen werken. En daar zijn het gevangenen. Ik

⁷⁸Interview met Jacinto Cordero (hoge klasse) van 10 februari 2003.

⁷⁹Interview met Hugo en Marguerita (lage klasse) van 12 december 2002.

*zeg gevangenen, in de zin van dat de illegaliteit waarin ze daar leven, als een gevangenis is. Ze gaan van de kamer naar het werk en van het werk naar de kamer. Als je ook maar een keer buiten begeeft om een ommetje te maken, vangt de immigratiedienst je en dan zetten ze je uit.*⁸⁰

In de periode 1990-2000 kwam gemiddeld 47 procent van de geldzendingen van migranten terecht in Azuay. In 2000 ging het naar schatting om een bedrag van \$599,5 miljoen voor Azuay en \$1,317 miljard voor heel Ecuador. Omdat die migratie meestal illegaal gebeurt, zijn er geen betrouwbare cijfers over te vinden. Uit een onderzoek van de Centrale Bank van Ecuador blijkt wel dat er in het jaar 2000 naar schatting 249 mensen uit Azuay zijn geëmigreerd, terwijl de schatting nationaal gezien op 550 emigranten uitkomt⁸¹. Maar dat zijn officiële cijfers, waarbij illegale migratie niet inbegrepen is. Het ware aantal emigranten in 2000 zal dus waarschijnlijk veel hoger liggen. Deze emigratiecijfers kunnen wel dienen om aan te geven dat iets minder dan de helft van het totale aantal Ecuadoraanse emigranten uit Azuay kwam.

De illegale migratie wordt over het algemeen georganiseerd door de zogenaamde *coyotos*, ofwel mensensmokkelaars. De diensten van mensensmokkelaars zijn erg kostbaar; men spreekt van tienduizenden dollars, zonder garantie in geval van mislukking van de uittocht. Met het grootste deel van de geldzendingen worden de schulden aan hen betaald. Het duurt vaak twee of drie jaar voordat die schuld is afbetaald. Daarna begint de emigrant dus echt voor zichzelf en zijn familie geld te verdienen.

In Cuenca gaat over het algemeen de man emigreren. Hij gaat naar New York, om een einde te maken aan het economische lijden van de familie. Vrouw en kinderen blijven gewoonlijk achter. Meestal is het plan om daar een beperkt aantal jaren te blijven en met veel geld terug te komen. Maar als de migrant geproefd heeft van de materiële welvaart van de Eerste Wereld, wil deze vaak niet meer terug en raakt onthecht van de echtgenote in Ecuador. Zo zijn erg veel Cuencaanse families verscheurd door migratie. Fernando Delgado heeft veel ervaring met deze gezinnen. Hij zegt erover:

Er zijn heel veel éénoudergezinnen. In het geval van de lage klasse vertrekken zowel mannen als vrouwen, en misschien gaan er nu wel meer vrouwen. Ze zeggen: O nee, omdat de man alcoholist is blijft hij hier, terwijl zij gaat. Ze weten niet welke risico's ze aangaan, want de tocht is niet ongevaarlijk door Mexico. De vrouwen riskeren verkrachtingen en dergelijke, maar ze zijn op zoek naar iets om hier de situatie te redden. Het is een heftig onderwerp. En er zijn ook kinderen die alleen achterblijven. Die kinderen die onbeschermd achterblijven worden vaak probleemjongeren, ze worden straatkinderen. Ze worden ook vaak verslaafd aan drugs, want de ouders sturen vanuit het migratieland geld op, omdat ze niet bij hun kinderen zijn en om hen tevreden te houden. Dus die kinderen krijgen gemakkelijk geld zonder er iets voor te hoeven doen.

Hier bijvoorbeeld is het erg moeilijk om dit soort jongeren te handhaven in het project. [...] Het is een groep, een nieuwe generatie in de Austro die heel conflictueus en problematisch is. Ik zeg je dat we hier over een jaar of acht te maken hebben met een grote groep zonder beroep, zonder perspectieven, die gewend is om alles gemakkelijk te krijgen [...].

Zijn er ook kinderen in het project die op straat leven?

*Er waren er hier drie. Op dit moment zijn ze onder toezicht van een herberg gesteld. Het zijn achtergelaten kinderen, kinderen van wie de vader geëmigreerd is en later is ook de moeder vertrokken, waarna de kinderen bij de grootouders, of bij hun oom en tante verblijven. En toen werden ze straatkinderen. [...] En op straat komen ze vervolgens in bendes terecht.*⁸²

Ondanks dat Cuenca relatief veilig is ten opzichte van Quito of Guayaquil komen er dus ook jeugdbendes voor, wat het onveilig maakt om door sommige gedeeltes van de stad te lopen.

⁸⁰Interviews met Fernando Delgado (sleutelinformant) van 12 en 14 februari 2003.

⁸¹Cuadernos de trabajo, No. 130 Agosto 2001 "Las remesas de ecuatorianos en el exterior", Door: Banco Central de Ecuador.

⁸²Interviews met Fernando Delgado (sleutelinformant) van 12 en 14 februari 2003.

De enige ervaring die ik daarmee gehad heb, is dat toen ik ergens in de middag de voetgangersbrug over de Tomebamba-rivier naar de universiteit wilde oversteken, er een groepje van ongeveer zes lijmsnuivende jongeren op de brug verscholen zat. Zij waren niet direct zichtbaar, maar ik werd gewaarschuwd door twee vrouwen die voor mij liepen en omkeerden toen zij de jongeren zagen. Ze zeiden dat er al heel wat mensen van geld en kleren beroofd waren onder die brug.

Er zijn natuurlijk ook andere gevallen dan emigrantenkinderen die alleen achterblijven, zoals gevallen waarbij het gezin in Ecuador, of in het emigratieland verenigd wordt. Rosa en Carmen waren gezinshoofden van gezinnen die door migratie uiteengevallen zijn: een verdrietige aangelegenheid. Rosa vertelde over haar man het volgende:

Hij ging weg in augustus 2000, juist vanwege de instabiliteit van de dollar. [...] de dollar werd net in gebruik genomen. Wij fabriceerden schoenen. Mijn man was goed geschoold, een gekwalificeerde ambachtsman. [...] Het probleem was nu dat wij met geleend geld werkten. En na jarenlang werken hadden we een klein kapitaaltje opgebouwd. Dat gespaarde geld moest hij aanspreken toen er in een seizoen 300 paren werden besteld. Hij moest een prijs geven. Toen kostten ze s/65.000 [\$2,60] per paar. Hij maakte zijn berekeningen op basis van die prijs, maar toen hij de volgende dag materiaal ging kopen waren de prijzen een stuk hoger geworden. Ze waren al omgezet in dollarprijzen. Dus hetzelfde wat gisteren nog s/65.000 kostte, werd nu s/95.000. Dus we konden de bestelling niet uitvoeren, want als we de 300 schoenen zouden maken, zouden we verlies lijden. We konden dus geen materiaal meer kopen. Daar hebben wij verschrikkelijk onder geleden, we konden niet meer werken. Er bleef weinig over van het kapitaal wat we hadden opgebouwd. [...] Ik geloof dat hij zijn land losgelaten heeft en dat hij zich ook van de zorg voor zijn familie heeft losgemaakt. Hij stuurt me erg weinig geld elke maand [\$240, SvB].⁸³

Carmen, een informante uit de middenklasse, moest zelfs huilen tijdens het interview, toen ze vertelde dat na de bankcrisis al hun gespaarde geld was verdwenen en haar man zich genoodzaakt voelde haar achter te laten om geld te verdienen in de VS, toen de dollarisering begon.

De bankiers..., wij vertrouwden ons gespaarde geld, waar we in de VS twee jaar hard voor geploeterd hadden, aan de bank toe en stortten het op de rekening. En niet alleen ons geld, maar het geld van heel veel mensen, verdiend in de VS, was hier [in Ecuador, SvB] geïnvesteerd, omdat men hier een beetje meer rente zou betalen. En van dat beetje meer rente kon je leven. Maar wat deed meneer Mahuad? Hij greep in en sloot de banken, om ze vervolgens nooit meer open te laten gaan. De bankrekeningen werden dus bevroren. Daar ging onze opgebouwde zekerheid.

En later als commentaar op de dollarisering:

Ik denk dat het ons enorm heeft geschaad. Er is veel werkloosheid, er is veel verdriet. Het heeft mij mijn huwelijk gekost en ik denk dat mijn hele leven eronder zal lijden. Mijn kinderen verloren hun vader en ik een echtgenoot, en nu moet ik moeder en vader zijn om vooruit te komen. Ik weet niet wat er met dit land zal gebeuren, maar ik heb mijn doel duidelijk: ook al moet ik ervoor mijn kinderen achterlaten, ik ga weg hier, aangezien er hier geen werk is dat toereikend is. Nou ja, er valt geen geld te verdienen. De situatie is nog erger dan twee jaar geleden.⁸⁴

In Cuenca heeft deze enorme migratiestroom en de bijbehorende geldzendingen, tot uitzonderlijke situaties geleid. De economische verhouding tussen sociale klassen is veranderd. Zo zijn er van oudsher arme, onderklassegezinnen die meer geld hebben dan burgers uit de middenklasse, vanwege niet-zelf-verdiende inkomsten die naar hen opgestuurd zijn uit het

⁸³Interview met Rosa Guaria (lage klasse) van 29 januari 2003.

⁸⁴Interview met Carmen Quinde (middenklasse) van 12 november 2002.

buitenland. Dat het geld niet zelf verdiend is, heeft weer gevolgen voor het uitgavenpatroon, evenals het feit dat deze arme families vaak geen cultuur hebben waarin zij geleerd hebben geld structureel te investeren. Soms zie je voorbeelden hiervan: grote vierwielaangedreven auto's voor kleine armzalige huisjes, of een enorme villa op het platteland die leegstaat, waarvan de eigenaars in de stad wonen. De emigranten uit de onderklasse, die met veel geld en een behoorlijke cultuurverandering zijn teruggekomen, worden in de volksmond "burros con plata" genoemd, ofwel *ezels, of ordinair volk, met geld*. Hiermee worden zij aangeduid die cultureel arm en financieel rijk zijn en zichzelf daardoor hoger op de sociale ladder plaatsen.

Het feit dat er veel Cuencanen zijn die meer geld hebben dan zij zelf ooit in Cuenca zouden kunnen verdienen, heeft er volgens meerdere informanten toe geleid dat de prijzen in Cuenca minder bedongen en dus hoger zijn, dan in andere steden. Zo is de huizenmarkt qua prijspeil helemaal scheefgetrokken door teruggekeerde emigranten, die voor huizen het dubbele boden van de vraagprijs. De prijsopstuwende werking van dergelijke acties is evident.

De directeur van de Faculteit Economie, Marx Carrasco beschreef met een paar woorden de globale betekenis en gevolgen van de migratie voor Cuenca:

*Aangezien ongeveer de helft van alle geldzendingen in Azuay terechtkomen, zijn ze erg belangrijk. Maar aangezien we een migratieregio zijn, met resultaten zoals: het leegstromen van het platteland, de vermindering van de landbouwproductie en de gebrekkige productiviteit van het platteland, stijgen de prijzen van goederen en diensten.*⁸⁵

3.2 Hoe is de dollarisering ontvangen in Cuenca?

De aankondiging van de dollarisering door de toenmalige president Jamil Mahuad op 9 januari, kwam als een complete verrassing voor de Ecuadoraanse bevolking. De korte periode tot de termijn waarbinnen de overgang naar de dollar plaats moest vinden, van 9 maart tot 9 september 2000, maakte dat de mensen slecht voorbereid aan het ingrijpendste proces van de laatste eeuw begonnen. Wel moet gezegd worden dat bepaalde sectoren van Cuenca beter voorbereid waren op de dollarisering dan de rest van het land, vanwege de ruime ervaring met de dollar door de geldzendingen. Fernando Delgado zei daarover:

*[...] wat betreft de dollarisering, hebben wij in Azuay klaarblijkelijk al sinds lange tijd ervaring met de dollar door de migratie. Er kwamen mensen uit de VS en die kochten huizen met dollars. Het is een thema dat niet nieuw is voor deze regio, maar het was iets compleet nieuws voor de rest van het land; het sloeg hun de schrik om het lijf.*⁸⁶

Naast dat de bevolking niet wist wat haar te wachten stond en vooral de armere sectoren problemen kenden als het niet kunnen lezen en het niet herkennen van het Amerikaanse geld, wist ook de regering niet hoe de dollarisering uit zou gaan pakken. Veel eerder was de maatregel een noodgreep om het land uit een hachelijke economische situatie te redden, dan een wel doordacht plan ter verbetering van de economie. Er waren immers nog geen economieën van dit formaat, die hun voorgegaan waren in officiële dollarisering. Het grootste gedollariseerde land tot dan toe was Panama en dat land ging onder hele andere omstandigheden over op de dollar aan het begin van de 20ste eeuw. Ook waren er geen diepgaande studies bekend die de toekomst konden voorspellen.

De hypothesen waar vanuit gegaan werd, zoals afname van de inflatie, vergroting van de economische stabiliteit, toename van het internationale vertrouwen in de Ecuadoraanse economie, vergroting van de FDI (Foreign Direct Investment) en groei van de economie, waren

⁸⁵Interviews met Marx Carrasco (sleutelinformant) van 14, 20 en 21 januari 2003.

⁸⁶Interviews met Fernando Delgado (sleutelinformant) van 12 en 14 februari 2003.

vooral gebaseerd op de theoretische analyse van dollarisering in het algemeen. Deze hypothesen zijn uitvoerig behandeld in hoofdstuk 2.

Wat de dollarisering specifiek voor Ecuador zou betekenen was geheel onbekend. Om wat verder te gaan dan de macro-economische analyse op nationaal nivo zoals in het voorgaande hoofdstuk, zal ik me nu richten op economische, sociale en maatschappelijke impact van de dollarisering op micronivo. Dat wil zeggen op het nivo van huishoudens en bedrijven. Deze microanalyse op basis van het gevoerde onderzoek richt zich in dit geval op Cuenca.

3.2.1 Opinie

De dollarisering is in de samenleving gemengd ontvangen en per klasse is er in eerste instantie anders over geoordeeld. Over het algemeen zagen mensen het als een slechte of impopulaire maatregel die de regering gedwongen was te nemen, door het eerder gevoerde economische wanbeleid, dat een fatale crisis dreigde te veroorzaken als er niet snel ingegrepen zou worden. Velen twijfelen eraan of de dollarisering nu wel de beste optie was op het moment waarop de beslissing werd genomen.

De bezwaren van de informanten tegen de dollarisering in de beginperiode, vallen uiteen in aan de ene zijde een emotionele kant, persoonlijke opinie ten aanzien van het kwijtraken van een stukje eigen cultuur. Aan de andere kant is er de anticiperende visie ten aanzien van de impact die de dollarisering teweeg zou kunnen brengen. Voor sommigen, zoals Fernando Paredes, bestaat het verzet tegen de dollarisering slechts uit een emotionele reactie op het verlies aan culturele eigenheid.

Ik geloof dat het iets psychologisch is wat ons dwars zat, dat we nu de dollar gebruiken, wat niet onze munt is. Ik ben het niet eens met de politiek van Bush, het lijkt me stom, maar ik heb wel zijn munteenheid. Dus psychologisch gezien vind ik dat vervelend. Ik moet belangrijke mensen voor de VS zien op mijn biljetten, mensen die niet belangrijk zijn voor mijn culturele identiteit, voor mijn leven. Ik zou veel liever Simon Bolivar, of Atahualpa Yupanqui op het geld zien. Zij hebben tenminste iets met onze cultuur te maken. Dus daar ben ik niet blij mee, het irriteert me. Dus voor mij persoonlijk was het meer een psychologische impact, dan een kwestie van of ik minder eet sinds de dollarisering.⁸⁷

Dit bezwaar is, als hoofdbezwaar tegen de dollarisering, slechts bij enkelen onder de hoge klasse en de hoge middenklasse te vinden, kortom bij mensen die niet echt hoefden te lijden onder een economische terugslag. Voor de meeste mensen echter is dit culturele verlies een minder grote issue, ook al was bijna iedereen het ermee eens. In de eerste plaats benadrukten de meeste informanten in hun bezwaren tegen de dollarisering, de negatieve economische, sociale en maatschappelijke consequenties.

De informanten uit de lage klasse zijn vrijwel unaniem geweest in hun verzet tegen het decreet van de dollarisering door President Noboa. Ze zagen het als een maatregel die de rijken zou bevoordelen, zoals alle eerdere maatregelen ook hadden gedaan, en deze zou de kloof tussen arm en rijk alleen maar groter maken.

Toch heeft er niemand van hen meegelopen in de demonstraties. Redenen daarvoor waren dat de protestmarsen in Quito werden gehouden en het een dag reizen, een dagloon en reisgeld zou kosten om mee te doen. Bovendien wordt er over het algemeen niet veel heil gezien in politieke participatie, omdat men toch geen invloed op de macht denkt te kunnen uitvoeren. Zo antwoordde marktkoopvrouw Marguerita als antwoord op de vraag of ze het eens was met de protestmarsen tegen onder andere de dollarisering:

Wij wel. Heel het volk, ten minste de meerderheid is tegen de dollar. En vanaf de dollarisering, is de dollar niks meer waard.⁸⁸

⁸⁷Interview met Fernando Paredes (hoge klasse) van 6 februari 2003.

⁸⁸Interview met Hugo en Margarita (lage klasse) van 12 december 2002.

De geïnterviewden uit de middenklasse waren een stuk minder uitgesproken in hun aanvankelijke mening over de beslissing tot dollarisering. Sommigen waren blij dat de prijzen eindelijk gestabiliseerd zouden worden, wat investeren veiliger zou maken en zodat de winstmarges ook omlaag konden. Ook zou de dollarisering de handel met het buitenland ten goede komen. Er werden wel twijfels gezet bij de wisselkoers van s/25.000 per US\$1, die velen als te hoog zagen. Vooral mensen aan de onderkant van de middenklasse waren simpelweg tegen dollarisering, zoals de familie Palaez, die antwoordde op de vraag of ze het eens waren met de grote demonstraties van 2000 tegen de dollarisering en tegen president Mahuad:

*Zeker wel, opdat ze niet doorgingen met de dollarisering. En we waren ook tegen Mahuad.*⁸⁹

Om de redeneringen van de informanten preciezer te begrijpen volgen hier wat citaten. Bazaareigenaresse Dina wees op de problemen die de voortdurende devaluatie met zich meebrachten en die nu voorbij waren. Toch zei zij wel bezwaren te hebben tegen de wisselkoers waartegen de sucre werd omgezet in de dollar. De dollar werd erg duur aangeschaft vond zij. Haar exacte woorden waren:

*Wat betreft de belofte dat de dollarisering het prijspeil zou stabiliseren, waren we het eens met de dollarisering. Want er waren situaties waarin we niet wisten of we winst of verlies maakten. We verkochte onze producten voor een bepaalde prijs en op het moment dat we de verkochte producten bijbestelden, bleek dat we verlies hadden gemaakt omdat de prijzen omhoog waren gegaan. Er was een grote fluctuatie van de waarde van de dollar en deze had meer de neiging te stijgen dan te dalen. Met de dollar op s/25.000 stabiliseerde het prijspeil zich. Dat was goed. [...] Maar de wisselkoers van s/25.000 per dollar was erg duur, omdat daarvoor de koers tussen de s/17.000 en s/18.000 schommelde. Voordat de koers op s/25.000 werd vastgezet, waren we beter af. Daarna schoten de prijzen enorm omhoog.*⁹⁰

Dat die stabiliteit ook ruimte gaf aan de bevolking om meer schulden aan te gaan, is een nadelig neveneffect als dat krediet op consumptieve bestedingen genomen werd. Dat dit in de praktijk erg veel gebeurt in Cuenca blijkt uit het volgende citaat van Fernando Delgado:

Vroeger kocht je niks als je niet het complete bedrag bij je had. Nu is het anders: "Nee, maar ik kan het in 20 termijnen betalen. Fantastisch! Waar moet ik tekenen? Het maakt niet uit. Hoeveel betaal ik dan per maand? Maar \$50?" Maar ze hebben niet door dat ze dan \$50 per maand gedurende twee jaar moeten betalen.

*"Weet je wat, we gaan weer een nieuwe auto kopen en we ruilen de onze in." Dat is een ander aspect, het aspect van de auto's. Hier in Cuenca rijdt één van de nieuwste wagenparken van het land rond, precies om de aard van de mensen hier: eerst de mode en dan de middelen.*⁹¹

Eigenaar van een drukkerij, Meneer Cardenas uitte tweeslachtigheid over het besluit tot dollarisering:

*[...] de ervaring [van de dollarisering, SvB] was er nog niet en als het zou mislukken zou het noodlottig kunnen zijn voor het land. Dat zorgt ervoor dat we behoorlijk terughoudend zijn. Maar er werd ook met hoge verwachting naar gekeken.*⁹²

De directeur van Produbanco in Cuenca, Esteban Vásquez was erg kritisch op de

⁸⁹Interview met familie Palaez (middenklasse) van 16 oktober 2002.

⁹⁰Interviews met Dina (middenklasse) van 12 en 20 oktober en 3 november 2002.

⁹¹Interviews met Fernando Delgado (sleutelinformant) van 12 en 14 februari 2003.

⁹²Interview met meneer Cardenas (middenklasse) van 31 januari 2003.

dollarisering, maar steunde hem toch uiteindelijk. Hij legde zich dus neer bij de gang van zaken, omdat hij er zelf toch niets aan kon veranderen. Deze houding van het ondersteunen van de dollarisering vanuit machteloosheid en niet vanuit consensus, ben ik bij de veel informanten uit alle klassen tegengekomen. Een belangrijke kwestie waar ook de voorstanders van de dollarisering niet omheen konden was dat Ecuador er niet klaar voor was, waardoor er zeer negatieve gevolgen waren voor grote delen van de bevolking. Estebans visie uitte hij op de volgende wijze:

*Om te dollariseren zou er voldaan moeten worden aan bepaalde regels. De Ecuadoraanse wetten waren niet zo duidelijk. De arbeidswetgeving is niet zoals die van de Verenigde Staten. Daar betalen ze je per uur, per dag, terwijl ze je hier niet toestaan een beperkt aantal uren te werken. En ze betalen je hier niet per uur, maar per maand. En de politieke omstandigheden zijn niet geschikt en de sociale omstandigheden ook niet. Dit alles maakt dat het heel schadelijk was om te dollariseren en de impact was dan ook erg ingrijpend. Maar ondanks dat de omstandigheden er toen niet naar waren om te dollariseren, ben ik het ermee eens. Vanaf de dag dat ze de beslissing namen sloeg ik de bladzijde om en zei tegen mezelf: "Er rest mij niets anders dan het te accepteren."*⁹³

De mensen uit de hoge klasse die ik heb geïnterviewd waren unaniem voor de dollarisering op het moment dat deze uitgeroepen werd. Ze zagen haar als een pijnlijk genezingsproces van de crisis die er in het land heerste. Daarbij spreekt het voor zich dat zij er zelf niet dusdanig onder geleden hebben dat ze onder het bestaansminimum dreigden te vallen. Het volgende citaat van Fernando Paredes geeft een goede indruk van hun redeneringen:

*De dollarisering bracht een vreselijke crisis met zich mee, maar ik denk dat het een diepere crisis beteugelde. Als de dollar nu s/50.000 was gaan kosten, zouden we slechter af zijn dan nu het geval is. Dus denk ik dat het een goede beslissing was.*⁹⁴

Toch waren de consequenties problematischer dan hij had gedacht, gaf Fernando Paredes toe. De dollarisering bracht namelijk enorme prijsstijgingen met zich mee. Een deel van de oorzaak van die prijsstijgingen lag in de abrupte manier waarop besloten werd te dollariseren. Op 9 januari 2000 maakte president Mahuad de dollarisering bekend op de televisie. Meteen werd de waarde van de dollar op s/25.000 vastgezet. Vanaf die dag begon de dollariseringscampagne, ofwel de voorbereiding van het volk op de verandering en twee maanden later begon de officiële dollarisering van Ecuador. Deze wanhoopsdaad van de regering van Mahuad, die 10 dagen later zou vallen, creëerde grote verwarring onder de bevolking, waarvan het grootste deel niet eens Engels kon lezen, waardoor het nieuwe geld niet eens begrepen werd.

3.2.2 Gewenning aan de dollar

*Toen de regering onze munt waardeloos maakte, was het zelfs voor de grootste voorstander van de dollarisering niet gemakkelijk om onze munt los te laten. Later, begin september, moesten we al ophouden de sucre te gebruiken. Dat was niet gemakkelijk door twee oorzaken: ten eerste, doordat het wennen aan een andere munteenheid altijd een andersoortige omgang met het geld met zich meebrengt. Ten tweede, doordat de prijzen voor de meeste mensen verschrikkelijk stegen.*⁹⁵

Het exacte tijdsschema van de dollarisering dat van 9 maart tot 9 september 2000 liep, werd uitgerekt tot het einde van het jaar. Klaarblijkelijk was voor velen de voorbereiding op de dollarisering te kort geweest en ook de termijn waarbinnen het officieel voltrokken moest zijn.

⁹³Interview met Esteban Vásquez (hoge middenklasse) van 19 februari 2003.

⁹⁴Interview met Fernando Paredes (hoge klasse) van 6 februari 2003.

⁹⁵Interview met meneer Cardenas (middenklasse) van 31 januari 2003.

Hugo, een informant uit de lage klasse, zei over het einde van het gebruik van de sucre:

*Vanaf januari 2001 verboden ze ons om hem nog te gebruiken en was de sucre dus niets meer waard. Daarom zit ik nu nog met een beetje geld, wat ik nog over had en wat de bank niet meer wil ontvangen.*⁹⁶

Aangezien Azuay al tientallen jaren met aanzienlijke geldzendingen in de vorm van dollars te maken had, was het gewenningsproces wat betreft de overgang naar de dollar in Cuenca en omgeving waarschijnlijk een stuk minder problematisch dan in de rest van Ecuador. Toch hoorde ik dat behoorlijk wat plattelandsbewoners uit Azuay, zoals vele vlechters van panamahoeden, nog steeds de waarde van de dollar niet weten en er nog steeds niet mee uit de voeten kunnen. Dat belooft niet veel goeds voor de rest van het platteland van Ecuador, waar ik geen onderzoek naar gedaan heb.

In Cuenca hebben in ieder geval veel minder mensen problemen met de omgang met de dollar. Van de ondervraagden was er slechts één familie die er serieuze moeite mee had. Toch waren zij ook niet compleet hulpeloos, want er was toch wel een dochter in huis die er geen moeite mee had. Op de vraag of zij de prijzen in sucres moesten omrekenen om de waarde ervan te weten, antwoordde het gezin van de vuilnisman José Alberto:

José: Natuurlijk.

Dus jullie voelen de waarde van een dollar niet aan?

José: Nee.

María: Ik ook niet.

En jij [tegen haar dochter van 13 jaar], weet jij hoeveel iets waard is als ze je de prijs in dollars zeggen, of moet je het ook eerst omrekenen naar sucres?

*Dochter: Ik begrijp wel hoeveel de dollar waard is.*⁹⁷

Onder de informanten viel op dat de mensen uit de lage klasse vaker nog de prijzen in sucres omrekenden dan de anderen. Meestal deden ze dat om te beseffen hoe veel duurder alles is geworden, of, zoals ze het zelf vaak zeggen, hoeveel de dollar minder waard is geworden. Eén van hen is de marktkoopman, meneer Lojano:

De mensen rekenen nog steeds in sucres.

Maar ik vroeg of jullie dat nog steeds doen.

Nee, wij niet, maar de mensen wel.

Alleen op het platteland, of ook hier in de stad?

Overall, op elke markt bepalen ze de waarde in sucres. Men rekent altijd uit hoeveel een product in sucres kost.

Maar u maakt zelf nooit deze berekening?

*Nou ja, soms wel, omdat we zien dat de dollar gedevalueerd is. Het is niet meer zoals vroeger toen de sucre er nog was. Toen was de dollar, ofwel 25.000 sucres, nog behoorlijk wat waard, maar nu dus niet meer. Daar lijden wij onder.*⁹⁸

Sommige informanten die op de grens van de middenklasse en de hoge klasse zaten, zeiden in zakelijke transacties ook nog met sucres te rekenen, vanwege tactische overwegingen of vanwege de kleinere rekeneenheden in sucres. \$0,01 is immers s/250 waard. Een fragment uit het interview met panamahoedenexporteur Fernando Paredes, gaat over het gebruik van de sucre na de dollarisering:

⁹⁶Interview met Hugo en Marguerita (lage klasse) van 12 december 2002.

⁹⁷Interview met het gezin van José Alberto Pulla (lage klasse) van 11 februari 2003.

⁹⁸Interview met de familie Lojano (lage klasse) van 23 oktober 2002.

Rekent u nog steeds in sucres om de waarde van iets te weten?

Voor enkele zaken wel. Er zijn mensen die nog steeds de sucre gebruiken.

Uw toeleveranciers zijn grote of kleine bedrijven?

Nee, ze zijn klein. Ze werken direct met de plattelandsbevolking en die zijn nog niet helemaal vertrouwd geraakt met de dollar. Zij tellen en praten nog in sucres, ondanks dat ze in dollars handel drijven

Maar voor u is het niet nodig om in sucres te denken, of wel?

Nee. Zij kunnen ook in dollars denken. Het heeft allemaal met belangen te maken. Als ik wil dat iets heel erg duur klinkt, dan zeg ik het in sucres. Bij een krop sla bijvoorbeeld. Als iemand een krop voor \$0,50 verkoopt klinkt dat niet duur, maar als iemand hem koopt voor s/12.500 is dat erg veel geld. Dus de tussenhandelaren gebruiken sucres als rekeneenheden bij het inkopen op het platteland en verkopen hun producten in de stad in dollars.⁹⁹

De drukker, meneer Cardenas antwoordt op de vraag of hij nog in sucres denkt:

Ja, soms wel. Soms is het erg moeilijk om in dollars te rekenen. Onze economie is denk ik nog niet voldoende ontwikkeld om alles in dollars te kunnen berekenen. Er zijn dingen die je die je in sucres moet berekenen, omdat de prijs van een artikel soms niet in hele centen uit te drukken is. Als ik de kosten van de velletjes moet weten, werkt het beter om in sucres te rekenen. Als het om heel veel velletjes gaat en je berekent de prijs per vel, is de dollarcent te groot. De berekening zou dan onnodig gecompliceerd worden en daarom rekenen wij in sucres.¹⁰⁰

Maar er waren ook mensen die vanuit zelfbescherming niet meer de omrekening van dollars naar sucres maakten. Daar wordt je alleen maar nog somberder of gefrustreerder van, was vaak hun redenering. Een van hen was de gepensioneerde Cordero uit de hoge klasse:

Nee, niet meer. Ik heb de sucre al gewist uit mijn geheugen. Als iemand me \$10 vraagt, als ik het in sucres omreken is het een astronomische hoeveelheid, een hele hoge prijs. Dus om me psychologisch te verdedigen denk ik niet meer in sucres maar in dollars. Het is namelijk zo dat de mensen gewend waren een gedevalueerde munt te hebben. Ze hadden te maken met duizenden en duizenden sucres en toen de dollar kwam hebben ze deze 'gesucretiseerd', vooral hier in Cuenca. De dollar is een sterke munt in de hele wereld, behalve in Ecuador, en minder nog in Cuenca. De mensen bleven steken in deze mentaliteit dat de sucre niks waard was en in feite hebben zij de dollar als het ware gesucretiseerd. Ze behandelen de dollar zoals ze de sucre behandelden [waardeloos, SvB].¹⁰¹

3.3 Prijsontwikkelingen en de loonontwikkeling tussen 1999 en 2003

Dat brengt me bij de prijsontwikkelingen en loonstijging sinds de dollarisering. Aangezien de algemene prijsstijgingen het grootste directe gevolg zijn van de dollarisering en omdat deze prijsstijgingen verantwoordelijk zijn voor de impact van de dollarisering op de economische en sociale situatie van huishoudens, is het van belang deze vanuit meerdere perspectieven te bekijken. Omdat er wel vaker grote verschillen zijn tussen de realiteit volgens de statistieken en de realiteit volgens de bevolking, is het van belang om beiden mee te nemen in deze impactstudie. Aangezien de bevolking over het algemeen vanuit haar individuele inkomenssituatie de prijsstijgingen heeft waargenomen, ofwel automatisch die koppeling heeft gemaakt, is het ook van belang om de inflatiecijfers en de statistieken over loonontwikkelingen daarbij te betrekken. Zodoende ontstaat er de mogelijkheid om de statistische, kwantitatieve realiteit met de empirische, kwalitatieve realiteit te vergelijken.

⁹⁹Interview met Fernando Paredes (hoge klasse) van 6 februari 2003.

¹⁰⁰Interview met meneer Cardenas (middenklasse) van 31 januari 2003.

¹⁰¹Interview met Jacinto Cordero (hoge klasse) van 10 februari 2003.

3.3.1 Statistische realiteit

Volgens het INEC was er een algemene prijsstijging van levensonderhoud in Cuenca van 95,4 procent in 2000, 27,3 procent in 2001 en 17,4 procent in 2002. Nationaal gezien was de inflatie in dezelfde periode respectievelijk 91,0; 22,4; en 9,4 procent. Dat wil zeggen dat het altijd al duurdere Cuenca, relatief ten opzichte van de rest van Ecuador nog duurder is geworden sinds de dollarisering. Bovendien valt uit de statistieken af te leiden, dat de inflatie in het crisisjaar voorafgaande aan de dollarisering, zoals blijkt uit tabel 3.1, in Cuenca minder hoog was dan in het eerste jaar van de dollarisering. Als we de officiële inflatie met de perceptie van de bevolking willen vergelijken is het van belang om de algemene inflatie tussen het begin van de dollarisering, januari 2000, en januari 2003 erbij te betrekken. Deze was voor Cuenca 254,5 procent en nationaal 223,7 procent. De geaccumuleerde inflatie tussen januari 1999 en januari 2003 was voor Cuenca zelfs 469,0 procent.

In de volgende tabel wordt, naast de nationale inflatie, de inflatie in Cuenca, zowel over het algemeen als gedifferentieerd, weergegeven. Zo kan men een idee krijgen in welke mate de prijsstijgingen van de basisbehoeften hebben bijgedragen aan de algemene inflatie. Daarnaast biedt deze tabel ook een overzicht van de veranderingen in de inkomenssituatie van de mensen met een minimumloon. De loonindex laat het reële inkomen zien, dat wil zeggen het inkomen dat gecorrigeerd is voor geldontwaarding, in verhouding tot het minimumloon van januari 1990. Meer gespecificeerde inflatiecijfers zijn te vinden in bijlage 3 en specifiekere informatie over de loonontwikkelingen staat in tabel 3.2.

Tabel 3.1:
Inflatie en compenserende loonstijging 1999-2002

Jaar	Inflatie	Inflatie in Cuenca				Lonen in Ecuador			
	Alg. Ecuador (in %)	Alg. Cuenca (in %)	Voedsel /tabak (in %)	Kleding /schoen (in %)	Huur/ v. lasten (in %)	Loonstijging (in %) ¹⁰²		Loonindex ¹⁰³ (1994: 100)	
						j.-d.	d.-j.	jan.	dec.
1999	60,7	71,2	93,9	108,8	29,8	- 41,4	224,0	108,7	40,9
2000	91,0	95,6	117,8	128,7	60,8	80,8	25,5	76,0	90,6
2001	22,4	27,3	21,5	9,2	81,3	0,0	15,4	105,3	92,0
2002	9,4	17,4				0,0		104,2	

Bronnen: Boletín de precios, salarios y empleo. Dirección general de estudios. Diciembre 2001; Noviembre 2002. Banco Central del Ecuador; Índice de Precios al Consumidor del Área Urbana. 2000; 2001; 2002, INEC.

Uit deze tabel blijkt dat de inflatie zijn toppunt bereikte in het jaar 2000, het eerste jaar van de dollarisering, maar dat deze in 1999 ook erg hoog was. Omdat de loonstijging in dat jaar tussen januari en december negatief was, zullen veel mensen 1999 als een economisch zeer problematisch jaar ervaren hebben. Vandaar dat er ter compensatie in de overgang naar 2000 een flinke loonstijging werd doorgevoerd van 224 procent. Het loonindexcijfer wat door loondaling en inflatie in 1999 afgezaakt was van 108,7 naar 40,9 werd door die compensatie opgetrokken naar 76,0 (dus 76 procent van het reële minimumloon in 1990).

In het jaar 2000 herstelde de koopkracht verder tot een loonindexcijfer van 90,6, ondanks de extreemhoge inflatie, maar dankzij loonsverhogingen. De compensatie voor de inflatie, door middel van een loonstijging van 25,5 procent bij de aanvang van 2001, resulteerde in een vast minimumloon van \$121,30. Daarmee kwam het reële minimumloon weer voor het eerst sinds

¹⁰²Officieel minimumloon van januari tot en met december en van eind december tot begin januari in het volgende jaar. Per januari werden de lonen gecompenseerd voor de inflatie

¹⁰³Omdat de waarden van december naar januari zo'n grote sprong maken, is het van belang om beiden weer te geven in deze tabel.

januari 1999 boven de waarde van 1990. Toch verslechterde de koopkracht vervolgens weer door de inflatie en een gelijkblijvend loon. En ondanks de looncompensatie bij het begin van 2002, die een minimumloon van \$140 opleverde, is er ook gedurende dat jaar weer een verslechtering van de loon-prijsverhouding geweest door de inflatie.

Volgens deze statistieken zou het nogal meevallen met het verlies aan koopkracht, maar dat zou dan alleen gelden voor degenen die er qua loon evenredig veel op vooruit gegaan zijn als het minimumloon gegroeid is. Er zijn een aantal kanttekeningen te plaatsen bij deze constatering. Ten eerste is het de vraag of het minimumloon voorheen wel toereikend was. Ten tweede zijn vooral veel mensen uit de lage en middenklasse niet gesalarieerd, maar hebben een marktafhankelijk inkomen. Ten derde wijken statistische inflatiegegevens vaak af van de prijsstijgingen zoals die door de burgers in individuele gevallen worden ondervonden.

De spontane huurverhogingen die veel huisjesmelkers door hebben gevoerd, zijn meestal niet gebonden aan regels, of geïnstitutionaliseerde richtlijnen, waardoor er grote verschillen zijn tussen individuele gevallen. Een artikel in de krant *Mercurio* berichtte dat de huren in Cuenca van kamers, appartementen en huizen in 2002 te maken hebben gehad met een inflatie van 71,5 procent en water met een inflatie van 83 procent.¹⁰⁴ Voor het ene huishouden is dit een strop geweest en voor andere huishoudens een onbelangrijk feit. Voor het ene huishouden zullen die prijsstijgingen stukken hoger uitgevallen zijn dan die cijfers en voor anderen lager.

Een goed voorbeeld van die grote verschillen in huurverhogingen, is te vinden binnen de familie Palaez. Zij huurden ten tijde van het onderzoek zowel hun bakkerij als hun huis. In het volgende fragment vertellen ze hoe hun huren van 2001 naar 2002 zijn gestegen. Naast de grootte van de huurstijgingen, zijn ook de grote verschillen tussen de beide huurstijgingen waarmee ze te maken hebben, opvallend en typerend.

Rosario: Vorig jaar betaalden we \$60 per maand voor dit lokaal en dit jaar betalen we \$160.

En hoeveel is de huur gestegen van 2000 naar 2001.

Pedro: Die is toen gelijk gebleven.

Dus was er een enorme huurstijging dit jaar. Hoeveel is de huur van jullie huis toegenomen?

Pedro: Nee, dat was niet zo veel... Hoeveel ook al weer? Van \$60 naar \$80.

Rosario: Maar het huis is van familie, dus die laat ons niet zoveel betalen.¹⁰⁵

Het is ook altijd de vraag hoe statistici aan hun resultaten komen. Meten zij prijsstijgingen door de markt op te gaan, of vragen zij de prijzen op aan supermarkten? Per sociale klasse is er naast *wat* er gekocht wordt, ook nog het verschil *waar* het gekocht wordt. Kortom, om verder te komen dan dit ongespecificeerde, statistische cijfermateriaal, is het nodig om de ervaringen van de bevolking te behandelen. De volgende paragraaf zal hier volledig aan gewijd worden.

Maar voordat het zover is moet gezegd worden dat de onbeheerste en ongestructureerde prijsstijgingen, die hebben plaatsgevonden sinds de dollarisering, het zeer moeilijk zoniet onmogelijk maken, iets te zeggen over de welvaart van mensen op grond van hun inkomensverbetering. Het inkomen van de meeste mensen is, in dollars uitgedrukt, wel gestegen, maar qua koopkracht zijn velen er toch op achteruitgegaan. Toch is het natuurlijk van belang om de loonstijgingen ook te betrekken bij een benadering van de impact van de dollarisering, al is het alleen maar als indicatie voor de mate waarin de prijsstijgingen zijn gecompenseerd onder invloed van marktwerking, werkgevers en de overheid.

Het probleem met de bepaling van de inkomensverbetering van de bevolking sinds de dollarisering, is dat veel mensen geen basisloon ontvangen maar qua inkomsten afhankelijk zijn van de markt. Zij zijn dus afhankelijk van de koopkracht van de potentiële klanten. Over

¹⁰⁴“Rubros que incidieron”, Uit: *Mercurio* van 26 december 2002.

¹⁰⁵Interview met familie Palaez (middenklasse) van 16 oktober 2002.

koopkracht volgt later meer als de economische impact van de dollarisering per sociale klasse besproken wordt. De koopkracht van de bevolking, de potentiële klanten, en de markt voor het product dat ze produceren of de dienst die ze leveren, bepaalt dus de hoogte van het inkomen van de marktafhankelijke niet-gesalarieerden. In een arm land als Ecuador, waar de informele sector aanzienlijk is, zijn er dus veel mensen zonder een vast salaris.

Daarnaast zijn de inkomens specifiek in Cuenca, erg sterk beïnvloed door de geldzendingen vanuit het buitenland. Deze exogene bron van inkomsten vertekent de markt. De consumptie is er namelijk hoger door, dan je op grond van het in de stad verdiende loon zou verwachten. En als de geldzendingen verminderen, zoals het geval is sinds de dollarisering, dan komen de inkomens van de stad dichterbij hun reële waarde, namelijk die van het in Cuenca zelf verdiende loon. In §3.1.4 zijn alle facetten die hiermee samenhangen uitgebreider besproken.

Tabel 3.2 Nationaal minimuminkomen en minimale behoeften juli 1999 - november 2002

1999	Minimum- Loon in sucres	Minimum- loon in dollars	Loon- index reële waarde	Minimaal budget in dollars ¹⁰⁶		Aantal min. lonen per min. budget ¹⁰⁷	
				nationaal Cuenca		nationaal Cuenca	
Juli	1.196.667	47,87	98,1	125,17		2,61	
Augustus	1.206.667	48,27	98,4	131,54		2,73	
September	696.667	27,87	55,9	113,32		4,07	
Oktober	1.206.667	48,27	92,8	91,75		1,90	
November	1.196.667	47,87	86,6	89,18		1,86	
December	596.667	23,87	40,9	92,67		3,88	
2000							
Januari	1.336.667	53,47	76,0	74,46	78,13	1,39	1,46
Februari	1.346.667	53,87	69,1	83,36	85,59	1,55	1,59
Maart	1.336.667	53,47	64,2	92,06	95,09	1,72	1,78
April	1.666.250	66,65	80,4	107,20	110,70	1,61	1,66
Mei	1.666.250	66,65	76,5	112,45	116,48	1,69	1,75
Juni	2.416.250	96,65	104,8	118,74	126,41	1,23	1,31
Juli	2.416.250	96,65	102,4	167,93	173,68	1,74	1,80
Augustus	2.416.250	96,65	101,0	169,29	180,94	1,75	1,87
September	2.616.250	104,65	97,4	175,23	188,68	1,67	1,80
Oktober	2.416.250	96,65	94,9	179,07	192,95	1,85	2,00
November	2.416.250	96,65	92,9	181,95	197,80	1,88	2,05
December	2.416.250	96,65	90,6	186,28	199,97	1,93	2,07
2001							
Januari	n.v.t.	121,30	105,3	202,49	217,55	1,67	1,79
December	n.v.t.	121,30	92,0	238,40	261,03	1,97	2,15
2002							
Januari	n.v.t.	140,00	104,2	242,91	266,39	1,74	1,90
November	n.v.t.	140,00	97,4	266,29	303,34	1,90	2,17

Bron: Boletín de precios, salarios y empleo. Dirección general de estudios. Diciembre 2001; Noviembre 2002. Banco Central del Ecuador; Serie histórica de canasta básica y vital, Onderzoek van INEC-DECON.

¹⁰⁶ Minimale kosten van levensonderhoud voor een gezin van 5 personen tot augustus 2000 en daarna van 4 personen.

¹⁰⁷ Deze waarden geven aan hoeveel minimuminkomens een gezin moet verdienen om 5 gezinsleden, en vanaf augustus 2000, 4 gezinsleden van de hoogstnodige levensbehoeften te voorzien.

Zoals al eerder gezegd is het minimumloon in Ecuador sinds 2001 in de wet vastgelegd. In dat eerste jaar was het \$120,30 en in 2002 werd het verhoogd tot \$140 per maand. In de tabel op de vorige bladzijde wordt de ontwikkeling van het minimumloon tot 2003 weergegeven.

Als we de linkerzijde van deze tabel beschouwen, kunnen we constateren dat er weliswaar vooral tijdens de jaarwisseling steeds een toename van het minimumloon heeft plaatsgevonden, maar dat de reële waarde elk jaar weer teruggelopen is tot onder de waarde die het minimumloon in 1990 had. Deze voortdurende waardedaling werd veroorzaakt door de inflatie. Toen de inflatie daalde in de jaren 2001 en 2002, bleef het minimumloon buiten de jaarlijkse verhoging, gelijk. Daardoor kwam er geen verbetering van de koopkracht.

In het rechter gedeelte zien we wat we ook al op grond van de inflatiecijfers van de vorige tabel hadden kunnen opmerken, namelijk dat de minimale levensbehoeften van een gezin in Cuenca aanzienlijk sterker in prijs zijn gestegen dan nationaal gezien. Als het minimumloon in Cuenca hetzelfde is geweest als in andere gedeelten van Ecuador, en dat neem ik aan omdat het minimumloon over het algemeen nationaal bepaald wordt en omdat men in de interviews sprak over gelijksoortige bedragen, dan is het in Cuenca moeilijker om te overleven dan in andere steden in Ecuador.

Dat blijkt ook uit de waarden in de laatste twee kolommen van de tabel, namelijk dat er in Cuenca meer minimumlonen per gezin nodig zijn om de minimumbehoeften te bevredigen, dan gemiddeld in Ecuador. De verschillen tussen de waarden van Cuenca en de nationale waarden nemen zelfs nog toe, net als de inflatiecijfers dat deden volgens de vorige tabel. Opvallend in deze tabel is dat in september en december van 1999 een Ecuadoraans gezin ongeveer 4 minimumlonen moest verdienen om rond te komen. Ondanks dat deze enorme discrepanties tussen de inkomens en de kosten van levensonderhoud niet meer voorkomen sinds de dollarisering, wordt het voor huishoudens tegen het einde van het jaar steeds moeilijker om te voorzien in de minimale behoeften. Vooral in Cuenca was dat het geval. Daar had een gezin van 5 personen in november 2002, ten tijde van het onderzoek dus, volgens de statistieken 2,17 maal het minimumloon nodig om te overleven.

Hoe de werkelijke inkomens van de gezinnen zich ontwikkeld hebben sinds de dollarisering, is informatie die we niet vanuit de statistieken kunnen opmaken. Niet iedereen werkt in de legale sector, niet iedereen heeft een vast en wettelijk geregeld inkomen, of verdient een minimumloon; laat staan twee minimumlonen. En ook de prijsstijgingen kunnen behoorlijk afwijken van de statistieken in individuele situaties, zoals in het geval van Veronía waarbij de medicijnen voor haar dochter met de dollarisering 8 keer zo duur geworden zijn. Zo is ook de huur voor meerdere informanten veel meer verhoogd dan de statistieken doen vermoeden. En aangezien veel individuele situaties ook een empirische werkelijkheid beschrijven, is het belangrijk om verder te gaan dan de statistieken. Vandaar dat het nodig was om de perceptie van de bevolking ten aanzien van de inkomens- en prijsstijgingen, middels interviews te onderzoeken.

De inkomenseffecten van de dollarisering zullen in de volgende drie hoofdstukken, bij *de economische impact*, per klasse besproken worden. Omdat er omtrent de visie op prijsstijgingen onder alle informanten meer homogeniteit te verwachten valt dan over andere thema's, worden deze hieronder in zijn algemeenheid besproken.

3.3.2 Ervaringen bevolking met betrekking tot prijsstijgingen

Zoals eerder in §3.2.1 ter sprake kwam in het citaat van Dina, wordt de enorme devaluatie van de sucre net voordat de dollarisering plaatsvond en waardoor de koers uitkwam op \$1 = s/25.000, als één van de oorzaken gezien voor de aanzienlijke prijsstijgingen. Door sommigen werd beweerd dat de regering onder dwang van het IMF deze wisselkoers kunstmatig heeft opgestuwd.

Uit eigen ervaring kan ik zeggen dat de prijsstijgingen in Ecuador tussen augustus 2000 en september 2002 erg groot zijn geweest. Het hotel waar ik op mijn eerste en op mijn tweede

bezoek aan het land verbleef, was van s/49.000, ofwel \$1,96, naar \$4,50 gestegen. Dat wil zeggen dat de prijs meer dan verdubbeld is, ofwel dat er een inflatie van 130 procent heeft plaatsgevonden in het hotel over een periode van 2 jaar.

Op 28 januari 2003 sprak ik een taxichauffeur in Girón (twee uur in de bus vanaf Cuenca) en die zei dat een taxirit van s/2.000 (\$0,08) omhoog is gegaan naar \$1,25 sinds de dollarisering, wat betekent dat het dus meer dan 15 keer zo duur is geworden. In het interview met Carmen, een taxichauffeuse, zei ze het volgende over haar prijzen:

In taxi's rekende men voor een taxirit eerst tussen de s/2.000 en s/4.000, terwijl nu \$1 het minimum is, maar de mensen willen dan ook niet betalen. Ze gaan tegenwoordig liever met de bus. Door de moeilijke situatie van het land is de vraag erg verminderd.¹⁰⁸

Verder ontdekte ik half augustus 2000 al dat Ecuador duurder aan het worden was ten opzichte van Bolivia en Peru. De verzendkosten van goederen bijvoorbeeld, die voor augustus goedkoper waren in Ecuador dan in beide andere landen, waren verhoogd. Nu was Ecuador het duurste van de drie geworden. Over het algemeen was Ecuador halverwege 2000 nog goedkoper om in te verblijven dan Peru en vergelijkbaar met Bolivia, terwijl ik nu tijdens het onderzoek merkte dat Ecuador het duurste land van de drie was geworden.

Eén van de vragen van het onderzoek ging over het moment waarop de prijzen begonnen te stijgen. Daar kwam niet echt een eenduidig antwoord op. Toch waren er ook informanten die met betrouwbare precisie zich nog veel konden herinneren, zoals Fernando Delgado. Op de vraag wanneer de prijzen nu precies omhoog begonnen te schieten, zei hij:

Het was van tevoren; ik geloof ongeveer 4 maanden voor de dollarisering, begonnen de prijzen al te stijgen. Waarom? In de regering maken ze altijd de fout om vooruit te lopen op maatregelen. Ik ga dit doen, maar de uitvoering laat nog even op zich wachten en ondertussen stijgen de prijzen al.

Maar de dollarisering werd besloten in 1 dag.

Maar zijn vrienden wisten er al van en dat kringetje van geïnformeerden werd steeds groter en men verhoogde de prijzen. Alles werd 5 maal zo duur, van s/5.000 naar s/25.000.¹⁰⁹

José Alberto Pulla bevestigde dit en legde nog iets meer uit welke strategie de tussenhandelaren hanteerden toen zij lucht kregen van de dollarisering:

Toen ze wisten dat er een dollarisering zou plaatsvinden, begonnen ze [handelaren, SvB] al goederen op te slaan en als gevolg daarvan stegen de prijzen. Dus ondanks dat de dollarisering officieel pas in maart zou beginnen, begonnen de prijzen al te stijgen vanaf de aankondiging [op 9 januari, SvB]. Vanaf toen werden de waardevolste materialen die niet konden bederven, al bewaard.¹¹⁰

De indruk die de Cuencanen hadden van de prijsstijgingen, week behoorlijk af van de metingen zoals die in de statistieken naar buiten kwamen. Waar de statistieken spraken over een algemene prijsstijging van levensonderhoud in Cuenca die niet boven de 100 procent per jaar uitkwam, spraken veel mensen over prijsstijgingen van tussen de 2 en 20 maal de originele prijs en zelfs meer, afhankelijk van het betreffende product. Om te laten zien hoe de informanten verschillende delen van de prijsstijgingen belicht hebben, volgen hier een aantal verschillende citaten. Carmen, de taxichauffeuse zei:

Toen men dollariseerde... Omdat de regering nooit uitlegde wat het precies inhield en wat we moesten doen... Bijvoorbeeld, als eerst een stuk chocolade s/500 kostte, moest het na dollarisering \$0,02 gaan kosten, maar nu kost het \$0,30, \$0,25 of \$0,35. Dus de mensen dollariseerden de prijzen zoals het hun

¹⁰⁸Interview met Carmen Quinde (middenklasse) van 12 november 2002.

¹⁰⁹Interviews met Fernando Delgado (sleutelinformant) van 12 en 14 februari 2003.

¹¹⁰Interview met de familie Pulla (lage klasse) van 11 februari 2003.

uitkwam. Als we het over iets anders hebben, kip bijvoorbeeld. Van tevoren kocht je een kip voor s/6.000, nu heb je er een voor \$1; dat zijn s/25.000. Dus de regering had geen controle op de dollarisering. Ieder dollariseerde in zijn eigen voordeel.

En als u een schatting zou maken, hoeveel denkt u dan dat de prijzen omhoog zijn gegaan? Tussen de 200 en 400 procent van de waarde die we in sucras hadden.¹¹¹

Om een indruk te krijgen voor wie de impact van de prijsstijgingen het grootst is, moeten we eerst weten welke producten en diensten relatief sterk gestegen zijn in prijs en welke prijzen minder sterk gestegen zijn. Gracela Oña, een moeder van drie zoons die af en toe nog geld opgestuurd kreeg van haar geëmigreerde man, zei er het volgende over:

Welke producten en diensten stegen veel en welke minder?

Basisproducten zoals rijst en suiker stegen sterk in prijs en ook de diensten werden behoorlijk duurder. Ook de huur werd een stuk duurder. Ik heb gehoord dat een klein kamertje tegenwoordig \$60 [per maand, SvB] kost.¹¹²

Op de markt merkte ik zelf op dat bijna alles voor \$1 verkocht werd, zoals een zak met 4 of 5 tomaten, of een pond druiven, of 2 pond uien maar de prijs was steeds \$1. Er bleek dus sprake van een erg sterke afronding van de prijzen, waarbij de afdingmogelijkheden zeer beperkt waren.

En welke machten nu in feite achter de prijsverhogingen schuilgingen werd belicht door Veronía, in antwoord op mijn vraag naar de rol van de overheid in verband met prijsstijgingen:

Heeft de regering de prijzen van elektriciteit en huur verhoogd, of waardoor zijn ze anders gestegen? Het probleem is dat men in dit land de richtlijnen van de regering niet volgt, behalve met de prijzen van elektriciteit, water en telefoon. Dat komt omdat dat geen particuliere bedrijven zijn, maar staats- of semi-overheidsbedrijven zijn. Die prijzen kan de overheid wel bepalen. Maar andere prijzen worden in een land met een kapitalistisch systeem als Ecuador, bepaald volgens de wet van vrije vraag en vrij aanbod. Dat wil zeggen dat iedereen de prijs vraagt die hij wil vragen. Dat is een heel ernstig probleem in dit land: geen regulering hebben. Het ontbreekt aan sterke autoriteiten, die zeggen: het meel kost zoveel en als je meer vraagt ga je de gevangenis in. Dat gebeurt niet. In dit land zijn er vele monopolies. Bijvoorbeeld de beroemde zoon van Noboa Naranjo, die kandidaat is voor het presidentschap, [Álvaro] Noboa Pintón. Hij is een magnaat van Ecuador die monopolies heeft op meel, zout, zonnebloemolie, bananen, cacao. Aangezien hij de enige, ofwel de baas is, bepaalt hij de prijs zonder tegenwerpingen van anderen. Als je niet koopt wat hij verkoopt eet je geen brood.¹¹³

Zelf was ik benieuwd of de enorme hoeveelheid geld die deze Álvaro Noboa besteed had aan zijn verkiezingscampagne¹¹⁴, die vele malen groter was dan de kosten van de campagnes van zijn opponenten, invloed zou hebben op de prijzen waar hij een bepalende invloed op had. Daarvoor ging ik langs bij een groothandel en kwam erachter dat de prijs van het meel inderdaad behoorlijk was gestegen totaan de verkiezingen van 20 oktober 2002.¹¹⁵

María, architecte en de dochter van winkeleigenaresse Elsa, had het ook over de enorme stijging van huisprijzen:

¹¹¹Interview met Carmen Quinde (middenklasse) van 12 november 2002.

¹¹²Interview met Gracela Oña (lage klasse) van 30 november 2002

¹¹³Interview met Veronía Salado (middenklasse) van 9 oktober 2002.

¹¹⁴Uitgaven verkiezingscampagne van Álvaro Noboa tussen 3 september en 13 oktober 2002: \$947.165, volgens *El Comercio* van 16 oktober 2002.

¹¹⁵Prijsveranderingen per 45 kg meel in Cuenca in 2002: begin sept: \$16; 16 sept: \$18,50; 22 sept: \$20,50; 5 okt: \$22,50; 18 okt: \$2050 (een prijsdaling, volgens de verkopers omdat er onenigheid was tussen de 'vrienden' van Noboa, ofwel de andere meelhandelaren, en hem zelf).

*Men kan zeggen dat kleine dingen tien keer zoveel zijn gestegen als grote dingen. [...] Vastgoed schoot omhoog in prijs. Een huis bijvoorbeeld kostte s/100 miljoen [\$4.000], een mooi huis met vier slaapkamers in een nette wijk. Na de dollarisering ging hetzelfde huis \$180.000 kosten. Natuurlijk zijn de prijzen nu weer wat gedaald.*¹¹⁶

Fernando Delgado had een verklaring voor die enorme prijzen van woningen en terreinen sinds de dollarisering. Hij weet het aan de migranten.

Hier in Cuenca kosten de gebouwen gewoonweg te veel. Ik zou zeggen dat het een misdaad is om iets te kopen, [...]. Degenen die ervoor gezorgd hebben dat de prijzen zo hoog zijn geworden zijn de mensen van buitenaf, de migranten. [...] de aard van de Cuencanen heeft ervoor gezorgd dat bijvoorbeeld [...] als een migrant uit de lage klasse maar met dollars het huis ernaast wilde kopen, schroefden ze de prijs omhoog zodat er geen lage klasse-gezin naast hen zou komen wonen. Dus zeggen ze de dubbele prijs en de migrant betaalt het omdat hij toch genoeg dollars heeft. Dat is een factor die niemand heeft geanalyseerd, een sociale en psychologische factor. En vanaf toen zijn de prijzen van gebouwen als een raket gestegen.

*Vanaf oktober tot nu toe [12-02-2003, SvB] zijn de prijzen tot stilstand gekomen en zijn begonnen hun reële waarde op te zoeken. Of misschien zijn ze nog even hoog maar niemand betaalt ze, omdat er geen geld is in de regio. En degene die wel geld heeft bedenkt zich wel tien keer voordat hij een dergelijke investering doet.*¹¹⁷

Veronía Salado, die tussen maart 2000 en mei 2002 in de VS had gewoond, maar elke zomer drie maanden in Cuenca was, zei dat zij een huurstijging van ongeveer 800 procent had waargenomen:

*Voorheen betaalde je s/500.000 à 600.000 aan huur, wat \$20 à 24 was. Nu is de goedkoopste huur voor een huis \$150 à 200.*¹¹⁸

Fernando Delgado gaf duidelijk aan welke veranderingen iedereen direct opmerkte op de markt en in restaurantjes bijvoorbeeld. Hij legde de schuld van die hoge prijzen bij de tussenhandelaren:

*Vanaf de dollarisering is het muntgeld verdwenen, want alles kost \$1, en zijn we gewend om als je een paar cent terugkrijgt, te zeggen “houdt u het maar”. Maar ze hebben niet door dat het hun geld is. Als je het eerste jaar omrekende naar sucres dan zei je: “Man, het is absurd veel wat je me laat betalen.” Voor een middagmaal betaalde ik s/2.000, wat bijna \$0,10 zou zijn, en nu betaal ik \$0,80 of \$1. Dat is s/20.000, ofwel 10 à 15 keer zoveel. En de mensen hebben dat niet door. En de lonen van de koks zijn niet zo omhoog gegaan. Nee, de tussenhandelaren zijn enorm veel meer gaan vragen.*¹¹⁹

Een andere informante uit de middenklasse, Veronía, woonde tussen maart 2000 en maart 2002 in de VS. Aangezien zij elke zomer naar Cuenca terugkwam op vakantie, kreeg zij een goede kijk op de prijsveranderingen ten opzichte van voor de dollarisering en de vergelijking met Noordamerikaanse prijzen.

Dus u was niet hier tijdens de dollarisering?

Nee, ik was er niet. Nou ja..., ik was elke zomer hier, dus juist in de zomer van 2000 was ik hier.

Wanneer was het? In september. Voor mij was het een hele grote verandering want toen ik ging, liet ik alles in sucres achter, en toen ik terugkwam was alles in dollars uitgedrukt. En ik besepte dat wonen in Ecuador, wonen in Cuenca duurder was geworden dan in de VS leven... wat betreft eten. Als we kijken

¹¹⁶Interview met familie van Elsa (middenklasse) van 25 oktober 2002.

¹¹⁷Interviews met Fernando Delgado (sleutelinformant) van 12 en 14 februari 2003.

¹¹⁸Interview met Veronía Salado (middenklasse) van 9 oktober 2002.

¹¹⁹Interviews met Fernando Delgado (sleutelinformant) van 12 en 14 februari 2003.

hoeveel we hier verdienen en hoeveel we uitgeven, en we vergelijken het met hoeveel we daar verdienen en uitgeven, dan is het leven hier duurder dan daar. En dat is over het algemeen het geval. Maar het eten in restaurants is hier goedkoper dan in de VS, niet? Voor \$1 eet je al een middagmaaltijd hier; daar niet.

Maar hier verdien je \$200 per maand en met hetzelfde werk daar kun je veel beter rondkomen dan hier. En bovendien de voeding daar is echt voeding. Hier met een lunch van \$1, zoals jij zegt, vult men waarschijnlijk de maag, maar niet het voedt niet. Want als het echt zou voeden, zou het geen \$1 kunnen kosten, maar \$3. [...]

[Over de prijsverhogingen van medicijnen, SvB] Bijvoorbeeld dit medicijn kostte voor de dollarisering s/55.000 [\$2,20] en nu kost het \$15. Natuurlijk heeft dat een enorme impact.¹²⁰

Als we met informanten uit de lage klasse over de prijsstijgingen praten, dringt de ernst van de situatie pas echt door. Meneer Lojano, die op het platteland woont en dagelijks naar de stad komt om met zijn vrouw op de markt pannen en potten te verkopen, zat gevangen tussen de hogere kosten van zijn marktwaar en het feit dat de normale kopers niet meer willen, en vooral knnen, betalen. De gestegen prijzen in Cuenca en dus de afgenomen koopkracht van de dollars die de emigranten opsturen, zorgt ervoor dat hun handel afgenomen is en dat zij, ondanks de veel hogere kosten van levensonderhoud, nauwelijks meer zijn gaan verdienen dan voor de dollarisering. Een fragment uit het interview geeft deze spanning tussen prijzen en inkomsten concreet weer:

[...] een lunch bijvoorbeeld kostte van tevoren s/5.000, oftewel \$0,20 en erna betaalden we al \$0,80, \$0,75, dus daar zitten we al aan een verviervoudiging. Dus andere prijzen moesten ook stijgen.

Is uw handelswaar duurder dan voor de dollarisering? Zijn de inkooprijzen veranderd?

Ja, alles is vijf keer zo duur geworden.

Ik heb gehoord dat het gas niet zo veel is gestegen in prijs.

Ja, dat klopt. Van tevoren kostte het geloof ik s/40.000 en dat is \$1,60; maar het is ook gestegen want nu kost het \$2 [per cilinder, SvB].

Het is dus een beetje gestegen. Zijn er meer dingen die een beetje duurder zijn geworden?

Zeker, elektriciteit is niet veel duurder geworden. Als we het hebben over de telefonie, dat is ook niet veel duurder, maar de prijs van mobiel bellen is flink gestegen.

Heeft u een mobiele telefoon?

Ja, we kunnen niet zonder want op het platteland is er geen vaste telefoonlijn. Dus het mobieltje is noodzakelijk voor ons werk.

Is uw huur gestegen?

We huren alleen de opslagplaats voor de goederen. Het huis niet, dat is van ons. Maar het probleem is dat de busritten ook aardig wat kosten. Heen en terug betaal je \$0,50 per persoon. Dus met zijn drieën betaal je \$1,50 per dag. Op dit moment verdien je met deze handel nooit veel meer dan \$5 en soms zelfs minder. Het is nu dus moeilijk om rond te komen hier in Ecuador.

En is de huur van de opslagplaats gestegen?

Ja. Van tevoren toen de sucre nog bestond, betaalden we s/30.000 [\$1,20], maar toen de dollar kwam gingen sommigen naar \$20, anderen naar \$30 en wij gingen naar \$10. Stelt u zich eens voor wat voor een enorme huurverhogingen dat zijn geweest. Ik betaalde s/30.000 en nu betaal ik \$10, maar het is maar een heel klein hokje. Je kunt er je kont niet keren. Dus het is toch duur.

[...] nu heeft men geen koopkracht meer. Het geld heeft nauwelijks meer waarde. In deze tijd is de handel afgenomen. Eerder was de handel wel goed omdat de sucre iets waard was. Bijvoorbeeld mensen stuurden vanuit andere landen flink wat geld op. Als ze \$100 stuurden, s/2,5 miljoen, dat was heel veel geld. Nu daarentegen is \$100 niet meer waard dan \$100. Met s/2,5 miljoen kocht je heel veel spullen, men bouwde huizen. Daarom waren die geldzendingen zo goed voor Ecuador, maar nu niet meer.

[...]

Hoeveel geld nemen jullie na een dag werken mee naar huis?

¹²⁰Interview met Veronía Salado (middenklasse) van 9 oktober 2002.

Soms helemaal niks.

María: Hier verdienen je niets. Je verkoopt hier niets.

Het leven is dus erg moeilijk. Soms verdienen je hier op deze plek op de markt \$2. Als ik rondloop met mijn handelswaar, kan ik soms \$5 of \$10 verdienen, maar dat is alleen als ik heel hard mijn best doe. En er zijn dagen dat we helemaal niets verkopen en dan hebben we ook geen inkomen.

En thuis, verbouwt u daar ook groente?

Natuurlijk, maar de onderhoudskosten zijn hoog en er zijn geen kopers voor de prijs waarvoor ik kan produceren.¹²¹

In het interview met Santiago en María kwam heel duidelijk naar voren met welke prijsstijgingen zij te maken hadden en in hoeverre zij die door konden berekenen in hun handel in zelfgemaakte *artesanía*, ofwel sieraden en schilderijen. Hier volgt een fragment uit het gesprek met hen:

Hoe stegen de prijzen sinds de dollarisering? Stegen ze al in sucses, of na de introductie van de dollar, of na het verdwijnen van de sucre?

S: Okee, toen ze de dollar invoerden raakten de mensen enorm in de war, omdat elke cent s/250 waard was en dat is veel dus. Over het algemeen besteedde men niet veel aandacht aan de dollarcent. En dus was er sprake van de beruchte afronding. Dat wil zeggen dat als iemand bijvoorbeeld een vrucht op de markt verkocht voor s/7.500, veranderde de prijs met de dollarisering in \$1 voor dezelfde vrucht, s/25.000 dus. Er ontstond dus veel verwarring, in het begin was het een chaos.

Dus eerst konden wij, een familie van vijf leden, prima een hele dag eten voor \$1. Nu is \$1 nauwelijks genoeg voor het brood. Het was een behoorlijk radicale en drastische verandering. En die verandering, vond die plaats toen de sucre verdween, of toen beide munten nog naast elkaar functioneerden?

S: Natuurlijk, toen de sucre verdween, toen begon de economische ontsporing. Er was een enorme verwarring.

M: De sla kostte s/1.000 [\$0,04] en na de dollarisering kostte die \$0,40, \$0,50. Elke keer als je naar de markt ging waren de prijzen gestegen. We komen dus tot de conclusie dat de dollar nergens voor dient. Na de dollarisering kon je nog twee, drie dingen kopen voor een dollar, een krop sla, enkele tomaten en een bloemkool en dan was het geld op.

Welke dingen naast eten stegen veel in prijs?

M: Huur, kleding, schoenen. Voor de dollarisering kostte een paar schoenen s/18.000 à 25.000. Na de invoering van de dollar kostte het \$20 à 30.

Stijgen de prijzen nog steeds of zakken ze ook weleens. of zijn er ook die gestabiliseerd zijn?

M: Sommigen zijn gestabiliseerd, maar anderen blijven duurder worden. Bijvoorbeeld als we het over een broek hebben, eerst kostte die \$15 à 18. Nu kost hij \$10. Die zijn dus iets goedkoper geworden, maar schoenen blijven duur. Ze worden nog steeds duurder terwijl ze slecht van kwaliteit zijn. Eerst kostten ze \$5 en nu \$8 of \$10.

En het eten?

M: Het eten blijft duurder worden. 45kg rijst steeg van \$5 van tevoren naar \$30 nu. Dat is dus nog niet gestabiliseerd. Vooral basisproducten stegen en blijven stijgen. De huren in de stad stijgen als een gek. [...]

S: Daarom had ik problemen met onze huisbazin. Elk jaar verhogen ze de huur en nu wilde zij de huur verhogen van \$100 naar \$150 vanaf het begin van het volgende jaar.

Dat is 50 procent meer.

S: Precies. Dat is toch te gek. We wisten dat de tijd was gekomen om een ander onderkomen te zoeken. En God zij dank kreeg ik dit huis aangeboden, een geweldig voordeel. [...]

Daarom begon de economische ontwrichting, omdat de handel slecht loopt in de stad. [...]

M: De huur van de winkels is erg hoog geworden. Men kan niet een onderneming starten, want de huren zijn overdreven hoog. Het is moeilijk voor hen om zich te handhaven, met deze hoge kosten, en vooral in de handel waar het zo slecht mee gaat.

Hoe zijn de prijzen van diensten veranderd?

¹²¹Interview met de familie Lojano (lage klasse) van 23 oktober 2002.

M: Licht en water zijn ook enorm veel duurder geworden en blijven stijgen. En met deze nieuwe regering gaan ze alweer de prijzen verhogen.

S: Ze gaan de tarieven van water, licht en telefoon duurder maken. Dus dat betekent nog meer belasting voor het volk, voor de nieuwe arme. We zijn genaaid.

Weten jullie waarom de prijzen zo gestegen zijn? Door de dollarisering of door iets anders.

S: Vooral door de dollarisering, als eerste oorzaak, om hoe het begonnen is: de mensen raakten erdoor in de war. Tijdens de periode waarin de sucre uit de circulatie gehaald werd en de ingebruikname van de dollar plaatsvond, stegen de prijzen enorm. Bijvoorbeeld \$100 klinkt voor ons als heel weinig omdat we prijzen gewend zijn in de trant van 100.000, maar in werkelijkheid is het heel veel geld. En om die verwarring denken de mensen dat alles \$10 of meer moet kosten.

Zijn de kosten van levensonderhoud meer gestegen dan de inkomsten?

Dat is overduidelijk, natuurlijk.

Maar hebben jullie de prijzen van jullie handelswaar ook niet verhoogd?

M: Heel weinig. Wij stegen een klein beetje in prijs, maar de mensen vonden het al heel duur geworden. Maar ons eten kost veel meer.

En zijn de schilderijen veel duurder geworden?

S: Nou ja, dat is relatief. Eerder, 3 jaar geleden, verkocht ik schilderijen voor s/10.000 [\$0,40]. Hetzelfde schilderij kost nu \$5. Dat komt doordat alles enorm is gestegen in prijs: het materiaal, de verf, de pincelen, het karton, de lijm... Een tube daarvan kostte s/3.000 en sinds de dollarisering kost het \$4 a \$5. Het is absurd. We moeten ons aanpassen aan de nieuwe prijzenstandaard. En het probleem ligt daarin dat de mensen geen koopkracht hebben, omdat alles duurder werd en de lonen niet volstaan. De lonen zijn gestabiliseerd op \$120, ze veranderen niet, maar de prijzen stijgen elke dag. Het is ongelofelijk! Dat kunnen we niet blijven volhouden.¹²²

Het wel of niet doorberekenen van de hogere kosten in de eindprijs is dus afhankelijk van de economische macht van de verkoper of dienstverlener. En omdat er daarnaast geen controlerende overheid is die regels stelt aan de prijzen, geldt op de Ecuadoraanse markt dus het recht van de sterkste. Vuilnisman José Alberto Pulla vatte het treffend samen met de volgende woorden:

Hier is niemand die hen in de gaten houdt. Wie een hogere prijs kan vragen, doet het. Er is geen enkele controle vanuit welke instantie dan ook.

Heeft u niet geklaagd?

Bij wie?

Bij de verkoper.

Dan zegt die: "Als u het wilt betalen, neemt u het mee en anders moet u het niet doen."¹²³

Santiago reageerde als volgt op de vraag of er instanties waren die hen als consument beschermde tegen de willekeurige prijsstijgingen:

Ja, maar slechts officieel, op papier. In de werkelijkheid doet niemand iets, jongen. De autoriteiten zorgen niet voor orde. Je neemt toch aan dat de regering de zaak wel zou moeten kunnen begrijpen, toch? Dat de prijzen gestabiliseerd moeten worden en dat ze de mensen moeten steunen, zodat ze met de verhoogde prijzen toch rond kunnen komen. Maar ze doen helemaal niets. Er is een stichting die "Agencia del Consumidor"¹²⁴ heet, maar die doet niets. Dus eigenlijk zijn we afhankelijk van het toeval, van hetgeen ons te wachten staat.¹²⁵

Bankdirecteur Esteban Vásquez vroeg ik de enorme verschillen tussen de inflatiecijfers en de perceptie van de bevolking te verklaren:

¹²²Interview met Santiago Rojas en María Tumbaco (lage klasse) van 18 januari 2003.

¹²³Interview met de familie Pulla (lage klasse) van 11 februari 2003.

¹²⁴Een soort van Consumentenbond.

¹²⁵Interview met Santiago Rojas en María Tumbaco (lage klasse) van 18 januari 2003.

Wat ik eigenlijk niet begrijp is dat de officiële statistieken spreken van een inflatie van iets minder dan 100 procent in het jaar 2000, terwijl de mensen het hebben over prijsstijgingen van 5 keer, 10 keer, tot zelfs 20 keer de oorspronkelijke prijs voor bepaalde producten. Hoe moet ik dat enorme gebrek aan overeenstemming interpreteren?

Jammer genoeg baseert men deze officiële cijfers op vaste waarden. De waarden van de statistieken bepalen geschiedt op een andere wijze dan door te achterhalen wat de reële prijs op de markt is. Ik weet niet hoe zij precies aan hun waarden voor hun statistieken komen, maar wat ik wel weet is dat de werkelijke marktprijzen erg nadelig voor mij zijn. Als ik een netje uien kocht, dat is ongeveer een pond, dan kostte dat s/1.000 [\$0,04]. In dure perioden kocht je drie netjes voor s/5.000 [\$0,20]. Nu, ongeacht de periode waarin je het koopt, zijn de prijzen heel erg veel hoger, dat wil zeggen tussen de \$0,40 en \$0,50 per pond uien. [...]

*Het gebrek aan prijscontrole en het gebrek aan concurrentie, zorgt ervoor dat de mensen de prijzen verhogen en hele hoge winsten maken.*¹²⁶

Via dit citaat komen we bij de verklaring die de informanten zagen voor de prijsstijgingen ten tijde van de dollarisering en de vraag in hoeverre de dollarisering een oorzaak ervan was. Er kwam een hele reeks van antwoorden tevoorschijn, die ik per klasse zal bespreken. Van de informanten uit de lage klasse was de meerderheid het eens dat de regering een belangrijke rol speelde in de prijsverhogingen. Waar de één het weet aan de corruptie en diefstal van de regeringen (Rosa), had de ander (Mercedes) het over de prijsverhogingen die elke aantredende regering invoert volgens haar. Dit punt viel ook buiten de interviews om, bij meerdere mensen te beluisteren. Meneer Lojano, zei dat de regering zelf de dollarisering ook had aangegrepen om de brandstofprijzen te verhogen, waardoor alles duurder werd vanwege de toename van de transportkosten. Santiago verweet op een indirecte manier ook de regering, omdat zij de bevolking onvoldoende had voorbereid op de overgang naar de dollar, waardoor deze in grote verwarring met een nieuwe munt werd opgezadeld.

De middenklasse-informanten hadden natuurlijk te maken met de stijging van andere kosten, dan de lage klasse. Zo ging een deel van de kinderen uit de middenklasse naar particuliere scholen, zoals de dochter van Veronía die naar de eerste tweetalige middelbare school van Cuenca ging. Veronía zei het volgende over de kostenstijging van de school van haar dochter, op het moment dat de dollarisering werd doorgevoerd:

*[...] in het laatste trimester van 2000 en het eerste trimester van het volgende studiejaar was ik hier. Voor de opleiding van mijn dochter betaalde ik s/160.000 voor juli en voor het nieuwe jaar, vanaf september kostte het al \$45 per maand, en dat is s/1.125.000. Dus het ging van s/160.000 naar s/1.125.000 en dat is praktisch het tienvoudige. Dat maakte het leven een stuk duurder.*¹²⁷

Ook spraken de informanten uit de middenklasse over dieperliggende economische karakteristieken van Cuenca, die zij zagen als oorzaken van de prijsstijgingen in combinatie met de dollarisering. Al waren er ook enkelen die toegaven geen idee te hebben. Aan de ene kant spraken zij over de speculatieve cultuur van Ecuador en over het gegeven dat handelaars de dollarisering hebben aangegrepen om alles duurder te maken en zo meer winst te maken. Die cultuur komt voort uit de immer devaluerende sucre en is een verdedigingsmechanisme dat de bevolking aannam om te voorkomen dat zij verlies leden als gevolg van de waardeschommelingen van de sucre.

Aan de andere kant sprak men over het psychologische effect dat de prijzen in dollars zo weinig leken, terwijl men gewend was aan duizendtallen in sucres. De wisselkoers van \$1 tegen s/25.000, waartegen de sucre werd omgezet in de dollar werd als te ongelijk gezien. Dina, die economie studeerde, zag de dollar als een te zware, of sterke munt om door de Ecuadoraanse

¹²⁶Interview met Esteban Vásquez (hoge middenklasse) van 19 februari 2003.

¹²⁷Interview met Veronía Salado (middenklasse) van 9 oktober 2002.

economie gedragen te worden.

Meneer Paredes, de hoedenexporteur uit de hoge klasse, had het ook over de psychologische kant van de algemene prijsverhogingen. Hij legde nadruk op het gebrek aan waardering voor de dollarcenten in verband met het enorme verschil in waarde tussen de sucre en de dollar. Eén dollarcent klinkt namelijk als bijna niets, in verhouding tot de honderden of duizenden sucres waar men mee gewend was te betalen. Zijn beschrijving van en verklaring voor de prijsstijgingen verwoorde hij als volgt:

Ai, erg duur. Ze stegen bijna 500 procent. De onbekendheid met het geld heeft veel schade veroorzaakt. Het over enkelen in plaats van duizenden hebben, dat bracht behoorlijk wat verwarring teweeg. Een cent is niks waard. Als je een kind geld wil geven zou het minstens \$0,50 moeten zijn, om hem tenminste iets te geven.[...] Het kost ons veel moeite om het geld te verdienen, maar we voelen de waarde niet zoals de Noord Amerikanen. [...] Wij gebruiken nauwelijks meer de munten van 5 cent. Dus de minimale munteenheid waarmee we rekenen is \$0,10.¹²⁸

Bankdirecteur Esteban Vásquez, die zichzelf tot de middenklasse rekende, zag drie andere oorzaken van de prijsstijgingen. Hij zei dat de dollarisering de rem van de inflatie af haalde, die de overheid al enige tijd gehandhaafd had. Verder zag hij gebrek aan concurrentie op de markt en gebrek aan prijscontrole door de overheid als belangrijke factoren. En daarnaast weet hij de prijsverhogingen aan het eerder genoemde gegeven dat elke nieuwe regering prijsverhogingen met zich meebrengt, in een poging de economie te saneren. In 2000 trad Gustavo Noboa aan als nieuwe president en toen zijn de prijzen wellicht ook in verband daarmee gestegen.

De enige informant van de hoge klasse die nog iets toe te voegen aan de voorgaande verklaringen was Jacinto Cordero. Hij gebruikte in zijn verklaring van de algemene prijsstijging het begrip “sucretiseren van de dollar”, wat zoiets betekent als: het als waardeloos beschouwen van de dollar, zoals tevens de immer devaluerende sucre als waardeloos beschouwd werd. Hij zei:

De dollar is een sterke munt in de hele wereld behalve in Ecuador en minder nog in Cuenca. De mensen bleven met dezelfde mentaliteit zitten, dat de sucre [het geld, SvB] niks waard was, en eigenlijk hebben ze de dollar ‘gesucretiseerd’. Men gaat met de dollar om alsof het de sucre is.¹²⁹

3.4 Gevolgen dollarisering voor de lokale economie

De economische impact voor de stad Cuenca valt uiteen in een paar elementen. Naast de uitvoerig besproken prijsstijgingen, is een tweede gevolg van de dollarisering voor Cuenca, dat vanaf halverwege 2002 de geldzendingen uit New York merkbaar zijn afgenomen. Dit werd door meerdere informanten opgemerkt en bevestigd door de directeur van de Faculteit Economische Wetenschappen van de openbare universiteit van Cuenca, Marx Carrasco:

Klopt het dat de geldzendingen zakken sinds de aanslagen op de Twin Towers in New York? De geldzendingen zijn gedaald afgelopen jaar. Vooral in Cuenca, waar de meerderheid van de migranten naar New York, in de VS, is gegaan. Door de problemen in New York zijn de geldzendingen dus meer hier gedaald, dan in de rest van het land. Gegevens van de Centrale Bank zeggen dat het in 2002 ging om \$1,1 miljard, terwijl het in 2001 om \$1,4 miljard aan ontvangen geldzendingen ging.¹³⁰

¹²⁸Interview met meneer Cardenas (middenklasse) van 31 januari 2003.

¹²⁹Interview met Jacinto Cordero (hoge klasse) van 10 februari 2003.

¹³⁰Interviews met Marx Carrasco (sleutelinformant) van 14, 20 en 21 januari 2003.

De oorzaak ligt, als we er dieper op ingaan, in een aantal factoren waar de dollarisering er één van is. Door de dollarisering, zoals ook eerder is besproken, zijn de opgestuurde dollars niet meer extra veel waard in Ecuador, doordat het wisselkoersvoordeel is weggefallen. Steeds meer emigranten kiezen er daarom voor om hun geld in de VS zelf te investeren, in plaats van in Ecuador en sturen dus minder op. Daarnaast stimuleert de Noordamerikaanse regering investeringen van immigranten extra, nu er sinds de genoemde aanslagen en de economische recessie een sterke behoefte is aan nieuwe investeringen.

Ecuador heeft daarentegen een erg onvriendelijk investeringsklimaat. Dat valt af te leiden uit het feit dat de rentes op leningen in Ecuador het hoogst zijn van het hele continent: rond de 20 procent. Daarbij komt nog dat de huisprijzen in Ecuador en vooral in Cuenca, dusdanig gestegen zijn sinds de dollarisering, dat huizen in de VS, volgens meerdere informanten, niet eens meer duurder zouden zijn dan in Cuenca.

Een derde gevolg van de dollarisering voor Cuenca is de overspoeling van de markt met Peruaanse, goedkopere producten. De Peruaanse handelaren die voornamelijk uit Piura komen en veelal goederen het land binnensmokkelen, hebben als gevolg van de dollarisering een mogelijkheid gevonden om meer te verdienen dan in Peru mogelijk is. Waar voorheen de goedkopere Ecuadoraanse goederen Peru werden binnengesmokkeld, keerde de grens- en wetoverschrijdende handel (ofwel illegale export) om in het voordeel van de Peruanen. Zij vonden na de dollarisering een welkome inkomstenbron in de kledingsmokkel naar het dure Cuenca, waar 'harde dollars' te verdienen waren. Een deel van het interview met kledinghandelaar Miguel Orellano uit Piura bevestigt dit:

Was dit [kledingsmokkel naar Cuenca, SvB] voor de dollarisering niet winstgevend?

Nee, met de sucre was het niet winstgevend. Nu zijn de prijzen van kleding hoger dan van tevoren. Onze kleding omzetten in dollars levert ons meer op.

Dus de dollarisering heeft jou en de Peruanen over het algemeen bevoordeeld, omdat jullie nu meer geld kunnen verdienen in Ecuador?

Natuurlijk. Er zijn behoorlijk wat Peruanen daar.

Alleen in Cuenca?

Nee, overal in Ecuador en met allerlei soorten handelswaar.¹³¹

Dit fenomeen is een bedreiging voor de lokale productie, die onmogelijk met de Peruaanse en Colombiaanse prijzen kan concurreren, al maakt het de prijzen van bijvoorbeeld kleding, wel iets betaalbaarder voor de bevolking. Fernando Delgado zegt erover:

[...] er is een invasie van producten uit Peru en Colombia aan de gang. Of je het wilt of niet [...] nu zijn ze [de Peruanen, SvB] ons commercieel gezien binnengevallen [...]. Het verschil in kostprijs is 5 tegen 1, of 6 tegen 1. Nu kijk je niet zo naar de kwaliteit, het is niet meer zo belangrijk om iets van een goed merk te hebben.

Zijn de Peruaanse producten nu ook goed genoeg voor de mensen van hier, omdat ze geen geld hebben?

Precies, men verandert een beetje in smaak. Het is net als met auto's. Eerst wilde je alleen een Japanse of Duitse auto, maar nu zijn op de markt de Koreanen in de mode, omdat je weet dat je schijnbaar een vergelijkbare auto voor minder geld koopt. En dat geldt voor allerlei producten.¹³²

De zojuist beschreven gevolgen van de dollarisering voor Cuenca beïnvloeden de economie van de stad negatief, aangezien er minder geld in omloop gebracht wordt door de emigranten enerzijds. Dat betekent minder handel en dus armoede voor hen die daarvan afhankelijk zijn. Anderzijds wordt er geld aan de markt onttrokken door de Peruaanse handelaren, die de winsten weer meenemen naar Peru en die er ook voor zorgen dat lokale

¹³¹Interview met Miguel Orellano (uit Peru) van 25 februari 2003.

¹³²Interviews met Fernando Delgado (sleutelinformant) van 12 en 14 februari 2003.

producenten flinke economische schade oplopen en zoniet, failliet gaan.

3.5 Conclusie

In dit hoofdstuk is beschreven hoe de impact van de dollarisering zijn uitwerking heeft gehad op de specifieke sociaal-economische realiteit van Cuenca. Allereerst bevat het een uitvoerige beschrijving van de karakteristieke kenmerken van Cuenca: een middelgrote, cultuurrijke stad met vooral kleinschalige, ambachtelijke bedrijvigheid, die in sterke mate beïnvloed is door de emigratie naar met name New York en de bijbehorende geldzending naar in Cuenca achtergebleven familie. Deze zogenaamde *remesas*, die de grootste inkomstenbron zijn van de stad, genereren een hogere inflatie dan in andere delen van Ecuador. Ook zorgen de geldzendingen voor behoorlijk veranderlijke klassenverhoudingen. Voorheen arme mensen worden door deze extra inkomsten in staat gesteld zich rijk voor te doen. Dit maakt het noodzakelijk onderscheid te maken tussen een verdeling op grond van sociale klassen of economische klassen, om Cuenca goed te kunnen beschrijven. Aangezien het onderzoek gericht was op een economisch fenomeen heb ik de keuze gemaakt om de informanten onder te verdelen in economische klassen.

De dollarisering, die per decreet werd verordend, was voor de meeste mensen een onaangename en enorm ingrijpende verrassing die tot grote verwarring en onzekerheid leidde. De lage klasse was er unaniem tegen, terwijl de middenklasse er iets positiefs in zag als daarmee de prijzen gestabiliseerd zouden worden. De hoge klasse was aanvankelijk unaniem voor de dollarisering en zag het als een pijnlijke, maar genezende operatie van de zieke economie. Het half jaar waarin de bevolking de tijd kreeg om te wennen aan de nieuwe munt moest worden uitgerekt tot een jaar en was ook toen nog te kort voor een land met veel laag- en ongeschoolde bevolking. Velen begrepen het geld niet en na drie jaar dollarisering zijn er nog steeds een aantal mensen dat de waarde van de dollar niet aanvoelen. Anderen rekenen niet meer om naar sucrés om frustratie vanwege de hoge prijzen te voorkomen.

Verder hebben we gezien dat de prijsstijgingen volgens de bevolking vele malen hoger is dan volgens de statistieken. Volgens de statistieken is het jaar van de dollarisering, 2000, het jaar met de meeste inflatie geweest met 95,6 procent voor Cuenca en 91,0 procent nationaal en is deze daarna gezakt tot respectievelijk 17,4 procent en 9,4 procent in 2002.

Volgens de bevolking zijn de prijzen tussen de 2 en 20 maal zo hoog geworden, afhankelijk van het product of dienst. Over het algemeen zijn volgens hun de prijzen gemiddeld 5 maal zo hoog geworden. De primaire levensbehoeften, zoals eten, huur en medische kosten zijn het sterkst in prijs gestegen. Maar ook grond en huizen in de regio van Cuenca zijn volgens verschillende informanten zo duur geworden dat ze vergelijkbaar zijn met de prijzen in de Verenigde Staten.

Om nu inzicht te krijgen in de impact van die prijsstijgingen op de levens van de mensen in Cuenca en in hoeverre hun ervaringen per klasse verschillend zijn, worden in de volgende drie hoofdstukken, respectievelijk voor de lage, midden- en hoge klasse, de economische en sociale impact uitgewerkt aan de hand van interviews, observaties en statistieken.

Hoofdstuk 4: De lage klasse en dollarisering

Van arm naar nog armer, hoe voelt dat?

Waar hoofdstuk 3 een beschrijving heeft gegeven van de manier waarop de dollarisering heeft ingegrepen in de economie van Cuenca, gaat dit hoofdstuk specifiek in op de kwestie welke economische en sociaal-maatschappelijke impact de lage klasse in die stad heeft ervaren en dus in hoeverre hun leven veranderd is onder invloed van de dollarisering. Er wordt ook ingegaan op hun visie ten aanzien van de impact die de drie economische klassen hebben ervaren, op hun mening over de dollarisering en op hun hoop voor de toekomst. Hierbij zal ik proberen, zowel een representatief beeld te schetsen, als uitzonderingen weer te geven.

Dit hoofdstuk is grotendeels gebaseerd op interviews met 7 willekeurig gekozen informanten uit de lage klasse (met een gezinsinkomen van minder dan \$400 per maand) en een sleutelinformant die via zijn werk als projectleider van een restauratieontwikkelingsproject, veel contact had met de lage klasse: Fernando Delgado. Verder heeft de participerende observatie, gesprekken met mensen en het lezen van kranten, ook bijgedragen aan de inhoud van dit hoofdstuk.

Is uw leven en dat van de lage klasse sterk veranderd door de dollarisering?

*Ja, het is behoorlijk verslechterd?*¹³³

Met dit korte zinnetje van Graciela zou men de impact van de dollarisering op het leven van de lage klasse kunnen samenvatten. Om toch een wat dieper inzicht te krijgen in dit thema, is het van belang om eerst te onderzoeken op wat voor manier en in hoeverre de situatie verslechterd is. Maar ook moeten we kijken naar bepaalde verbeteringen van de economische omstandigheden, zoals het instellen van een minimumloon.

4.1 Economische impact lage klasse

Omdat er vanuit gegaan werd dat de inkomsten zouden stijgen met de dollarisering, net zoals de prijzen zijn gestegen, moest toch onderzocht worden of dat voor iedere klasse ook daadwerkelijk het geval is geweest. Aangezien een aanzienlijk deel van de lage klasse, en dus ook een aanzienlijk deel van de Ecuadoraanse bevolking, werkzaam is in de informele sector is er vaak geen sprake van een vast loon wat moet voldoen aan de eisen van de overheid. Men is in de informele sector compleet afhankelijk van de klandizie en het is dus de vraag of de lage klasse heeft kunnen profiteren van de eventueel verhoogde lonen van de mogelijke klanten.

Als we het over de economische impact van de dollarisering hebben, is het van belang de waargenomen prijsstijgingen en loonstijgingen, om te zetten in een benadering van de verandering van het reële inkomen, ofwel van de koopkracht per sociale klasse. De koopkracht is door de dollarisering omhoog gegaan voor geïmporteerde producten, zoals elektrische apparaten, auto's, kleding, die relatief goedkoop zijn geworden door de sterkte van de dollar en die nu ook gemakkelijk op krediet te koop zijn. Maar op het gebied van binnenlandse producten, voedsel, medicijnen en de huur van woningen, is deze gedaald. Dus voor de lage klasse, die het grootste deel van haar inkomen besteedt aan de primaire levensbehoeften, is de koopkracht enorm gedaald, terwijl deze voor de kapitaalkrachtigen omhoog is gegaan. Bovendien zijn er meer (veelal luxe) consumptiegoederen, zoals auto's, op krediet gekocht sinds de dollarisering door de

¹³³Interview met Graciela Oña (lage klasse) van 30 november 2002.

vergemakkelijkt kredietverlening.

Voordat fragmenten uit de interviews met de informanten uit de lage klasse zelf de revue zullen passeren, is het interessant om Fernando Delgado zijn visie te laten projecteren op de impact van de dollarisering op de lage klasse. Hij werkt namelijk in een door hem zelf opgezet ontwikkelingsproject met honderd arme kinderen, via welke hij contacten onderhoudt met hun ouders of andere familieleden. En zodoende heeft hij een gefundeerde kijk op de algemene leefsituatie van lage klasse.

Ik zou zeggen dat het een mokerslag was voor de lage klasse. Er was geen lucht om te ademen. Er was geen geld. Een uitweg uit die ellende was werken, de andere de criminaliteit. Je voelt je zo onder druk gezet omdat je je kinderen elke dag weer te eten moet geven. Men zoekt en vindt oplossingen voor de problemen, maar men staat niet stil bij het feit dat van tevoren alleen de man werkte en nu ook de vrouw moet werken en dat er soms geen eten is en dat de kinderen soms ook moeten werken [...], om bij te dragen aan het huishouden.[...]

Het aantal werkenden per gezin is dus gestegen in de lage klasse?

*Precies.*¹³⁴

Inkomenssituatie

De situatie van Santiago en María, *artesanos* die leven van de opbrengsten van hun schilderijen en sieraden, was typerend voor de impact die vele gezinnen uit de onderste laag van de bevolking ervaren hadden. De kosten van levensonderhoud zijn hoger geworden en de inkomsten van hun handel in *artesanía* dekken die kostenstijging niet.

M: [...] ik werk al tien jaar in de ambachtelijke productie [artesanía, SvB] van sieraden en ik heb met de inkomsten daaruit altijd mijn kinderen naar school kunnen laten gaan. Maar nu alles zo duur is geworden, vooral in Cuenca, waar alles duurder dan in andere delen van het land, kunnen we nu voor María José geen schoolgeld meer betalen. [Van de drie kinderen kan er nog maar één naar school, SvB] Nu is ze aan het werk en ik weet niet of het volgend jaar beter of slechter zal gaan, maar ik wil dat ze doorgaat met studeren.

Jullie hebben geen vast inkomen neem ik aan.

M: Nee, ons inkomen is niet vast. En met de leningen die ik heb moet ik zowiezo al elke maand \$50 daarvoor bij elkaar sprokkelen. Daarnaast heb ik nog een lening die \$20 kost per maand, alleen maar aan rente. En dan loopt de verkoop op de markt soms ook nog niet zo best, zoals deze maand. Ik ben daarom nu een beetje in een lastige situatie gekomen met onze schuldenares, omdat ik die \$50 niet kon betalen. Ik kan je nu niet zeggen hoeveel ik verdien omdat ik nu [door ziekte, SvB] niet op de markt kom, maar goed, we zijn aan het overleven.

S: Maar we zijn aan het interen op ons kapitaal, dat beetje wat we hadden. De schulden... De ziekten die we de afgelopen tijd hebben moeten doorstaan, hebben onze financiële situatie compleet overhoop gegooit. En aangezien we geen geld hebben en de handel ook nog slecht gaat, zakken we af. We gaan niet de goede kant op.

Ze verklaarden het feit dat de zaken slecht gingen door te wijzen op de afname van het aantal toeristen dat Cuenca bezocht. Ze hadden het idee dat deze groep sinds begin 2002 wegbleef omdat Ecuador zo duur was geworden als gevolg van de dollarisering. Santiago vertelde hierover het volgende:

S: Sinds een jaar is onze financiële situatie enorm achteruitgegaan. Eerder, zo'n 2 jaar geleden verkochten we tijdens een festival \$300 tot \$400, maar dit jaar hebben we nauwelijks \$240 verkocht tijdens het Festival van Cuenca. [...]

Onze producten richten zich namelijk op een bepaald soort mensen, toeristen. En doordat het land uitermate duur is geworden door de dollarisering, bestaat het toerisme al [bijna, SvB] niet meer. Ze komen niet meer. Het is veel goedkoper om naar Bolivia of Peru te gaan, dan om naar Ecuador te

¹³⁴Interviews met Fernando Delgado (sleutelinformant) van 12 en 14 februari 2003.

*komen. Zelfs Argentinië is nu goedkoper.*¹³⁵

Maar ondanks dat niet alle informanten van de lage klasse qua inkomen afhankelijk waren van toerisme, klaagden er meerdere over afnemende inkomsten als gevolg van een vermindering van koopkracht onder de bevolking. De familie Lojano die potten en pannen verkocht op de markt, zei dat ze aan het interen waren op hun kapitaal, omdat ze per dag ongeveer \$5 verdienden en daar moesten ze dan een lange dag voor werken. En dat terwijl ze al \$1,50 moesten besteden aan de bus naar de stad. Voor hen was duidelijk dat ze op een doodlopend spoor zaten met hun marktkraam door de teruggelopen verkoop. Ze zeggen erover het volgende:

María: Hier verdien je niks. Je verkoopt niks.

*José Antonio: Dus het leven is duur. Soms verdien je hier bij de kraam \$2. Rondlopend door de stad verdien je soms \$5 à 10, maar daar moet je wel hard voor werken. En soms verkoop je niks en dan is er ook geen inkomen.*¹³⁶

Hun dochter was hun redding, want zij had sinds kort een baan bij een boekenwinkel en zorgde zodoende voor een vast inkomen.

Hugo en Marguerita waren zelfs nog minder gelukkig in dit opzicht. Ze verkochten samen fruit op straat en hadden net samen een kind gekregen. Ook zij leden onder de slechte verkopen:

Er is geen geld. Om eerlijk te zijn is er niet eens geld om te eten nu. Soms verdien je \$5 in drie dagen. Wat is \$5 in drie dagen? Als je een emmer melk, 5 pond rijst, en vier broden koopt is het op. Dan kun je dus verder niks meer kopen.

Jullie leven dus op het absolute minimum. Is dat veranderd sinds de dollarisering? Konden jullie eerder wel investeren?

*Voor de dollarisering kon je wel dingen als blenders kopen, want alles was een stuk goedkoper.*¹³⁷

De Peruaanse kledinghandelaar, Miguel, die Peruaanse kleding aan marktkooplui verkocht merkte ook dat de Cuencanen minder te besteden had. Hij moest vaak erg lang wachten en velen bezoekjes afleggen aan zijn afnemers om betaald te krijgen voor reeds geleverde kleding. Er was gewoon te weinig handel in Cuenca om deze kredieten soepel te kunnen innen. Miguel hoopte dat het aan de kerstuitgaven lag, maar zeker weten deed hij het niet.

De enige informant van de lage klasse die een vast dienstverband had, was José Alberto Pulla. Hij werkte als vuilnisman voor de gemeente. Hij woonde samen met zijn nieuwe vriendin en haar drie kinderen in een kamer van ongeveer 6 bij 4 meter niet ver van het centrum van de stad. Het inkomen van beiden was gestegen maar dat leidde niet tot een verbeterd welzijn. Het volgende fragment uit het interview met hen verduidelijkt hun situatie en hoe die veranderd is:

Welke producten en diensten zijn veel duurder geworden en welke in mindere mate? U heeft al gezegd dat eten en kleding veel duurder is geworden. En verder? De kapper kost \$1,50. Was dat eerder veel goedkoper?

J: Ja van tevoren kostte het \$0,80. Van daar steeg het naar \$1 en nu kost het \$1,50.

En [uw activiteit, SvB] kleren wassen is ook in prijs gestegen?

M: Per 12 kledingstukken reken ik \$0,80.

En van tevoren?

M: Eerder rekende ik er s/5.000 per dozijn voor.

Dat is \$0,20, dat is dus 4 maal zoveel. Een ander voorbeeld: Hoeveel duurder is het geworden om naar

¹³⁵Interview met Santiago Rojas en María Tumbaco (lage klasse) van 18 januari 2003.

¹³⁶Interview met de familie Lojano (lage klasse) van 23 oktober 2002.

¹³⁷Interview met Hugo en Marguerita (lage klasse) van 12 december 2002.

een huisarts te gaan?

J: Dat kost nu wel 3 keer zoveel als het voorheen kostte. Ofwel je kunt nu niet eens meer ziek worden, want als je ziek wordt... nou ja, dan heb je geen geld om er iets aan te laten doen. Zelfs om dood te gaan heb je tegenwoordig geld nodig.

Zijn de kosten van levensonderhoud meer gestegen dan de lonen?

J: Ja natuurlijk.

Maar u verdient 4 maal zoveel als eerst, toch? Is het eten dan zoveel duurder geworden?

M: Ja maar het eten is duurder geworden.

Verdient u ook 4 maal zoveel als voorheen?

J: Bij ons bepaalt de overheid het salaris. Nu ontvangen we \$150 en eerder ging het om \$100 per maand. En dat is niet genoeg, want het leven is een stuk duurder geworden.

Verder vertelde José Alberto dat hij voor die 50 procent loonsverhoging heeft moeten staken omdat de gemeente niet wilde betalen en dat die staking door de vakbond werd georganiseerd. Naast deze vakbond voor vuilnismannen was er trouwens verder geen vakbond bekend bij niemand van de informanten van de lage klasse. En dus de enige informant die het voordeel had van een vakbond die voor zijn rechten opkwam, was José Alberto Pulla, en hij zei dat de bereikte loonsverhoging van 50 procent veruit tekortschoot.

Omdat dergelijke inkomensverbeteringen normaliter als uitzonderlijk positief beschouwd zouden worden maar in Cuenca, ten tijde van de dollarisering, blijkbaar niet, kunnen we concluderen dat de dollarisering een dusdanig grote prijsstijging teweeg heeft gebracht dat alle inkomens onder grote druk zijn komen te staan. En om aan te geven hoe de impact van de prijsverhogingen op het leven van Alberto's gezin is, volgt hier nog een fragment uit hetzelfde interview:

Wat zijn de gevolgen van de gestegen prijzen voor uw wekelijkse inkopen?

J: In mijn geval betekent het dat ik minder eten kan kopen en dat ik meer geld kwijt ben.

Koopt u dan ook minder producten die iets luxueuzer zijn?

J: Nou nee, voor luxe is helemaal geen geld.

M: Je moet het goedkoopste zoeken, zodat we het kunnen betalen. Met \$20 kom je nergens.

Eten jullie drie maal per dag?

M: Nee, 's ochtends drinken wij slechts koffie.

J: Ik eet niet meer dan één keer per dag. Ik sta 's ochtends heel vroeg op en dan ga ik niet ontbijten, zo vroeg. Misschien een kop koffie, maar eten, nee.

Maar eet u ook niet tijdens het werk?

Ik heb niet altijd geld en dan moet je volhouden. Soms eet ik alleen 's avonds als ik thuiskom en soms eet ik twee keer per dag: een broodje en een cola overdag en het avondeten thuis. Maar aan het einde van de maand is het loon al op. Dan is het kiezen, of lunchen, of avondeten, want voor beiden is er dan geen geld.¹³⁸

Als we er vanuit gaan dat José Alberto relatief nog in een bevoorrechte positie verkeerde, als lid van een vakbond, dan kunnen we concluderen dat wellicht velen uit de lage klasse in nog moeilijkere economische situaties zijn beland dan deze vuilnismen. Hugo, die nu op straat fruit verkocht met zijn vriendin Marguerita, werkte ten tijde van de overgang naar de dollar bij een meubelbedrijf in loondienst. De veranderingen beschrijft hij als volgt:

Voor de dollarisering verdiende ik s/450.000 [\$18] bij de onderneming Colonial, en vervolgens, omdat de regering verklaarde dat het minimumloon \$120 werd, verhoogden ze ons salaris naar \$120. En was \$120 genoeg om van te leven?

Tot een maand of zes geleden wel, maar nu is \$120 zelfs niet meer genoeg om de huur en de basisbehoeften van te betalen.

Dus in de afgelopen zes maanden is alles een stuk duurder geworden.

¹³⁸ Interview met de familie Pulla (lage klasse) van 11 februari 2003.

H + M: Alles is duurder geworden.

Het zit namelijk zo dat de oorzaak de regering is, omdat er geen gerechtigheid is. Als een mandje mango's \$1 kost, vragen ze me hier voor hetzelfde mandje \$2. En als je je hierover beklagt, wat zeggen de heren hier dan? "Ga toch fietsen. Wat een onbenul ["chuncha"]." [...] Er is geen controle van de staat over de prijzen.

Hoeveel verdienen jullie nu? Hebben jullie meer inkomsten dan van de verkoop van fruit?

Nee, ik heb geen ander werk dan dit. Het ligt eraan hoe het gaat met de verkoop. Met één kist fruit kun je soms \$2 of \$3 verdienen. Dat is ons inkomen nu.

Per dag?

Dat ligt eraan, soms per twee, drie dagen, want de zaken gaan slecht de laatste tijd. Daarom zijn er zoveel mensen die gaan emigreren naar het buitenland: onze economie deugt niet.

Klopt het dat de kosten van levensonderhoud meer gestegen zijn dan de inkomsten?

Ja.

Maar uw loon bij het meubelbedrijf steeg meer dan 600 procent. Stegen de prijzen dan meer dan die 600 procent?

Natuurlijk stegen de prijzen meer.¹³⁹

Duidelijk wordt in alle interviews van de lage klasse dat men meer geld nodig had dan voor de dollarisering en dat aan die behoefte niet zomaar voldaan kon worden. Daarom was het relevant om de informanten te vragen of en hoe zij in staat zijn geweest hogere verdiensten te vergaren. Meneer Lojano reageerde als volgt:

Hoe heeft u geprobeerd om uw inkomsten te verhogen?

Het is nu onmogelijk om je verdiensten te vergroten. Nou ja, wij moesten net als anderen de prijzen verhogen, maar omdat je nu bijna niet meer verkoopt, verdienen wij niet meer dan eerst. Bij voorbeeld, van tevoren verkocht je s/120.000 à 150.000 [\$4,80 à 6]. Dan verdiende je al s/30.000 [\$1,20]. Nu verkoop je \$20 à \$30 maximaal, en als we van \$30 uitgaan dan betekent dat \$5 aan verdiensten. Maar met \$5 kom je nergens, terwijl als we eerder s/30.000 of s/50.000 verdienden, zaten we goed.

Werken jullie langere dagen dan voor de dollarisering?

Nee, we hebben altijd bijna van 7 tot 7 gewerkt. Als ambulante verkoper verdien je niet per uur.¹⁴⁰

Uit dit citaat is op te maken hoe moeilijk de vragen om een vergelijking te maken tussen het inkomen voor en na de dollarisering, voor de informanten te beantwoorden zijn. Dat heeft te maken met de onvergelijkbaarheid van het prijsnivo voor en na de dollarisering. Daardoor kan zelfs een aanzienlijke inkomensverhoging, een achteruitgang van de koopkracht betekenen. Ondanks dat er een behoorlijke inkomensvergroting heeft plaatsgevonden in het geval van meneer Lojano, ervaart hij het niet als zodanig. Hij ziet \$1,20 voor de dollarisering als een aardige winst, terwijl hij \$5 na de dollarisering als veel te weinig ervaart.

Ook bij andere informanten was het soms moeilijk om de vraag of er sprake is geweest van een inkomensverbetering, in haar eenvoud beantwoord te krijgen, omdat de emoties over de verslechterde koopkracht erg dicht aan de oppervlakte zaten. Mensen die hun ontevredenheid wilden uiten zeiden dus liever niet dat hun inkomen in dollars uitgedrukt omhoog was gegaan.

Een mooi voorbeeld hiervan is de perceptie van Rosa, die met de \$80 die ze met haar schoenmakerij verdient en de \$240 die haar man opstuurt uit het buitenland, in het totaal \$320 verdient. Dat is veel meer dan de \$120 die ze vroeger meende te hebben verdiend met de schoenenfabriek van haar man. Maar toch ziet zij het als een behoorlijke verslechtering van haar economische situatie.

Zijn de kosten van levensonderhoud meer gestegen dan de inkomsten?

¹³⁹Interview met Hugo en Marguerita (lage klasse) van 12 december 2002.

¹⁴⁰Interview met de familie Lojano (lage klasse) van 23 oktober 2002.

Natuurlijk.

Maar uw inkomsten zijn ook gestegen, toch?

Laten we zeggen van wel, maar je geeft altijd meer uit. Want in mijn geval zit het zo: ik haal \$300 uit deze schoenmakerij. Daarvan betaal ik huur, belasting, bewaking, ...

Hoeveel is de belasting?

Je betaalt \$3 - 4, dat hangt af van de verkoop.

Dus het is 1 procent.

Ja. Van mijn inkomsten blijft een heel klein gedeelte over, namelijk \$80 vrij besteedbaar. Want ik betaal \$180 aan huur en licht en \$40 voor bewaking. Dan blijft me dus ongeveer \$80 over en ik besteed \$80 tot 100 per week.

Dus u kunt een week leven voor het inkomen van een maand. Hoeveel verdiende u voor de dollarisering, met het gehele gezin?

Ik dacht dat het ongeveer \$120 per maand was.¹⁴¹

Een factor die de ondoorzichtigheid van deze inkomensverandering ondersteunt is het feit dat op het inkomen zowel de productiekosten, als de kosten van levensonderhoud rusten. Hoewel beide soorten kosten gestegen zijn door de dollarisering en dus beiden zouden moeten bijdragen aan een prijsstijging van het eindproduct of de dienst, tellen alleen de productiekosten mee bij de berekening van de winstmarge. Er is zoveel veranderd sinds begin 2000, op het gebied van prijzen, handel en kosten, dat het deze informanten, die meestal geen boekhoudkundigen zijn maar mensen die proberen te overleven via de handel, niet aan te rekenen is dat zij de situatie van 3 jaar ervoor niet feitelijk maar gevoelsmatig vergelijken met hun huidige situatie. Die gevoelsmatige situatieschets is eerder gebaseerd op hun ervaringen en er zijn nog genoeg feiten die ze kunnen aanhalen om hun perceptie te ondersteunen. Vandaar dat we het gevoel dat ze erop achteruit zijn gegaan niet moeten relativiseren door de nadruk te leggen op de inkomensstijging.

Santiago legt in het volgende fragment uit hoe zijn prijsstijging niet leidt tot inkomensstijging. Hij legt een interessant verband tussen zijn gebrek aan inkomsten en de voortdurende prijsstijging. Door de prijsstijgingen en het gelijkblijvende minimumloon, wordt de koopkracht van de bevolking steeds kleiner en nemen steeds minder mensen zijn schilderijen nog af.

S: Dat is overduidelijk. Natuurlijk zijn de kosten van levensonderhoud meer gestegen dan de inkomsten.

Maar hebben jullie ook de prijzen van jullie werk verhoogd?

M: Heel weinig. Wij hebben de prijzen een beetje verhoogd, maar de mensen vinden het al meteen erg duur, dat zeggen ze. Maar ons eten kost veel meer.

En zijn de schilderijen ook in prijs gestegen?

S: Nou ja, alles gaat in verhouding. Drie jaar geleden verkocht ik een schilderij voor s/10.000 [\$0,40]. Het zelfde schilderij kost nu \$5, want alles is ongelooflijk veel duurder geworden: de materialen, de verf, de pincelen, het karton, de lijm. We moeten ons aanpassen aan de nieuwe prijsstandaard. En het probleem is daarin gelegen dat de mensen geen koopkracht meer hebben, omdat alles duurder is geworden en de lonen de kosten niet meer dekken. De lonen zitten op \$120 en zijn stabiel, ze blijven gelijk, maar de prijzen stijgen elke dag. Het is ongelooflijk! Dat hou je niet vol.¹⁴²

De verminderde koopkracht waar Santiago het over had is dus erg tastbaar onder de Cuencanen uit de lage klasse. De verkoopcijfers vallen tegen en dus wordt het eigen, toch al geringe inkomen, nog minder. Het na een jaar dollarisering ingestelde minimumloon van \$120 kan op dat moment toereikend geweest zijn, maar de enorme prijsstijgingen sindsdien hebben de koopkracht aangetast. De algemene inflatie van begin 2000 tot eind 2002 is zelfs volgens

¹⁴¹Interview met Rosa Guaria (lage klasse) van 29 januari 2003.

¹⁴²Interview met Santiago Rojas en María Tumbaco (lage klasse) van 18 januari 2003.

officiële cijfers van het INEC 254,5 procent geweest en van begin 2001 tot eind 2002, 138,5 procent (zie §3.3.1), terwijl de informanten over algemene prijsstijgingen van 400 tot 600 procent hebben (zie §3.3.2). Het is duidelijk dat een dergelijke inflatie een aanslag op de koopkracht is voor iedereen en zeker voor de minima bij een gelijkblijvend minimumloon.

Consumptie

Als we dan uitgaan van een verslechterend reëel inkomen van de lage klasse, is het interessant wat de consequenties zijn voor de consumptieve bestedingen. Aangezien er bij de lage klasse vooral gedacht moet worden aan de bevrediging van de basisbehoeften, was het belangrijk te vragen in hoeverre die nog gerealiseerd konden worden. Van Graciela Oña kreeg ik een duidelijk antwoord op mijn eenvoudige vraag naar de impact van de dollarisering op haar voedselvoorziening:

Kunt u uitleggen wat de invloed van de dollarisering is geweest op uw eten?

*Je koopt aardappelen en graanproducten in plaats van vlees en vis.*¹⁴³

Santiago en María beleefden een soortgelijke situatie waarin de maaltijden steeds minder rijk en gevarieerd werden door geldgebrek:

M: Vantevoren kocht ik garnalen, oesters en soms krab, maar dat is nu niet meer mogelijk. Soms kopen we nog vis.

S: Maar ik denk dat die bezuiniging een jaar geleden begon. Daarvoor ontbrak het ons nooit aan melk, eieren, vlees, kip, vis en af en toe garnalen en oesters. Een jaar geleden zijn die dingen buiten ons bereik gevallen. We kunnen ze niet meer betalen, we staan er slecht voor.

Dus jullie ervaren sinds een jaar meer impact van de gestegen prijzen dan daarvoor?

S: Natuurlijk.

In 2001 was de situatie dus niet zo problematisch.

*S + M: Toen werd de situatie al moeilijker, maar hoe dan ook losten we de problemen toen nog op. Maar sinds een jaar is de situatie echt problematisch geworden. De mensen hielden op met het kopen van luxe artikelen; niet alleen in ons geval. Alle verkopers klagen dat er weinig handel is, dat de huren te hoog zijn. Er worden nieuwe zaken geopend en die sluiten weer korte tijd daarna, want het loopt niet.*¹⁴⁴

Om aan te geven hoe de armen in het dure Cuenca hun maaltijden samenstellen volgt hier nog een citaat van Hugo en Marguerita:

M: Nou, de rijst kook ik soms voor drie dagen tegelijk. De soep maak ik elke dag. Die eten we dan samen met de rijst en soms maak ik tortilla's [pannenkoekjes].

En vlees, eten jullie vlees?

M: Nee, vlees eten we niet meer.

H: Dat is slechts voor de rijken. Dat kunnen wij niet betalen.

En hoe vullen jullie je maag?

M: Met mote [gekookte maïs] en soms met de goedkoopste kaas. Die kost \$0,50.

En jullie doen boodschappen op de centrale markt?

M: Ja we zoeken de goedkoopste plek.

En later:

Wat zijn de gevolgen van de gestegen prijzen voor uw wekelijkse boodschappen?

H: Voor de dollarisering kon je met s/50.000 [\$2] genoeg boodschappen halen voor een week. Nu betaal je voor je wekelijkse boodschappen \$50. Voor twee pond tomaten rekenen ze \$, en dan heb je 4 tomaten aangezien de gewichten niet meer zo zijn als vroeger.

En voor u persoonlijk, wat is er veranderd in uw wekelijkse inkopen?

¹⁴³Interview met Graciela Oña (lage klasse) van 30 november 2002.

¹⁴⁴Interview met Santiago Rojas en María Tumbaco (lage klasse) van 18 januari 2003.

*M: Alles is veranderd voor ons, want eerder waren de levensmiddelen goedkoper. We konden toen nog genoeg kopen; de laatste tijd niet meer. Er wordt gezegd: Je neemt je geld mee in een plastic zak en je komt terug met de boodschappen in je portemonnee. Om aan te geven dat we veel minder kopen.*¹⁴⁵

De meeste van deze informanten zijn achteruitgegaan in hun voedselconsumptie en zijn zich sterk aan gaan passen aan de prijsfluctuaties van de verschillende groenten en vruchten onder invloed van de seizoenen. De familie Lojano was de enige uitzondering, aangezien zij op het platteland woonden en zelf hun groente verbouwden. Bovendien ondervonden zij veel meer gemeenschapszin met de bewoners van hun dorp, waardoor ze ook weleens een mandje van de oogst van anderen kregen. Ze legden uit dat er zodoende veel minder geld nodig was om op het platteland te leven. Er was echter ook veel minder geld te verdienen en daarom kwamen zij ook naar de stad elke dag.

Aangezien de informanten van de lage klasse al grote moeilijkheden hadden om de basisbehoeften te bevredigen, was het antwoord op de vraag of ze minder luxeproducten kochten, stevast: “Nee, voor luxe is al helemaal geen geld.” En ook voor elektrische apparaten had niemand geld. De familie Pulla had niet eens een blender, wat toch een basisapparaat in de Ecuadoraanse huishoudens is. En meerdere informanten zeiden dat als een apparaat kapot zou gaan, er alleen maar een reparatie mogelijk is, want voor vervanging was er geen geld beschikbaar. Graciela Oña zei zelfs dat het te duur zou zijn om een apparaat te laten repareren. De diensten van een reparateur zijn hoogst waarschijnlijk ook flink duurder geworden.

H: Al voor de dollarisering hebben we alles gekocht, ik had het al helemaal compleet: koelkast, kookstel, blender.

En sindsdien is er niets kapotgegaan?

H: Nee, maar als dat wel het geval zou zijn geweest, dan had ik geen geld gehad om het te vervangen. De goedkoopste koelkast kost nu \$800.

M: En omgerekend naar sures is dat...

In wat voor activiteit of materiaal investeren jullie geld op dit moment?

*H: Alleen maar in de huur en in het eten, omdat er geen andere mogelijkheid is. We overleven alleen maar.*¹⁴⁶

Investeren, sparen en lenen

Aangezien velen al moeite hadden om in hun dagelijkse onderhoud te voorzien, waren de mogelijkheden om investeringen te doen natuurlijk erg gering. De meest gehoorde antwoorden op de vraag, waarin geïnvesteerd werd sinds de dollarisering, waren: “*We investeren alleen in overleven*” en “*In de scholing van de kinderen*” en “*In onze handel*”. De enige die in de toekomst investeerde was de vuilnisman José Alberto Pulla, die voor zijn pensioen spaarde. Maar hij was ook de enige die een vast inkomen had en lid was van een vakbond.

Voordat de impact van de dollarisering op het spaar- en leengedrag van de lage klasse behandeld kan worden moet allereerst de voorgeschiedenis van de bankcrisis en de bevroering van banktegoeden (zie ook §2.2.4) aangestipt worden. Deze crisis die als de voorloper, of de veroorzaker van de dollarisering gezien kan worden, zorgde ervoor dat vele armen ineens zonder bron van inkomsten kwamen te zitten, of een groot deel van hun inkomen kwijtraakten. Velen hadden namelijk tot dan toe geleefd van de rente van geld wat familie uit het buitenland had opgestuurd. En toen dat geld in 1999 in beslag werd genomen, werd er ook geen rente meer uitgekeerd. Het vertrouwen van de bevolking in het bankwezen werd door de bevroering van tegoeden en de gevallen van corruptie die bekend werden, behoorlijk aangetast.

Naast dit wantrouwen ten opzichte van het bankwezen, was natuurlijk een groter deel van de reden waarom er weinig gespaard werd, gelegen in het feit dat de hoge prijzen en het

¹⁴⁵Interview met Hugo en Marguerita (lage klasse) van 12 december 2002.

¹⁴⁶Idem

achterblijven van de inkomens de onmogelijkheid om te sparen met zich meebrachten. De verandering op dit gebied wordt duidelijk weergegeven in het onderstaande citaat van meneer Lojano:

Konden jullie voor de dollarisering sparen?

Ja, toen de sucre nog bestond wel. Toen was het nog mogelijk.

En daarna, in 2001?

Toen niet meer. Maar nu is het erger dan in 2001. Nu gaan mensen ten onder. Ik bedoel dat we op nationaal nivo ten onder gaan met de dollarisering. [...]

Hoe bewaren jullie wat jullie hebben hoewel het leven duurder is geworden?

Het is onmogelijk geworden. Constant teren we in op ons kapitaal, het loopt op zijn einde.

Waar bestaat dat kapitaal uit? Is dat de handelswaar die hier voor me ligt?

Ja, het is op aan het raken.

Toen ik vroeg of ze nog de mogelijkheid om te investeren, bleek dat ze hun kapitaal dat nog voor de dollarisering opgebouwd was, langzaam zagen verdwijnen:

Het is voor ons niet verstandig om iets groots aan te schaffen, want dan zouden we onszelf de das omdoen.

Hoe bedoelt u?

*We zouden de financiële situatie van ons gezin ondermijnen. We zouden de reserves kwijtraken, die we nog hebben van toen de sucre nog bestond. Als we dat spaargeld niet hadden, waren we nu al over de kop gegaan met die rotdollarisering. Het zou er op neerkomen dat we bedelaars zouden worden.*¹⁴⁷

Behalve meneer Pulla spaarde niemand van de lage klasse. Wel waren er meerdere informanten genoodzaakt om te lenen. Fernando Delgado zegt het volgende over lenen met betrekking tot de lage klasse:

*De lage klasse is altijd een beetje beperkt geweest, zelfs met betrekking tot het verkrijgen van krediet. Dat komt omdat je een goed moet bezitten om een krediet te kunnen krijgen: een auto, een huis, een bezitting.*¹⁴⁸

In principe klopt het wat hij zegt, maar de praktijk laat zien dat er behoorlijk wat gevallen zijn waarin mensen uit de lage klasse toch leningen aangaan. Sommigen zijn door een erfenis, of met behulp van geldzendingen uit het buitenland, in het bezit gekomen van een stuk grond. En met dat stuk grond als onderpand zijn zij een lening aangegaan. Een voorbeeld hiervan is het geval van Hugo en Marguerita, die allebei met een geërfd stuk grond als onderpand, leningen zijn aangegaan bij een nicht en bij hun toeleverancier op de markt:

M: Ja, wij hebben moeten lenen om onszelf te voorzien in onze levensonderhoud en wij betalen ook rente, dus het is moeilijk om ze af te betalen. Daarom probeer ik mijn landje te verkopen, om de schuld te betalen en een huisje te kopen. Het is de enige manier om verder te gaan, want dan bespaar ik de huur.

En heeft u ook een bezit dat u garantie biedt voor de toekomst?

H: Ik heb een stuk grond in Chordeleg. Dat wil ik ook verkopen, maar sinds de dollarisering wil niemand grond kopen.

Bezit u dat stuk grond al lang?

*H: Ja, want dat is de erfenis.*¹⁴⁹

Maar er zijn ook mensen, zoals Rosa, die met haar huis als enige garantie, leningen is

¹⁴⁷Interview met de familie Lojano (lage klasse) van 23 oktober 2002.

¹⁴⁸Interviews met Fernando Delgado (sleutelinformant) van 12 en 14 februari 2003.

¹⁴⁹Interview met Hugo en Marguerita (lage klasse) van 12 december 2002.

aangegaan. Ze had het geld onder andere nodig gehad om het schoolgeld van haar kinderen te betalen, wat haar grootste prioriteit was. Zij vertelde dat ze van vrienden had geleend, maar dat de schuld groeide doordat ze de rente niet kon betalen. Voor de dollarisering had ze ook wel altijd schulden, maar die kon ze toen nog terugbetalen en nu dus niet meer.

Maar er waren ook nóg minder rooskleurige gevallen, zoals die van Graciela Oña, die een oplopende schuld had bij een particuliere geldschietster met haar huis, dat ze in 7 jaar gebouwd hadden, als onderpand. Zij moest een flinke rente van 8 procent per maand betalen, maar was daartoe niet in staat. Daardoor groeide de schuld een stuk sterker dan bij Rosa en was de uitweg nog een stuk gecompliceerder. Daar stond tegenover dat beide vrouwen een man in het buitenland hadden, die misschien wel zou willen helpen bij de afbetaling. De andere mogelijkheid, waar beiden al over nadachten, was dat een kind van hun een baan zou moeten zoeken.

Santiago en María betaalden alleen al \$50 per maand aan rente en aflossing. Doordat ze de afgelopen maand niet in staat waren om te betalen, is hun schuld gegroeid. Terwijl ze al schulden hadden omdat de zaken zo slecht gingen, hadden ze nog extra leningen moeten aangaan, omdat María en hun dochter María José beiden ziek waren geworden en medische hulp hadden nodig gehad. Om nu de financiële situatie weer te herstellen werd de arbeidskracht uitgebreid naar 4 personen, ze verhuisden naar een goedkopere woning en ze verkochten een computer en fietsen die ze hadden. En zelfs daarmee waren ze nog niet uit de zorgen. Santiago vertelde hoe problematisch de situatie er op dat moment voor stond:

Zoals ik je al verteld heb, moest ik mijn twee fietsen verkopen en hebben we de computer moeten achterlaten in het vorige huis, om de huurachterstand van enkele maanden te betalen. Om de computer terug te krijgen zou ik \$350 moeten betalen. Dat is de grootste schuld die ik heb. Zij [María] heeft wellicht twee tot drie keer zoveel schuld. Het is een vicieuze cirkel. Soms kunnen we het kapitaal, noch de rente betalen en moeten we dus geld extra lenen.

Is deze schuld ontstaan om de nodige investeringen in jullie handel mee te bekostigen, of om in jullie levensonderhoud te kunnen voorzien?

Nou, de schuld van mijn vrouw is gestegen om één eenvoudige reden: toen ik niet genoeg inkomsten vergaarde om het gezin te onderhouden, heeft zij het heft in handen moeten nemen wat betreft de financiën van het huishouden. Zij heeft de verantwoordelijkheid op zich genomen voor het eten en voor de scholing van onze kinderen, omdat mijn werk niks oplevert. Ik heb ook mijn dingen moeten betalen, zoals de huur en dingen die we voor het huis hebben gekocht, zoals mijn koelkast, mijn TV, mijn muziekinstallatie. Toen ik in crisis belandde, heeft zij eigenlijk het huishouden moeten organiseren. Vanaf toen hebben we steeds moeten lenen. Ik voel me als een krab, die in plaats van vooruit, achteruitloopt. En ik geloof dat we ons allemaal zo voelen; de overgrote meerderheid in de sector [van de ambachtsschilders] is achteruitgegaan. We staan er slecht voor. Ik heb mijn collega's in dezelfde situatie gezien. Ze maken schulden, weten niet hoe ze anders hun huur en eten moeten betalen.

Als de schuld stijgt, hoe kunnen jullie dan de rente blijven betalen?

Wij moeten de rente verplicht betalen. Dus we komen tekort in ons huishouden, want van het beetje geld wat er binnenkomt, moeten we het grootste deel afdragen vanwege de schulden.¹⁵⁰

José Alberto Pulla reageerde als volgt toen het over schulden ging:

Heeft u schulden die omhoog gegaan zijn door de dollarisering?

Nee, voor de dollarisering had ik geen schulden. Alle schulden die ik had zijn na de dollarisering ontstaan. Ik leende dollars en betaalde dollars terug.¹⁵¹

In feite was alleen de familie Lojano schuldenvrij. Zij waren ook de enigen die geen huur

¹⁵⁰Interview met Santiago Rojas en María Tumbaco (lage klasse) van 18 januari 2003.

¹⁵¹Interview met de familie Pulla (lage klasse) van 11 februari 2003.

betaalden, op het platteland woonden en zodoende van \$5 per dag plus het inkomen van de dochter die in de boekenwinkel werkte, rond konden komen met een gezin van drie personen.

Toegankelijkheid medische zorg en onderwijs

Ziek worden en afhankelijk zijn van medische zorg, of medicijnen nodig hebben, is voor de heel de lage klasse een spookbeeld dat alle perspectieven in de war kan schoppen. Terwijl medische kosten voorheen al als budgetbrekers werden beschouwd heeft de dollarisering de gezondheidszorg in de afgelopen drie jaar volgens officiële cijfers ongeveer 2,5 maal zo duur gemaakt (Zie bijlage bij §3.3.1). Mensen die er geen gebruik van hoefden te maken beschouwen dit als een zegen:

Als u een dokter nodig hebt hoe lost u het probleem dan op?

*Dankzij God hebben we geen dokter nodig gehad. Als dat wel het geval was geweest, hadden we hem niet kunnen betalen. Er zijn ziekenhuizen waarvan ze zeggen dat ze goedkoper zijn, maar dat is onzin, want... voorheen ging men naar het ziekenhuis en daar gaf men de medicijnen, zonder dat we ervoor hoefden betalen, maar nu moet je alle medicamenten zelf betalen. En medicijnen zijn heel duur.*¹⁵²

Maar toch is het ziekenhuis voor de armen een stuk goedkoper dan een particulier ziekenhuis. Ondanks dat de medische zorg er te wensen overlaat, is het voor de meesten uit de lage klasse de enige mogelijkheid in geval van ziekte. En dan nog moeten ze zich in de schulden steken om de rekeningen te betalen. Van een ziektekostenverzekering hebben de meesten nooit gehoord; behalve vuilnisman José Alberto Pulla, die daarmee in een bevoorrechte positie verkeerde. Hij had namelijk als overheidsdienaar een verzekering via het werk.

Medische zorg is niet meer toegankelijk voor hen [over zijn vriendin waarmee hij samenwoont en haar kinderen, SvB]. Ik heb een verzekering via mijn werk, maar die geldt alleen voor mij.

Maar ook zijn verzekering bleek hem niet compleet kostenvrij te houden. Deze dekte namelijk alleen de medische kosten bij behandeling in het overheidsziekenhuis. Toen José vertelde over de voordelen van zijn vakbond, sprak hij ook over de nadelen van zijn verzekering:

*Ja, ze helpen ook om loonsverhogingen te vragen bij de burgemeester. Verder helpen ze alleen nog met de ziektenkostenverzekering, die alleen van toepassing is als de ziekte met het werk te maken heeft. Mijn beenbreuk was tijdens het werk ontstaan, maar ik had snel hulp nodig en ze hielpen me niet op dat moment. Nou ja, ze wilden wel helpen, maar dat kon nog wel een tijdje duren. Dus moest ik naar een kliniek. De verzekering heeft toen een gedeelte betaald en ik het andere gedeelte [\$400, SvB]. Maar waar moest ik het geld vandaan halen? Van mijn eigen salaris.*¹⁵³

Mensen die de slechte kwaliteit van de overheidsziekenhuizen en de onbetaalbaarheid van alternatieven door de hogere kosten, ook als een probleem ervoeren, waren Hugo en Marguerita:

Is de medische zorg duurder geworden?

M: natuurlijk. Voorheen kostte [een consult in] het ziekenhuis hier \$0,25, of \$0,50. Nu kost het \$1.

En maakt u er weleens gebruik van?

M: Ja, om medicijnen te halen voor Hugo en om de baby te baren.

Maar \$1 is toch goedkoop.

H: Ja, maar je betaalt ze en...

M: ... Soms helpen ze je niet.

H: Precies. Het zou veel beter zijn om naar een privé-kliniek te gaan, maar ja..., dat kost \$20. Soms

¹⁵²Interview met Gracela Oña (lage klasse) van 30 november 2002.

¹⁵³Interview met de familie Pulla (lage klasse) van 11 februari 2003.

*moet ik er wel naartoe, omdat een ziekenhuis een recept vraagt om een finalin te kunnen verkopen.
[...]*

Zijn de medicijnen die u nodig heeft in prijs gestegen?

Behoorlijk.

Hoe gaat u om met die prijsverhoging?

Laten we zeggen, in de apotheek kost het \$0,15 per tablet, terwijl het in het ziekenhuis \$0,09 kost. Vandaar dat veel mensen naar het ziekenhuis gaan, wat goedkoper is. Net zoals dat velen naar de gezondheidscentra gaan, waar een kind tot 6 jaar gratis naar de dokter kan. En voor volwassenen kost het \$1. Maar soms zijn er geen medicijnen en dan moet je naar de apotheek.¹⁵⁴

Rosa, die een eigen bedrijfje had maar qua inkomsten toch tot de lage klasse behoorde volgens de criteria van het onderzoek, had ook een soort beroepsvereniging die haar voordelige tarieven bood.

En qua gezondheidszorg, als er iets gebeurt, hoe is dan de situatie? Hoe lossen jullie het dan op? Voor die situaties zijn er stichtingen. Er zijn ziekenhuizen waar een consult half zo duur is als bij privé-klinieken. Als een privé-kliniek \$10 rekent, betalen wij \$5 bij de stichting. De stichting heeft te maken met mijn bedrijfje. Ze helpt de micro-ondernemers, bijvoorbeeld ook met het verlenen van kredieten tegen lagere rente.¹⁵⁵

Toch is het geval van Rosa niet zozeer een typische situatie van de toegankelijkheid van de gezondheidszorg voor de lage klasse, maar eerder die van de naar de lage klasse afgezakte middenklasse. Bovendien had Rosa lang geen gebruik hoeven te maken van de gezondheidszorg en was dat haar redding. Als enige broodwinnaar in een gezin van zeven, zou vooral het niet kunnen werken en dus het missen van inkomsten, haar grootste probleem zijn in geval van ziekte.

Wel heel typisch voor gezinnen uit de lage klasse die afhankelijk zijn geweest van de gezondheidszorg, is de situatie van Santiago en María en hun gezin. Terwijl María nog aan het bijkomen was van haar operatie, werd ook hun dochter María José ziek en moest behandeld worden. Om aan te geven hoe deze rampspoed op de economie van hun huishouden ingreep, volgt hier een fragment van het interview:

Wat betreft de gezondheidsproblemen die jullie hebben gehad, is het gelukt om ze op een goedkope manier op te lossen?

M: We hebben geld moeten lenen, want mijn operatie in het overheidsziekenhuis kostte \$260, naast de medicijnen.

S: Dezelfde operatie had in een privé-kliniek op zijn minst \$650 gekost.

M: \$800. Maar dat was niet het enige. María José werd namelijk ook ziek toen ik net 8 dagen ziek was.

S: Dat waren twee klappen in een dag.

M: María José had waterpokken en longontsteking en dus moesten we meer geld lenen om alles te kunnen betalen. Dus we staan nu een beetje onder druk, maar laten we hopen dat we er binnenkort overheen komen.¹⁵⁶

De hoge huur, het gebrek aan inkomsten wegens de slechte verkoopcijfers en de hoge ziektekosten had hun situatie erg moeilijk gemaakt. De schulden die hierdoor waren ontstaan, waren zo hoog geworden dat ze de afgelopen maand naast de aflossing, ook de rente niet hadden kunnen betalen.

Dit voorbeeld geeft niet zozeer aan in hoeverre de toegankelijkheid van de

¹⁵⁴Interview met Hugo en Marguerita (lage klasse) van 12 december 2002.

¹⁵⁵Interview met Rosa Guaria (lage klasse) van 29 januari 2003.

¹⁵⁶Interview met Santiago Rojas en María Tumbaco (lage klasse) van 18 januari 2003.

gezondheidszorg voor hen is afgenomen, want ook voor de dollarisering was er geen ziekenfondsverzekering en ook toen waren ziektekosten een extra uitgave die buiten het verwachte uitgavenpatroon viel. Voor de lage klasse geldt wat dit betreft vooral: de gezondheidszorg was al onbetaalbaar voor de dollarisering en het is via interviews niet te achterhalen of deze nog ontoegankelijker is geworden sindsdien. Er worden door hun nog steeds schulden aangegaan om onverwachte ziektekosten te betalen.

Qua scholing is het ook een tweeledig verhaal. Aan de ene kant is het naar school gaan een gegroeide kostenpost en aan de andere kant is het voor arme gezinnen vaak nodig het aantal werkende gezinsleden uit te breiden, wat ten koste gaat van hun schoolgaande kinderen. Of het aantal schoolgaande kinderen is gedaald en of de dollarisering daar een rol in speelt, is een kwestie die we niet zo direct kunnen beantwoorden. Wel kunnen we vaststellen in hoeverre er onderwijs genoten wordt door kinderen van de gezinnen uit de lage klasse die geparticipeerd hebben in het onderzoek. En zodoende kunnen we bepaalde trends ontdekken.

Allereerst is het interessant om een indruk te krijgen van de scholingsgraad in Cuenca en die Ecuador in het algemeen. De onderstaande tabel, die gebaseerd is op de census van 2001, geeft daar enig zicht op.

Tabel 4.1:

Scholingsgraad in stedelijk gebied van Azuay en in Ecuador in 2001 (in %)

Hoogstgenoten opleiding	Azuay: stedelijk gebied	Ecuador
Geen opleiding	3,0	7,2
Lagere school	42,9	42,6
Middelbare school	30,7	25,2
Hogere school / universiteit	17,7	9,9

Bron: Nationale Census 2001 van Ecuador; Azuay, september 2002. Door: INEC.

Als we de tabel beschouwen, valt op dat er in het stedelijk gebied van Azuay veel minder mensen geen opleiding hebben genoten dan gemiddeld in Ecuador. Het verschil op dat gebied tussen Azuay in zijn geheel en Ecuador is echter veel minder groot: 7,0 om 7,2 procent. Het analfabetisme in Azuay en in Ecuador is respectievelijk 7,9 en 8,4 procent. Verder is het percentage van de bevolking dat middelbaar of hoger onderwijs heeft afgerond in het stedelijke gebied van Azuay een stuk hoger dan het nationale gemiddelde. Dat is logisch omdat Cuenca een universiteitsstad is.

Onder de gezinnen uit de lage klasse die geïnterviewd zijn, is voor hun kinderen het behalen van hun middelbare schooldiploma het hoogst haalbare op kosten van de ouders. Daarna moeten de meesten gaan bijdragen aan het huishouden en dat betekent werken. Aangezien werken en studeren tegelijkertijd in Ecuador bijna onhaalbaar is door de lage verdiensten en de lange werkdagen, betekent het behalen van het middelbare schooldiploma voor hen het einde van het studeren.

De dochters van Santiago en María hebben, zoals zoveel jongeren uit de lage klasse, geen toegang tot het hoger onderwijs. Ze zijn te hard nodig als arbeidskracht voor het gezin. De kosten van het onderwijs worden pas een issue als er een stabiele inkomenssituatie ontstaat en schulden zijn afgelost. María zei dat om haar jongste dochter te laten studeren, ze \$50 per maand nodig had en dat ze dat niet op kon brengen. Waarschijnlijk zijn er ook goedkopere studiemogelijkheden, maar zijn die nog niet eens onderzocht omdat er zowiezo geen geld was om een dochter te laten studeren, zonder te werken. Het volgende fragment omschrijft nog duidelijker hun situatie:

S: Mijn dochters studeren niet vanwege de economische situatie waarin wij ons bevinden. Omdat het zo moeilijk is om ergens geld vandaan te krijgen, helpen ze ons met hun arbeid. Op dit moment

studeren ze niet, ondanks dat María José al geslaagd is voor haar middelbare school, ze is al bachelor. Dus nu werken we eigenlijk met zijn vieren om te overleven. Santiago [junior] is de enige die nog naar school gaat.

M: Hij gaat naar een speciale basisschool. Hij heeft extra aandacht nodig omdat hij geen normaal kind is.

Natalia verkoopt de sieraden die jullie hier maken en wat doet María José?

M: Allebei werken ze op de markt en daarnaast werken ze sinds kort voor zichzelf 's avonds in een bar. En met hun werk op de markt helpen ze ons om eten en andere benodigdheden voor het huishouden te kopen.¹⁵⁷

Vaak wachten ouders uit de lage klasse ongeduldig op het moment dat hun kinderen hun middelbare school afronden, om ze vervolgens naar werk te laten zoeken, zodat ze hun steentje bij kunnen dragen aan het huishouden. Zo hadden zowel Graciela Oña als Rosa, als alleenstaande moeders met een man in de VS, de hoop dat hun oudste zonen die nu nog op school zaten, binnenkort zouden toetreden tot de arbeidsmarkt om de druk op het ouderlijke inkomen iets te verlichten.

Bij Rosa speelde ook nog een rol dat haar oudste zoon van 20 al vader was geworden en dat zijn vrouw ook bij hun woonde. Hij moest dus voor zijn eigen gezin gaan zorgen, in plaats van te gaan studeren. Dit verschijnsel van het ouderschap op 20-jarige leeftijd of eerder, is ook zeer veel voorkomend in Cuenca. De extra verantwoordelijkheden die een gezin met zich meebrengt is natuurlijk ook een oorzaak van het stoppen met het volgen van onderwijs.

In het geval van de familie Lojano kon de dochter zelfs niet eens doorgaan met de middelbare school om economische motieven:

Hoe oud is zij?

M: Zij is 13 jaar.

Gaat ze naar de middelbare school?

J: Nee, zij was klaar met de basisschool en we hebben niet de mogelijkheid om haar naar een middelbare school te laten gaan. We hebben geen geld.

Hoeveel zou het kosten om haar naar school te laten gaan?

M: De lesmaterialen zijn duur.

J: Het inschrijfgeld is \$50 per jaar.

M: En maandelijks kost het \$40.

Maar is het niet mogelijk om minder te betalen bij een openbare school?

M: Toen ze me die bedragen vertelden, heb ik niet verder gezocht.

En wil je studeren?

M: Ja, dat wil ze.

J: Hier is geen overheidssteun.¹⁵⁸

Fernando Delgado bevestigt dat het aan het werk zetten van kinderen een algemeen voorkomend fenomeen is in de lage klasse. In een antwoord op de vraag of het aantal arbeiders per gezin gestegen is sinds de dollarisering, zegt hij:

Jazeker, noodzakelijkerwijs is het aantal werkenden per gezin gestegen. Als je al enigszins oud genoeg bent, ga je werken. Hier [op Fernando's restauratieschool voor kansarme kinderen, SvB] hebben we het meegemaakt dat jongens die al bijna hun studie hadden afgerond, terwijl het een drie jaar durende opleiding is, de studie moesten staken omdat ze hun vader moesten helpen. Ze gaan dan al werken omdat ze een nieuw broertje of zusje hebben gekregen en er een nieuw mondje gevoed moet worden. En de kinderen die hier hun opleiding tot restaurateur ontvangen, zijn hier van maandag tot vrijdag, maar wellicht werkt een groot deel van de groep ook op zaterdag en zondag.

¹⁵⁷Interview met Santiago Rojas en María Tumbaco (lage klasse) van 18 januari 2003.

¹⁵⁸Interview met de familie Pulla (lage klasse) van 11 februari 2003.

Later vertelde hij over de trend van steeds jongere kinderen die gaan werken en hoe de situatie van de kinderen, die zijn project hebben moeten verlaten, eruit is komen te zien:

*[...] het werk dat door kinderen gedaan wordt, is toegenomen. Waar vroeger kinderen vanaf een jaar of 16 toetraden tot de arbeidsmarkt, zijn ze nu steeds vaker pas 12 als ze moeten gaan werken. Ze zijn gestopt met hun opleiding, als ze daar al toegang tot hadden, werken als arbeiders, of als knechten in de bouw en daarbij worden ze uitgebuit door bazen die weten dat ze goedkope arbeid betekenen. Ze hoeven voor hen geen verzekering te betalen en zorgen voor geen enkele garantie of bescherming. Dit type exploitatie vindt dus plaats. Gisteren vertelden ze me dat er op de bloemenplantages in de stad \$120 wordt betaald voor een maand werk. Dat is \$30 per week!*¹⁵⁹

Kortom, bij de lage klasse is het moeilijk duidelijk te krijgen in hoeverre de gestegen prijzen van onderwijs een gedegen educatie in de weg stonden en in hoeverre het een reactie is op de verslechterde economische situatie van de huishoudens, waardoor het aantal werkenden opgevoerd moest worden. We kunnen wel concluderen dat beide redenen een rol spelen in het afbreken van de scholing bij de beëindiging van de middelbare school en soms eerder en dat de universiteit in Cuenca dus niet voor de lage klasse toegankelijk is. Het is moeilijk de situatie voor de dollarisering met de huidige te vergelijken, omdat het onderwijs voor een kind, van basisschool naar universiteit, zowiezo steeds duurder wordt en een kostenstijging voor een ouder daarom niet zuiver aan de dollarisering te wijten is. De verminderde economische mogelijkheden van ouders om hun kinderen een opleiding te bieden is wel aan de dollarisering te wijten.

4.2 Sociale impact lage klasse

Wat we in dit onderzoek verstaan onder de sociale impact van de dollarisering, is als volgt samen te vatten: in hoeverre de levens van de bewoners van Cuenca en omgeving veranderd zijn onder invloed van de directe en indirecte economische gevolgen van de dollarisering. Hieronder vallen verschijnselen als armoede, de ruimte voor sociale contacten, de toename van stress en de ontwikkeling van de overlevingsstrategieën, zoals: toe- of afname van de gezinssamenhang, organisatie, auto-educatie en verhuizing of emigratie om economische motieven. Per relevant thema zal deze impact voor de lage klasse worden uitgewerkt met gebruikmaking van de interviews, net zoals in de vorige paragraaf.

Welzijn/Armoede

Duidelijk is dat de armoede onder de lage klasse is toegenomen. De gestegen prijzen, de minder toegenomen inkomsten en dus de verminderde toegankelijkheid van de basisbehoeften, hebben de welvaartssituatie van vele onderklassegezinnen behoorlijk aangetast. Aangezien armoede niet slechts economische schaarste inhoud, maar ook een serie van levensomstandigheden waarin schaarste en beperkte toegankelijkheid op allerlei gebieden een rol speelt, is het voornaam om te onderzoeken hoe de toegenomen economische armoede heeft ingegrepen op de levens van de informanten uit de lage klasse. Veel verschijnselen die hier de revue passeren, worden elders verder uitgewerkt.

De vraag die halverwege de interviews gesteld moest worden, namelijk of zij voor- of achteruitgegaan waren in hun welvaartspeil sinds de dollarisering, was voor de informanten uit de lage klasse eigenlijk altijd een overbodige vraag, die zou kunnen verraden dat ik niet had opgelet wat ze me tot dan toe verteld hadden. Passender zou voor hen de vraag zijn geweest, in hoeverre zij erop achteruitgegaan zijn sinds de dollarisering. Er was namelijk niemand bij die erop vooruit was gegaan. De familie Pulla, die zichzelf nog gelukkig mochten prijzen met het vaste

¹⁵⁹Interviews met Fernando Delgado (sleutelinformant) van 12 en 14 februari 2003.

inkomen van José Alberto, reageerde als volgt op mijn vraag:

Voor u persoonlijk is uw welvaartssituatie verbeterd of verslechterd sinds de ingebruikname van de dollar?

J: Natuurlijk is die verslechterd.

M: Natuurlijk, we hebben een slechter leven dan vantevoren.

En wat verwachten jullie van jullie welvaart in de toekomst?

J: De situatie zal elke dag verder verslechteren. Er zal nooit iets beter worden, het gaat van slecht naar slechter.[...]

Wat is er verder nog verslechterd in jullie sociale levens door de gestegen prijzen?

J: Laten we zeggen, voor ons is het leven verslechterd. We leven nu in diepere armoede. [...] Wat je het meeste ziet in Ecuador is de armoede. Ik geloof dat het zich niet meer zal herstellen. [...] Iedereen lijdt. Slechts enkelen leven in welvaart, de rest lijdt.¹⁶⁰

De familie Lojano bestond uit drie personen en om te overleven was het nodig dat zij allemaal werkten. Meneer en mevrouw Lojano hielden zich bezig met de verkoop van potten en pannen, zij op de markt en als hij, als ambulante verkoper. Zij verdienden zo weinig dat hun dochter niet naar de universiteit kon, maar genoodzaakt was te werken bij een boekhandel. En daarnaast verbouwden zij nog hun eigen voedsel als ze thuis waren. Een situatie waarbij de hele familie ingezet wordt om inkomsten te vergaren om te kunnen voorzien in de minimale levensbehoeften, is een typische armoedesituatie.

Maar dan hadden zij nog niet te lijden onder een schuldenlast, die extra onzekerheden met zich meebrengt. Santiago en María, die daar wel onder te lijden hadden vertelden wat de consequenties van hun oplopende schulden voor hun dagelijks leven waren:

We betalen de rente en misschien ook nog wat van de schuld, dus hebben we niet meer genoeg geld over om in de gebruikelijke behoeften te voorzien. We hebben niet genoeg te eten, wat toch wel de minimale behoefte is. Vantevoren aten we veel beter, drie maaltijden per dag. Nu ontbijten we, lunchen we min of meer en voor het avondeten, zoals je hebt gezien, een koffie met wat meelpannenkoekjes. Meer is er niet. Dus op het moment leven we in soberheid.

En is dat iets tijdelijks? Zijn er manieren om uit deze situatie te ontsnappen?

Nou ja, als ik werk vind, geloof ik dat de situatie wel zal verbeteren, omdat we de huur in ieder geval al hebben verminderd. Als ik werk vind, zal ik de schuld die ik heb in 3 à 4 maanden kunnen betalen en vervolgens mijn echtgenote kunnen helpen om haar schulden mee te betalen. Maar als ik geen werk vind, blijven we in deze situatie zitten; een situatie waarin we niet weten hoe we onze problemen kunnen oplossen.

Elders in het interview zegt Santiago:

En ik geloof dat we ons allemaal zo voelen; de overgrote meerderheid in de sector [van ambachtsschilders] is achteruitgegaan. We staan er slecht voor. Ik heb mijn collega's in dezelfde situatie gezien. Ze maken schulden, weten niet hoe ze anders hun huur en eten moeten betalen.¹⁶¹

En nu is de dollarisering niet de enige reden van hun schuldenlast, maar in alle oorzaken speelt de dollarisering een rol. Door de dollarisering is de koopkracht van de bevolking verminderd en is het toerisme afgenomen, waardoor de verkoopcijfers van het gezin sterk gedaald zijn. De medische behandelingen die María en haar dochter nodig hebben gehad, zijn duurder geworden door de dollarisering. Alleen in het jaar 2000 al was de inflatie voor farmaceutische producten en medische behandelingen beiden al meer dan 100 procent (zie bijlage 3). Verder kunnen we het feit dat zowel de woonlasten als de kosten van levensonderhoud gestegen zijn, ook niet los zien

¹⁶⁰Interview met de familie Pulla (lage klasse) van 11 februari 2003.

¹⁶¹Interview met Santiago Rojas en María Tumbaco (lage klasse) van 18 januari 2003.

van de dollarisering.

Een dergelijke, uitzichtloze schuldensituatie die tot armoedige leefomstandigheden leidt komen we in de lage klasse vaker tegen. Ook Graciela Oña en Rosa moesten steeds kiezen, of om hun schulden nog verder te laten oplopen, of in nog diepere armoede te leven, of een beroep te doen op het oudste kind om te gaan werken. Beide huishoudens hadden nog geluk dat zij een man in de VS hadden, maar ze betwijfelden of ze daar nog veel hulp van konden verwachten. Die mannen stuurden geld naar huis, maar te weinig om van rond te komen. Ook waren beide vrouwen in het bezit van een eigen huis, waardoor ze geen huur hoefden te betalen en een onderpand hadden voor leningen. Of dit laatste nu zo'n voordeel was, is de vraag. Het lenen was meer een uitstel van problemen die ze uiteindelijk alleen maar groter maakte in de vorm van oplopende schulden.

Nog problematischer was het geval van Hugo en Marguerita, die geen geldzendingen ontvingen uit het buitenland. Ze woonden met hun zoontje van 9 maanden in een gehuurde kamer. Ze kookten ook in die kamer. Deze bestond uit een slaapgedeelte en een kookgedeelte, waarin ze een koelkast, een kookstel, een blender, een TV en een bed hadden staan. Een deel van de ruimte werd ook nog af en toe gebruikt voor de opslag van bloemen, om zo nog wat extra bij te verdienen. Het interview vond plaats in die kamer en ze verontschuldigde zich voor de eenvoud van hun woning. Ze hadden een oplopende schuld doordat ze met de verkoop van fruit vaak niet meer dan \$5 in drie dagen verdienden. En dat was niet eens genoeg om de huur van te betalen. Dit werk deden ze pas twee maanden en het bleek niet rendabel te zijn. Ze wisten echter niet wat ze anders moesten gaan doen. Ze hadden wel beiden een stuk land als ruggesteuntje, maar niemand wilde het kopen.

Een gevolg van de toegenomen armoede zou een toename van de criminaliteit kunnen zijn. Ondanks dat het onderzoek zich daar niet expliciet op heeft gericht, kwam het verschijnsel wel terug in sommige gesprekken en interviews die ik voerde. Zo ook in het interview met Fernando Delgado. Hij werkte, zoals gezegd, met honderd (kans-)arme kinderen in een ontwikkelingsproject aan de restauratie van gebouwen en had zodoende contact met veel onderklassegezinnen. We bespraken de sociale situatie van de onderklasse, die volgens hem door de dollarisering verslechterd was. Hij had een toename van de criminaliteit opgemerkt, kinderen die op steeds jongere leeftijd moesten gaan werken om het gezin financieel bij te staan.¹⁶² Hij noemde als één van de oorzaken het feit dat de huren, vooral in Cuenca, zo enorm waren gestegen sinds de dollarisering dat voor vele gezinnen het budget niet meer een toereikend was en dat zij alles moesten doen om te overleven. Hij beschreef ook een gemiddelde woonsituatie van de lage klasse:

*In de lage klasse hebben maar heel weinig mensen een eigen huis. De meerderheid leeft in toegewezen kamertjes, ofwel in "conventillos" [met meerdere gezinnen gedeelde huizen voor de armen, SvB] waarin per kamertje 5 of 6 personen leven en daar koken ze ook. Dat is een moeilijke leefsituatie. Daarnaast speelt dan ook nog het probleem van de huren die vooral in Cuenca omhoog geschoten zijn, omdat men eerder altijd huizen kocht en daar nu geen geld meer voor is, en dus huur je nu. Maar dan word je nu geconfronteerd met huren van soms wel \$200.*¹⁶³

In de interviews met de gezinnen van José Alberto Pulla en van Hugo, die in dergelijke kamertjes woonden werd trouwens gesproken over een huur van tussen de \$48 en \$100 inclusief gas/water/licht.

Naast de interviews in Cuenca bestond het onderzoek ook uit observaties en informele gesprekjes. In een oriënterend gesprekje met een vrouw die groente verkocht op de markt en daar eigenlijk leefde, kwam ik erachter dat in de lage klasse praktisch niemand ooit thuis is, doordat

¹⁶²Hij sprak over een leeftijd van 12 in plaats van 16 jaar als leeftijd waarop kinderen uit de lage klasse toetreden tot de arbeidsmarkt, wat voor werkgevers een aardige kostenbesparing inhoudt.

¹⁶³Interview met Fernando Delgado (sleutelinformant) van 12 en 14 februari 2003.

iedereen werkt. Uit de volgende notities die ik maakte naar aanleiding van ons gesprekje, kun je de armoedesituatie waarin haar gezin leefde wel opmaken:

Zo ging ik naar de zondagsmarkt van Baños (bij Ambato), waar ik met een groenteverkoopster in gesprek raakte. Ze was van haar alcoholistische man die haar vaak sloeg en de kinderen veronachtzaamde, gescheiden en sindsdien was haar leven een stuk minder bitter. Ze leeft met 16 personen in een huis, waaronder 13 kinderen. Iedereen, op drie kinderen na, werkt om genoeg inkomen te verwerven. De kinderen krijgen wel basisonderwijs, waar ze leren schrijven, en dat is al meer dan wat zij zelf aan onderwijs heeft gehad. Daarna moeten ze werken. Haar woonomgeving is zo dat iedereen voor zichzelf leeft/zorgt en er geen gemeenschappelijke overlevingsstrategie is.

Voedsel is veel duurder geworden. Nu is het nauwelijks meer mogelijk om voor minder dan \$0,50 groente te kopen, terwijl men voor s/12.500 een tas vol kocht. De inkomsten zijn ook gestegen, maar niet zoveel als de prijzen. Ik heb de vrouw verteld over het onderzoek en dat meerdere landen dollarisering overwegen. *“Ach, de overheden zijn de armen al lang geleden vergeten,”* zei ze.¹⁶⁴

Hieronder zullen de specifieke elementen per thema worden besproken, waarin de toegenomen armoede onder de lage klasse zich uit.

Sociale contacten

Om aan te geven hoe weinig tijd en middelen mensen uit de lage klasse hebben om een sociaal leven te leiden, volgen hier enkele fragmenten uit het dagboek wat ik bijhield:

Ik heb vandaag een straatveegster gesproken en als zij representatief is voor de armen, dan wordt het erg moeilijk de interviews met die sector uit te voeren. Ze werkte samen met haar man, 7 dagen per week, 9 uur per dag, van 8-12u en 13-18u. Dat is 63 uur per week! Ze wilde niet zeggen hoeveel ze verdiende. (Later hoorde ik van haar dat ze \$60 per maand verdiende. Vuilnisman José Alberto Pulla zei dat het officiële loon van de straatvegers \$150 was, maar dat ze boetes kregen, zogenaamd vanwege kletsen tijdens het werk of te laat komen, maar in feite om de corrupte bazen van het aannemersbedrijf te spekken) Toen ik even met haar praatte, zei ze dat ze \$15 boete moet betalen als ze haar zien praten. Dus ze worden ook nog constant in de gaten ook. Ik vroeg of ik een interview met haar en haar man zou kunnen doen. Zij zag echter geen mogelijkheid wanneer zij tijd zouden hebben voor een interview. Ik kreeg het benauwd van hun beperkte tijd om te leven en dan zag ik nog niet eens hoe beperkt hun middelen waren. Het zal dus moeilijk worden om arme families thuis aan te treffen en op hun werk zullen ze moeilijk te benaderen zijn.¹⁶⁵

En deze beperkingen in sociale vrijheid van de armen hadden ook invloed op het gevoerde onderzoek met betrekking tot de keuze van de informanten uit de lage klasse. Arme mensen heb ik wel gesproken, maar ik ben me bewust dat de allerarmsten in het onderzoek minder vertegenwoordigd zijn. De redenen daarvoor zijn uiteenlopend, maar hebben allen te maken met de ontoegankelijkheid van de armsten. Daklozen die 's nachts op straat lagen bestonden vooral uit indiaanse mensen van het platteland, die vaak geen Spaans spraken. Mensen die economisch niet actief waren, verbleven misschien thuis, maar gezien het bovenstaande citaat, scheen het slimmer om armen op hun werkplek op te zoeken. En verder waren er ook armen die, zoals de straatvegers zo hard moesten werken om rond te komen, dat zij geen tijd of energie konden, of wilden besteden aan een interview waarvan ze het doel niet echt begrepen. Hun sociale leven was zo minimaal en stond zo onder druk, dat zij niet meer het gevoel hadden dat zij keuzes konden maken die afweken van de regelmaat.

Uit de interviews bleek dat alle informanten, familie die in andere steden woonde, minder of niet meer bezochten. In een land waarin de familiebanden zo belangrijk zijn als in Ecuador, is dat een grote verandering. Zo schetste meneer Lojano de volgende veranderingen:

¹⁶⁴Dagboeknotitie, zondag 1 september 2002.

¹⁶⁵Dagboeknotitie, zaterdag 19 oktober 2002.

Nou, toen we nog sueres hadden ging je nog gemakkelijk van de ene plek naar de andere. Het was toen een stuk goedkoper en we verkochten toen beter. Ik reisde zonder problemen naar Quito in die tijd, terwijl het nu heel duur is geworden. Van hier naar Sucúa bijvoorbeeld kost \$7 a 8. Met de verkopen van nu is dat soms onbetaalbaar. Van Cuenca naar Quito kost nu \$12, terwijl toen ik nog jong was koste het s/80 en ik verdiende toen s/1.100. Het is dus onbetaalbaar geworden voor ons om te reizen.¹⁶⁶

Ook het feit dat bijna niemand van de informanten nog in restaurants at en ook het geven van feesten of etentjes thuis steeds minder mogelijk was, laat zien dat het sociaal leven van de lage klasse dichter bij een situatie van sociaal isolement is gekomen. Dit blijkt ook uit de woorden van Hugo en Marguerita:

Wat is er nog meer veranderd in jullie sociale levens door de gestegen prijzen?

H: Het sociaal leven is totaal veranderd. Het hebben van vriendschappen is nauwelijks meer mogelijk, aangezien er niet eens meer geld is om iemand op koffie te trakteren. En dus ontstaat er een afstand tussen mensen. Iedereen is al alleen voor komen te staan.

Dus, klopt het dat het leven steeds moeilijker is geworden en dat als gevolg daarvan het sociaal leven armer is geworden?

M: Het land is verarmd en wij ook. Wij hebben niet meer de mogelijkheid om iemand uit te nodigen voor het avondeten. Dat kan niet meer.

De sociale impact was dus groot in jullie geval.

H: Ja.

Ik had een paar voorbeelden van gevolgen voor het sociale leven, zoals eten in restaurants. Doen jullie dat nog?

M: Niet meer.

Doen jullie aan sport?

Hier kost het niks om aan sport te doen, omdat men dat in parken doet.

Maar hebben jullie tijd op zondag?

Jawel, we zijn dan om 3 uur 's middags klaar met werken omdat er op zondag toch niet veel handel is. Iedereen probeert op zondag ontspanning te vinden.

Organiseert u feesten?

H: Nee.

En voor de dollarisering?

H: Voorheen wel.

M: Bij mij thuis organiseerden we voor de dollarisering ook feesten.¹⁶⁷

Verder hadden velen, zoals Rosa, ook weinig sociaal leven door de lange werkdagen die ze moesten maken, om toch te proberen met genoeg geld naar huis te kunnen gaan:

Waar u leeft, is er daar een sterke band tussen de buurtbewoners?

Met enkele burens en met mijn familie ["familiares" kan ook 'bekenden' betekenen, SvB] kunnen we goed opschieten. De familie woont dichtbij. Maar ik ben alleen hier op mijn werk te vinden, dus ik heb geen tijd om het met iemand fijn te hebben, of met iemand ruzie te maken. Je kunt zeggen dat ik eigenlijk hier op mijn werk woon, want de hele dag tot aan de avond ben ik hier.¹⁶⁸

Het dilemma van de keuze tussen naar huis gaan en misschien toch nog iets kunnen verdienen op de markt wordt goed verwoord door meneer Lojano:

Hoeveel dagen werken jullie per week?

¹⁶⁶Interview met de familie Lojano (lage klasse) van 23 oktober 2002.

¹⁶⁷Interview met Hugo en Marguerita (lage klasse) van 12 december 2002.

¹⁶⁸Interview met Rosa Guaría (lage klasse) van 29 januari 2003.

Nou ja, ik geloof niet dat we ooit rust nemen. Wij kunnen geen rustdagen nemen. Het kan zijn dat je juist die dag iets verkoopt en we hebben die verdienste nodig. En dus werken we altijd.

En hoeveel dagen staan jullie hier met jullie handel?

De laatste tijd 4 of 5 dagen, maar we lopen ook rond met de spullen, of zeg maar, ik loop als ambulante verkoper ook alle andere dagen rond.¹⁶⁹

Gemeenschappelijke overlevingsstrategie

De verwachting die ik had was dat zowel buurten als gezinnen nauwere banden waren gaan onderhouden, om in de vorm van een gemeenschappelijke overlevingsstrategie de levenssituatie te verbeteren, die bemoeilijkt was door de hoge kosten van levensonderhoud. Het was opvallend om te zien dat dit idee binnen families wel vaak voorkwam, maar dat er in de buurt meestal weinig gemeenschappelijkheid te ontdekken was. Waar de gezinnen van de lage klasse vooral heel hecht werden, zich gemeenschappelijk inspanden om genoeg inkomen te vergaren en in geval van stress, uit de familiale eenheid kracht putten, was er tussen de buurtbewoners vaak zelfs nauwelijks een band. De meest gebruikte termen om de houding van hun directe leefomgeving te beschrijven waren: *Ieder leeft voor zich, Iedereen heeft zijn eigen problemen en Men bemoeit zich niet met elkaar*. Santiago drukte het als volgt uit:

Is er meer eenheidsgevoel tussen jullie?

Natuurlijk, als je in een crisis zit moet men zich verenigen, één front vormen, de krachten verenigen om er bovenop te komen. Veel mensen verliezen het vertrouwen en raken aan de drank. God zij dank zijn wij een eenheid. In dat opzicht zitten we goed.

Is ook de relatie tussen de gezinnen in de buurt gegroeid?

Nauwelijks. Nee, eigenlijk helemaal niet. De enige persoon waar we enige mate van vriendschap mee hadden was de huisbazin, die de peettante van mijn zoon is geworden, maar ook met haar was het een minimale relatie; één visite per maand [ondanks dat ze een verdieping hoger woonde in hetzelfde huis, SvB].¹⁷⁰

Rosa, die in het nabij gelegen Baños woonde, zei zelfs minder sociale betrokkenheid te voelen in haar omgeving dan voorheen:

Is de relatie tussen de families in uw buurt gegroeid?

Die is nu nog minder dan voorheen, ieder leeft voor zich, nu iedereen moet werken [...].

Als u hulp nodig heeft, kunt u dan op uw burens rekenen voor eten als zij net geoogst hebben bijvoorbeeld?

O nee, in ons milieu gebeuren die dingen niet. Ieder werkt om zijn eigen uitgaven te bekostigen, ieder leeft voor zichzelf. Er wordt niet meer gedeeld als er een goede oogst is.

Zij moest langzamerhand ook gaan zoeken naar een strategie om met haar gezin zelf inkomensuitbreiding te bewerkstelligen:

En denkt u er niet over om te vragen of iemand in uw gezin wil gaan werken om te helpen met de inkomsten van het huishouden?

Toevallig is mijn zoon nu net aan het solliciteren en maandag kan hij al beginnen. Dan onderhoudt hij tenminste zelf zijn vrouw en dochtertje, zodat er wat minder verantwoordelijkheid op mijn schouders rust.¹⁷¹

Als iedereen moeite heeft om zijn eigen budget rond te krijgen en dus lange dagen maakt, heeft dat dus twee effecten hebben op de gemeenschappelijkheid in de stad en de randgemeentes.

¹⁶⁹Interview met de familie Lojano (lage klasse) van 23 oktober 2002.

¹⁷⁰Interview met Santiago Rojas en María Tumbaco (lage klasse) van 18 januari 2003.

¹⁷¹Interview met Rosa Guaria (lage klasse) van 29 januari 2003.

Men helpt elkaar in de kleine familiekring, maar daarbuiten moet ieder gezin voor zichzelf zorgen en worden zelfs contacten minder aangehaald naarmate het moeilijker wordt in de eigen behoeften te voorzien.

Op het platteland is de situatie anders. Er gaat minder geld om en er is dus minder geld te verdienen. Dat zou dus een grotere armoede inhouden, maar meer mensen hebben er een eigen woning dan in de stad omdat de grond goedkoper is en er is wel voldoende eten. Doordat er op het platteland voedsel wordt verbouwd is die behoefte vaak wel gedekt. Dat maakt het voor mensen gemakkelijker om bijvoorbeeld bevriende families een beetje van de oogst te geven. Ook zijn er nog altijd delen waar de voorzieningen ontbreken of gebrekkig zijn. Dat zorgt ervoor dat er op het platteland meer de noodzaak bestaat om samen te werken aan gemeenschapsprojecten. En dus bestaat er meer behoefte om gemeenschappelijk te leven.

Het enige voorbeeld van een dergelijke gemeenschappelijkheid onder de informanten was de familie Lojano. Zij woonden dan ook in een dorp 20 minuten van de stad. Zij werkten samen met andere dorpen uit hun regio aan de aanleg van een waterleiding. De overheid zorgde voor de bouwmaterialen en het werk werd verdeeld onder de mensen uit de dorpen die aangesloten zouden worden.

Als we iets specifieker en persoonlijker kijken naar hulp die zij van de gemeenschap kregen naar aanleiding van de moeilijker geworden situatie onder invloed van de dollarisering, wordt in ieder geval duidelijk dat de samenleving heel anders georganiseerd is op het platteland. Meneer Lojano gaf de verschillen heel mooi weer:

Waar u woont, in Turi, is er daar een sterke band tussen de buurtbewoners?

Nou, dat is wel iets moois. Bijvoorbeeld als we een ezel nodig hebben om te werken, is er altijd wel iemand die hem ons uitleent. En soms, als we er niet zijn, helpen zij ons door op ons land te werken. We zijn daar goed georganiseerd in een samenlevingsverband. Dat is het enige wat ons voordeel oplevert, het platteland. Want hier in de stad wonen is onmogelijk zonder behoorlijke inkomsten. Op het platteland wonen is goedkoper, want als je geen inkomsten hebt kun je nog altijd het voedsel eten wat je verbouwt. Dat is het goede aan het platteland.

En bovendien betalen jullie geen huur.

Dat klopt, want ik heb een eigen huis. Maar je moet wel weer de bus, telefoon en elektriciteit betalen. Dus dat is wat je op een gegeven moment opbreekt, want we verdienen erg weinig.

Maar op het platteland helpt men elkaar en in de stad niet.

Dat is waar. In de stad moet iedereen werken en zelf zien rond te komen.

Ruilen mensen op het platteland ook producten die ze zelf geproduceerd hebben?

De ruilhandel bedoel je. Dat zie je nog niet op het platteland. Daar helpen we elkaar eerder. Iemand die maïs heeft en goedgehartig is, geeft het me. Als je iemand gaat helpen geeft hij je te eten. Er wordt geen loon betaalt, maar het eten wordt wel met jou gedeeld. Dat is het platteland. Als ze zien dat iemand niks te eten heeft krijgt ie wat mee, tomaten ofzo. Dus op het platteland is er wel een relatie tussen burenen.¹⁷²

Het is logisch dat het er in een stad als Cuenca heel anders aan toegaat. Maar je zou kunnen denken aan markt- en beroepsverenigingen om de rechten van de verkopers te waarborgen; het toestaan van kopen van voedsel op krediet; en sociale controle om ook de burenen te beschermen tegen bijvoorbeeld inbraken. Nu komen deze fenomenen wel voor, vooral de beroepsmatige organisatie, maar de algemene sfeer in de woonomgeving is toch: Iedereen zorgt voor zichzelf en voor zijn of haar gezin. In het volgende fragment vertelt Rosa wat haar beroepsvereniging voor haar betekent:

De stichting van het werk is dat een soort vakbond?

Nee. Ze heet Ecuadoraanse Stichting van Ontwikkeling en werkt nationaal. Ik geloof dat ze onafhankelijk is van de staat. Ze helpt met kleine leningen onder de \$1.000, met medische zorg en

¹⁷²Interview met de familie Lojano (lage klasse) van 23 oktober 2002.

soms een beetje met scholing en aanmoedigingspremies.¹⁷³

Emigratie

Een belangrijk gevolg van de economische en/of sociale impact van de dollarisering is de toegenomen emigratiestroom. Deze is, vooral in Cuenca, ver voor de dollarisering op gang gekomen, maar sinds het begin van de dollarisering heeft zij een massale vorm aangenomen. Aangezien de emigratie hoofdzakelijk op illegale wijze geschiedt, is het niet erg zinvol om met behulp van officiële cijfers de groei ervan aan te duiden sinds de dollarisering. Dat is jammer, want daardoor kunnen we ook geen verband leggen tussen de dollarisering en de emigratie, gebaseerd op statistieken. De antwoorden van de willekeurig gekozen informanten en überhaupt de gezinssamenstelling, schetsen echter een coherent beeld. Hierdoor vinden we toch voldoende aanwijzingen dat deze emigratiegolf sinds de dollarisering is toegenomen.

In hoofdstuk 3 is uitvoeriger op de emigratie ingegaan. Centraal daarin stond wat de emigratie betekende voor de samenleving van Cuenca als geheel. Hier zal voornamelijk ingegaan worden op de vraag in hoeverre de lage klasse met dit fenomeen te maken heeft gekregen sinds de dollarisering.

De lage klasse is volgens meerdere sleutelinformanten meer geëmigreerd dan andere sociale groepen. De grootste groep emigranten in de regio komt van het platteland rondom Cuenca en bestaat uit arme boeren die niet langer konden concurreren met boeren uit andere landen. Meneer Lojano sprak over emigratie als een uitweg uit alle ellende, die hij zou verkiezen als hij gezond was geweest. Een uitweg die zoveel mensen uit zijn omgeving op het platteland, hadden verkozen. Volgens onder andere hem was er vooral voor de mensen van het platteland nauwelijks een andere strategie mogelijk als reactie op de dollarisering. De productiekosten voor de landbouw waren door de dollarisering zo opgelopen dat er in de landbouw geen toekomst meer werd gezien.

Dus uw welvaartssituatie is behoorlijk verslechterd. Hoe denkt u over uw toekomst? Zijn er mogelijkheden tot herstel?

Als we op deze manier doorgaan, zie ik geen mogelijkheden voor verbetering.

Zijn jullie dan andere mogelijkheden aan het zoeken?

Daarom bestaat de emigratie. Veel mensen trekken naar andere landen, want er valt niks te ondernemen in Ecuador. Er is niks, er is geen werk. Ten eerste ben ik slechtiend en vind ik alleen daarom al geen werk. Als ik goed zou kunnen zien, God weet waar ik zou zijn. Ik zou een manier zoeken om hier weg te gaan,...]. Dus de enige manier om vooruit te komen is door te vertrekken. [...] De dollarisering heeft veel problemen en hoofdpijnen veroorzaakt, vooral onder de armen. Omdat zij te weinig inkomsten hebben, is er emigratie. De mensen van het platteland gaan naar het buitenland, op zoek naar een manier om te overleven.

Zijn het vooral mensen van het platteland die emigreren?

Ja. Ook stadsmensen gaan weg, maar niet zo vaak, want zij zijn beter geschoold. Sommigen zijn ingenieurs, architecten, advocaten, meestal hebben ze al een baan hier. De mensen op het platteland hebben daarentegen niet dezelfde mogelijkheden.¹⁷⁴

Toch waren er in Cuenca zelf ook erg veel gezinnen verscheurd door de dollarisering. Rosa, die zelf ook haar man naar New York had zien vertrekken vanwege de economische problemen die de dollarisering hadden veroorzaakt bij hun schoenfabriek, beschrijft in het volgende fragment waarom die emigratie nodig was. Ze heeft het over de geldzendingen die ze van hem ontvangt en hoe de emigratie in haar woonplaats ingegrepen heeft op de samenleving:

Sinds de slechte economische situatie van het land die al lang duurt, en vooral vanaf de dollarisering, zijn er behoorlijk veel families uiteengevallen. De mannen moesten emigreren om werk, of beter werk,

¹⁷³Interview met Rosa Guaria (lage klasse) van 29 januari 2003.

¹⁷⁴Interview met de familie Lojano (lage klasse) van 23 oktober 2002.

te vinden in het buitenland. Soms zijn de echtgenotes ook gegaan en blijven de kinderen achter. En dat alles vanwege de economische situatie.

En van de velen die naar New York zijn gegaan lijden veel mensen onder de val van de Twin Towers; tenminste mijn echtgenoot wel. Maar mijn man stuurt altijd alleen geld voor het eten en dat is niet minder geworden sinds de aanslagen.

[...]

Kent u veel mensen die geëmigreerd zijn?

Oei! Alleen in mijn wijk al in Baños zijn er heel veel mensen, heel veel gescheiden gezinnen omdat de mannen gedwongen zijn naar ginds te gaan. Vandaar dat ik u kan verzekeren dat er meer vrouwen dan mannen zijn hier. Ik denk dan alleen aan wat er gebeurd is in mijn buurt. Heel veel kinderen hebben de middelbare school en de universiteit moeten verlaten, om te gaan werken. Zowel mannen als vrouwen, zowel volwassenen als minderjarigen, er zijn enorm veel mensen die vertrokken zijn. Mijn geval waarbij mijn kinderen tot nu toe niet hebben hoeven werken, is zeldzaam. Maar nu moet de eerste toch aan het werk.¹⁷⁵

Eerder heb ik de gevallen van Rosa en Graciela al besproken. Zij hadden hun echtgenoten in de VS en kregen zo weinig geld opgestuurd, dat ze ondanks eigen verdiensten, hun oudste kind moesten vragen een baantje te nemen. Beide vrouwen hadden ook niet de indruk dat zij nog herenigd zouden worden met hun echtgenoten. De mannen waren volgens hen zo gewend geraakt aan het leven daar dat een terugkeer ondenkbaar zou zijn.

Ook Santiago en María hadden van dichtbij te maken met emigratie. Haar familie zat grotendeels in de VS en hun dochter had plannen om naar Italië te vertrekken. Of het door zou gaan hing af van de financiële hulp van familie die daar al woonde. Ze vertelden erover het volgende:

M: Ik heb veel familie in het buitenland, niet alleen vrienden. De meerderheid van de familie is in de VS.

En María José wilde toch ook gaan emigreren?

M: Ja.

S: Zij wil daar geld gaan verdienen en sparen om verder te studeren aan de universiteit. Dat is een droom van haar. [...] Met dat doel wilde ze emigreren maar het ging niet omdat ze geld tekort kwam.

M: Er was niemand die haar het geld leende. De familie daar in Italië, waar ze naartoe wilde gaan, moest geld lenen aan een ander familielid en ze vergaten mijn dochter en daarom is het zo gelopen. Ach, God bepaalt alles.¹⁷⁶

Samenvattend kunnen we zeggen dat de dollarisering vooral onder de lage klasse en vooral op het platteland, een grote emigratiegolf heeft teweeggebracht. Die emigratie, die in Azuay hoger was dan in de rest van Ecuador was, heeft een grote invloed gehad op de economie van Cuenca en haar omgeving, door middel van de geldzendingen van geëmigreerde familieleden naar de achterblijvers. En ook de sociale impact van de emigratie is niet gering. Onherstelbare desintegratie van families; het ontstaan van éénoudergezinnen of zelfs alleen achtergelaten kinderen; kinderen die niet langer naar school kunnen omdat ze moeten gaan werken, omdat de geldzendingen niet voldoende zijn om van te leven. Dat zijn enkele factoren die de lage klasse ervaren heeft sinds de dollarisering met betrekking tot de emigratie.

Zorgen

Bijna elk gezin in de lage klasse zei meer zorgen te hebben sinds de dollarisering. Dat is ook logisch want door de hoge prijzen is het inkomen van de mensen meer onder druk komen te staan. Als dan ook de markt nog ingezakt is, wat meerdere informanten (Santiago en María;

¹⁷⁵Interview met Rosa Guaria (lage klasse) van 29 januari 2003.

¹⁷⁶Interview met Santiago Rojas en María Tumbaco (lage klasse) van 18 januari 2003.

Hugo en Marguerita; en de familie Lojano) hebben opgemerkt, dan zorgt het gat tussen het inkomen en de kosten van de minimale behoeften ervoor dat overleven moeilijker wordt. Vaak zijn er dan ook nog schulden gemaakt om consumptieve bestedingen te kunnen doen. Het oplopen van de schulden, wat ook veelvuldig voorkomt, is dan nog datgene wat de uitzichtloosheid compleet maakt. Dit alles heeft natuurlijk zijn uitwerking op de bezorgdheid van de gezinshoofden.

Hieronder volgen enkele citaten die weergeven in hoeverre zorgen bij de informanten een rol speelden, welke uitwerking die hadden op hun gezinsleven en hoe ze daarmee omgingen:

Hebben jullie meer zorgen dan voorheen?

*Hugo: Natuurlijk hebben we meer zorgen dan voor de dollarisering. Het geld is niet meer toereikend, de spullen zijn te duur, dus zijn we bezorgd omdat onze financiën slecht gaan. We hebben meer zorgen in alles.*¹⁷⁷

*Santiago: Logisch, die economische zorgen hebben hun uitwerking in elk aspect, vriend; op het emotionele vlak en op het fysieke vlak. Als je niks te eten hebt, komt de irritatie en het slechte humeur gemakkelijk om de hoek kijken in het gezin. Het is een situatie met een economische oorzaak. Ik heb het meer gezien, in mijn familie en in de gezinnen van vrienden.*¹⁷⁸

Is er meer spanning in het gezin? U zei al dat uw man die in de VS woont, onbegrip had voor het feit dat u zoveel geld voor de boodschappen nodig heeft.

*Ja, dat is een probleem. Er is meer spanning dan voorheen. Natuurlijk! Kijk maar eens in wat voor economische situatie ik mij bevind. En ik mag me niet te druk maken of gespannen zijn, want wat gebeurt er anders? Dan word ik ziek.*¹⁷⁹

Visie ten aanzien van de impact voor de verschillende klassen

Het onderzoek richtte zich op een vergelijking van de impact van de dollarisering tussen de lage, de midden- en de hoge klasse. Daarom is het ook interessant om, naast de perceptie in hoeverre de eigen situatie is veranderd, ook de visie op de impact van de dollarisering op andere klassen te behandelen. Op de vraag wie er het meeste voordeel hebben gehad bij de dollarisering en wie erdoor benadeeld zijn, had iedere informant uit de lage klasse een duidelijke visie. De ambulante groenteverkoper Hugo presenteerde zijn visie als volgt:

Geleden heeft de middenklasse en gewonnen hebben de ondernemers, de miljonairs.

En de lage klasse?

*De lage klasse heeft er ook onder geleden. De hoge klasse zijn zij die elektrische apparaten en andere producten hadden opgeslagen. Dus met die goedkoop ingekochte producten en de door de dollarisering gestegen prijzen hebben zij een grote slag geslagen.*¹⁸⁰

José Alberto Pulla, de vuilnisman, antwoordde op dezelfde vraag:

*Degenen die eronder geleden hebben zijn wij, de armen. Degenen die de vruchten ervan plukken en dat zullen blijven doen, zijn de rijken. Zij lijden nooit ergens onder en bezitten alles. Zij worden steeds rijker door ons uit te buiten.*¹⁸¹

Gracela Oña zei:

Wij armen hebben verloren. Wie net genoeg had om van te leven, is in een situatie beland die nog

¹⁷⁷Interview met Hugo en Marguerita (lage klasse) van 12 december 2002.

¹⁷⁸Interview met Santiago Rojas en María Tumbaco (lage klasse) van 18 januari 2003.

¹⁷⁹Interview met Rosa Guaria (lage klasse) van 29 januari 2003.

¹⁸⁰Interview met Hugo en Marguerita (lage klasse) van 12 december 2002.

¹⁸¹Interview met de familie Pulla (lage klasse) van 11 februari 2003.

moeilijker is. Er is geen mogelijkheid om iets te sparen. De rijken daarentegen, zij die veel bezittingen hebben, zij gingen erop vooruit door de dollarisering. De allerrijksten profiteren er het meest van. En wat denkt u van de situatie van de middenklasse?
*De situatie van de middenklasse is, net zoals de onze, verslechterd. Slechts de rijken met grote bedrijven, hebben baat gehad bij de dollarisering.*¹⁸²

Ambachtsschilder Santiago had het over de structurele verdeling van welvaart en de baten van economische veranderingen in het land, die altijd in het voordeel van een machtige en rijke groep uitviel; zo ook als gevolg van de dollarisering.

Wij armen zijn het meest benadeeld. Van de middenklasse mag je verwachten dat ze tenminste hun huis en hun zaak hebben en daarmee zijn zij dan gered. Maar de lage klasse heeft eigenlijk geen mogelijkheden. De rijken zitten goed, kan niet beter. De lage en de middenklasse zijn het meest benadeeld. We hebben geen woning, geen werk, geen gezondheidszorg, geen scholing, aangezien alles geld kost. We zijn de klos.

[...]

Nou, degenen die erop vooruit zijn gegaan zijn de bazen, naar men aanneemt de machtigen van het land, want zij ondersteunden de dollarisering bij een wisselkoers van s/25.000 per dollar. Toen een voormalige president tegen s/5.000 per dollar wilde dollariseren keerden zij zich ertegen en daarom gebeurde het niet. Maar toen Jamil Mahuad aan de macht kwam, financierden de rijken zijn verkiezingscampagne. Ze verplichtten hem eigenlijk om wel te dollariseren, maar dan tegen s/25.000. Zij hebben er het meeste baat bij gehad, zij die zeer kapitaalkrchtig waren, met grote bedrijven. Die mensen kocht goederen tegen lage kosten en verkocht ze tegen een verviervoudigde prijs, of soms voor meer zelfs. Dus zij hebben er het meest van geprofiteerd, de rijken, de maffia. Maar wij, het volk, hebben erover het algemeen het minst van kunnen profiteren. Het volk lijdt onder alle gevolgen van het wanbeleid van deze regering en van alle regeringen die er zijn geweest tot nu toe.

En reken je onder 'het volk' ook de middenklasse?

*Natuurlijk, logisch, de middenklasse is praktisch verdwenen, ze is praktisch opgelost. Nu zijn er alleen nog maar rijken en armen. En de rijken zijn een groep van 10 à 15 families die de economie van het land runnen.*¹⁸³

Rosa, een schoenmaakster met een geëmigreerde man die zichzelf tot de middenklasse rekende ondanks een maandinkomen van ongeveer \$320 voor een huishouden van 7 personen, had het idee dat de middenklasse nog meer onder de dollarisering had geleden dan de lage klasse, omdat er voor de eerstgenoemde groep helemaal geen overheidssteun was, terwijl er aan de armsten nog altijd waardebonnen werden uitgereikt. De middenklasse was volgens haar afgegleden naar de armoede. Het verschil tussen de middenklasse en de lage klasse was dus sterk gereduceerd en bestond eigenlijk alleen nog maar uit het type activiteit waarvan ze leefden. Op dezelfde vraag naar de winnaars en verliezers van de dollarisering reageerde zij:

Over het algemeen, de rijken.

...hebben er profijt van gehad?

Zoals altijd. Bijvoorbeeld, ik moet materiaal voor schoeisel kopen. Als er al geruchten zijn dat de prijzen omhoog zullen gaan, verbergen ze de beste materialen al en willen ze die niet meer verkopen. En als de prijs omhoog gaat, dan halen ze die materialen weer tevoorschijn voor de nieuwe prijs. Dus wie wint er bij prijsstijgingen? De rijke natuurlijk. En wij, van het beetje dat we verdienen moeten we investeren in materiaal dat we bij hen kopen, om te kunnen blijven werken. En degenen die er rijker van worden zijn de rijken zelf.

En wie hebben er het meest onder geleden?

Laten we zeggen de armen, of misschien wat we de middenklasse noemen. Want voor ons, ik beschouw mezelf als middenklasse, voor ons is er niets... Voor de armen zijn er nog tegoedbonnen. De bonnen

¹⁸²Interview met Gracela Oña (lage klasse) van 30 november 2002.

¹⁸³Interview met Santiago Rojas en María Tumbaco (lage klasse) van 18 januari 2003.

van bedrog noem ik ze.

Wat voor bonnen zijn dat?

Voor de mensen die bijvoorbeeld geen huis hebben is er een ondersteuning van de staat. Ik geloof dat het om \$8 gaat. Het is goed dat het er is, maar er zijn mensen die zich als arme voordoen en er hun voordeel mee doen. Er zijn namelijk ook echte armen die het nodig hebben. [...] Ik denk dus dat er voor de middenklasse minder faciliteiten zijn dan voor de armen en dat ze daarom in een kloof vallen, zonder steun van de overheid.

Dus de middenklasse is al in de armoede beland. Hoe ziet u dan het verschil tussen de middenklasse en de lage klasse?

In de middenklasse zijn we ook arm. Het zit zo: in de middenklasse hebben we... Als ik voor mezelf praat, heb ik een eigen huisje waar ik met mijn familie woon. En de armen hebben niet eens een klein huisje. Maar wij die door de regering als middenklasse beschouwd worden, leven ook in armoede.

En begon deze situatie met de dollarisering of al eerder?

*Ik denk vanaf de dollarisering, want als de prijzen eerder omhoog gingen, stegen ze in sures en dat was minder ernstig. Maar nu met de dollarisering is de situatie tenminste voor mij, behoorlijk verpest.*¹⁸⁴

En ook de familie Lojano bevestigde evenals de andere informanten uit de lage klasse, dat de verschillen tussen arm en rijk groter waren geworden door de dollarisering en dat de middenklasse praktisch weggevallen was.

De rijke is er rijk van geworden, de arme en zij die er tussenin zaten zijn verarmd. Er is nu geen tussenklasse meer. Nu zijn er nog slechts twee klassen: armen en rijken.

En de rijken, zijn zij er rijker van geworden?

Nou ja, de rijke is altijd rijk geweest. Een miljonair is een miljonair, punt.

Is de situatie erg verslechterd vanaf het moment van de dollarisering?

Jazeker. Het begon al met de dollarisering. De mensen begonnen te emigreren.

Maar dat deden ze eerder toch ook al?

*Ja, men emigreerde wel, maar niet zo veel. Nu is het heel gangbaar geworden om te emigreren. Het is onmogelijk geworden om jezelf te onderhouden met de prijzen van nu en het beetje geld dat je verdient. We kunnen er nauwelijks meer van leven.*¹⁸⁵

Concluderend kunnen we stellen dat de lage klasse volgens de inkomenscriteria van het onderzoek, bestaat uit mensen die van oudsher tot de lage klasse behoorden en gezinnen die tot de middenklassen behoorden in de tijd dat de dollarisering werd doorgevoerd. Vooral de prijzen van voedingsmiddelen, medicijnen en de woonlasten zijn veel sterker toegenomen dan de inkomens, volgens de perceptie van de lage klasse. En daardoor is de consumptie sterk verminderd, voor sparen is er al helemaal geen geld en veel gezinnen hebben zelfs moeten gaan lenen om in hun primaire behoeften te kunnen voorzien. De oplopende schulden veroorzaken grote zorgen en stress. Dit mag echter niet leiden tot ziekte, want daar heeft de lage klasse helemaal geen geld, noch verzekering voor.

De emigratie is sinds de dollarisering toegenomen, vanuit de economische noodzaak en een gebrek aan overlevingsmogelijkheden in Ecuador. Naast het positieve effect dat de geldzendingen vooral op Cuenca en omgeving hebben, zijn er ook veel sociale consequenties die minder positief zijn, zoals het meestal definitief uiteenvallen van veel gezinnen: de mannen gaan vaak naar New York en de rest van het gezin blijft in Cuenca achter. Als dan ook de moeder nog emigreert, ontstaat er voor de kinderen een situatie waarbij ze vaak op straat gaan leven. En door de vorming van straatbendes is zo een link gelegd naar de toename van de criminaliteit in Cuenca.

¹⁸⁴Interview met Rosa Guaria (lage klasse) van 29 januari 2003.

¹⁸⁵Interview met de familie Lojano (lage klasse) van 23 oktober 2002.

Opinie/ beschouwing dollarisering

De informanten van de lage klasse waren unaniem tegen de dollarisering toen het besloten werd. Ze zien dat de kloof tussen arm en rijk vergroot is en dat de prijzen onbetaalbaar zijn geworden door gebrek aan prijscontrole van de overheid. De gevolgen die enkelen verwoorden zijn vergroting van de armoede, toename van de emigratie en leegloop van het platteland. Nu zien ze geen mogelijkheid in het terugdraaien van die beslissing en hopen dat de overheid minder corrupt zal worden en meer controle zal uitoefenen op de prijzen.

Waren jullie tegen de dollarisering?

*Wij wel. Iedereen, tenminste de meerderheid is tegen de dollar. En sinds de dollarisering is de dollar niks meer waard.*¹⁸⁶

Rosa had ook opgemerkt dat de prijzen sinds de dollarisering sterker gestegen waren dan ervoor, maar weet de prijsstijgingen toch aan de corruptie in het land. Die corruptie was er volgens haar verantwoordelijk voor dat de staatskas elke keer leeg was bij het aantreden van een nieuwe regering, waardoor deze zich genoodzaakt voelde om de prijzen van overheidsdiensten te verhogen. Dat is waarschijnlijk ook de reden dat de kredietrente zo hoog was: tussen de 18 en 20 procent, waarvan een aanzienlijk deel uit belastingen bestond.

Santiago had inzicht in de politieke situatie van belangenverstrengeling die leidde tot de dollarisering, de verwachtingen die men officieel ervan had en hoe deze niet uitkwamen:

Het idee dat ze hadden was dat de dollarisering de inflatie ging afremmen en dat we zonder inflatie als land economisch zouden groeien. Voorheen hadden we inflatie in sucres en nu in dollars. We zitten in een moeilijker positie, maar de inflatie is niet verdwenen. Het heeft ons eerder een hoop verwarring opgeleverd en het leven is duurder geworden. Dus in woorden hadden de politici het doel de economie te stabiliseren, maar eigenlijk was dat doel het bevoordelen van de rijken. Zij, de bankiers, hadden namelijk de verkiezingscampagne van Jamil Mahuad gefinancierd en op de een of andere manier moest hij toch een wederdienst doen, dat is logisch. In woorden zei hij dat het volk de eerste bevoordeelde van de dollarisering zou zijn, maar dat was gelogen, want het waren de rijken die ervan geprofiteerd hebben.

De statistieken zeggen dat de inflatie 95,5 procent was in 2000 en daarna omlaag is gegaan. Er was een vermindering van de prijsstijging, maar we lijden nog steeds onder die 95,5 procent inflatie in het jaar 2000.¹⁸⁷

Hugo had een interessante opmerking over de oorzaak van de prijsstijgingen. Hij zag de dollarisering niet als oorzaak, maar als mogelijkheid voor mensen om prijsstijgingen door te voeren. Want, zo zei hij, voor de dollarisering grepen mensen ook al hun kansen om zichzelf te bevoordelen. Maar de dollarisering bood die kans.

Toen ik José Alberto vroeg wat de impact van de dollarisering volgens hem was, kreeg ik het volgende antwoord:

*Meer armoede, veel meer verschil tussen arm en rijk. De rijke heeft de arme... hoe zeg je dat? ... hij heeft hem flink met de rug tegen de muur gedrukt.*¹⁸⁸

Wat betreft hun verwachtingen voor de toekomst waren de informanten uit de lage klasse somber. Santiago reageerde als volgt:

Hebben jullie hoop op een betere toekomst voor het gezin?

S: Nou ja, poëtisch gezegd is de hoop het laatste wat men verliest. Maar nu naar de realiteit. Ik denk

¹⁸⁶Interview met Hugo en Marguerita (lage klasse) van 12 december 2002.

¹⁸⁷Interview met Santiago Rojas en María Tumbaco (lage klasse) van 18 januari 2003.

¹⁸⁸Interview met de familie Pulla (lage klasse) van 11 februari 2003.

dat de oplossing niet in zicht is. Met de economische situatie van het volk, met de mensen gaat het steeds slechter. Dat is de werkelijkheid. Dus die hoop is het enige wat men niet verliest. Maar die hoop op verbetering van de situatie koesteren we al jaren, terwijl we in armoede leven. Maar door die slechte regeringen die elkaar afwisselen, door die maffia die ons beheerst en die op ons parasiteert, verandert er niets.

M: Dat is de corruptie.

S: Dat is de kern.

Maar over het algemeen vond niemand dat de dollarisering ongedaan moest worden gemaakt. Verderop in het interview zeiden Santiago en María daarover:

S: Maar het is een besluit dat geen weg terug kent, want als we weer van munt willen veranderen is het medicijn veel erger dan de ziekte.[..]

M: Nu hopen we alleen nog maar dat de nieuwe regering de prijzen gaat stabiliseren zodat de inflatie verder daalt.¹⁸⁹

4.3 Conclusie:

De lage klasse in Cuenca is in een zeer benauwde situatie terechtgekomen sinds de dollarisering. Aangezien vooral de basisproducten en diensten, zoals voedsel, huur en medische kosten in prijs gestegen zijn als gevolg van die dollarisering, is de lage klasse het meest benadeeld.

Aanvankelijk stegen de reële inkomsten van een deel van de lage klasse wel ten tijde van de dollarisering, maar daarna gingen ze over het algemeen achteruit. Vooral sinds de laatste helft van 2002, zijn de inkomsten volgens alle informanten verminderd. Het grootste probleem is dat zij in hun handelsactiviteiten de verhoogde kostprijs van hun producten slechts gedeeltelijk kunnen doorberekenen naar de klanten, omdat de koopkracht van het grootste deel van de bevolking totaal verslechterd is. Redenen daarvoor zijn de afname van de geldzendingen van de migranten en de daling van het toerisme. En ook in die fenomenen speelt de dollarisering een oorzakelijke rol: de migranten profiteren met hun geldzendingen niet meer van het wisselkoersvoordeel en Ecuador is te duur geworden om in te investeren. En toeristen bezoeken liever het goedkopere Peru of Bolivia. De lage klasse ziet zich vaak genoodzaakt om leningen aan te gaan om in hun levensonderhoud te voorzien. De rentes van kredieten zijn enorm hoog, tussen de 18 en 20 procent bij een bank en nog veel hoger bij particuliere beleners. Aangezien de inkomsten zo tegenvallen, komen zij steeds dieper in de schulden en dreigen zij hun onderpand, in de vorm van hun huis of van een (meestal) geërfd stuk grond, kwijt te raken. De dreiging die daar vanuit gaat creëert een permanente crisissituatie.

De sociale gevolgen daarvan zijn dat de gezinnen met steeds meer gezinsleden toe moeten treden tot de arbeidsmarkt. Samen met de verhoging van het schoolgeld zorgt het ervoor dat kinderen niet meer aan onderwijs toekomen. Het hoger onderwijs is voor de kinderen uit de lage klasse ontoegankelijk en slechts een deel van hen krijgt de kans om de middelbare school af te maken. De verdieners van de gezinnen zijn behoorlijk onder druk komen te staan, maar ziek worden is uit den boze, want de medische kosten zijn niet verzekerd. In geval van ziekte zou een onoverbrugbare kostenpost ontstaan. De emigratie van de lage en middenklasse is in Cuenca al zo'n tien jaar oud, maar sinds de dollarisering is deze massaal geworden vanwege de uitzichtloosheid van de economische situatie in Ecuador. Heel veel gezinnen uit de lage klasse zijn daardoor uiteengevallen. Vaak ontvangen de vrouwen zo weinig geld van hun echtgenoten, die voornamelijk in New York wonen en er niet over denken om terug te komen, dat ze in absolute armoede leven.

¹⁸⁹Interview met Santiago Rojas en María Tumbaco (lage klasse) van 18 januari 2003.

Hoofdstuk 5: De middenklasse en dollarisering

Is er nog wel een middenklasse over, na drie jaar met de dollar?

Velen waren het erover eens dat de middenklasse er het meest op achteruit was gegaan als gevolg van de dollarisering. De levensomstandigheden van de armen was natuurlijk nog problematischer door de onbetaalbare prijzen, maar problematisch was hun situatie van tevoren ook al geweest. De middenklasse daarentegen was meestal in het bezit van een eigen bedrijfje, een eigen huis, en had dus voldoende bestaanszekerheid. De interviews duiden erop dat een deel van de middenklasse er dermate op achteruit is gegaan, dat de inkomsten niet meer toereikend zijn om een normaal leven te kunnen leiden.

Het verschil tussen de lage klasse en de middenklasse is niet altijd erg groot. Volgens de methodiek van het onderzoek behoren families die tussen de \$400 en \$2.000 per maand verdienen tot de middenklasse. In de groep informanten zitten zowel mensen die tegen de ondergrens aanzitten, zoals bazaareigenares Dina, als mensen die rond de \$2.000 per maand verdienen. Zowel bankdirecteur Esteban Vásquez als winkeleigenares Elsa, zeiden tot de middenklasse te behoren, zonder hun inkomen te willen blootgeven. Zij zullen, gezien hun leefstijl en bezittingen, qua inkomen eerder in de buurt van bovengrens zitten.

Een uitspraak die vaak terugkeerde in veel gesprekken, was *de middenklasse is verdwenen, er zijn nu alleen nog maar armen en rijken*. Aangezien er nog steeds mensen waren die volgens het onderzoek voldeden aan de inkomenscriteria van de middenklasse, zag ik geen reden om de middenklasse te schrappen uit het onderzoek. Wel geeft het aan wat ook velen hebben gezegd: *De armoede begint al in de middenklasse*. En voor die gedachte valt wel wat te zeggen, als men kijkt naar de levensstandaard van enkele informanten. De informanten zagen de middenklasse vaak als mensen met een eigen zaak en een redelijk inkomen. In de werkelijkheid was het hebben van een eigen zaak, helemaal geen garantie voor voldoende inkomen.

5.1 Economische impact middenklasse

De economische impact voor de middenklasse was tamelijk negatief. Het in stand houden van het eigen bedrijfje was vaak een strijd, doordat de markt tegen het einde van 2002 steeds slechter werd. Velen hadden het idee dat het geld op was; dat er steeds minder geld in omloop was in Cuenca. Maar er waren ook middenklasse-gezinnen die met een iets minder luxueuze consumptiestijl, financieel gezien nog een relatief onbezorgd leven konden leiden.

Bedrijvigheid

De bedrijvigheid van de middenklasse is essentieel voor de geldomloop in de stad en andersom. Directe economische effecten van de dollarisering, zoals prijsstijging, loonstijging en huurstijging, hebben een drastische invloed gehad op het succes en de financiële situatie van veel ondernemingen. Maar ook is er een positieve kant die de aandacht verdient. Zo is de Amerikaanse dollar internationaal gezien een sterke munt, die importeren relatief goedkoper maakt. Bedrijven die afhankelijk zijn van de import zullen dus baat hebben gehad bij de dollarisering, waar exporteurs het weer moeilijker hebben gekregen.

Zo vertelde Alfonso Cardenas dat zijn drukkerij is gegroeid sinds de dollarisering, dat er 4 werknemers zijn bijgekomen en de winst is toegenomen. Voor zijn bedrijfje was de economische crisis van 1999, een jaar van grote instabiliteit, een veel moeilijker jaar dan de periode vanaf de dollarisering. Hoewel de loonkosten waren gestegen, daalden de prijzen van de

geïmporteerde grondstoffen zodanig, dat de drukkerij erop vooruit was gegaan. Hij legt in het volgende fragment uit waarom:

Kijk, specifiek voor ons werk geldt dat de prijzen van de materialen, zoals inkt, papier, film, de pers, gelijk zijn gebleven om twee redenen. Ten eerste omdat ze geïmporteerd zijn en wij ze met dollars kopen, waar we eerder met een steeds gedevalueerde sucre importeerden. Het probleem dat de dollar gaat devalueren, is er niet. Aan de andere kant is de concurrentiestrijd tot op heden in ons voordeel geweest.

Ik kan zeggen dat ik één van de weinigen ben die voordeel heeft gehad bij de dollarisering. Hoewel ik het er niet mee eens ben, heb ik er wel baat bij gehad via mijn werk; niet wat betreft de kosten van levensonderhoud van mijn gezin, maar wel qua materiaalkosten.

Waar komen de producten die u importeert vandaan?

Ze zijn allemaal geïmporteerd. Het papier komt uit Colombia en aangezien Colombia problemen heeft met de wisselkoers en wij met de dollar een sterke munt hebben, betekent het dat de Colombiaanse producten goedkoper zijn geworden voor ons. Het krantenpapier komt uit Chili. De meeste inkten worden in Mexico gemaakt, anderen in Argentinië en enkelen komen uit Duitsland.¹⁹⁰

Zo had de familie Vallejo een ambachtelijk bedrijfje waar ze boenwas produceerden. Aangezien hun grondstoffen uit Europa kwamen en zij die kochten van een importeur, waren de materiaalkosten niet gestegen. Maar zij zaten weer met het probleem dat hun product geen basisbehoefte was. En doordat een aanzienlijk deel van de bevolking, waaronder ook hun potentiële klanten, sinds de dollarisering geen geld meer had voor luxeproducten, was de vraag naar hun product afgenomen.

Deze afname van de vraag naar hun product speelde bij veel informanten een grote rol in de neerwaartse trend van hun bedrijfjes. Carmen vertelde het volgende over de oorzaak van de afname van het aantal passagiers dat ze vervoerde:

Voor de taxirit werd eerst s/2.000 tot 4.000 [\$0,08 tot 0,16] gerekend, terwijl het nu minimaal \$1 is. De mensen willen dat niet meer betalen. Nu nemen ze liever de bus. Door de moeilijke situatie van het land is het werk in de taxibranche enorm gedaald.¹⁹¹

Elsa, die in haar winkel huishoudelijke apparaten en andere artikelen verkocht, merkte dat de verkoopcijfers de laatste tijd erg laag waren, of ze nu de prijzen verlaagde of niet. Ze merkten op dat het land, naar hun woorden *in recessie* was, maar ondervonden zelf daar nog weinig negatieve consequenties van.

Patricio Fajardo, die in hun winkel sieraden, kaarsen en tweedehandse Amerikaanse kleding verkocht, terwijl zijn vrouw met sieraden op de markt stond, had gemerkt dat in tijden van schaarste zelfs ook tweedehandse kleding niet gekocht werd. Zijn verklaring was de volgende:

Je kunt soms 3 maanden op rij verlies draaien en het daarna weer goedmaken, door de fluctuatie van de markt. Maar de huur is gelukkig maar \$70. Dat is niet veel dus. Dat komt doordat de huisbazin heel gewetensvol en menslievend is en daarom de huur niet heeft verhoogd tijdens de dollarisering. En daarom hebben we de prijzen van de kleding niet hoeven te verhogen. We hebben zelfs de prijzen verlaagd om onze klanten te behouden, ondanks dat de mensen minder geld hebben om aan tweedehandse kleren te besteden. Mensen die nog geld hebben, kopen nieuwe kleding.¹⁹²

Veel mensen met een eigen zaak hadden niet zoveel geluk met hun huiseigenaar als Patricio en Ana. De familie Palaez had in de overgang van 2001 naar 2002 met een huurstijging

¹⁹⁰Interview met Alfonso Cardenas (middenklasse) van 31 januari 2003.

¹⁹¹Interview met Carmen Quinde (middenklasse) van 12 november 2002.

¹⁹²Interview met Patricio en Ana Fajardo (middenklasse) van 2 oktober 2002.

van \$60 naar \$160 voor hun bakkerswinkel te maken gekregen. Hun reactie was vergelijkbaar met die van veel anderen:

*R: We denken erover om de zaak te verkopen, omdat de huur blijft stijgen. In januari 2003 gaat hij weer omhoog. Zo kunnen we niet doorgaan.*¹⁹³

Toch is dat nog weinig vergeleken met de huur van Dina's bazaar, een klein winkeltje in het centrum van de stad, waar allerlei artikelen verkocht worden, van wijn en sigaretten, tot wekkers. Dina zei dat haar burens nog meer huur betaalden, dan de \$450 die zij moest betalen. Maar voor haar was het onbetaalbaar geworden, gezien de lage verkoopcijfers.

D: Hier denk ik aan: Wat moet ik doen? Ik maak me zorgen over de toekomst. Mogelijk ga ik hier de huur opzeggen, want het is erg moeilijk om elke maand \$450 bij elkaar te krijgen, om die af te dragen aan de huisbaas. De handel levert niet genoeg op om zoveel huur te betalen. Je zou meer moeten verdienen om te overleven. De inkomsten van deze zaak zijn niet toereikend.[...]

Dus u betaalde voor de dollarisering s/ 5 miljoen [\$200] aan huur?

D: Ja, s/5 miljoen en nu betaal ik \$500.

Maar u zei eerder toch \$400?

*D: Het zit zo: van tevoren betaalden we geen BTW. Dus nu betaal ik \$400, plus de BTW van de huur en dat is 12%. Dus dat is \$448 en dan komt er nog water en licht bij.*¹⁹⁴

Fernando Delgado beschreef hoe zijn ontwikkelingsproject, waarin hij kansarme kinderen opleidde tot restaurateur, te lijden had onder de hoge prijzen. Hij kon veel minder gemakkelijk investeringen doen dan voorheen. Zijn budget scheen namelijk nauwelijks gegroeid te zijn. De budgetbepalende instantie was een Spaanse NGO (Non-Governmental Organization) en deze hield geen rekening met de prijsstijgingen in Ecuador.

Toen we nog de sucre hadden [...] was de koopkracht groter. We verdienden sucres en die waren weinig waard, maar je had meer koopkracht, daadkracht en een grotere uitvoerbaarheid van plannen. Als die tijd er niet was geweest, was de hele infrastructuur van het project niet zo ver ontwikkeld als deze nu is.

[...] bijna hetzelfde bedrag heb ik ter beschikkingen, dus kan ik nu lang niet zo effectief zijn als toen ik begon [met het project]. Met sucres kon ik heel veel meer doen, meer restauraties aannemen. [...]

Wat betreft de betalingsmogelijkheden van de vakmannen waarmee ik samenwerk, is er ook iets veranderd. Vantevoren kon ik docenten extra betalen die een cursus wilde geven in houtsnijwerk, of glasbewerking bijvoorbeeld. Nu moet ik 2 à 3 maanden wachten voor ik het geld bij elkaar gesprokkeld heb om een cursus te kunnen organiseren voor de jongeren. Voor de dollarisering was dat veel gemakkelijker.

[...]

Dus aangezien ik verantwoordelijk voor hen ben, moet ik slimmer zijn bij het zoeken naar middelen en mogelijkheden. Ik moet creatiever zijn. Dat zul je ook in je interviews wel merken hoe er door de soberheid, weer meer vindingrijkheid is ontstaan zoals vroeger.

En ook de bouwwereld in Cuenca, waar Fernando afhankelijk van was als eigenaar van een bouwbedrijf, had behoorlijk geleden onder de dollarisering:

*[In Cuenca] werden er 23 tot 25 bouwprojecten aangenomen per dag. Begin dit jaar zeiden ze in het college dat het maximaal haalbare 3 of 4 per dag was. Ofwel, 20 projecten blijven in de la liggen. Er wordt niet geïnvesteerd.*¹⁹⁵

¹⁹³Interview met familie Palaez (middenklasse) van 16 oktober 2002.

¹⁹⁴Interviews met Dina, Pablo en Galo (middenklasse) van 12 en 20 oktober en 3 november 2002.

¹⁹⁵Interviews met Fernando Delgado (sleutelfiguur) van 12 en 14 februari 2003.

In een verrassend klein deel van de huishoudens uit de middenklasse was de arbeidskracht sinds de dollarisering uitgebreid om de hogere kosten van levensonderhoud te kunnen betalen. Soms ging het om een dochter die ging werken om zich te ontplooien, of om een vrouw die naast zelfontplooiing wilde helpen om in alle mogelijke situaties in de toekomst een gegarandeerd inkomen te hebben, zoals bij Fernando Delgado. Maar het kwam ook voor dat het hele gezin voorheen ook al was ingezet om het benodigde inkomen te vergaren. Zo werkte het hele gezin van Dina (50): Zij werkte in haar bazaar, haar broer Pablo (33) op straat als snoepverkoper, haar andere broer Galo (39) als tussenhandelaar van een speelgoed, hun vader als uienkweker en hun moeder als fruitverkoopster.

Het enige gezin waarbij de vrouw vanwege de dollarisering bij had moeten springen, was in het geval van Patricio en Ana Fajardo. Zij was met sieraden die hij gemaakt had op de markt gaan staan. Waar hij voor de dollarisering alleen in de winkel stond, werkten ze nu beiden een volledige werkweek van 60 uur:

Hoe hebben jullie de inkomsten proberen uit te breiden via jullie werk?

Ana: Soms door ergens anders verder weg te gaan verkopen en door langer te werken.

Patricio: We zijn in zo'n situatie beland dat we ons genoodzaakt zien om langere dagen te maken. En wij zijn niet afhankelijk van één handel, van één soort werk. We moeten wel twee, drie inkomstenbronnen vinden. Tegenwoordig moeten de man en de vrouw werken.

Hoeveel uur per week werken jullie?

Ongeveer 60 uur werken wij ieder. Zes dagen van 10 uur en zondag is een vrije dag. Als we zaterdag de halve dag werken, betekent dat dat we de rest van de week 11 à 12 uur werken. Nee, dagen van 8 uur zijn er niet meer bij.

Is dat toegenomen sinds de dollarisering of werkten jullie al lang zulke lange dagen?

Patricio: In zekere zin wel. We werken langer om te kunnen voortbestaan. Voor de dollarisering werkte mijn vrouw niet, nu wel. Ze werkt evenveel als ik. En dat is nodig omdat de kinderen al groter worden en ze meer kosten dan voorheen. [...] over het algemeen is het aantal vrouwen dat moet werken flink gestegen.[...]

*Om niet te lijden moeten we meer werken.*¹⁹⁶

Het is voor de hand liggend dat zwaar getroffen huishoudens ook op zoek gingen naar alternatieven, zoals het opstarten van een nieuw bedrijfje, waarmee ze hun inkomsten zouden kunnen vergroten of minder wisselvallig kunnen maken. De familie Vallejo had bemerkt dat de boenwas die zij zelf produceerden, minder geconsumeerd werd sinds de dollarisering. Ze hadden daardoor niet meer voldoende werk voor beide ouders en zochten een andere bron van inkomsten:

*Judith: Ja, we willen hiernaast nog een klein bedrijfje opstarten om een dagelijks inkomen te hebben, naast de maandelijks inkomsten die we nu hebben; om niet langer zo afhankelijk te blijven van het krediet van het grote bedrijf dat ons de grondstoffen levert.*¹⁹⁷

Patricio en Ana zochten ook via het opstarten van een nieuwe onderneming een oplossing voor de lage verdiensten, maar ook voor de grote wisselvalligheid van de markt en voor de lange werkdagen die zij moesten maken:

Het exporteren van sieraden en kaarsen, dat zou een goed alternatief zijn: de export.

Zijn jullie al bezig om het te realiseren, of nog niet?

Ja, we zijn er al mee bezig.

Hebben jullie de middelen om een dergelijke investering te doen?

We proberen een lening te krijgen van de nationale financieringscommissie van de regering. Die heeft

¹⁹⁶Interview met Patricio en Ana Fajardo (middenklasse) van 2 oktober 2002.

¹⁹⁷Interview met familie Vallejo (middenklasse) van 13 september 2002.

*een behoorlijk laag rentepercentage van 12 procent per jaar.*¹⁹⁸

Inkomenssituatie

Om een indruk te krijgen van de economische impact van de dollarisering op de persoonlijke economische situatie van de middenklasse, is het allereerst van belang om na te gaan in hoeverre de inkomsten zijn toegenomen in verhouding tot de kosten van levensonderhoud.

Nadat de lage klasse zo eenzijdig in een slechtere economische situatie verzeild was geraakt, was het interessant om te kijken of een deel van de middenklasse wellicht erop vooruit was gegaan. Patricio's waarneming was de volgende:

Kennen jullie mensen uit de middenklasse die naar verloop van tijd erop vooruit zijn gegaan sinds de dollarisering?

*Patricio: Nee, integendeel.*¹⁹⁹

Voor Veronía was het niet mogelijk geweest om van de opbrengst van haar winkel, zichzelf een groter salaris te geven, dan voor de dollarisering:

Ik kon mijn loon niet verdubbelen, omdat als ik voorheen bijvoorbeeld \$200 verdiende, ik in mijn bedrijf nu geen \$400 kan pakken. Er zijn waarschijnlijk maanden waarin ik minder verdien dan de \$200, zoals voor de dollarisering. Want de zaken gaan niet meer zo goed als voorheen, omdat alles duurder is geworden. De mensen hebben geen geld meer voor kleren, omdat er belangrijkere behoeften zijn, zoals eten. Kleding is een luxeproduct geworden, voor als je geld over hebt. En omdat bijna niemand geld over heeft...

[...]

Dus omdat uw inkomen afhankelijk is van de verkoop, heeft u uw loon nauwelijks verhoogd?

Helemaal waar. Laten we zeggen, mijn economische situatie voor de dollarisering was een stuk beter dan die van nu.

Maar mijn situatie is niet zo moeilijk, want ik ontvang \$200, ik betaal geen huur want het huis is van mijn ouders. Dus aangezien ik \$200 heb, mijn nichtje heeft wat haar vader haar stuurt en mijn man de studie van mijn dochter betaalt, kan ik het eten, elektriciteit, water en enig vermaak voor de kinderen wel betalen.

Hoeveel heeft u totaal aan inkomsten?

\$650.

Dus uw loon hangt niet af van de verkopen.

*Het is nu een vast inkomen, want voorheen pakte ik meer als ik meer verkocht, maar dat is nu niet meer mogelijk, omdat de kosten anders niet meer gedekt worden.*²⁰⁰

En zo waren er meer mensen die niet echt een inkomensgroei beleefde, doordat ze afhankelijk waren van de markt. En aangezien de meeste informanten het erover eens waren dat de markt ingezakt was en dat er niet veel geld meer in omloop scheen te zijn, hield dit in dat de marktafhankelijke inkomensgroepen vaak achteruit waren gegaan in hun reële inkomens.

Mogelijke verklaringen voor de economische slappe en de zwakke markt, zouden we kunnen vinden in de teruggelopen geldzendingen door immigranten naar Cuenca. Verder is er een jaarlijkse stijging van het minimumloon, terwijl de prijzen het hele jaar door stijgen. Daardoor neemt de koopkracht tegen het einde van het jaar af, zoals ook in Hoofdstuk 3 al aan de orde kwam. Het onderzoek vond plaats tussen september 2002 en maart 2003, dus het blijft onduidelijk of de markt daarna weer is aangetrokken. Meerdere informanten zeiden simpelweg: na drie jaar dollarisering is het geld in Cuenca op.

¹⁹⁸Interview met Patricio en Ana Fajardo (middenklasse) van 2 oktober 2002.

¹⁹⁹Interview met Patricio en Ana Fajardo (middenklasse) van 2 oktober 2002.

²⁰⁰Interview met Veronía Salado (middenklasse) van 9 oktober 2002.

Net zoals Veronía, hadden ook Dina en haar broers last van het algemene gebrek aan koopkracht. Ze beschreef als volgt de inkomenssituatie van hun gezin:

Dus jullie verdienen allemaal geld?

Ja, wij werken allemaal, maar we verdienen weinig. Het is niet voldoende om rustig... ofwel, we hebben nooit geld over; altijd te weinig eigenlijk.[...]

Wij hebben geen loon. Wij leven enkel van de handel, van de dagelijkse verkoop.

Maar de prijzen heb je toch moeten verhogen, of niet?

Natuurlijk, toen we moesten veranderen van sucres naar dollars, hebben we een kleine aanpassing moeten maken met de afronding van de prijzen.

[...]

Dus als familie in zijn geheel verdienen jullie bijna \$400 in tijden dat je vader niets verdient.

Ja, zo iets. Dat is alleen om van te eten, om van te leven.

Hebben jullie genoeg geld om goed van te kunnen leven?

Goed leven, dat niet nee. Min of meer.²⁰¹

Dit citaat laat eens temeer zien, wat de inkomenssituatie van Veronía ook al demonstreerde, namelijk dat de middenklasse ten opzichte van de lage klasse het voordeel heeft dat ze vaak in het bezit zijn van een eigen huis, waardoor huurverhogingen geen extra druk leggen op het inkomen, naast de andere prijsstijgingen. Daardoor is de een groot deel van de middenklasse in staat met weinig geld beter rond te komen dan zij die geen huis bezitten.

Toen Dina's broer Pedro na een lange en onbevredigende werkdag binnenkwam, vertelde hij over zijn dag:

P: Ik was de hele dag aan het werk, 9 uur lang snoep verkopen.

D: Hoeveel heb je verdiend?

P: Ik heb voor \$40 verkocht.

D: En hoeveel heb je dan daaraan verdiend?

P: Ik verdien 10 procent. Ik verdien \$4 als ik voor \$40 verkoop.²⁰²

Van die \$4 had hij ook nog het vervoer per taxi moeten betalen. Die had hij nodig gehad om zijn voorraad in te slaan en naar de verkoopplek te gaan.

Waar veel winkeleigenaars dus last hadden van een beperkte koopkracht van de potentiële klanten, waren er ook mensen, zoals Elsa, die de prijzen in haar winkel met huishoudelijke artikelen simpelweg in gelijke tred met de inkoopprijzen verhoogden. Ondanks dat de verkopen weleens tegenvielen, leek het gezinsinkomen er niet al te zeer onder te lijden. Ze leefden in ieder geval nog net zo probleemloos als voor de dollarisering.

Het geval van Alfonso Cardenas was in het bijzonder interessant omdat hij, zelf werknemers in dienst had. Zodoende kon hij, naast het persoonlijke perspectief op de inkomenssituatie van zijn gezin, ook het perspectief van de werkgevers belichten, die gedwongen waren om de lonen aan te passen aan de nieuw ontstane situatie:

In hoeverre zijn in uw eigen bedrijf de lonen gestegen?

Ik heb de gewoonte om elk half jaar de lonen te verhogen, met of zonder decreet van de regering. Ik heb werknemers die rond de \$300, \$320 en \$350 zitten. Er zijn er ook die onder de \$200 zitten. Voor de dollarisering betaalden we al meer dan het minimumloon. Niemand verdient hier minder dan \$160, want met minder kun je echt niet leven.

Maar hoeveel verdiende die van \$160 bijvoorbeeld voor de dollarisering?

Ongeveer \$120.

[...]

Hoeveel verdient elk werkend persoon in uw gezin?

²⁰¹Interview met Veronía Salado (middenklasse) van 9 oktober 2002.

²⁰²Interviews met Dina, Pablo en Galo (middenklasse) van 12 en 20 oktober en 3 november 2002.

Mijn zoon verdient \$240, mijn vrouw ook \$240 op dit moment, want we hebben pas sinds kort een vast loon voor haar ingesteld. Eerder waren haar verdiensten variabel. Nu ben ik de enige die geen vast loon heeft. Natuurlijk, ik heb wel inkomsten, maar geen loon.

Hoeveel zou het totale inkomen van het gezin zijn?

Ongeveer \$1.500, \$1.600.

En kunnen jullie daar goed van leven?

Gemiddeld. In geval van ziekte zouden we een financieel tekort krijgen. Gelukkig hebben we nog niet een dergelijk probleem gehad. Met dat geluk kunnen we al onze onkosten betalen, zoals voeding, onderwijs, belastingen enzo.²⁰³

Esteban Vásquez had als regiomanager van de Produbanco, ook een dubbele functie voor het onderzoek. Hij kon zowel de lonen van zijn werknemers belichten, als zijn eigen inkomenssituatie. Hij was de enige kostwinner van zijn gezin en ondanks dat hij wel indicaties gaf, was hij toch enigszins onduidelijk over zijn inkomen:

En is uw inkomen ongeveer \$2.000 per maand?

Ik mag je het bedrag niet zeggen van de bank, maar het klopt ongeveer.²⁰⁴

Verder had de bank de lonen van alle werknemers met 10 tot 15 procent verhoogd, wat Esteban een hele goede loonsverhoging vond, al erkende hij dat het niets voorstelde in vergelijking met de algemene prijsstijgingen. Hij sprak over een algemene prijsstijging van 180 procent. Waar de wet \$120 voorschreef als het absolute minimumloon, betaalde hij zijn werknemers \$180 per maand minimaal. Het interview waarin hij dat zei vond plaats in februari 2003. Daaruit blijkt dat het minimumloon niet is gestegen sinds 2001, terwijl tabel 3.2 aangeeft dat het minimumloon in 2002 \$140 was. Hier kunnen we uit afleiden dat het minimumloon statistisch gezien niet gelijk is aan het wettelijk minimumloon volgens deze informant, die gezien zijn functie toch geacht wordt daarvan op de hoogte te zijn.

Patricio Fajardo maakte duidelijk hoe zijn eigen inkomenssituatie en het minimumloon waren veranderd, maar hoe die stijgingen niet opwogen tegen de prijsstijgingen, waardoor velen hun overlevingsstrategieën hadden moeten aanpassen:

Tja, de verhouding tussen mijn inkomsten en de kosten van levensonderhoud is verslechterd, ondanks dat mijn inkomen is gestegen.

Dus nu kunt u minder besteden en minder luxueus leven.

Nu moet je je beperken. Het basisloon nu zou omgerekend ongeveer s/4 miljoen [\$160] zijn geweest en daar kon je toen prima mee rondkomen. Terwijl dat nu veruit te weinig geld is om van te leven. Je kunt er misschien net de huur van betalen, of misschien ook nog wel het eten, maar als je ziek wordt heb je een groot probleem. Dan blijft er niks over voor kleding en scholing. Dus hoe dan ook moeten beide ouders werken en misschien moeten ook de kinderen gaan werken, of men moet langer gaan werken, of ander werk erbij nemen. Dat zijn de alternatieven om voort te bestaan.²⁰⁵

Inkomensstrategie

Vervolgens is het interessant om te gaan kijken in hoeverre de gezinnen uit de middenklasse in feite genooddaakt zijn om hogere inkomsten te vergaren, die passen bij het door de dollarisering gestegen prijspeil. Een goed voorbeeld is dat van Fernando Delgado, die het inkomen van zijn vrouw nu ook bij het gezinsbudget rekende om de financiën rond te krijgen. Zij was wel pas na de dollarisering gaan werken, maar dat was niet alleen om budgettaire motieven. Zelfontplooiing en gegarandeerde inkomsten in geval van ziekte, arbeidsongeschiktheid, of overlijden van Fernando, waren ook redenen voor haar om werk te zoeken.

²⁰³Interview met Alfonso Cardenas (middenklasse) van 31 januari 2003.

²⁰⁴Interview met Esteban Vásquez (middenklasse) van 19 februari 2003.

²⁰⁵Interview met Patricio en Ana Fajardo (middenklasse) van 2 oktober 2002.

Niet iedereen had de mogelijkheid om diens echtgenoot toe te voegen aan het verdienende deel van het gezin. Zowel Veronía als Carmen, leefden al langer voor een substantieel gedeelte van geld dat door hun wederhelft werd toegestuurd, en leefden gescheiden van hun echtgenoten. Voor beiden gold dat ze hun rol als moeder op de eerste plaats zette. En dat maakte het ook onmogelijk om een manier te zoeken om meer te verdienen. Voor Carmen was het daarom essentieel dat zij als taxichauffeuse haar eigen baas was en zodoende zelf haar eigen werktijden kon bepalen zodat ze er dus altijd kon zijn voor haar kinderen. Het volgende fragment geeft een goed inzicht in de wijze waarop ze haar inkomenssituatie heeft proberen te verbeteren:

Hoe heeft u geprobeerd om de inkomsten van uw werk te vergroten?

Om meer te verdienen heb ik me aangesloten bij een taxibedrijf, terwijl ik eerst onafhankelijk werkte.

In het begin werkte dat goed, maar nu niet meer, omdat de meerderheid van de taxichauffeurs hetzelfde heeft gedaan en steeds meer mensen de bus pakken in plaats van de taxi. Het werk is niet toegenomen met de feestdagen, ondanks dat we dat wel hadden verwacht. Al met al was het een slecht jaar voor de taxi [2002].

[...]

Hoeveel uur werkt u?

Gemiddeld 10 à 12 uur per dag in de taxi en de rest van de tijd besteed ik aan het huishouden.

Werkt u ook op zondag?

Ja, maar dan werk ik vanaf 5 uur 's middags.²⁰⁶

Naast deze verdiensten stuurde haar man haar nog maandelijks \$200 à 300 op uit de VS, en toch bleek het voor haar noodzakelijk om meer dan 70 uur per week te werken.

Veronía had het een stuk minder druk. Ze had een eigen kledingwinkel, maar zij wilde niet langer werken dan ze al deed volgens de gebruikelijke openingstijden, omdat ze de tijd met haar kind belangrijker vond dan grotere inkomsten. Beiden vrouwen dachten er niet aan om hun kinderen te vragen om te gaan werken. De prioriteit van hun opvoedkundige taak boven inkomensvergroting, geeft aan dat de financiële situatie van Veronía niet zo nijpend was dat ze haar leven drastisch moest veranderen om aan meer geld te komen.

Het bakkersgezin Palaez zei ook geen mogelijkheid te zien om met hun bestaande onderneming meer geld te verdienen. Rosario zegt erover:

Er komt nog een tijd dat we niet genoeg zullen hebben om te eten, want er is geen mogelijkheid om de prijzen van ons product te verhogen en dus ook niet om ons inkomen te verhogen. Dat komt doordat de mensen geen geld hebben om meer te betalen voor het brood. Ze klagen al omdat we de prijs 1 cent hebben verhoogd, van 6 naar 7 cent voor een broodje, en ze kopen minder dan normaal.

Dat ze toch iets moesten veranderen in hun inkomenssituatie bleek uit hun beperkte toekomstperspectieven: of een andere onderneming te beginnen, of naar de VS te emigreren.

Pedro+Rosario: Maar wat moeten we hier nog? Wie heeft er nog geld om elke dag cebiche²⁰⁷ te eten. En als het visrestaurantje geen succes wordt en we investeren erin wat we hebben om het op te zetten, kunnen we niks anders meer ondernemen.

Pedro: En als we geen cebichería beginnen, zal ik naar het buitenland moeten gaan.

Jullie voelen je dus zo wanhopig?

Rosario: Ik wel. Hij is er rustiger onder.²⁰⁸

Dina was ook vaak aan het bedenken hoe ze haar inkomen kon vergroten. Naast de plannen om met het geld van de auto die ze verkocht hadden, hun huis uit te breiden en haar

²⁰⁶Interview met Carmen Quinde (middenklasse) van 12 november 2002.

²⁰⁷Typisch regionaal gerecht van rauwe vis.

²⁰⁸Interview met familie Palaez (middenklasse) van 16 oktober 2002.

winkel daar naartoe over te brengen, was ze al genoodzaakt om de prijzen in het winkeltje iets te verhogen. Verder studeerden zij en Pablo beiden. Dina zou binnenkort in bedrijfseconomie afstuderen, maar had ook verdere studieplannen:

*[...]Ik zou me specialiseren in marketing. Pablo studeert Engels en wil ook Frans gaan doen. Galo wil niet studeren.*²⁰⁹

Zij waren dan ook de enige informanten die scholing zagen als een manier om hun arbeidsperspectieven te verbeteren en daar ook voor kozen.

Consumptie

De uitstraling van het gebrek aan inkomen in verhouding tot de prijzen, op de consumptie van de middenklasse, beperkt zich voornamelijk tot het bezuinigen op uitgaven die niet tot de basisbehoeften gerekend kunnen worden. Velen spraken over een ‘*andere samenstelling van de maaltijd*’, waar de lage klasse het ook wel over het nuttigen van ‘*minder maaltijden per dag*’ had. Een typisch voorbeeld van de gemiddelde impact van de impact van de dollarisering op de consumptie van de middenklasse, is het geval van de familie Vallejo:

Byron: In de eerste plaats geven we geld uit aan voedsel en kleren voor de kinderen. We hebben een TV, we hebben alles, maar als we iets willen of moeten veranderen, kopen we beetje voor beetje. Hebben jullie het uitgavenpatroon veranderd?

*Ja, we kopen minder luxeproducten, maar we eten ook een beetje minder vlees. We kopen ook veel producten per ‘quintal’ [100 pond].*²¹⁰

Pedro en Rosario Palaez zijn een voorbeeld van informanten die grotere aanpassingen hebben moeten maken op hun bestedingsgedrag:

Wat zijn de gevolgen van de prijsstijgingen op uw consumptie?

P: We hebben de hoeveelheid wat moeten verminderen, verder niks.

*R: We consumeren intelligenter: we kopen bijvoorbeeld een pond bonen en we koken ze voor het hoofdgerecht en tegelijkertijd maken we er soep van. Zo redden wij het op dit moment. We maken goedkoop eten, zoals soep. We kunnen geen dingen eten zoals varkenskotletten, want dat is veel te duur.*²¹¹

Dina sprak ook over het eten en hoe ze het gebrek aan koopkracht compenseerde door, zoals bijna alle informanten uit de middenklasse, weinig vlees te eten:

Je consumeert minder. Je koopt minder vlees, minder melk. Eigenlijk consumeren we die dingen nauwelijks meer. In plaats daarvan kopen we vervangende producten, zoals broccoli, graanproducten,...

Kopen jullie ook op andere, goedkopere plekken?

*Nee, we kochten alles al op de weekmarkt en dat is de goedkoopste plek die er is.*²¹²

En ook op kleding bezuinigde een behoorlijk deel van de middenklasse, zoals Fernando Delgado:

Zelfs qua kleding geldt bij ons: als we het echt nodig hebben dan kopen we het, zoniet, dan houden we

²⁰⁹Interviews met Dina, Pablo en Galo (middenklasse) van 12 en 20 oktober en 3 november 2002.

²¹⁰Interview met familie Vallejo (middenklasse) van 13 september 2002.

²¹¹Interview met familie Palaez (middenklasse) van 16 oktober 2002.

²¹²Interviews met Dina, Pablo en Galo (middenklasse) van 12 en 20 oktober en 3 november 2002.

het nog even vol.²¹³

Bij de familie Palaez gingen de bezuinigingen nog een stapje verder:

Wat hebben jullie veranderd in jullie uitgavenpatroon om te bezuinigen?

R: We kopen geen kleding en schoenen meer en minder eten. We bezuinigen ook door het licht minder aan te doen. [...]

Kunnen jullie nog dingen kopen als een TV, als die kapotgaat, of andere apparaten?

R: We hebben op dit moment geen hoop meer dat we zulke dingen zouden kunnen kopen. Trouwens, we hebben een TV gekocht toen de sucre er nog was.

*P: Dat heeft ze vantevoren allemaal al gekocht. Het is nog niet nodig om dat soort dingen te kopen. Ofwel, we hebben alle apparaten die we thuis nodig hebben.*²¹⁴

Andere informanten waarvoor de impact op de wekelijkse uitgaven goed voelbaar was geweest, waren Ana en Patricio Fajardo. Ze waren minder producten gaan kopen en er was geen geld meer om elektrische apparaten te kopen. Ze aten nog altijd redelijk goed, maar hadden wel goedkopere plekken moeten vinden om hun inkopen te doen. Patricio zei: *Al het geld gaat naar onderwijs en eten*. En even later gaf zijn vrouw het voorbeeld dat ze nu nooit meer de taxi pakt, maar de bus.²¹⁵

Er waren ook informanten die veel minder drastische ingrepen nodig hadden in hun uitgavenpatroon. Zij zaten dan ook in de hogere regionen van de middenklasse. Zo was er in het gezin van Elsa helemaal geen impact op de consumptie te bespeuren. Veronía kon niet langer elke keer als er visite was *tapas* en wijn of bier aanbieden en ook het kopen van gouden sieraden kon ze zich niet meer veroorloven. Esteban Vásquez kon zich veel minder vaak te buiten gaan aan geïmporteerde zeevruchten, wat zijn hobby was. Ook moest hij zijn grote uitgaven iets langer uitstellen om te kunnen sparen en überhaupt planmatiger te werk gaan; zoals bij het opnieuw aanschaffen van zijn tweede auto, die hij had verkocht om te investeren in de bouw van zijn huis. Ook het gezin van Alfonso scheen weinig schade ondervonden te hebben, behalve dan dat ze nog maar 2 à 3 maal per week vlees aten en dat ze een beetje hadden moeten bezuinigen op luxe-uitgaven. Hij had dan ook met zijn bedrijf baat gehad bij de dollarisering.

Ten slotte is het nog de moeite waard om te vermelden dat van de tien middenklasse-informanten slechts de helft in het bezit was van één of twee auto's. Tevens was het autobezit onder de informanten structureel afgenomen. Sommigen konden de kosten niet meer betalen, terwijl anderen het geld van de verkoop wilden gebruiken om te investeren.

Sparen/lenen/investeren

Allereerst moet vermeld worden dat de impact van de bevrozing van de banktegoeden vanaf maart 1999, ongeveer een jaar voor de dollarisering, van grote invloed was op de middenklasse. Deze crisis in het bankwezen is al eerder aan de orde geweest in zowel hoofdstuk 2 als bij de lage klasse, en dus volstaat het erop te wijzen, dat vooral veel gezinnen uit de middenklasse bijzonder beschadigd zijn door de bankcrisis, gevolgd door de dollarisering.

Ik denk dat het ons enorm heeft geschaad. Er is veel werkloosheid, er is veel verdriet, mij heeft het mijn huwelijk gekost en ik geloof dat het mijn hele leven zal blijven beïnvloeden. Mijn kinderen verloren hun vader, ik mijn echtgenoot en nu moet ik vader en moeder tegelijk zijn om verder te komen. Ik weet niet wat er gaat gebeuren met dit land, maar ik heb een doel en dat is om hier weg te gaan. Hoe moeilijk ik het ook vind om mijn kinderen hier achter te laten, maar in dit land is geen werk wat genoeg opbrengt om van te leven. Er valt namelijk niks te verdienen; nu is het erger dan twee jaar

²¹³Interviews met Fernando Delgado (sleutelfiguur) van 12 en 14 februari 2003.

²¹⁴Interview met familie Palaez (middenklasse) van 16 oktober 2002.

²¹⁵Interview met Patricio en Ana Fajardo (middenklasse) van 2 oktober 2002.

*geleden [...].*²¹⁶

In het bovenstaande citaat vertelt taxichauffeuse Carmen geëmotioneerd hoe de bankcrisis en de dollarisering, samen op haar leven hebben ingegrepen. In de bankcrisis verloor ze een groot deel van haar kapitaal, zoals veel gezinnen uit de middenklasse, door de bevriezing van de banktegoeden. Ze had samen met haar man een kapitaal van s/100 miljoen [was toen ±\$15.000] opgebouwd door twee jaar lang hard te werken in de VS en te sparen. Toen het geld werd teruggegeven was het land al gedollariseerd en was de \$4.000 die ze terugkreeg een fractie van het originele kapitaal. Door diezelfde dollarisering werd het leven vervolgens zo duur dat haar man zich genoodzaakt voelde om weer terug te gaan naar de VS. Zonder hun spaargeld konden zij niet de door hen beoogde investeringen doen en dus geen stabiel inkomen verwerven dat voldoende was om de kosten van levensonderhoud te dekken.

Dit voorbeeld geeft aan dat, zeker wat de middenklasse betreft, de bankcrisis niet zomaar los te zien is van de dollarisering. Vooral in Cuenca hadden namelijk veel gezinnen de geldzendingen die zij uit het buitenland hadden ontvangen, omgewisseld naar sucres en op de bank gezet. Vaak leefden zij van de rente en soms werd het gebruikt om mee te investeren. Het rentenieren van de ontvangers van geldzendingen, wat voor de bankcrisis de trend was, werd door Fernando Delgado goed weergegeven:

*Het was erg duidelijk dat de mensen liever van de rente van hun geld leefden, die toentertijd fantastisch was, dan dat ze werkten of investeerden met het geld.*²¹⁷

Dat rentenieren bleek dus wel behoorlijk risicovol te zijn. Degenen die door de bankcrisis hun spaargelden, de rente en hun investeringsmogelijkheden kwijtraakten, werden daardoor extra kwetsbaar voor de impact van de dollarisering, die een jaar later plaatsvond. Bankdirecteur Esteban Vásquez wist te vertellen dat vooral de middenklasse het slachtoffer was geworden van de impact van de combinatie van deze twee fenomenen:

Dus op zijn minst bij de middenklasse heeft de bevriezing van de banktegoeden ervoor gezorgd dat de impact van de dollarisering hard insloeg, klopt dat?

Ja, voor de middenklasse was de impact het zwaarst.

En hoe zit het dan met de lage klasse? Voor hen kwam het toch ook hard aan, door de geldzendingen die zij ontvangen hadden en die ze misschien ook wel op de bank hadden staan?

*Nee. Als we over economische klassen spreken, zijn degenen die geldzendingen ontvangen van de middenklasse en niet van de lage klasse. Ondanks dat hun levensstijl anders is dan die van de middenklasse in de stad, hadden zij wel genoeg geld. Maar zij hadden het niet op de bank staan, maar bewaarden het onder hun matras.*²¹⁸

Het is waar dat er gezinnen zullen zijn uit de lage klasse, die door de geldzendingen uit het buitenland op een inkomen van boven de \$2.000 terecht zullen komen en daarmee tot de economische middenklasse behoren. Maar we zagen in §4.1 dat er ook velen zijn die slechts geld voor de minimale levensbehoeften ontvingen en zodoende onder de \$2.000 bleven.

Van de negen informanten van de middenklasse die ernaar gevraagd zijn, hadden er vier schade opgelopen bij de bevriezing van banktegoeden. Eén informant was vantevoren gewaarschuwd door een insider en had haar kapitaal tijdig van de bank gehaald en geïnvesteerd, door een stuk grond te kopen. Elsa vertelde over haar zeer waardevolle voorkennis in het volgende fragment:

²¹⁶Interview met Carmen Quinde (middenklasse) van 12 november 2002.

²¹⁷Interviews met Fernando Delgado (sleutelfiguur) van 12 en 14 februari 2003.

²¹⁸Interview met Esteban Vásquez (middenklasse) van 19 februari 2003.

Waarin investeerde u geld voor de dollarisering?
In hetzelfde: in de handel en in stukken grond. En ik bezit nog steeds land.
 Verloor u geld door de bevrozing van de banktegoeden?
Nee, een maand van tevoren kochten wij dat stuk grond.
 Maar wisten jullie dan dat ze de rekeningen gingen bevroren?
Ik werd ervan op de hoogte gesteld dat ze het gingen doen.
 Waarschuwden ze van de bank, of hoe kwamen jullie het te weten?
*Nee, een vriend bezocht me en zei dat het ging gebeuren, en dat als ik geld op de bank had, ik het er snel af moest halen. En dat deed ik dus. En ik kocht een stuk land en een pick-up truck.*²¹⁹

Fernando Delgado vertelde hoe hij en zijn bedrijf wel schade opgelopen hebben door de bankcrisis:

*Ik vertel wat mij toen is overkomen. Ik heb nog een bouwbedrijf, maar dat is tot minimale activiteit beperkt, want een groot deel van mijn middelen zijn in de banken verloren gegaan bij de banksluiting. Toen verloor ik heel veel geld, wat ik nooit meer terugkreeg, of eigenlijk hebben we wel iets teruggekregen, maar dat was nog minder dan een vijfde gedeelte. Voor de dollarisering, al voor de banksluiting, maakten wij huizen voor de verkoop. De som van de verkoop van drie huizen stond op de bank. Na jaren mijn geld teruggevraagd te hebben, gaven ze het me eindelijk terug, maar logischerwijs was de hoeveelheid dollars die ik terugkreeg nog niet genoeg om een half huis te bouwen. Vandaar dat ik net zei dat ons geld 6 tot 10 maal zo weinig waard geworden was.*²²⁰

Ook Carmen Quinde was veel geld kwijtgeraakt in de bevrozing van banktegoeden, zoals in de inleiding van deze paragraaf uitgebreider verteld is. Het probleem in beide gevallen was dat het geld in sucres op de bank was gezet en dat de waarde van de sucre flink omlaag was gegaan tussen het moment van de bevrozing van banktegoeden en de dollarisering en daar bovenop kwam nog eens de algemene prijsstijging, die volgens de statistieken 85,2 procent was.²²¹ Bankdirecteur Esteban Vásquez zei over de stijging van de wisselkoers van de dollar tegenover de sucre:

*Bijna een jaar na de banksluiting en de bevrozing van de banktegoeden, begon de dollarisering. We hebben het dan over de periode van maart 1999 tot januari 2000. In die 10 maanden steeg de dollar van s/6.700 naar s/25.000.*²²²

Iemand die dubbel geraakt werd door de bankcrisis was Veronía. Ze was zoals de bovenstaande gevallen ook spaargeld, dat in sucres was ingelegd, tijdelijk kwijt geweest en had het, sterk gedevalueerd, in dollars teruggekregen. Maar ook had ze een lening in dollars ten tijde van de bankcrisis, die door sterke koersveranderingen, in sucres steeds groter werd. Toch was de situatie nog te overzien voor haar:

Dus u trof dezelfde pech tweemaal?
Ja, de bevrozing van tegoeden en de stijging van de dollar.
 Was u dan geruïneerd door de bankcrisis en de dollarisering?
*Ik heb wel schade opgelopen.*²²³

Over de huidige situatie van het bankwezen, wat betreft veiligheid en voordelen voor mensen die sparen bij een bank, zei Esteban Vásquez:

²¹⁹Interview met Elsa (middenklasse) van 25-10-2002.

²²⁰Interviews met Fernando Delgado (sleutelfiguur) van 12 en 14 februari 2003.

²²¹Alg. prijspijl mrt. 2000/ alg. prijspijl mrt. 1999 x 100% - 100%. Gegevens: *Indice de precios al consumidor del area urbana Nacional-Cuenca-Loja*, van INEC.

²²²Interview met Esteban Vásquez (middenklasse) van 19 februari 2003.

²²³Interview met Veronía Salado (middenklasse) van 9 oktober 2002.

Banken zijn niet meer de juiste plaatsen om investeringen te doen, want dat levert heel weinig rente op. Dan zit je op dit moment tussen de 3 en 6 procent. Dat is bedoeld om de economie te stimuleren, want het ontmoedigt mensen om geld op de bank te zetten. Het is dus beter om het te investeren in de industrie, in de handel. Dan kun je 16 à 17 procent verdienen [...] Het is een manier van de overheid om investeringen aan te moedigen ondanks dat onze kredietrentes erg hoog zijn.

Hoe hoog zijn die?

*Tussen de 18 en 20 procent.*²²⁴

Toch bleek uit de interviews dat er maar weinig mensen geld over te hadden om te sparen of te investeren in andere zaken dan in hun onderneming. Het volgende fragment schetst een representatief beeld van de lage middenklasse op dit gebied:

Dus voor de dollarisering ging het erg goed met de bakkerij, niet?

*Rosario: Ja, prima. Toen konden we nog sparen, terwijl dat nu absoluut niet meer mogelijk is.*²²⁵

Typisch voor die lage middenklasse was ook dat er geleend moest worden om de noodzakelijke investeringen te doen in hun onderneming, en dat het aflossen van die schulden steeds moeilijker werd naarmate de handel slechter liep en de huren zwaarder drukten op het bedrijfsresultaat. Dina belichtte haar schuld toe:

En is deze schuld bedoeld om mee te investeren, of om van te leven?

Om te investeren in handelswaar. Het is een kortetermijn-krediet. Gedurende twee jaar betaal ik elke 3 maanden 12,5 procent van de schuld plus rente. Dat is wel te doen.

Vraag je nu meer geld te leen dan voor de dollarisering?

*Ja, want de benodigde investering is duurder geworden.*²²⁶

Ana en Patricio Fajardo hadden te maken met een vergelijkbare situatie, die toch net wat minder positief was:

*[...] de investeringen zijn duurder geworden, omdat alles duurder is geworden. Bovendien is de kredietrente hoger geworden sinds de dollar. Dus we kunnen nog steeds de schulden betalen met de inkomsten uit de verkoop, maar het wordt steeds riskanter.*²²⁷

Er waren ook middenklassegezinnen, zoals dat van Elsa, die nog steeds spaarden en bij economische tegenvallers een beroep konden doen op hun spaargeld. Ook Esteban Vásquez hield maandelijks geld over. Maar hij loste daarmee langzamerhand de schuld af, die hij was aangegaan om zijn huis te bouwen.

Fernando Delgado werd in zijn privé-leven met hetzelfde gebrek aan koopkracht en investeringspotentie geconfronteerd als met zijn bouwbedrijf en met het ontwikkelingsproject met kansarme kinderen:

*Nu moet je je wel beheersen, want er is geen geld. Voorheen kon je nog investeren, in grond, of in het onderwijs van je kinderen; nu niet meer.*²²⁸

Toen Dina gevraagd werd of de auto die ze verkocht hadden, niet nodig was geweest, zei ze:

²²⁴Interview met Esteban Vásquez (middenklasse) van 19 februari 2003.

²²⁵Interview met familie Palaez (middenklasse) van 16 oktober 2002.

²²⁶Interviews met Dina, Pablo en Galo (middenklasse) van 12 en 20 oktober en 3 november 2002.

²²⁷Interview met Patricio en Ana Fajardo (middenklasse) van 2 oktober 2002.

²²⁸Interviews met Fernando Delgado (sleutelfiguur) van 12 en 14 februari 2003.

Jawel, ik mis hem behoorlijk. Ons huis ligt een beetje ver weg en nu moet ik per bus hierheen. Maar als mijn vader het huis gaat verbouwen, zullen we geen auto meer krijgen.

Dus jullie hebben het geld nog niet gebruikt?

Nee, we kunnen nooit een onnodige uitgave doen. Het moet een verantwoorde investering zijn, zodat we ons geld niet verliezen.

[...]

Investeerden jullie meer voor de dollarisering?

*Hetzelfde, toen hadden we ook geen geld om te investeren.*²²⁹

Alfonso Cardenas vertelde dat hij na de dollarisering een huisje met land had gekocht op het platteland ter ontspanning. Hij gaf toe dat het een stuk duurder was dan het voor de dollarisering zou zijn geweest:

Veel duurder. Daar zit het nadeel van de dollarisering. Zo'n bezitting kostte in het jaar 2000 ongeveer \$300 miljoen en dat is \$12.000. Maar ik heb het gekocht voor \$40.000. Dat zegt wel iets over de prijsstijgingen.

[...]

Konden jullie het terrein kopen door het succes van uw bedrijf sinds de dollarisering?

*Ik weet niet of het door het voordeel van de dollarisering voor ons was. Ik denk veel eerder dat het mogelijk was doordat we na jarenlang werken uit de schulden raakten. Die schulden hebben het mogelijk gemaakt om te blijven investeren in productiemiddelen, om de productie op te voeren en dus meer inkomsten te vergaren. En daarna kreeg ik meer ruimte om te investeren in ontspanning.*²³⁰

Ook Esteban Vázquez investeerde pas na het moment van de dollarisering in de bouw van zijn huis, maar had voordien al belangrijke voorbereidingen getroffen:

Heeft u iets groots gekocht net voor de dollarisering, wat nu veel meer waard is?

Het huis. Voor de dollarisering investeerde ik mijn geld al en van wat het me opleverde kocht ik verwarming, waterleiding, deuren. Ik had toen de contracten al opgesteld en de prijzen al afgesproken.

Dus u wist al dat de dollarisering eraan zat te komen en wat het voordeligste was voor u?

*Het idee van de dollarisering was niet bekend, maar wel waarneembaar; je kon het voelen. [...] ik zat goed, want mijn investeringen waren in dollars. Want als ik in sucras had geïnvesteerd..., dan had ik nu niet deze werkelijkheid kunnen vertellen.*²³¹

Carmen had in de tijd dat ze in de VS woonde, voor de dollarisering, geld verdiend en een huis te laten bouwen in Cuenca. Aangezien de rest van haar geld verloren was gegaan in de bankcrisis, was het huis haar beste investering geweest en de enige waar ze nu nog de vruchten van plukte.

Tot slot wil ik nog hieraan toevoegen dat het wagenpark van Cuenca nog steeds bestaat uit onder andere veel nieuwe, grote en dure auto's, waaruit je niet zou opmaken dat het zo slecht gaat met zovelen en dat het merendeel erg zuinig moet leven om rond te komen. Blijkbaar zijn er dus veel middenklassegezinnen die nog steeds de mogelijkheid hebben om het statussymbool van Ecuador, een vierwielaangedreven terreinwagen, aan te schaffen. De meeste mensen die ik erover sprak, waren ervan overtuigd dat het merendeel gekocht was op krediet. En daarmee komen we op een punt wat bij de informanten niet aan bod is gekomen, namelijk dat er steeds meer producten, zoals auto's, apparaten en geïmporteerde kleding op krediet gekocht kunnen worden sinds de dollarisering. Ondanks dat het straatbeeld en daarover gevoerde gesprekjes anders deed vermoeden, kwam dit op grote schaal kopen op krediet, niet aan het licht bij de

²²⁹Interviews met Dina, Pablo en Galo (middenklasse) van 12 en 20 oktober en 3 november 2002.

²³⁰Interview met Alfonso Cardenas (middenklasse) van 31 januari 2003.

²³¹Interview met Esteban Vázquez (middenklasse) van 19 februari 2003.

informanten van de middenklasse.

Fernando Delgado sprak wel over het gebruik van de creditcard als een belangrijke nieuwe trend:

Steken de mensen zich in de schulden om op dezelfde manier te kunnen blijven uitgeven?
*Je zult het al wel geanalyseerd hebben, want hier in Cuenca tenminste, is de creditcard erg in trek. Iedereen heeft schulden; alleen via de creditcards. Je betaalt er zo gemakkelijk mee. Men moet schulden aangaan omdat dat de enige manier is om te verhullen dat het economisch slecht gaat.*²³²

Toegankelijkheid onderwijs

In de middenklasse is het op het gebied van scholing niet zozeer de vraag of zij hun kinderen naar school kunnen laten gaan, maar eerder of zij een particuliere school nog wel kunnen betalen en tot welk nivo. Vaak komt het voor dat ze voor particuliere basisschool en middelbare school kiezen en dat vervolgens voor de staatsuniversiteit wordt gekozen, omdat die betaalbaarder is. Nu staat de (staats-)Universiteit van Cuenca dan ook erg hoog aangeschreven, maar de status van een particuliere universiteit is voor veel mensen in Cuenca ook erg belangrijk.

De familie Fajardo was een typisch gezin uit de lage middenklasse, waarbij het nog niet zo zeker was hoe de scholing van hun kinderen na de middelbare school betaald moest worden. Hun jongste kind van 7 jaar ging naar een particuliere basisschool en beide andere zonen gingen naar een middelbare school van de staat. Ana zei dat scholing “superduur” was geworden en dat haar oudste zoon, die op het punt stond om de middelbare school af te ronden, misschien wel zou moeten werken als hij wilde studeren aan de Universiteit van Cuenca. Ze wilden deze zoon wel proberen de mogelijkheid te bieden om, net als zijn vader, te gaan studeren aan de universiteit, maar de middelen waren beperkt en de kosten waren hoger geworden. Mijn reactie daarop:

Maar ik dacht dat de universiteit bijna gratis was voor mensen die geen geld hebben.
*Nee, wel de staatsuniversiteit, daar betaal je geen maandelijks bedrag, maar het jaarlijkse schoolgeld bedraagt \$200 tot 300. Dat is niet gratis en iedereen moet het betalen.*²³³

Hoewel Esteban Vásquez juist aan het andere einde van de middenklasse zat, vond hij het particuliere onderwijs ook wel erg duur geworden. Maar echt onbetaalbaar was het nog niet:

[...] alle prijzen zijn gestegen. Ik betaalde bijvoorbeeld s/65.000 voor elk kind aan onderwijs, dat is minder dan \$3. Nu betaal ik ongeveer \$80 per kind. Er is geen verhouding tussen deze kosten, van \$3 naar \$80. En ik moet dit elke maand voor mijn drie zonen betalen.
Denkt u er nooit over om uw kinderen naar een staatsschool te doen? Die is namelijk goedkoper.
*Nee, want het nivo is er lager. De staatsscholen zijn, niet eens zozeer qua onderwijs, maar sociaal gezien niet zo goed. Het is goedkoop en daardoor kan iedereen er binnenkomen en dat houdt in dat je met allerlei problemen te maken krijgt, zoals drugsverslaving... [...] Ik kan te weinig eten hebben, maar mijn kinderen zal ik hoe dan ook deze scholing geven.*²³⁴

Ook Carmen had haar 3 kinderen op particuliere scholen. Voor de twee die op de middelbare school zaten, betaalde ze \$90 per maand. Nu de oudste zoon al bijna naar de universiteit zou gaan, werd het voor Carmen steeds moeilijker om, door de hoge kosten van particuliere universiteiten en haar financiële complicaties, hun toekomst in Ecuador voor te stellen:

Waarom wil je emigreren?

²³²Interviews met Fernando Delgado (sleutelfiguur) van 12 en 14 februari 2003.

²³³Interview met Patricio en Ana Fajardo (middenklasse) van 2 oktober 2002.

²³⁴Interview met Esteban Vásquez (middenklasse) van 19 februari 2003.

*Vanwege de economische situatie, omdat het geld niet toereikend is, nu mijn zoon al bijna naar de universiteit gaat. Daarvoor heb je meer geld nodig, zodat hij niet zo eindigt als ik: halverwege. Ik wil dat zij een studie afronden en zich op die manier kunnen ontwikkelen, onafhankelijk worden en goed terecht zullen komen.*²³⁵

Maar niet alle mensen die meer kunnen betalen kiezen voor de particuliere universiteiten. Het nichtje van Veronía koos ervoor om naar de Universiteit van Cuenca te gaan, maar aangezien het inschrijfgeld sinds de dollarisering aangepast werd aan de kapitaalkracht van de ouders, moest ze bijna het maximale schoolgeld betalen. Veronía zei erover:

*[...] Nu is de Universiteit van Cuenca ook betaald. Eerder was deze gratis, maar nu is er een gedifferentieerd inschrijfgeld ingesteld. Daarbij wordt gekeken naar het inkomensnivo van de familie [en enkele andere factoren].*²³⁶

Veronías eigen dochter ging naar een tweetalige, hoog aangeschreven, particuliere middelbare school. Het onderwijs van haar dochter was ook haar hoogste prioriteit. Daarom wilde ze haar dochter in de VS naar de universiteit laten gaan en dus emigreren.

Zowel Dina en haar broer Pablo, als Judith en Byron Vallejo studeerden nog op latere leeftijd naast hun werk. Alfonso Cardenas, die ook nog studeerde, moest daarnaast het schoolgeld van vijf van zijn kinderen betalen. Toch kwam ook hij niet structureel in de problemen door de gestegen prijzen. Als hij het jaarlijkse schoolgeld moest betalen dan had hij wel moeite om al het geld bijeen te krijgen, maar het ging.

Toegankelijkheid gezondheidszorg

Zoals medische kosten vaak onbetaalbaar waren voor de lage klasse, zo kan het ook bij de middenklasse leiden tot grote budgettaire problemen. Waar vroeger de particuliere gezondheidszorg voor de middenklasse goed betaalbaar was, was dat sinds de dollarisering voor velen niet meer het geval. Fernando Delgado besprak het alternatief:

In geval van ziekte verdwijnen de spaargelden en verdwijnt veel meer. [...] Nu zijn er wel veel instellingen die zich bezighouden met sociale ondersteuning, bijvoorbeeld in de vorm van medische consulten. Waar vroeger alleen de echt arme mensen daar naartoe gingen, gaan er nu heel veel mensen naar DONUM. Nu staan er enorme rijen mensen voor de deuren van deze sociale hulpverleningsinstanties. Ook de middenklasse zoekt er hulp.

En is deze situatie sinds de dollarisering ontstaan?

*Nou, deze situatie heeft zich verergerd sinds de dollarisering. Het is de aanjager van een proces. Het was hier altijd al duur, er waren al problemen, maar hiermee zijn die urgenter geworden. Medische kosten kunnen je straatarm maken.*²³⁷

Ana Palaez noemde naast het centrum voor volwassenen, waar Fernando over sprak, ook een alternatief voor de medische zorg voor kinderen. Op de school van haar kinderen was er een gratis dokter. Dina is één van die mensen uit de middenklasse die afhankelijk is van dergelijke instanties:

*Om een dokter te zien kost \$15 . Maar ik ga niet naar een dokter, maar naar een Centrum voor de Volksgezondheid. Dat kost me \$0,50.*²³⁸

Carmen had het over andere prijzen voor een medisch consult. Ze maakte ook duidelijk

²³⁵Interview met Carmen Quinde (middenklasse) van 12 november 2002.

²³⁶Interview met Veronía Salado (middenklasse) van 9 oktober 2002.

²³⁷Interviews met Fernando Delgado (sleutelfiguur) van 12 en 14 februari 2003.

²³⁸Interviews met Dina, Pablo en Galo (middenklasse) van 12 en 20 oktober en 3 november 2002.

dat zo'n centrum voor de volksgezondheid niet echt een aangenaam alternatief was voor de particuliere zorg:

Oei! Je kunt beter niet ziek worden. Voorheen betaalden we s/5.000 [\$0,20] per consult bij een particuliere arts. Met de dollarisering hebben ze de prijzen zoveel verhoogd als ze maar wilden en nu kost een consult \$25 in een particuliere kliniek.

Maar ik heb gehoord dat het Centrum voor de Volksgezondheid een goedkope oplossing is.

*Ja, maar ga er maar eens kijken. Het eerste wat ze doen is kijken of je wel je pasje hebt. Je betaalt om die te halen en dan kun je de hele dag blijven wachten zonder dat je geholpen wordt. En daarna halen ze je en dan krijg je een temprá of een noatine en dat is alles. Nee, dan ga ik liever naar een specialist dan naar zo'n centrum of naar een overheidsziekenhuis, waar ze je zelf je medicijnen laten halen, zodat je jezelf kunt helpen. Wat voor hulp is dat?*²³⁹

Om aan te geven hoe groot de verschillen zijn tussen de prijzen van voor de dollarisering volgens de verschillende informanten, volgt hier de perceptie van Alfonso Cardenas van de zorg:

Een consult kostte s/25.000 en nu kost het \$15 à 20.

Maar is het nog betaalbaar voor u?

*Je moet wel erg ondernemend zijn om dergelijke problemen op te lossen, maar goddank is het ons gelukt. Ik heb me niet in de schulden hoeven steken voor dat soort zaken.*²⁴⁰

In tegenstelling tot wat Veronía in de VS gewend was, is er in Ecuador geen ziektekostenverzekering en moet men dus hopen dat men niet ziek wordt. Ze zei:

[Mijn dochter heeft] een probleem met haar bloed. Dat is een van de redenen dat ik naar de VS zou willen gaan, want voor \$200 heb je daar een hele goede verzekering die alle ziektekosten dekt. Hier betaal je er echter alleen maar dat medicijn mee wat mijn dochter nodig heeft.

Dus er bestaat hier geen ziektekostenverzekering?

*Nee, hier laten ze je sterven als je geen geld hebt.*²⁴¹

5.2 Sociale impact middenklasse

Aangezien de sociale impact van de dollarisering slechts een rol zal spelen bij die gezinnen die er financieel op achteruit zijn gegaan, zullen huishoudens die minder economische invloed ervaren hebben, slechts in algemene termen aan bod komen.

Armoede/welzijn

De economische uitholling van de middenklasse, zoals die ook in Argentinië is waargenomen, begon in Ecuador, na drie jaar dollarisering, ook al zichtbaar te worden. Fernando Delgado zei daarover:

*Wellicht komen we in een vergelijkbare loop van omstandigheden zoals die in Argentinië heeft plaatsgevonden. Van de Argentijnen zei men dat ze de schijn ophielden, in de zin van dat ze er heel netjes uitzagen, met hun stropdas en hun verzorgde kapsel, maar ondertussen al drie dagen zonder eten konden zitten. Zoiets gebeurt hier nu ook: het ophouden van een façade. Het probleem is dat het geld niet rolt, er zit klaarblijkelijk geen beweging in. Als we het over de industrie hebben, zien we dat er erg weinig activiteit is.*²⁴²

²³⁹Interview met Carmen Quinde (middenklasse) van 12 november 2002.

²⁴⁰Interview met Alfonso Cardenas (middenklasse) van 31 januari 2003.

²⁴¹Interview met Veronía Salado (middenklasse) van 9 oktober 2002.

²⁴²Interviews met Fernando Delgado (sleutelfiguur) van 12 en 14 februari 2003.

Over het algemeen zijn de antwoorden op de vraag of de welzijnssituaties zijn verbeterd of verslechterd uiteengevallen in drie categorieën: Ten eerste is de meerderheid naar eigen zeggen niet echt achteruitgegaan in de kwaliteit van hun leven door de dollarisering. In de meeste gevallen zagen ze dat zo, ondanks dat de dollarisering wel een negatieve economische impact heeft gehad. Die is echter niet zo groot geweest dat het leven zelf aanzienlijk slechter is geworden. Een voorbeeld daarvan is dat van Esteban Vásquez, die aanvankelijk veel minder welvarend werd en nog steeds niet dezelfde koopkracht had als voorheen, maar sinds de dollarisering wel meer stabiliteit had ervaren, waardoor het plannen gemakkelijker was geworden.

Een ander voorbeeld hiervan is Veronía, die minder luxe had gekregen maar nog steeds aan alle belangrijke behoeften kon voldoen. Zij was teruggekeerd vanuit de VS naar Cuenca in 2002 en had wel enorm moeten wennen aan de ineens vergelijkbare prijzen met die van de VS en de nog immer lage lonen.

En ook Ana en Patricio, die het economisch gezien moeilijk hadden gekregen en vreesden voor de toekomst van de economie, waren in hun levensstandaard niet erg achteruitgegaan. Ana was kort van stof in reactie op mijn veronderstelling:

Als ik naar u geval kijk, dan lijkt uw leven economisch en sociaal gezien niet verslechterd te zijn.
*Ana: Economisch wel, sociaal niet.*²⁴³

De tweede categorie bestond uit gezinnen die niet achteruit waren gegaan door de dollarisering; niet economisch en niet sociaal gezien. De twee voorbeelden daarvan zijn het gezin van Elsa, die alle prijsverhogingen simpelweg konden doorberekenen aan de klanten van hun winkel, en dat van Alfonso Cardenas. Die laatste hadden zelfs de mogelijkheid gehad om, ondanks de prijsstijging van vastgoed onder invloed van de dollarisering, een vakantiehuisje te kopen. Hun bedrijfje had wel betere resultaten geboekt sinds de dollarisering, maar de kosten van levensonderhoud waren zo gestegen dat ze er niet luxueuzer door waren gaan leven.

De derde categorie was die van degenen die in een lager welzijnsnivo hadden gekregen sinds de dollarisering. Voorbeelden daarvan zijn het gezin van Dina en de bakkersfamilie Palaez. Dina beschreef haar welzijnsverslechtering als volgt:

Is uw welzijnssituatie verbeterd of verslechterd sinds de dollarisering?
Verslechterd, want ik kan lang niet zoveel meer kopen als voorheen. We hebben de consumptie van voedsel met de helft moeten verminderen. Daar hebben we flink op bezuinigd; de rest niet.
En qua kleding?
*Nee, die koop ik nooit. Eerder wel, maar sinds een jaar koop ik eigenlijk helemaal geen kleding meer.*²⁴⁴

En ook Rosario had geen reden tot vreugde. Ze zei dat hun welzijn was verslechterd en zou blijven verslechteren, want ze konden hun inkomen niet verhogen door het gebrek aan koopkracht bij de klanten.

Getuige het interview van Rosa uit de lage klasse, die zichzelf nog als middenklasse zag, maar daar qua inkomen niet meer in de buurt kwam, en als we naar deze twee bovenstaande gevallen kijken, kunnen we concluderen dat een deel van de middenklasse al afgegliden is naar de lage klasse en dat een ander deel recentelijk (eind 2002), op het punt staat dezelfde kant op te gaan. Door de slechte markt moeten zij erg hard hun best doen om ook niet uit de middenklasse te vallen. En ondertussen leven zij al in armoede. Met de nog steeds stijgende prijzen, waarvan de huurprijzen het meest problematisch zijn, wordt het voor deze *nieuwe armen* steeds moeilijker

²⁴³Interview met Patricio en Ana Fajardo (middenklasse) van 2 oktober 2002.

²⁴⁴Interviews met Dina, Pablo en Galo (middenklasse) van 12 en 20 oktober en 3 november 2002.

om hun bedrijfjes in stand te houden.

Sociaal leven

In hoeverre het sociaal leven van een gemiddeld middenklassegezin is veranderd onder invloed van de dollarisering, wordt goed weergegeven in het volgende citaat uit het interview met Rosario en Pedro Palaez:

Reizen jullie weleens?

R: Toen de sucre er nog was, gingen op vakantie naar het eiland Jambelí. Nu is dat onbetaalbaar geworden. We gaan nu helemaal niet meer op vakantie.

[...] Wat is er nog meer veranderd in jullie sociale levens door de hogere prijzen?

R: We eten niet meer in restaurants, niemand wil feesten geven, omdat er geen geld is. Dus we gaan bijna nooit uit. Wij kunnen ook geen feesten geven. Sporten kost niks, dus we gaan op zondag normaliter naar de parken om ons te vermaken en te sporten. Toen we de auto nog hadden gingen we regelmatig een eind rijden door de regio.²⁴⁵

Wat het eten in restaurants betreft, zijn er in de middenklasse gezinnen die één keer per week uiteten gaan, zoals de familie Fajardo; en er zijn gezinnen die de frequentie hebben moeten beperken tot slechts bij speciale gelegenheden, zoals de families Delgado en Vásquez. Veronía had voor haar dochter een dermate uitgebalanceerde maaltijd nodig dat ze die beter zelf klaar kon maken. Maar de meeste middenklassegezinnen hebben dus ook bezuinigd op het eten in restaurants.

Als het om het geven van feesten gaat, is de neergaande trend compleet. Velen geven geen feesten meer, zoals Veronía, waar anderen verjaardagen en dergelijke slechts met het gezin vieren, of in kleine kring van familie en eventueel een enkele vriend. Hierbij valt op dat de meesten voor de dollarisering wel enkele keren per jaar echte feesten gaven. Een weergave hiervan is het voorbeeld van de familie Cardenas:

Wat is er nog meer veranderd in jullie sociale levens, vanwege de hogere prijzen?

Bijvoorbeeld, het is niet meer mogelijk om een feest te geven. We beperken ons tot het minimum. In plaats van feesten houden we slechts een familiebijeenkomst, want er is geen geld voor grote feesten.²⁴⁶

Dina zei dat ze ook niet naar alle feesten toeging, omdat ze geen geld had voor passende kleding en een kado voor officiële feesten, zoals bruiloften. Kleine, informele feestjes bezocht ze wel, mits er geen grote kosten aan verbonden waren. Voor de dollarisering gaf ze nog wel eens een feestje, maar dat is ook voor haar niet meer mogelijk.

Esteban gaf ook om financiële redenen minder feesten dan voorheen, maar de wekelijkse familiebijeenkomsten op zondag in het huis van zijn ouders bleven doorgaan:

Om bijeen te komen heb je geen speciale dingen nodig. Koffie, brood, eten, veel meer heb je niet nodig. Als je het zo eenvoudig mogelijk doet, kost het je \$10. Dus dat is niet zo'n kostbare gewoonte.²⁴⁷

En ook op vakanties wordt bezuinigd, door of helemaal niet te gaan, of ergens dicht bij huis en minder lang te gaan. Vakanties naar het buitenland zijn voor de meeste mensen uit de middenklasse praktisch onmogelijk geworden.

²⁴⁵Interview met familie Palaez (middenklasse) van 16 oktober 2002.

²⁴⁶Interview met Alfonso Cardenas (middenklasse) van 31 januari 2003.

²⁴⁷Interview met Esteban Vásquez (middenklasse) van 19 februari 2003.

Zorgen

Waar de mensen uit de lage klasse vaak met grote zorgen rondliepen, vallen deze bij de middenklasse wel mee. Wellicht is dat omdat een drukkende, groeiende schuldenlast ontbreekt. Toch heeft de economische krapte wel invloed op de druk die sommigen voelen en zijn de zorgen dus vrijwel altijd economisch van aard, zoals bij Dina:

Heeft u meer zorgen dan voor de dollarisering?

Natuurlijk, want het is veel moeilijker om het geld bijeen te krijgen. Je moet veel meer werken dan voorheen.

Aangezien jullie bijna in dezelfde situatie zitten in jullie gezin, is er sprake van meer onderlinge spanning?

*Nee, spanning niet, wel is er de wil om te werken.*²⁴⁸

Eén van de redenen voor het ontbreken van grote zorgen over onoplosbare problemen, zoals wel bij de lage klasse voorkomt, is misschien dat de middenklasse beter georganiseerd is.

Organisatie, belangenbehartiging en gemeenschappelijkheid

Een manier om de inkomsten in overeenstemming proberen te krijgen met de prijzen en te onderhandelen met de autoriteiten, is het verenigen van mensen met gelijksoortige economische belangen, om gezamenlijk een blok te vormen. Een voorbeeld wat ik zelf in het begin van 2003 heb ervaren is dat de busondernemingen, door sommigen de *busmaffia* genoemd, de prijzen van alle vervoersbewijzen met 25 procent opschroefden, als reactie op het stijgen van de benzineprijzen met 25 procent. In feite werd de prijsstijging dus aangegrepen om de winst te vergroten. En ook de taxi's werden veel duurder dan volgens de berekening van de kostenstijging, redelijk zou zijn.

Onder de informanten waren wel mensen die georganiseerd waren, maar een dergelijk voordeel kon niemand met diens vereniging bewerkstelligen. Ambtenaren, zoals vuilnismannen, leraren en medisch personeel hadden de mogelijkheid om zich in vakbonden te verenigen. Het voordeel daarvan was dat zij stakingen konden organiseren om loonstijging af te dwingen, zoals we zagen bij de vuilnisman José Alberto Pulla, bij de bespreking van de lage klasse. Het nadeel was echter dat, aangezien leraren vaak niet, of niet op tijd betaald werden omdat de overheid niet genoeg geld had, zij heel vaak staakten. En dat was voor veel middenklassegezinnen een reden om, als het enigszins mogelijk was, hun kinderen naar een particuliere school te laten gaan. Byron Vallejo zei over die vakbonden:

*Er zijn hier bewegingen, zoals de leraren die een confederatie hebben, en als zij iets willen bereiken komen ze samen en organiseren ze een staking. Maar zoals ook bij de doktoren is gebeurd, na de ondertekening van de overeenkomst om de staking te beëindigen, betaalt de overheid hen niet volgens wat men overeengekomen is.*²⁴⁹

De organisaties waar de informanten meer over spraken waren beroepsverenigingen. Patricio had drie jaar geleden een vereniging opgericht, ongeveer ten tijde van het begin van de dollarisering. Hij vertelde er het volgende over:

Patricio: Het heet Groepering Bevriende Handen.

Waar dient die vereniging voor?

Ana: Mijn echtgenoot geeft cursussen in het maken van kaarsen.

Patricio: Ik heb de vereniging met enkele collega's gesticht om elkaar op economisch en sociaal gebied te ondersteunen. We maken overeenkomsten om de huur van marktplaatsen te verlagen. En

²⁴⁸Interviews met Dina, Pablo en Galo (middenklasse) van 12 en 20 oktober en 3 november 2002.

²⁴⁹Interview met familie Vallejo (middenklasse) van 13 september 2002.

bovendien nodigen zij ons uit om bepaalde gebeurtenissen, als tentoonstellingen, conferenties en cursussen, bij te wonen. De organisatie bestaat uit 20 personen, aangezien het zo gemakkelijker is om tot overeenstemming te komen.

Waar helpen ze jullie mee?

Ana: Ze helpen ons als ruggeleuning en om minder belasting hoeven te betalen. Het is een juridische organisatie.

Vanaf wanneer zijn jullie lid?

Ana: Vanaf de oprichting.

Patricio: Sinds 3 jaar zijn wij lid.²⁵⁰

Waar er in de lage klasse al nauwelijks sprake was van gemeenschappelijke overlevingsstrategieën tussen de buurtbewoners, maar slechts binnen de familie, zal de middenklasse ook vooral op familiebanden steunen en niet op de buurt. Hiervan uitgaande lijkt het interessanter om te kijken in hoeverre de middenklasse nog tijd heeft om sociale contacten te onderhouden met buurtbewoners en of er nog enige gemeenschappelijkheid is, zoniet met de burens, danwel met de familie. Het volgende citaat geeft een algemeen beeld van hoe de middenklasse met de directe leefomgeving en met de familie omgaat:

In welke buurt wonen jullie?

Totoracocha.

Is er daar een relatie tussen de buurtbewoners waarbij men elkaar helpt enzo?

Ana: Nee, alleen tussen familie. Ieder leeft nu erg onafhankelijk. De mensen helpen niemand behalve familie, en zelfs dat doet niet iedereen. Dus niet in elke familie helpt men elkaar.

En als het om sociale controle ter beveiliging gaat?

Patricio: Ieder moet zijn eigen huis verdedigen. Niemand helpt je.

Is dat veranderd sinds de dollarisering?

Patricio: Nee, dat is altijd zo geweest.

In uw familie helpt men elkaar wel, zegt u. Waaruit bestaat die hulp?

Ana: Stel dat ik nu ongeveer \$400 nodig heb. Ik vraag het vandaag aan mijn broer; hij zegt "okee" en ik geef het volgende week terug, of volgende maand. Zo helpen we elkaar. Als hij iets over heeft, geeft hij het bijvoorbeeld aan mij.

En bijvoorbeeld op uw kleinste kind passen als u moet werken, Helpt iemand uit de familie u daarbij?

Ana: Ja, bijvoorbeeld mijn zus, ziet u, de jongste van 7 jaar is nu bij haar.

Ondersteunen jullie jullie ouders financieel?

Ana: Nee, dat is niet nodig.²⁵¹

De hierboven beschreven sociale banden met buurt en familie, waren min of meer hetzelfde bij de andere informanten van de middenklasse. Zo ook bij Esteban, die zelfs met zijn familie in een soort woongroep woonde. Met de rest van de buurt hadden ze vrijwel geen contact.

Veronía vroeg ik ook nog of de familiebanden hechter waren geworden sinds de dollarisering. Ze antwoordde:

Eerder kon je onafhankelijker leven, zonder iemand te hoeven lastigvallen. Nu is dat een beetje moeilijker.²⁵²

Waar de broers van Pedro Palaez, die allemaal ook bakkers waren, elkaar hielpen, konden de zussen van zijn vrouw elkaar niet helpen, aangezien ze nog armer waren dan zij. Binnen het gezin hielp het oudste kind (van 14 jaar), Jessenia, elke ochtend met de verkoop van het brood. Toch kwam het niet vaak voor in de middenklasse dat de kinderen ook moesten werken. Meestal vonden de ouders het belangrijker dat de kinderen zich op de studie concentreerden.

²⁵⁰Interview met Patricio en Ana Fajardo (middenklasse) van 2 oktober 2002.

²⁵¹Interview met Patricio en Ana Fajardo (middenklasse) van 2 oktober 2002.

²⁵²Interview met Veronía Salado (middenklasse) van 9 oktober 2002.

De familie van Dina steunde elkaar niet economisch gezien, maar de verantwoordelijkheid over de vader en moeder werd wel verdeeld onder de zus en broers. Elsa en haar man hadden daarentegen geen ouders meer, maar steunden toch een arme gepensioneerd man, die per maand slechts \$7 ontving als pensioen. Bij Alfonso Cardenas leefde de oma in hetzelfde huis als deel van het gezin. Dat is ook erg gangbaar in Cuenca, c.q. Ecuador.

Emigratie

Van de informanten uit de middenklasse kende iedereen veel mensen die geëmigreerd waren. Slechts twee alleenstaande vrouwen die al eens in de VS hadden gewoond, hadden zelf als grootste wens, wederom naar de VS te gaan om daar een beter bestaan op te bouwen. Veronía werd nog in Cuenca gehouden door haar dochter, die ze graag mee wilde nemen wanneer deze daar klaar voor zou zijn. Het volgende fragment laat zien waarom ze het land wilde verlaten en wat haar nog tegenhield:

Dus u bent hier een tijdje, maar u wilt weer opnieuw vertrekken?

Precies, dat is mijn ideaal. Als mijn dochter naar de VS zou willen gaan, koop ik een ticket en ik ben weg. Natuurlijk bindt ons de band met mijn moeder en met de vader van mijn dochter. Het is iets heel moeilijks voor haar, maar we moeten praktisch zijn. Dit land heeft niks te bieden; mij tenminste niet... jammergenoeg. Het is moeilijk, maar het is de realiteit. Het kan nog lang duren voordat dit een prettig land wordt om in te leven. Ik ga terug [naar de VS] omdat het me zekerheid geeft, het geeft me garanties, het geeft me werk, het geeft me onderwijs. En hier niet.

Investeert u dan nog wel in uw onderneming hier?

*Nee, want je kunt zoveel investeren als je wilt, maar de verkopen blijven even laag. Er is namelijk geen geld.*²⁵³

Carmen was van plan zonder kinderen te gaan, om zelf eerst werk te vinden en een stabiele woonsituatie op te bouwen. Daarna wilde ze dan ook haar kinderen over laten komen. Haar probleem was echter dat de Amerikaanse ambassade steeds weigerde haar een visum te geven. Ik las trouwens in de krant dat zo'n visumaanvraag \$45 kostte, ongeacht het resultaat. Blijven aanvragen en hopen, zoals Carmen deed, is dus een kostbare zaak voor inwoners van een land waar \$120 een minimum maandloon is. Op de vraag waarom ze wilde emigreren, antwoordde ze zo:

*Nou, om de economische situatie, omdat het geld wat ik verdien niet toereikend is. Nu mijn zoon al bijna naar de universiteit gaat, heb ik meer geld nodig [...]*²⁵⁴

Ook Pedro Palaez speelde met de gedachte om zijn gezin en zijn slechtlopende bakkerij achter te laten en te emigreren naar de VS. Maar hij was er nog niet over uit of het nog zin had te investeren in een nieuwe onderneming in Cuenca of dat hij toch maar moest gaan emigreren.

De andere gezinnen uit de middenklasse dachten zelf niet aan emigreren en hadden ook geen gezinslid dat was geëmigreerd. Ze hadden allemaal van veraf of van dichtbij mensen uit hun omgeving zien emigreren, maar het was voor henzelf (nog) niet een optie geweest. Ze hoorden soms over de slechte omstandigheden waar de emigranten vaak in terechtkwamen: in de illegaliteit in de VS, in Spanje, of in Italië, waar ze vaak maar iets beter betaald werden dan in Cuenca en waar ze zich moesten schuil houden voor de immigratiepolitie. Maar ondanks al deze ellende en de hoge kosten van deze risicovolle onderneming, bleef de voornamelijk illegale emigratiestroom toch omvangrijk.

Esteban Vásquez, die zelf zijn huishoudelijk personeel ook zag emigreren, vertelde het volgende over het erg belangrijke aspect van de emigratie voor Cuenca, namelijk de

²⁵³Interview met Veronía Salado (middenklasse) van 9 oktober 2002.

²⁵⁴Interview met Carmen Quinde (middenklasse) van 12 november 2002.

geldzendingen:

Kijk, Ecuador ontvangt per jaar tussen de \$1.200 en 1.400 miljoen aan geldzendingen [waarvan de helft naar Azuay gaat, SvBJ]. De recentelijke daling van deze geldstroom is veroorzaakt doordat illegalen in de VS tegenwoordig ook bezittingen mogen hebben. Het is dus niet meer nodig om ze in Ecuador te kopen, maar ze kunnen ook investeren in de VS. Dus nu kopen ze hun huizen daar in plaats van hier en verminderen de geldzendingen.

Hij zei verder dat veel indiaanse boeren uit de dorpen rondom Cuenca geëmigreerd zijn en dat het platteland door de geldzendingen welvarender is geworden. Maar hij dacht er niet aan dat zij die geen geldzendingen ontvangen, op het platteland nauwelijks genoeg geld kunnen verdienen om rond te komen, en dat er dus ook diepe armoede is.

Toen het proces van de dollarisering op gang kwam, heeft sociaal gezien de indiaanse klasse het minst eronder geleden, omdat zij al sinds vele jaren dollars ontvingen. Want het grootste deel van de mannen is naar de VS geëmigreerd. Weinigen onder hen emigreerden naar Europa. [...] In Gualaceo, Sigsig, Paute, Chordeleg en andere dorpjes in de buurt van Cuenca, heeft men algemene emigratie opgemerkt en het gebied was slechts door vrouwen bevolkt. Aangezien hun echtgenoten daarginds waren en dollars opstuurden, hoefden deze mensen niet te werken om rond te komen. Ik zou niet willen zeggen dat ze lui zijn, want ze verbouwen hun eigen eten, maar zij hoeven dus niet voor de markt te produceren.²⁵⁵

Visie ten aanzien van de impact voor de verschillende sociale klassen

In grote lijnen dacht de middenklasse hetzelfde over hoe de impact van de dollarisering aan was gekomen bij de verschillende klassen als de informanten uit de lage klasse. De lage en de middenklasse hadden volgens hen geleden onder de dollarisering en de hoge klasse had er zijn voordeel mee gedaan. En welke klasse er het meeste onder had geleden, daarover verschilden de meningen. Alfonso Cardenas zag een relatie tussen de dollarisering en de toename van de emigratie die volgens hem vooral bestond uit emigranten uit de lage klasse. Hij zei:

De toegenomen migratie van de lage klasse bijvoorbeeld, laat zien dat vooral zij hebben geleden onder de impact van de dollarisering. De emigratie is heviger geworden sinds 2000 en dus is dat een consequentie van de dollarisering.²⁵⁶

Esteban Vásquez vatte treffend samen hoe de impact van meerdere fenomenen altijd al verdeeld werd over de Ecuadoraanse samenleving: de hoge klasse heeft plukt de vruchten en de lage klasse vangt de klappen op samen met de middenklasse:

De economisch gezien hoge klasse was de minst benadeelde en de meest bevoordeelde van de oorlogsperiode, van de bevrozing van tegoeden bij de banken en van de dollarisering. [...] Dus de hoge klasse profiteerde ervan, verrijkte zich ten koste van de mensen en zorgde ervoor dat het verschil tussen hun klasse en de rest van de bevolking heel evident werd [...] Er zijn nauwelijks mensen uit de middenklasse die er hun voordeel mee hebben kunnen doen. [...] De dollarisering heeft enorme schade toegebracht aan de lage klasse, erger nog dan aan de middenklasse. De mensen die op straat leven hebben meer geld nodig om iets te eten.²⁵⁷

Ook Carmen had het idee dat de lage klasse meer onder de dollarisering leed dan de middenklasse:

²⁵⁵Interview met Esteban Vásquez (middenklasse) van 19 februari 2003.

²⁵⁶Interview met Alfonso Cardenas (middenklasse) van 31 januari 2003.

²⁵⁷Interview met Esteban Vásquez (middenklasse) van 19 februari 2003.

Lage klasse: dat is de klasse die zich in een situatie van absolute armoede bevindt en ik denk dat zij maar één keer per dag eten wegens gebrek aan inkomsten.

Middenklasse: wij moeten hard werken om het hoofd boven water te houden en in onze basisbehoeften te kunnen voorzien.

Hoge klasse: ik denk dat zij het meest hebben geprofiteerd van de dollarisering. Zij hebben het meeste geluk gehad. En omdat ze geld hebben blijven ze maar rijker worden, terwijl wij verder afzakken in de armoede.²⁵⁸

De dollarisering lijkt wel een grotere polarisatie teweeg gebracht te hebben dan andere historische gebeurtenissen. Slechts een fractie van de middenklasse heeft kunnen profiteren van de dollarisering, maar het was trouwens ook niet zeker of de gehele hoge klasse er wel baat bij heeft gehad. De meeste informanten van de lage en middenklasse dachten van wel, maar Veronía had daar een ander idee over:

Voor de dollarisering had je de verpauperde klasse, de lage klasse, lage middenklasse, hoge middenklasse en de hoge klasse. Nu is maar een klein deel van die hoge klasse tot de machtige klasse gaan behoren omdat ze zich verrijkt hebben met behulp van verschillende mechanismen. Maar de meerderheid is afgezakt naar de middenklasse. En de middenklasse is afgezakt naar de lage klasse. En heel veel mensen uit de lage klasse zijn afgezakt naar de verpauperde klasse. Want we kunnen toch niet zeggen dat een man met vrouw en drie kinderen die \$100 in de maand hebben, daarvan kunnen leven. [...] Die mensen, als ze lunchen, dineren ze niet en andersom en waarschijnlijk hebben ze water en brood als ontbijt.

Later zei ze dat een deel van de middenklasse van de dollarisering heeft kunnen profiteren:

Van de middenklasse is 10 procent erop vooruit gegaan, maar 90 procent is erop achteruit gegaan. Welk gedeelte heeft er dan van kunnen profiteren?

Zij die opslagruimte hadden met goederen die niet konden bederven, die je kon bewaren, zoals elektrische apparaten, grondstoffen voor verschillende producten, zoals wol en textiel. Die mensen zijn er wel beter op geworden, want hun producten behielden hun waarde, omdat de mensen ze nodig blijven hebben. Of de mensen die supermarkten hadden, of winkels met etenswaren. Het kan nog zoveel kosten, maar mensen blijven eten. Zij zijn gelijk gebleven of erop vooruit gegaan.²⁵⁹

Het voorbeeld van de drukkerij van Alfonso Cardenas liet zien, dat ook mensen uit de middenklasse, met bedrijven die afhankelijk zijn van geïmporteerde goederen voor de productie, en dus ook importeurs, voordeel kunnen hebben gehad bij de dollarisering. De middenklasse was volgens Alfonso, in tegenstelling tot de lage klasse, altijd nog wel in staat om met behulp van hun onderneming zich te redden.

Opinie/ beschouwing dollarisering

Bij het vragen naar wat de mensen vonden van de dollarisering, kwamen er in de middenklasse vaak antwoorden die de indruk wekten dat ze instemde met de dollarisering, maar die instemming leek voornamelijk voort te komen uit een soort gelatenheid vanwege hun politieke onmacht om iets te veranderen aan de situatie. Aangezien ze zich meestal neerlegden bij hun onmacht, was het niet altijd gemakkelijk om hun zuiver persoonlijke mening te ontdekken. Een goed voorbeeld daarvan is het antwoord van Patricio:

Een economiedocent heeft me verteld dat de dollarisering per decreet werd besloten. Het was geen democratisch besluit.

²⁵⁸Interview met Carmen Quinde (middenklasse) van 12 november 2002.

²⁵⁹Interview met Veronía Salado (middenklasse) van 9 oktober 2002.

*Het was een goede beslissing, waartoe de regering zich zag genoodzaakt. Het was het enige systeem wat ons land zou kunnen redden. Wat er gebeurt wordt trouwens bepaald door hen die boven ons staan en wij zijn afhankelijk van wat zij beslissen.*²⁶⁰

Maar ook de informanten die een genuanceerdere visie presenteerden, konden hun eigen mening vaak niet geheel loskoppelen van het overheidsbeleid wat tot de dollarisering leidde. Het volgende fragment uit het interview met bankdirecteur, Esteban Vásquez die voor de dollarisering was, laat de ambiguïteit zien die ook de meningen van anderen kenmerkte:

Ondanks dat het economisch gezien niet de beste oplossing was, heeft de dollarisering ergens toch wel het land geholpen. Het klopt dat het niet het adequate moment was om die beslissing te nemen, omdat het een ramp heeft veroorzaakt in Ecuador. De economische condities waren niet geschikt om het land te dollariseren, maar ze hebben het gedaan.[...]

*Toen wij een eigen munt hadden, creëerden wij zelf een universum van problemen: corruptie, devaluatie van de munt en een sociale crisis.*²⁶¹

Ook Alfonso Cardenas verdedigde de dollarisering, ondanks de desastreuze impact ervan op bepaalde sociale groepen, die hij eerder in het interview erkend had:

*Ik geloof dat de dollarisering een beslissing was die men wel moest nemen, want als men dat niet had gedaan, had de devaluatie ons naar totale bankroet gebracht. Het was volgens mij een verplicht genomen maatregel; niet de beste, maar het was nodig.*²⁶²

De grootste problemen die de dollarisering met zich meebrachten hadden te maken met de hoge inflatie, die een heel scala aan impacts met zich meebracht. Esteban zei daarover dat de inflatie wel zou gaan dalen door de marktwerking, zoals verwacht door de initiators van de dollarisering, maar dat er eerst aan een aantal voorwaarden moest worden voldaan: vrije concurrentie, productie en competitieve productiviteit.

De mening van Carmen, die vond dat niet zozeer de dollarisering fout was, maar vooral de implementatie ervan in Ecuador, werd door veel mensen gedeeld:

*Ik denk dat de dollarisering misschien wel had gewerkt, als ze het op een goede manier hadden gedaan, met bekwame mensen. Maar omdat we gedollariseerd zijn in een bevlieging, ofwel zonder begeleiding van normen en regels, heeft hier iedereen de dollarisering aangegrepen om ermee zijn voordeel te doen, door de prijzen te verhogen. Ja, dan werkt de dollarisering niet. Maar als men gedollariseerd had door de sucras naar dollarcenten om te zetten, had dit land een stuk beter gefunctioneerd. Maar dan had er ook een goede regering moeten zitten, en die was er niet. Die van Mahuad was heel corrupt. Ik denk dat onze dollarisering ook niet goed zal uitpakken in de toekomst.*²⁶³

Dina sprak over de negatieve gevolgen van de dollarisering door te wijzen op de afname van de geldzendingen uit de VS, die zij duidelijk merkte via de daling van de verkoopcijfers in haar bazaar. De volgende kritische vraag stimuleerde haar om de relatie tussen de dollarisering en de daling van geldzendingen uit te leggen:

En heeft dat iets te maken met de dollarisering?

Jazeker. Namelijk, de migranten hebben veel geld en deden al hun aankopen hier, zoals huizen, gebouwen, grond, en dus was er hier meer werk. Het maakte ze niet uit om \$30.000, \$40.000 te betalen, want ze hadden genoeg koopkracht. Vervolgens werd hier alles duurder en omdat er nu niet meer zoveel geld daar vandaan komt, zijn de huisprijzen weer gehalveerd. Maar de regering van de

²⁶⁰ Interview met Patricio en Ana Fajardo (middenklasse) van 2 oktober 2002.

²⁶¹ Interview met Esteban Vásquez (middenklasse) van 19 februari 2003.

²⁶² Interview met Alfonso Cardenas (middenklasse) van 31 januari 2003.

²⁶³ Interview met Carmen Quinde (middenklasse) van 12 november 2002.

VS geeft hun financierings- en kredietmogelijkheden en nu kopen zij liever daar, onder betere voorwaarden dan hier, voor praktisch dezelfde prijs.

Vader van Dina: De regering van de VS [...] doet er alles aan om te voorkomen dat ze het geld opsturen. Dus nu is de situatie zo dat er veel minder geld hier naartoe gestuurd wordt. En omdat we hier vaak te maken hebben met corrupte regeringen, die veel geld stelen en meenemen naar het buitenland, geeft het meer vertrouwen om daar te investeren.

[...] Denken jullie dat de dollarisering goed is voor de economie van het land?

Pedro: Nee.

Dina: Nee, want de prijzen van de diensten zijn tot het internationale prijsnivo gestegen, terwijl onze inkomens niet internationaal zijn; ze zijn echt laag hier.[...] En als de diensten duurder worden en de lonen niet stijgen, hoe moeten we dan overleven? [...]

P+D: De verschillen tussen arm en rijk zijn behoorlijk vergroot.²⁶⁴

In het interview met Veronía kwamen we op hetzelfde punt uit: economische polarisering. Zij belichte de sociale gevolgen ervan voor de samenleving van Cuenca:

Dus tussen de hoge klasse en de rest is er een grotere kloof ontstaan dan ooit?

Daarom is nu zo'n grote toename van beroving, prostitutie, alcoholisme en drugsverslaving. De prostitutie [...] is een manier om snel aan geld te komen en daarnaast, alcoholisme en drugsverslaving, die bestaan omdat die mensen hun ellende proberen te vergeten. Kijk, kinderen snuiven schoenlijm, omdat het hongerige gevoel dan weggaat. Dus dit economische probleem heeft een onbeheersbaar sociaal probleem veroorzaakt. En de regering gooit iemand die een kip steelt in de gevangenis, maar iemand die al ons geld steelt en ervandoor gaat om in Panama of in de VS te gaan leven, die kunnen rustig gaan en worden goed behandeld.²⁶⁵

De meeste informanten van de middenklasse zagen voorlopig geen andere optie dan de dollarisering voortzetten. Een weg terug naar de sucre was voor niemand een serieuze mogelijkheid, al had Alfonso Cardenas wel de hoop op een eigen munt, ergens in de toekomst. Hij vond niet dat er sprake zou moeten zijn van blokvorming, zoals de recente ontwikkelingen van de euro en de dollar nu wel lieten zien.

5.3 Conclusie:

Een substantieel deel van de middenklasse heeft allereerst zware verliezen geleden bij de bevrozing van de banktegoeden tijdens de bankcrisis van maart 1999. Zonder de rente van de grotendeels verloren spaargelden, waar ze voorheen van leefden, zonder de investeringsmogelijkheden van dat geld en zonder de veiligheid van die buffer, was het voor veel middenklassegezinnen veel moeilijker om de nieuwe prijzen te betalen, die door de dollarisering 2 tot 20 maal zo hoog werden. Net als de lage klasse hadden zij veel last van de steeds zwakker wordende markt, de verminderende geldomloop in Cuenca en de schijnbaar willekeurige huurstijgingen, tot soms wel meer dan 100 procent in één jaar. Het merendeel van de gezinnen had hun auto verkocht. Vaak deden ze dat om te kunnen investeren en deels omdat de kosten van de auto bleven stijgen. Toch waren er ook middenklassegezinnen die er niet op achteruit waren gegaan. De gezinnen met een eigen huis hadden daar het meeste kans op. Eén huishouden was vooraf gewaarschuwd voor de bevrozing van de banktegoeden en had het geld wat op de bank stond net op tijd kunnen omzetten in een stuk grond, waardoor hun kapitaal alleen maar gegroeid was. En verder waren zij in staat om de hogere inkoopprijzen door te berekenen aan hun klanten, die daardoor niet wegbleven uit hun winkel met huishoudelijke artikelen. Het andere

²⁶⁴Interviews met Dina, Pablo en Galo (middenklasse) van 12 en 20 oktober en 3 november 2002.

²⁶⁵Interview met Veronía Salado (middenklasse) van 9 oktober 2002.

bevoordeelde huishouden had een drukkerij die werkte met geïmporteerde materialen die goedkoper waren geworden als gevolg van de dollarisering. Toch waren de prijzen van bijvoorbeeld particulier onderwijs, die enorm waren gestegen, ook voor hen moeilijk op te brengen.

De sociale impact van de middenklasse varieerde meer dan die van de lage klasse. De meeste gezinnen konden hun positie in de middenklasse nog wel handhaven, maar moesten alle luxe die ze zich vroeger permitteerden achterwege laten. De mate van verarming was vooral afhankelijk van hun soort bedrijvigheid en van het feit of zij huurden of niet. Het grootste deel van de middenklasse moest bezuinigen op eten en op hun sociaal leven. Dat betekende dat ze minder uit eten gingen, bijna geen feesten meer gaven en ook veel minder en goedkoper op vakantie gingen, als dat tenminste nog mogelijk was. Er waren ook gezinnen die geen toekomst meer zagen in Ecuador en serieuze plannen maakten om te gaan emigreren.

Hoofdstuk 6: De hoge klasse en dollarisering

Eenzijdig de winnaars van de dollarisering?

De hoge klasse in Cuenca is een kleine groep mensen, die niet erg gemakkelijk te benaderen was. Het grootste probleem was dat ze niet op straat te vinden waren en dat ze met hun bedrijven zo druk bezig waren, dat ze niet gemakkelijk tijd konden vrijmaken voor een interview waar zij geen baat bij hadden.

En van degenen die ik geïnterviewd heb, zijn er nog enkelen die ogenschijnlijk tot de hoge klasse behoorden, maar zelf volhielden tot de middenklasse te behoren. Dit was het geval bij Juan Fernando Paredes en bij Silvia Lorena Bustamante. De andere drie informanten behoorden wel zeker tot de hoge klasse, maar er waren steeds complicaties: Kurt Dorfzaun was erg ziek tijdens het interview, Raquel Ortiz was niet op de hoogte van haar eigen economische situatie en Jacinto Cordero was als gepensioneerd, op zijn vermogen interende kunstverzamelaar, niet een gemiddelde vertegenwoordiger van de hoge klasse. Vandaar dat de interviews waarschijnlijk geen coherent beeld geven van de gehele bovenklasse.

De visie van de lage en de middenklasse-informanten op de impact van de dollarisering op de hoge klasse gaf echter wel een coherent beeld, namelijk dat deze het meest geprofiteerd had van de dollarisering. Als die visie niet overeenkomt met de impact die deze informanten zelf hebben ervaren, kan de visie van de informanten uit de hoge klasse ten aanzien van de impact op hun eigen klasse in zijn algemeenheid, het beeld toch nog coherent maken.

In zijn beschrijving van de sociale klassen liet Jacinto Cordero de hoge klasse uiteenvallen in een landbezittende, feodale klasse en een commerciële en industriële hoge bourgeoisie. Hij zei over de economische ontwikkelingen van deze twee groepen in de recente geschiedenis:

[De hoge bourgeoisie] is de klasse die alle economische macht heeft, op de markt, in de handel. De hele economie wordt beheerst door deze klasse en zij stijgt dus ook. De feodale klasse dreigt daarentegen te verdwijnen. Zij raakt haar positie kwijt aan de hoge bourgeoisie die zich bezighoudt met handel, met industrie en ook een beetje met landbouw.

En tot welke klasse behoort u?

Ik, tot de hoge feodale klasse, maar die in verval geraakt is. Die is aan het afzakken, terwijl andere klassen sterker worden.

En behoort u economisch gezien nog tot de hoge klasse?

Nee, alleen door mijn naam behoort ik nog tot de hoge klasse.²⁶⁶

6.1 Economische impact hoge klasse

Een voordeel waar de hoge klasse vaak van beticht werd door de andere sociale klassen was dat zij voorkennis hadden van de plannen om de bankrekeningen te bevriezen en om te dollariseren. Ook Juan Fernando Paredes, die zichzelf niet tot de hoge klasse rekende, zei:

Degenen die wisten van de dollarisering kwamen economisch en sociaal gezien uit de midden- en hoge klasse, en hadden connecties in de regering.[...] een heel klein percentage van de bevolking wist van de plannen en dat gedeelte heeft zich bevoordeeld met de dollarisering. De grote meerderheid,

²⁶⁶Interviews met Jacinto Cordero (hoge klasse) van 10 en 13 februari 2003.

*waaronder ikzelf, was niet op de hoogte. En ineens was je geld vijf keer zo weinig waard.*²⁶⁷

De waardevermindering waar Juan Fernando het over heeft is die vanaf de bevrozing van de banktegoeden in maart 1999 totaan de dollarisering. Het blijkt dat niet de gehele hoge klasse voorafgaande aan de bankcrisis gewaarschuwd is en deze zonder verliezen is doorgekomen. Die waardevermindering van de spaargelden, waar Juan Fernando ook mee te maken had gehad, kwam voort uit de valutadaling in dat jaar, maar die valutadaling tot s/25.000 voor \$1 was volgens velen een voorwaarde die door het IMF was gesteld om de dollarisering te accepteren. Dus had het waardeverlies van de sucre in het jaar na de bankcrisis, en dus het verlies dat veel spaarders leden die bedragen in sures op de bank hadden staan ten tijde van de bankcrisis, zeker een oorzaak in de dollarisering.

Maar ook na het ingaan van de dollarisering bleek niet iedereen uit de hoge klasse profijt getrokken te hebben van de nieuwe economische situatie. De landadel bijvoorbeeld was volgens Jacinto Cordero, die er zelf onderdeel van uitmaakte, in verval geraakt. Hij had nog wel enige reserves maar die zouden binnenkort op raken, als gevolg van zijn antiekverslaving en zijn verminderde inkomsten als gepensioneerde docent:

Nu wou ik u vragen naar uw persoonlijke impact van de dollarisering.

Nou, mij heeft het bijzonder veel benadeeld.

Had u nog wel genoeg geld om verhoogde prijzen te betalen?

*Jawel, tot op zekere hoogte wel.*²⁶⁸

Ondanks dat Raquel Ortiz tot het andere deel van de hoge klasse behoorde, werd het toch niet duidelijk of zij profijt had gehad van de dollarisering. Ze leefde bij haar broers gezin in huis, kreeg genoeg zakgeld van haar ouders en had daarnaast nog een inkomen van haar werk. Ze maakte zich nauwelijks zorgen om haar budget en kon dus ook niet vertellen of het nu meer of minder was geworden:

Is jouw economische situatie verbeterd sinds de dollarisering, Raquel?

*Nee, in mijn geval is alles hetzelfde gebleven.*²⁶⁹

Bedrijvigheid

Ondanks dat Raquel niet op de hoogte was van de precieze situatie van het bedrijf van haar broer vertelde ze over de impact van de dollarisering op de zaken, dat de mensen in eerste instantie minder van hun product afnamen. Daarna namen de verkoopcijfers weer wat toe maar tot een lager nivo dan voorheen. Haar verklaring daarvoor was ook dat men over het algemeen achteruit was gegaan in koopkracht.

En ook de broodfabriek van de vader van Lorena Bustamante had aanvankelijk een terugval gekregen omdat de ingrediënten van het brood duurder werden, maar aangezien brood een eerste levensbehoefte is, zijn ook de mensen het duurdere brood toch blijven kopen en heeft het bedrijf zich hersteld.

Voor de exporteurs onder de informanten was het, net zoals in de middenklasse, niet altijd vanzelfsprekend dat zij de hogere kosten van productie en levensonderhoud konden doorberekenen naar de afnemers van hun producten. Zo had de kleine exporteur van panamahoeden, Juan Fernando Paredes, niet de mogelijkheid om zijn prijzen voor het buitenland te verhogen, terwijl zijn veel grotere concurrent, Kurt Dorfzaun, zijn sterke marktpositie kon gebruiken om wel prijsverhogingen door te voeren, ondanks klachten daarover van vooral zijn Europese klanten. Waar de eerste compleet afhankelijk was van de wereldprijs, berekende de

²⁶⁷Interview met Luís Fernando Paredes (hoge klasse) van 6 februari 2003.

²⁶⁸Interviews met Jacinto Cordero (hoge klasse) van 10 en 13 februari 2003.

²⁶⁹Interview met Raquel Ortiz en Lorena Silvia Bustamante (hoge klasse) van 17 februari 2003.

tweede de hoger geworden loon- en materiaalkosten, wel door naar zijn cliënten. En toch was de vraag nog steeds groter dan wat hij kon leveren. In de volgende passages van de interviews met hun, blijkt duidelijk het verschil:

Exporteert u tegen dezelfde prijs als voorheen?

Paredes: Natuurlijk.[...] Dus we kochten ze in sures en verkochten ze voor \$3 per hoed. De wereldprijs ligt tussen de \$2 en \$3, dus wij moeten ze voor dezelfde \$3 blijven verkopen. [...] Zuid-Amerika is praktisch verloren, omdat we niet kunnen concurreren met China. Dat komt omdat de situatie daar nu net zo is als hier toen we de sucre nog hadden. \$0,10 was veel geld toen het nog s/2.500 was. Nu verdienen de mensen hier erg lage lonen, terwijl ze prijzen moeten betalen zoals in de VS, en daar verdienen ze meer dan \$4 per uur. In Cuenca is het leven haast duurder dan in de VS. Ik kan de inflatie van onze prijzen niet doorberekenen aan de buitenlandse importeurs die onze hoeden kopen. En omdat we de loonstijging hier op eigen kracht moesten absorberen, zonder de prijzen voor het buitenland te verhogen, staat het bedrijf meer onder druk.[...]

We zouden eigenlijk de lonen niet moeten verhogen, aangezien alles duurder wordt en wij de prijs van ons product niet kunnen verhogen. Dus als je de lonen verhoogt moet je ergens anders bezuinigen. Aan de andere kant is hier in Cuenca meer vraag naar werknemers, dan aanbod van arbeid. Je kunt niet minder dan \$150 per maand betalen, want anders ben je ze zo kwijt. Op de hoek betalen ze ook tussen de \$120 en 150, dus...

Naast de stijging van loonkosten, die bij dit zeer arbeidsintensieve product van grote invloed op de kostprijs had, was ook het riet waar de hoeden van gemaakt worden, duurder geworden. Veder sprak hij over het andere grote nadeel wat de dollarisering met zich meebracht ten opzichte van de eerdere situatie: het wegvallen van het voordeel van de export met een devaluerende munt. Daardoor werd de concurrentiepositie namelijk steeds versterkt, terwijl die sinds de dollarisering alleen maar verslechterd is, doordat andere landen hun munt laten devalueren. En door de verslechterde positie van zijn bedrijf had Paredes twee van de drie bedrijfsauto's moeten verkopen:

Het feit dat u twee van de drie auto's heeft moeten verkopen en dus dat uw bedrijf achteruit is gegaan, is dat zeker een gevolg van de dollarisering, of kan het ook ergens anders aan gelegen hebben?

Nee, het heeft met de dollarisering te maken. Aangezien de hoed een luxeproduct is, kopen mensen ze alleen als ze geld over hebben en sinds de dollarisering hebben zij hun geld nodig om brood te kopen. Ze hebben niks over.

Heeft u meer bezittingen moeten verkopen dan de twee auto's alleen?

Ja, natuurlijk.

Maar het blijft bij u op het nivo van het bedrijf, toch?

*Zeker, het komt nog niet zover dat we persoonlijke dingen moeten verkopen. [...] Maar op een bepaald moment zou het best eens wel nodig kunnen worden. Maar vooralsnog is de crisis op persoonlijk nivo nog niet zo hard bij ons aangekomen.*²⁷⁰

Kurt Dorfzaun, de grotere exporteur van sombrero's, zei:

Erg maar waar: waar iedereen dacht, dat het [de dollarisering] een impuls zou geven aan de export, is precies het tegenovergestelde gebeurd. De kosten zijn namelijk enorm gestegen hier in Ecuador en we hebben een moordende concurrentie. Ofwel de verkoop is gedaald. De interesse voor panamahoeden is enorm gedaald omdat ze nu erg duur zijn. Vroeger met de devaluatie bleven ze goedkoop. Zo waren de goedkoopste rond de \$2. [...] In Europa zeggen ze dat ze deze prijzen niet accepteren, dat we deze prijzen niet kunnen aanhouden. Vroeger konden we de lage prijzen handhaven doordat de devaluatie ons hielp, maar nu is er geen devaluatie meer. [...] Dus zij [Duitse importeurs] denken dat wij meer winst maken, maar het is precies het omgekeerde. Het is niet mogelijk veel winst te maken, want onze mensen moeten leven. Onze machines eten en slapen. Dat

²⁷⁰Interview met Luís Fernando Paredes (hoge klasse) van 6 februari 2003.

willen ze niet begrijpen. En dan vragen ze: Waarom vraagt u zoveel meer? En dan zeg ik: Maar u zegt dat we de indianen aan het exploiteren zijn. We exploiteren niemand, maar hier is alles duurder geworden en de mensen moeten meer verdienen. Dat is alles. [...] Het is namelijk zo dat de mensen, niet zozeer in de VS, maar vooral in Europa, vinden dat je de arbeiders goed moet betalen, maar dan zonder het bij hen in rekening te brengen. [...] Het is heel oneerlijk. Ik ben Europeaan, een Duitser, maar zo is het: Ze vroegen waarom ik mijn werknemers toch zoveel betaal. Alsof het veel zou zijn om iemand voor een klus van twee dagen \$2 te betalen.

Is het succes van het bedrijf verminderd sinds de dollarisering?

Nog niet, maar ik zie wel dat het minder zal worden. Er is nog steeds meer vraag dan wat we kunnen leveren.

Dus uw inkomen is niet gedaald?

Tot op heden niet nee. Wij zijn economisch erg sterk in die zin. Dus we hebben dit tot nu toe kunnen overleven, maar ik weet niet hoelang nog. Iedereen klaagt dat we zo duur zijn dat ze bij ons weggaan. Nou ja, dan moeten ze dat maar doen. Als mijn werknemers moeten omkomen van de honger zodat zij mijn product kopen, dan moeten ze dat maar niet doen. Hun gaan ze niks aandoen, maar mij vliegen ze aan als ik te weinig zou betalen. [...]

Wij verkochten altijd al in dollars. Wat dat betreft is er niet zoveel veranderd. Alleen nu betalen we ook nog in dollars, maar dat levert geen problemen op.

Is de handel afgenomen sinds de dollarisering?

Nee, die is ongeveer gelijk gebleven.²⁷¹

Waar Kurt Dorfzaun dus nog geen andere bedrijfsstrategie hoefde toe te passen, had Luís Fernando Paredes wel enige aanpassingen moeten doorvoeren aan zijn hoedenbedrijf:

Ik ben aan het investeren in dit hele pand om er een toeristencentrum van te maken. We laten zien hoe we een sombrero maken. Ik wil dat de mensen komen kijken en betrokken raken bij het productieproces. Het is namelijk een mondiaal product wat in veel landen gemaakt wordt. Dus beter gezegd wil ik de directe verkoop aan de toerist stimuleren.

Bestaat dit museum sinds na de dollarisering?

Ja.

Toch bleek uit andere interviews dat de toeristenbranche geen groeiende, maar eerder een inkrimpende sector was. Hij had al een toeristenbar naast het sombrerobedrijf en hij zou naar een beurs gaan in de VS om zich te oriënteren op de mogelijkheden om dit soort parallel-ondernemingen uit te breiden.

Over de bouwwereld zei Paredes dat er op dat moment 20 tot 30 flats gebouwd werden, wat erg veel was. En dat, ondanks dat de kosten volgens hem hoger waren dan in sommige staten van de VS. Maar zijn eigen bouwbedrijfje richtte zich op een ander project:

Dus het gaat ook goed met uw bedrijf?

Niet in het bijzonder, want ik maak geen flats. Ik ben nu prototype-huizen aan het maken, die ik tegen een lage prijs aan de middenklasse ga verkopen. Omdat de middenklasse nu geen huis meer kan kopen van \$50.000, rest je niets anders dan een erg goedkoop huis te bouwen die ongeveer \$25.000 zal kosten.²⁷²

Fernando Delgado had een vriend, die een groot bouwbedrijf had en die hem ook een inkijk gaf in de situatie in de bouwwereld:

Voorheen maakten de bouwbedrijven grote projecten met soms wel 200 huizen. Nu verkiezen zij het om stukken grond met bouwplannen te verkopen. Ze bouwen niet meer, want het levert niks meer op, omdat de loonkosten te hoog zijn en er niemand is die je betaalt. Dus je krijgt je investering er niet

²⁷¹Interview met Kurt Dorfzaun (hoge klasse) van 11 februari 2003.

²⁷²Interview met Luís Fernando Paredes (hoge klasse) van 6 februari 2003.

snel uit en de banken lenen ook nauwelijks geld voor huizen. [...]

En bovendien is de rente bij de bank erg hoog.

Precies. We zitten op 22 procent gemiddeld, het hoogste rentepercentage van Latijns-Amerika.

Fernando, die nog meer vrienden en kennissen had in de hoge klasse zag hoe meerderen onder hen gedwongen waren hun textielbedrijven te sluiten, als gevolg van de productie- en export-onvriendelijke omstandigheden die de dollarisering met zich mee had gebracht:

Ik behoor niet tot de hoge klasse, maar ik heb enkele vrienden van de hoge klasse en die zijn behoorlijk hard geraakt door de dollarisering. Het gaat voornamelijk om vrienden van mij die in de textielindustrie zitten. De eerste impact die hun raakte was de onmogelijkheid van het land om een protectionistisch beleid te voeren, en dan bedoel ik niet productiebescherming, maar bescherming van de handel en dan vooral die met het buitenland. Ons land is door de dollarisering veranderd in een vitrineland, een land waar vooral producten uit het buitenland worden verkocht. Het is veel consumistisch geworden.

Om terug te keren naar de bedrijven van mijn vrienden, waar producten van geweven textiel gemaakt wordt: twee van de drie vrienden zijn hun bedrijven aan het sluiten. Ten eerste zijn de productiekosten te hoog door de hoge loonkosten. En verder heeft het exporteren geen enkel voordeel. Er zijn geen fiscale voorzieningen of welk ander voordeel dan ook, om investeringen in de export te stimuleren. Ze produceren met verlies. [...] En van die twee bedrijven die gaan sluiten, heeft er één 30 werknemers en de andere 180. Dat is heftig, hoor. Ik zie het van heel dichtbij gebeuren. En dat gebeurt er dus ook met de hoge klasse. Maar er zijn ook mensen met nog meer macht, die zich hebben gericht op het gemakkelijkste: de import.

Zijn conclusie was dat de enigen die echt voordeel hadden gehaald uit de dollarisering, de importeurs waren. De import uit goedkopere landen met lagere lonen, had zeer schadelijke gevolgen voor de lokale productie om de volgende reden:

Een T-shirt zoals jij aanhebt, dat hier gemaakt is, kost \$4,50 of \$5 in de winkel. Ongeveer een zelfde T-shirt, misschien iets minder van kwaliteit, komt voor \$0,70 vanuit Peru op onze markt in Cuenca. Dat is 6 tot 7 keer zo goedkoop! Het is dus logisch dat daar geen concurrentie mee te voeren is.

Maar de economische nabijheid van de Verenigde Staten bood, volgens de wetten van de globalisering, ook geen echte voordelen, zag Fernando:

Hier waren een tijd lang heel veel mensen en bedrijven gewijd aan de massale productie van spijkerbroeken van het type Levi's. Van hier werden ze naar Panamá gestuurd, waar ze gelabeld werden en vervolgens werden ze naar de Derde Wereld gestuurd voor de verkoop. [...] We stuurden ze voor \$9 daar naartoe en ze kwamen voor \$39 terug met een merkje, omdat ze Noordamerikaanse producten waren. En dan praten we over dezelfde spijkerbroek. Dat is het systeem van de globalisering die ons in de greep heeft. Maar nu houdt dat op omdat de textielbedrijven, vooral in Cuenca flinke schade hebben opgelopen door de dollarisering. Dat komt omdat niemand voorbereid was op deze impact.

Zelfs de regering was er niet op voorbereid.

Precies, wij waren een experiment, het proefkonijn van Zuid-Amerika. De voorspellingen werden gemaakt door buitenlanders, die nooit in deze werkelijkheid hebben geleefd.

Heeft het IMF de voorspellingen gemaakt?

Ja, jazekeer.

Inkomenssituatie

Terwijl de algemene indruk van velen uit alle sociale klassen was dat de hoge klasse rijker was geworden en de inkomsten vergroot had, waren de informanten allen juist niet uitgesproken winnaars van de dollarisering. De volgende citaten geven hun inkomenssituaties kernachtig

weer:

Dus klopt het dan dat u veel minder verdient dan voor de dollarisering?

Paredes: Veel minder.

Zo veel minder dat het u raakt in uw consumptie?

Paredes: Het raakt alles, natuurlijk. Je beperkt je op elk gebied: aankopen voor het huis, voeding, in alles.²⁷³

Cordero: Het is mogelijk dat ik minder dan \$2.000 per maand aan inkomsten heb, maar ik geef meer dan \$2.000 uit. [...] Ik had al geld voor de dollarisering en dat heb ik uitgegeven. Toen ze me mijn dollars teruggaven [die bevroren waren in de bankcrisis], heb ik die uitgegeven. Nu is er nog maar weinig van over. [...] Ik heb niet veel behoeften meer aangezien ik al gepensioneerd ben. Ik ontvang mijn pensioen van de verzekering en ook van de universiteit. Dat is niet veel maar het gaat. Dus ik moet zuiniger aan doen dan eerst en opgebruiken wat ik nog had.²⁷⁴

Lorena: Ik ben net begonnen met werken [...] Voorheen studeerde ik en betaalden mijn ouders voor alles [...].

En denk je erover om uit huis te gaan en een huis te gaan bouwen ofzo?

Lorena: Nee, ik heb al een huis dat ik verhuur zolang ik nog thuis woon. Dus mijn inkomen bestaat uit de huur, mijn loon en de alimentatie van de vader van het kind. [...]

Hebben jullie als gezin meer inkomsten dan \$2.000?

Lorena: Ik weet het niet, want ik weet niet hoeveel mijn broer opstuurt uit de VS. Samen met wat mijn vader en ik verdienen, kan het wel meer zijn dan \$2.000, maar toch reken ik me niet tot de hoge klasse maar tot de middenklasse.

Raquel: De hoge klasse kan zich enige luxe permitteren; de middenklasse niet.²⁷⁵

Verder zei haar vriendin Raquel dat zij ook pas werkte sinds de dollarisering en dat haar inkomen altijd genoeg was geweest en dat ze zich daarom er niet zo mee bezighield.

Over de loonstijging van zijn werknemers zei Kurt Dorfzaun het volgende:

Volgens de wet moesten ze met 8 procent stijgen, maar omdat de sombrero's vrijelijk duurder kunnen worden, zijn ze [sinds de dollarisering] met 20 à 30 procent in prijs omhoog gegaan. [...]

Is uw inkomen evenveel gestegen als de kosten van levensonderhoud?

Ja natuurlijk.

Dus dan heeft de dollarisering u persoonlijk niet geraakt.

Nee, in die zin niet, maar er zijn wel problemen ontstaan met de cliënten.²⁷⁶

Consumptie

Over het algemeen is de hoge klasse, hoe slecht het ook gaat met een bedrijf van hun, qua consumptiestijl niet achteruitgegaan. Het aantal auto's werd van drie naar één teruggebracht door Luís Fernando Paredes en verder moest er iets beter nagedacht worden door sommigen over iets grotere uitgaven, maar over het algemeen viel het wel mee. Op het nivo van de wekelijkse consumptie had de dollarisering nauwelijks impact op de hoge klasse gehad. Het was allemaal wat duurder geworden, maar de noodzaak om te bezuinigen op eten was te verwaarlozen voor de meesten. De vraag naar de consequenties voor de wekelijkse consumptie leverde de volgende antwoorden op:

²⁷³Interview met Luís Fernando Paredes (hoge klasse) van 6 februari 2003.

²⁷⁴Interviews met Jacinto Cordero (hoge klasse) van 10 en 13 februari 2003.

²⁷⁵Interview met Raquel Ortiz en Lorena Silvia Bustamante (hoge klasse) van 17 februari 2003.

²⁷⁶Interview met Kurt Dorfzaun (hoge klasse) van 11 februari 2003.

Paredes: In alles voel je dat je zuinig aan moet doen. Je berekent het niet echt [...], maar je voelt het in alles. Maar ik kan je niet zeggen op welke producten ik heb moeten bezuinigen. [...] We besteden onze tijd niet aan het berekenen van onze uitgaven, maar misschien koop je onbewust minder spullen en dat scheelt. [...] Maar het heeft zeker invloed gehad, op alles en dat heeft het nog steeds.²⁷⁷

Cordero: Nou ja, de kosten lopen steeds verder op. Je moet steeds meer uitgeven, aan telefoon, elektriciteit, openbaar vervoer en ook de voedingsmiddelen op de markt zijn gestegen. [...] Het is moeilijker om aan dollars te komen en het is gemakkelijker om ze kwijt te raken, omdat alles zo duur is. Je moet meer uitgeven om je te onderhouden en ik verdien minder.²⁷⁸

Raquel: Nee, weet je, mijn familie heeft genoeg geld en ik hoef me daar geen zorgen over te maken. Ik kan heel goed geld uitgeven. Maar als ik wat spulletjes ga kopen voor mezelf, dan is het geld er zo doorheen. Dat heb ik niet altijd, hoor.

En consumeren jullie minder dan voor de dollarisering?

Lorena: Nee, hetzelfde; soms zelfs meer.²⁷⁹

Sparen/lenen/persoonlijke investeringen

Ondanks dat de lage en middenklasse-informanten vrijwel unaniem verwachtten dat de hoge klasse voordeel had gehad bij de bankcrisis en bij de dollarisering, of er geen invloed van hadden ervaren, waren de resultaten bij de informanten van de hoge klasse zelf helemaal niet zo eenzijdig. Zowel Juan Fernando Paredes als Raquel en Lorena verloren geld bij de bankcrisis en het deel wat ze terugkreeg na de dollarisering was sterk in waarde gedaald. Raquel en Lorena zeiden over hun verliezen:

R: Ja, we hebben flink wat geld verloren. Omdat we al met dollars werkten, hadden we een deel in dollars, maar ook een deel in sucres op de bank staan en we zijn alles kwijtgeraakt.

En is jouw gezin ook geld kwijtgeraakt door de bevrozing van de banktegoeden?

L: Ja, we verloren het geld wat in dollars op de bankrekening stond. Ze hebben het wel teruggegeven, maar de dollar was toen niet meer zoveel waard. [...]

R: De Solbanco, de bank waar wij ons geld hadden vaststaan, heeft niets teruggegeven; zelfs niet in waardepapieren. En de bankiers hebben het geld simpelweg meegenomen en zijn een lekker leventje gaan leiden in de VS.²⁸⁰

De beste voorbereiding op de bankcrisis was geweest om het geld dat op de bank stond te investeren in grond, of andere grote en waardevaste bezittingen, maar ook Paredes beschikte niet over de juiste voorkennis:

Hebben jullie net voor de dollarisering een groot kapitaalgoed gekocht, wat nu veel meer waard is, zoals een stuk grond ofzo?

Nee. Wat we bezitten hadden we al langer, maar we wisten toen niet dat er een dollarisering zou komen. We beschikten namelijk niet over de juiste informatie.²⁸¹

Verder had hij in de bankcrisis ook nog een flinke schade opgelopen, al wilde hij daar niet expliciet over zijn. En ook Kurt Dorfzaun had schade geleden door de bankcrisis, gevolgd door de devaluatie totaan de dollarisering en ook hij gaf beperkte openheid. Jacinto Cordero had zowel bankrekeningen in sucres als in dollars en had dus zowel verloren met de sucres, als quitte gespeeld met de dollarrekening.

Sinds de dollarisering had Juan Fernando Paredes een schuld opgebouwd om de

²⁷⁷Interview met Luís Fernando Paredes (hoge klasse) van 6 februari 2003.

²⁷⁸Interviews met Jacinto Cordero (hoge klasse) van 10 en 13 februari 2003.

²⁷⁹Interview met Raquel Ortiz en Lorena Silvia Bustamante (hoge klasse) van 17 februari 2003.

²⁸⁰Interview met Raquel Ortiz en Lorena Silvia Bustamante (hoge klasse) van 17 februari 2003.

²⁸¹Interview met Luís Fernando Paredes (hoge klasse) van 6 februari 2003.

investeringen voor zijn exportbedrijf te kunnen blijven bekostigen. Die schuld groeide niet meer, maar bleef stabiel. Van de mogelijkheid om te sparen was geen sprake in zijn geval. Hij relativeerde de verschillen tussen de schuldensituatie van de armen en zijn eigen situatie:

*Als je de vergelijking probeert te maken met andere personen, dan heb ik wel genoeg eten, hoewel ik ook meer schulden heb bij de bank dan iemand zonder geld. Misschien heb ik zwaardere schulden omdat ik meer bezittingen heb, maar we slapen beiden slecht, omdat we niet weten hoe we onze schulden af moeten lossen. Dus alles is heel relatief.*²⁸²

Paredes gaat daarmee voorbij aan het feit dat iemand zonder bezittingen voor leningen aangewezen is op familie of op een particuliere kredietverlener. In dat laatste geval worden er meestal woekerrentes geheven en vaak ontstaat er een feitelijk onoplosbare situatie, zoals we eerder bij de lage klasse hebben gezien.

Jacinto Cordero had door zijn grootste hobby, het verzamelen van kunst, voor de dollarisering al onbedoeld heel veel geïnvesteerd in waardevast kapitaal. Door de dollarisering was zijn collectie veel meer waard geworden, zoals alle andere waardevaste investeringen. Maar hij hoefde voorlopig nog niets te verkopen, want hij had nog genoeg inkomsten en kapitaal om uit de schulden te blijven.

Het gemak waar Lorena de toekomst inkeek, was wel een goed voorbeeld van de geprivilegieerde positie van de hoge middenklasse, of de hoge klasse. Ze wilde “een kledingboetiek of iets dergelijks opstarten” en had haar auto drie maanden eerder verkocht om daarin te kunnen investeren. In de middenklasse was er nauwelijks ruimte voor het oprichten van nieuwe ondernemingen, maar Lorena had een ondernemingslust die niet geremd werd door geldgebrek. Dat gebrek was bij haar dan ook niet aanwezig.

Luís Fernando Paredes legde uit hoe in de trotse Cuencaanse cultuur veel waarde gehecht werd aan een welvarend imago. Maar door de werkelijke economische omstandigheden werd het steeds moeilijker voor velen om zich welvarend te blijven voordoen. Een gevolg was een toename van het kopen op krediet. Hij drukte zich als volgt uit:

*We zeggen: een Cuencaan kleedt zich goed, erg goed. Hij leeft in een mooi huis, maar heeft nooit één sucre op zak. Wij houden ervan om ons goed voor te doen en om onszelf enige luxe te permitteren. Maar kijkend naar de nieuwe auto's met chauffeurs die hier rondrijden, heeft iemand mij eens gezegd: “Kijk hoe ze de schuld uit de garage halen om ermee te imponeren.” Dus, de mensen leven in schulden.*²⁸³

Gezondheidszorg en scholing

Waar de lage en hoge klasse de grootste problemen ervaarden, als er onverwachte uitgaven waren in de vorm van medische kosten, zeiden meerdere informanten uit de hoge klasse dat er verzekeringen waren die hen kostenvrij hielden in geval van ziekte. Paredes had zijn verzekering laten verlopen, omdat hij er simpelweg niet aan dacht. Hij zag wel reden om binnenkort een sociale verzekering te gaan afsluiten. De enige andere die er wat over wilde zeggen was Jacinto Cordero, die een volledig dekkende ziektekostenverzekering had. Doordat de hoge klasse toegang had tot die verzekeringen was het grootste probleem van de klassen daaronder, niet van toepassing op hen. En dus raakten de prijsstijgingen op medisch gebied hen ook niet.

Wat de toegankelijkheid van scholing betreft, is er voor de hoge klasse geen probleem ontstaan als gevolg van de dollarisering. Het gaat bij hen meer om de voorkeur. Zo stopte Raquel bijvoorbeeld al na één jaar met studeren, omdat ze er niet van hield. Ze had het al erg moeilijk gevonden om de middelbare school af te ronden. Dankzij haar broer kon zij toch supervisor

²⁸²Interview met Luís Fernando Paredes (hoge klasse) van 6 februari 2003.

²⁸³Interview met Luís Fernando Paredes (hoge klasse) van 6 februari 2003.

worden in zijn bedrijf. Haar vriendin Lorena had wel een studie doorlopen en wist precies wat ze wilde:

*Ik ben arbeidspychologe. Ik ben mijn studie aan het afronden en ik heb veel plannen. Ik ben mijn vak al aan het uitoefenen, maar ik zal altijd blijven zoeken naar verbetering.*²⁸⁴

6.2 Sociale impact dollarisering

Aangezien de economische impact van de dollarisering op de hoge klasse een stuk minder negatief is gebleken dan bij de andere klassen het geval was, kunnen we er vanuit gaan dat de sociale impact minder groot zal zijn dan bij de andere klassen. Het volgende citaat uit het interview met Raquel en Lorena onderstreept dat:

Ik geloof dat we dit gedeelte sneller door kunnen nemen, want als jullie geen economische impact hebben ervaren, lijkt mij de sociale impact van de dollarisering op jullie levens ook wel mee te vallen. Heb ik gelijk? Is er iets veranderd in jullie levens?

R + L: *Nee, er is niets veranderd in onze manier van leven.*

R: *Je geeft wat meer geld uit dan anders, maar...*

L: *Maar ja, we blijven wel feesten, dat houdt niet op.*

R: *We hoeven nergens op te bezuinigen.*²⁸⁵

Welzijn

Aangezien armoede in de hoge klasse niet van toepassing is, ook niet als gevolg van de dollarisering, is de meest vergelijkbare graadmeter: het welzijn van de mensen. Maar wat dit nu feitelijk inhoudt liet ik over aan de eigen interpretatie van de informanten. Degene die economisch gezien het meest benadeeld was door de dollarisering, Paredes, las in de vraag: in hoeverre hij afhankelijk was van geld.

Is uw welzijn verminderd sinds de dollarisering, of gelijk gebleven?

Die is verslechterd. Zeker.

Denkt u dat die verslechtering door zal zetten, of zal uw welzijn zich in de toekomst weer herstellen?

*Ik denk dat dat een filosofische vraag is. Zelfs God heeft geen geld. Ik hou ervan om veel geld te hebben, maar ik lijdt er niet erg onder als ik het niet heb. Ofwel, ik vind andere dingen waardevoller, zoals mijn rust, mijn eigen leven. Ik leef dus niet gefixeerd op geld. [...] Dat ik eerst drie auto's had en nu nog maar eentje, deert me niet. Het maakt me niet uit of hij oud of nieuw is. Het is slechts een vervoersmiddel. Dus om terug te keren naar de vraag: je moet nu creatiever zijn. We kunnen ons wel herstellen, maar we moeten daarvoor vindingrijker zijn dan voorheen. [...] Het land is altijd al in crisis geweest. Dus in dit land moest je altijd al intuïtiever zijn dan in stabiele landen. [...] Dus je moet altijd creatief zijn om aan genoeg geld te komen.*²⁸⁶

Jacinto Cordero vond het hebben van geld ook niet zo belangrijk, maar het besteden ervan, vooral in de antiekwinkel waar ik hem ontmoette, was toch wel een hobby van hem. Dus als gevolg van de ontduiking van zijn banktegoeden, na het begin van de dollarisering, was zijn welzijn toegenomen, maar nu raakte dat spaargeld ook op door zijn dure hobby en moest hij zich qua uitgaven weer gaan beheersen. Op dezelfde vraag naar zijn welzijnssituatie, antwoordde hij:

Ik geloof dat die gelijk is gebleven. Ik heb mijn hele leven al meer uitgegeven dan ik verdiende. Soms kwam ik zonder sucrés te zitten en daarna zonder dollars. Zo is mijn leefstijl, ik ben geen spaarder. Ik

²⁸⁴Interview met Raquel Ortiz en Lorena Silvia Bustamante (hoge klasse) van 17 februari 2003.

²⁸⁵Interview met Raquel Ortiz en Lorena Silvia Bustamante (hoge klasse) van 17 februari 2003.

²⁸⁶Interview met Luís Fernando Paredes (hoge klasse) van 6 februari 2003.

maak gemakkelijk schulden en die betaal ik dan later weer.

En hoe ziet u uw welzijnssituatie in de toekomst?

*Nou ja, nu leef ik van mijn pensioenen, van de sociale verzekering en van de universiteit. Het is niet veel maar ik kan er van leven. Ik denk dat de situatie in de toekomst problematischer zal worden; zowel persoonlijk als nationaal gezien.*²⁸⁷

Over het algemeen kan men zeggen dat de hoge klasse, zoals in de gevallen van Paredes en Cordero, hoogstens iets heeft moeten veranderen in het uitgavenpatroon, maar op het gebied van hun persoonlijk welzijn heeft zij niet geleden onder de dollarisering. Dit bleek ook uit de woorden van Raquel en Lorena:

Is jullie welzijnssituatie verbeterd of verslechterd sinds de dollarisering?

R + L: Die is gelijk gebleven.

En wat denken jullie over de toekomst?

*L: Tja, die zie ik positief in. Ik heb veel zin om er iets moois van te maken. Aangezien ik arbeidspycholoog ben, ben ik van plan om mijn eigen uitzendburo te beginnen.*²⁸⁸

Sociaal leven

Het was soms nog wel een moeilijke zoektocht naar de sociale impact die de dollarisering wel teweeg had gebracht bij de hoge klasse. Ze waren niet zo open en persoonlijk daarover, en praatten vaker in algemeenheden. Paredes was een typisch voorbeeld daarvan. Hij dikt de impact die hij had ervaren aan in algemene termen, maar werd maar niet concreet. Uiteindelijk gaf toch in iets concretere zin toe, welke luxueuzere uitgaven hij had moeten beperken:

Of de dollar impact heeft gehad? Natuurlijk heeft de dollar impact gehad. Of het van invloed was op ons eten? Natuurlijk, zoals alles [...] De dollarisering heeft een flinke impact gehad op mijn leven, zoals op heel Ecuador.

Ja, dat weet ik, maar wat voor impact heeft de dollarisering gehad, behalve dan dat u twee van de drie auto's heeft moeten verkopen?

Alsof dat geen grote verandering is. Op alles heeft het invloed gehad. We betalen nu maandelijks meer schoolgeld voor de kinderen, dat voel je. Nu stijgt de benzine weer. Dat voelt iedereen, arm en rijk.

Maar zijn bepaalde dingen voor u daardoor ontoegankelijk geworden?

Zeker.

Wat dan?

In mijn geval... eh... ik weet niet. Misschien op het gebied van reizen, vakanties aan de kust, ontspanning, ik heb minder ontspanning. In mijn geval...

Daar wil ik nu net meer over weten, over uw geval. Kwam u voorheen vaak aan de kust?

Ja

Hadden jullie daar een huisje?

Ja, nog steeds.

Gebruiken jullie dat huisje nog?

*Ja, maar niet zovaak als vroeger. We moeten zuiniger aan doen en dat was eerder niet nodig. Nu moet je planmatig te werk gaan dan eerder. Toen gingen we als we zin hadden; nu af en toe.*²⁸⁹

Jacinto Cordero kwam een stuk sneller tot de kern:

Wat is er verder nog veranderd in uw sociaal leven als gevolg van de gestegen prijzen?

*Ik geloof, in feite niets, [...]*²⁹⁰

²⁸⁷Interviews met Jacinto Cordero (hoge klasse) van 10 en 13 februari 2003.

²⁸⁸Interview met Raquel Ortiz en Lorena Silvia Bustamante (hoge klasse) van 17 februari 2003.

²⁸⁹Interview met Luís Fernando Paredes (hoge klasse) van 6 februari 2003.

²⁹⁰Interviews met Jacinto Cordero (hoge klasse) van 10 en 13 februari 2003.

En dat was ook het beeld wat de Kurt Dorfzaun, Raquel en Lorena lieten zien, al sprak die eerste helemaal niet over zijn persoonlijke situatie.

Veiligheid

Een andere sociale impact van de dollarisering waar de hoge klasse wel mee te maken heeft, is het aspect van de veiligheid op straat. Eerder, in §3.1.4 zei Fernando Delgado al dat een neveneffect van de emigratie was dat er veel immigrantenkinderen op straat terecht waren gekomen, nadat ze verlaten waren door hun ouders. Als we daarbij nog de algemene verslechtering van de situatie van de lage klasse in ogenschouw nemen, kunnen we veronderstellen dat de criminaliteit sinds de dollarisering is toegenomen.

Juan Fernando Paredes was van mening dat het probleem vooral geïmporteerd werd door mensen uit armere gebieden, die naar Cuenca kwamen *om te werken en te stelen*. Hij stelde de Cuencaanse samenleving voor als een gemeenschap van zeer vredelievende mensen, die ook voor hun bescherming tegen de nieuwe criminaliteit, sinds ongeveer vier jaar afhankelijk was van beveiligingsbeambten uit de kuststreek, waar criminaliteit van oudsher veel meer aanwezig is dan in Cuenca. Hij zei:

*We zien een golf van brute criminaliteit, maar het zijn geen Cuencanen. Om ons te beschermen tegen de criminelen die van elders komen, zijn er beveiligingsbeambten gekomen die allemaal afkomstig zijn uit de kuststreek. Je hebt het gezien, het zijn allemaal kleurlingen.*²⁹¹

Ook een gesprekje wat ik zelf met een beveiligingsbeambte voerde, bevestigde dit.

Jacinto Cordero had ook een toename gezien in de criminaliteit. Dit had hem genoodzaakt om bepaalde veiligheidsmaatregelen te treffen:

Er zijn geen veilige wijken meer. Er is een enorme stijging van de criminaliteit. Dus aangezien ik zoveel kunstvoorwerpen heb, heb ik een alarm en een pistool. Eerder was het een rustige stad, waar je nog om elk uur van de nacht over straat kon. Nu loop je in elke wijk na negenen het risico dat ze je beroven en vermoorden. Er zijn criminelen uit het kustgebied en uit Colombia... en uit Peru... en ook hiervandaan. Er is nu geen veilige stad meer. Dat is veranderd in de laatste tien jaar.

Is deze situatie erg veranderd sinds de dollarisering?

Ik zou zeggen van wel. De armoede heeft bijgedragen aan de criminaliteit.

En in uw wijk, is er sociale controle die u bescherming geeft?

*Er zijn particuliere bewakers die de zone beschermen. De hele buurt betaalt ervoor.*²⁹²

En ook Raquel en Lorena hadden het idee dat de criminaliteit gestegen was. Maar toch voelden ze zich niet te onveilig op straat om wandelingen te maken. In de avond namen ze wel meestal een taxi om ergens naartoe te gaan.

Emigratie

Op het gebied van de emigratie, had de hoge klasse er vooral zijdelings mee te maken, namelijk via de emigratie van werknemers of van diens echtgenoten. Paredes zei dat de echtgenoten van veel van zijn hoedenweefsters in de VS woonden, en dat er eerst een stroom mannelijke emigranten op gang was gekomen en dat er daarna steeds meer vrouwelijke emigranten waren weggetrokken. De meesten kwamen volgens hem van het platteland.

Dat laatste was een beeld wat Jacinto Cordero onderstreepte. Hij zei dat veel boeren na enige jaren in de VS met veel geld terugkwamen en in plaats van het geld productief te investeren, prestigieuze villa's bouwden en grote auto's kochten om indruk te maken op de boerengemeenschap.

²⁹¹Interview met Luís Fernando Paredes (hoge klasse) van 6 februari 2003.

²⁹²Interviews met Jacinto Cordero (hoge klasse) van 10 en 13 februari 2003.

Klassenbeschouwing

Over hoe de impact van de dollarisering over de verschillende klassen verdeeld werd, waren de informanten het behoorlijk eens. Ook al was de manier om tegen de klassenindeling aan te kijken niet bij iedereen gelijk. Zo maakte Paredes zowel een indeling van sociale als economische klassen, wat het erg verwarrend maakte. Hij zei onder andere dat de sociale en intellectuele middenklasse geld verloren had in de bankcrisis en vervolgens tijdens de dollarisering enorm achteruitgegaan was. Ook had hij economische polarisatie opgemerkt. Datzelfde werd door Jacinto Cordero helder verwoord:

Heel weinig mensen hebben baat gehad bij de dollarisering: de mensen die al dollars hadden, zoals industriëlen, bankiers en financiers, maar ik denk dat de rest van het volk nauwelijks geprofiteerd heeft van de dollarisering.

En als we het over de verschillende klassen hebben?

Ik geloof dat de dollarisering in feite voordelig is geweest voor de hoge klasse en negatief voor de midden- en lage klasse.

Moet ik daaruit concluderen,[...] dat het ook voor u voordelig is geweest?

Nee. Het ligt er dus aan om welke soort hoge klasse het gaat. Voor de industriëlen en financiers uit de hoge klasse is het dus positief geweest, maar voor de traditionele hoge klasse [landadel] niet.²⁹³

Raquel, wiens familie tot de economisch zeer sterke industriëlen behoorde was het hier ook mee eens. Haar perceptie was dat de lage en de middenklasse het ergst hadden geleden en dat een gedeelte van de hoge klasse flink had geprofiteerd van de dollarisering, maar niet iedereen. Lorena had ook gezien dat er klassenverschuivingen omlaag hadden plaatsgevonden:

En heeft de dollarisering voordeel opgeleverd voor de hoge klasse:

R: De hoge klasse is er erg door bevoordeeld. De hoge klasse was altijd erg bezorgd over de wisselkoers en dat is nu niet meer nodig.

[...]

L: In de lage klasse zijn ze er op achteruitgegaan. Mensen die eerst tot de middenklasse behoorden hebben zoveel economische schade opgelopen dat ze afgezakt zijn tot de lage klasse.

R: Er zijn ook mensen uit de hoge klasse die afgezakt zijn naar de middenklasse

Dus er zijn ook mensen uit de hoge klasse die eronder geleden hebben?

R: Ja, maar niet de meerderheid.

L: Iedereen heeft schade geleden, niet iedereen heeft zo drastisch geleden als de lage klasse, maar toch.

R: Er zijn nu zelfs mensen die geen huis hebben, die onder bruggen slapen.²⁹⁴

Een sector die voordeel heeft behaald bij de dollarisering en die vergeten werd door deze informanten is de importsector. Fernando Delgado noemde deze wel als grootste bevoordeelde groep, naast de bankiers:

Ja, want zij domineren de kredietverlening, wat de enige winstgevende handel van het land is op dit moment, doordat zij op die manier weinig riskeren. Als jij bij een bank \$10 wil lenen, heb je minstens een onderpand van \$30 nodig. Dus de kredietverleners zijn voor 300 procent gedekt.²⁹⁵

Hij zei verder in te schatten dat van de hoge klasse 40 procent zich had weten te handhaven, terwijl de rest was afgezakt naar de middenklasse. Het onderzoek ging niet ver genoeg om dat nog te toetsen. Delgado had opgemerkt dat velen van die families uit de hoge klasse die afgezakt

²⁹³Interviews met Jacinto Cordero (hoge klasse) van 10 en 13 februari 2003.

²⁹⁴Interview met Raquel Ortiz en Lorena Silvia Bustamante (hoge klasse) van 17 februari 2003.

²⁹⁵Interviews met Fernando Delgado (sleutelfiguur) van 12 en 14 februari 2003.

waren, zich steeds dieper in de schulden staken om de façade van de welvaart op te houden voor de buitenwereld.

Opinie/ beschouwing dollarisering

Tenslotte volgen hier nog enkele citaten die de voornaamste punten uit de opinies van de informanten uit de hoge klasse weergeven:

De dollarisering bracht een verschrikkelijke crisis met zich mee, maar ik denk dat het een diepere crisis bedwong. Als de dollar op dit moment s/500.000 waard was geweest, dan waren we een stuk slechter af geweest. Dus ik denk dat het een goede beslissing is geweest. Maar volgens een aantal berekeningen had men op de dollar over moeten gaan tegen s/15.000. Dat zou de correcte waarde zijn geweest. Die kunstmatige waarde-opdrijving van de dollar met s/10.000 [van s/15.000 naar s/25.000], lijkt te hebben plaatsgevonden om bepaalde afspraken met de banken na te komen, als je begrijpt wat ik bedoel [hij duidt in verholde termen op corruptie, SvB]. Dus om te voorkomen dat machtige groepen geld verloren, bepaalden ze de wisselkoers op s/25.000. Zij gaan er nooit op achteruit, profiteren altijd.²⁹⁶

Verder dacht Paredes dat de dollarisering van Ecuador een deel is van het plan van de VS om heel Latijns-Amerika te dollariseren, of er in ieder geval mee te experimenteren. Ecuador was een geschikt land om als proefkonijn te dienen volgens hem, doordat ze geen guerrilla hadden en het er redelijk rustig was. De VS wilde volgens hem net als Europa een blok vormen dat uitbreiding nodig had.

Jacinto Cordero vond ook dat de dollarisering wel moest plaatsvinden, want dat anders de devaluatie het land zou hebben vernietigd. Verder zei hij:

En wat is op dit moment uw mening over de dollarisering?

Ik geloof dat we de dollarisering moeten behouden.

Maar komt het dit land ten goede?

Op een zeker moment zal het land er baat bij gaan hebben. Dat is nu nog niet het geval, maar daar kan verandering in komen. Het is nu onmogelijk om terug te keren naar de sucre of om een nieuwe munt te nemen. Anders gaat het land economisch ten onder.

Denkt u dat Mahuad aan de welvaart van de bevolking probeerde bij te dragen met zijn beslissing om te dollariseren?

Nee, slechts aan de welvaart van zijn vriendenkring en de bankiers.

Denkt u dat het een autonome beslissing was?

Geheel autonoom, nee. Ik denk dat er instemming moest zijn van het bankwezen, de Amerikaanse regering, het IMF, maar dat is nooit helemaal duidelijk geworden.²⁹⁷

Raquel en Lorena waren ook voor de dollarisering, ondanks dat ze wel zagen dat de impact behoorlijk ernstig was. Voor hen zelf had het positieve gevolgen:

R: De negatieve impact was de verandering die zo drastisch was. De armoede is tot enorme proporties toegenomen. Dat was de voornaamste impact van de dollarisering.

[...]

Dus jullie zijn het er beiden mee eens dat de dollarisering door moet gaan.

R+L: Ja.

L: Want de dollarisering heeft ons wat goeds opgeleverd. Nu kunnen we directe verdragen sluiten met andere landen en dat was anders met de sucre.

Maar zijn er buitenlandse investeringen gekomen sinds de verandering?

L: Er zijn geen buitenlandse investeringen, maar dat komt door de corruptie in de politiek, maar als

²⁹⁶Interview met Luís Fernando Paredes (hoge klasse) van 6 februari 2003.

²⁹⁷Interviews met Jacinto Cordero (hoge klasse) van 10 en 13 februari 2003.

*de regering de veiligheid voor investeerders gaat vergroten en de corrupte kamerleden uit het parlement probeert te gooien, zullen de buitenlanders meer vertrouwen krijgen.*²⁹⁸

Kurt Dorfzaun was op het moment van de besluitvorming een voorstander van de dollarisering, want hij wist toen nog niet dat de inflatie zo groot zou worden. Iedereen dacht volgens hem dat het een wonder zou zijn dat alle problemen zou oplossen. De inflatie heeft een stijging van de productiekosten teweeg gebracht, daardoor is de export te duur geworden en is de internationale concurrentiepositie van het land dus ondermijnd. Dus hij vond de impact negatief voor het land, maar nu zag hij geen andere optie dan doorgaan met de dollarisering, al wist hij niet hoelang het volk het nog zou volhouden.

Hij zag geen mogelijkheid om een Latijnsamerikaanse munt in te voeren, omdat er in het continent geen financiële discipline zoals in Europa was.

6.3 Conclusie

De hoge klasse is het enige segment van de samenleving waarbinnen een gedeelte enorm geprofiteerd heeft van zowel de bankcrisis als de dollarisering. Vooral bankiers, financiers, importeurs, groothandelaren en grote industriëlen zijn erop vooruit gegaan. Vooral corruptie en fraude in de vorm van voorkennis over de bevriezing van tegoeden en invloed in de politieke besluitvorming, heeft hun de ‘winnaars’ van de dollarisering gemaakt. De groep informanten bestond voornamelijk toch niet uit ‘winnaars’: een gepensioneerd docent uit de traditionele landadel en twee exporteurs van sombrero’s. En toch was de grootste exporteur nochtans in staat om de gestegen productiekosten die de export enorm veel duurder maakte, door te berekenen naar zijn klanten, ook al ging dat met veel geklaag gepaard. De kleinere exporteur kon het zich niet veroorloven om zijn prijzen te verhogen en moest flink bezuinigen en op zoek gaan naar andere, meer winstgevendende nevenactiviteiten. Tekenend was dat de informanten van de hoge klasse veel minder op de hoogte waren van hun exacte financiële situaties dan die van de andere klassen. Een deel van de hoge klasse, dat erop achteruit is gegaan, steekt zich enorm in de schulden om hun verslechterde situatie te verbloemen en de façade van hun luxe leefstijl op te kunnen houden.

De impact van de dollarisering op de hoge klasse blijft grotendeels beperkt tot de economische impact. Op sociaal gebied was er bij de informanten nauwelijks iets veranderd, op een paar aspecten na. Zo was hun gevoel van veiligheid in Cuenca behoorlijk achteruitgegaan door de enorme toename en de verharding van de criminaliteit sinds de dollarisering. Verder werd er bezuinigd op verre reizen, auto’s en kostbare hobby’s. Een deel van de hoge klasse is afgezakt naar de middenklasse. Het zal daarbij voornamelijk gaan om de landadel en daarnaast industriëlen en exporteurs, wiens ondernemingen failliet zijn gegaan.

²⁹⁸ Interview met Raquel Ortiz en Lorena Silvia Bustamante (hoge klasse) van 17 februari 2003.

Hoofdstuk 7: Conclusie

De motivatie van president Mahuad om op 9 januari 2000 het decreet uit te vaardigen waarin tot de officiële dollarisering van Ecuador werd besloten, is dubieus en ambigue te noemen. Kort ervoor was de belangenverstrengeling tussen deze president en de bankiers aangetoond, bij de onthulling van zijn betrokkenheid bij een verkiezingsschandaal. Hoogst waarschijnlijk is de politieke reden van Mahuad, die een manier zocht om politiek gezien overeind te blijven, dus van groter belang geweest dan de economische reden.

Economisch gezien wist men niet waartoe dit macro-economische experiment zou leiden, al waren de doelstellingen wel helder. De dollarisering moest de Ecuadoraanse economie, die dreigde in de hyperinflatie te gaan verzeilen, stabiliseren door middel van de vervanging van de eigen zeer onstabiele munt door de veel stabielere Amerikaanse dollar. Hiermee zou de gepolitiseerde Centrale Bank van Ecuador, wat een gecorrumpeerd instrument van het bankwezen was geworden en dat diende voor ongecontroleerde zelfverrijking van enkele bankiers, de mogelijkheid ontnomen worden om devaluatie en inflatie te creëren. Een dalende inflatie zou zorgen voor een toename van de investeringen doordat langetermijnplanningen mogelijk zouden worden. Ook de verlaging van de rentes, die uitzonderlijk hoog waren, zou inactief geld vrijmaken voor investeringen en de economie reactiveren. Deze ontwikkelingen zouden leiden tot een stabielere economie die buitenlands kapitaal en buitenlandse bedrijven, waaronder banken, zou aantrekken. Deze zouden de economie moderniseren en oligopolische structuren doorbreken. De werkgelegenheid zou dan toenemen, evenals de economische groei.

Toch is er vooraf niet genoeg onderzoek gedaan naar de impact van dollarisering, er is geen politieke consensus gezocht, de besluitname is ongrondwettelijk geweest, de instituties van Ecuador waren zo zwak dat de dollarisering op een erg ongestructureerde wijze plaatsvond en er is geen geleidelijke ontwikkeling geweest die de bevolking heeft voorbereid op, en begeleid in de meest drastische verandering die de Ecuadoraanse economie heeft ondergaan. De dollarisering was in de eerste plaats een politieke en in de tweede plaats een economische noodgreep, waarvan de gevolgen op de korte termijn zelfs al onzeker waren. Op de lange termijn werden de verwachtingen gebaseerd op het hierboven omschreven neoliberale gedachtegoed, een zelfde soort gedachte als die Ecuador al twee decennia lang domineert in de vorm van de *Structural Adjustment Programs* van het IMF en die het land geen structurele ontwikkeling heeft gebracht.

De situatie op het moment van de dollarisering was als volgt. Ecuador was een land met een grote corruptie in zowel de politieke wereld, als in de daaraan verbonden financiële wereld. Zowel de politiek als de economie werd bepaald door twee machtsblokken: de commerciële en de financiële clan, zonder dat er sprake was van onpartijdige instituties die de belangen van de natie als geheel behartigden. De economische structuur was erg traditioneel en de bijna monopolistische aanbieders bepaalden in veel sectoren eigenhandig de prijzen van hun goederen of diensten zonder bemoeienis van de overheid. De op de olie na grootste inkomstenbron van het land bestond uit de geldzendingen van de migranten, waarvan ongeveer de helft in de provincie van Cuenca terecht kwam. De export bestond naast olie voornamelijk uit primaire producten en ambachtelijke industriële producten, die geholpen door de devaluatietrend van de sucre konden concurreren met het buitenland. Het bankwezen was een jaar voor de dollarisering in grote problemen gekomen en deels failliet gegaan en de Staat had de bevroren schulden van de banken aan het publiek, overgenomen. Door middel van een sterke devaluatie van de sucre tussen de bankcrisis en de dollarisering en een geforceerde devaluatie die uiteindelijk leidde tot de vaste wisselkoers van $\$1 = s/25.000$, werd het mede dankzij de dollarisering mogelijk voor de overheid om de rekeninghouders hun enorm gedevalueerde, bevroren geld terug te gaan betalen.

De dollarisering en de bijbehorende devaluaties zijn daarom te beschouwen als een deel van de oplossing van de bankcrisis, die ten koste ging van overheidsgeld en van de rekeninghouders, terwijl een aantal corrupte bankiers met heel veel gestolen geld naar bijvoorbeeld de VS vloog, waar zijn politiek asiel aangeboden kregen. Toch zijn er ook bankiers die niet aan hun straf voor hetzelfde misdrijf zijn ontkomen.

Voor Ecuador heeft de dollarisering, na een aanvankelijke stijging van de inflatie in 2000, uiteindelijk toch een daling teweeggebracht. Maar ook in de drie jaren die volgden op de dollarisering, was deze hoger dan verwacht. Terwijl de inflatie nationaal gezien in 2002 al onder de 10 procent kwam, was deze in Cuenca meer dan twee maal zo hoog als het nationale gemiddelde. De rentes zijn ook wel gedaald sinds de dollarisering, maar een kredietrente van ongeveer 20 procent is nog steeds geen investeringsimpuls te noemen. Het is de hoogste kredietrente van het Amerikaanse continent.

De import is enorm gestegen sinds de dollarisering, de nationale productie is te duur geworden om te kunnen concurreren met buitenlandse aanbieders die de binnenlandse markt veroveren, terwijl nationale bedrijven in grote getale failliet gaan. Te hoge loonkosten, die onvermijdelijk zijn door de hoge kosten van levensonderhoud, te hoge binnenlandse materiaalkosten en te dure publieke diensten zorgen ervoor dat vooral kleine bedrijfjes niet meer tegelijkertijd kunnen concurreren en winstgevend kunnen produceren. Een resultaat daarvan is een leegloop van het platteland, waar de landbouw te duur is geworden, en de import van primaire producten uit buurlanden. Volgens de statistieken is de export niet substantieel afgenomen sinds de dollarisering, maar volgens meerdere economen en exporteurs hebben de productieve en de exportsector het zwaar te verduren in Ecuador. Verder zijn er naast de investeringen voor de oliepijpleidingen, geen buitenlandse investeringen bijgekomen en is het BNP wel gegroeid, maar niet op basis van expansie van de nationale productie.

De economische crisis van 1999 heeft het laagste nationaal inkomen in het laatste decennium opgeleverd en is macro-economisch gezien het grootste dieptepunt van Ecuador geweest. Daarna zou volgens diezelfde data de economie zich langzamerhand hersteld hebben, maar het nivo van 1997 zou wat betreft het BNP nog niet bereikt zijn in 2003. Toch wijzen inflatiecijfers, armoedecijfers en vooral de indruk en ervaring van de bevolking op een andere realiteit.

De groep die geprofiteerd heeft van de dollarisering bestaat uit het bankwezen, de financiële sector, de importsector, de tussenhandel en de VS. De verliezers van de dollarisering zijn de kleine ondernemers uit de productieve sector, de boeren, de indianen, de exportsector en de informele sector. Het gevolg is dat er een economische en sociale polarisatie heeft plaatsgevonden tussen de economische elite en de rest van de bevolking.

Het provinciestadje Cuenca, dat toch de derde stad van Ecuador is, kan niet als een gemiddelde van Ecuador beschouwd worden wat betreft de impact van de dollarisering. Cuenca is de rijkste stad van het land die al zeker tien jaar te maken heeft met massale emigratie naar voornamelijk New York, waardoor de geldzendingen van migranten een essentieel deel van de inkomsten is voor de stad. Daarnaast heeft Cuenca een hogere inflatie dan andere delen; een verschil wat alleen maar gegroeid is sinds de dollarisering.

Voor de mensen in Cuenca, die in tegenstelling tot de meeste andere Ecuadoranen, via de geldzendingen toch wel gewend waren met dollars om te gaan, bracht de plotselinge dollarisering grote verwarring en onzekerheid met zich mee. Deze onzekerheid, de afronding van de prijzen bij de omzetting van de sucre naar de dollar en de gewoonte van de bevolking om zich tegen inflatie te verdedigen met behulp van grote winstmarges en prijsverhogingen, waren de microfactoren die de prijsstijgingen stimuleerden. De kosten van levensonderhoud werden vooral in Cuenca erg hoog en de loonstijgingen bleven behoorlijk achter bij de inflatie van de basisbehoeften. Over het algemeen spraken de mensen over een verviervoudiging van de prijzen

sinds de dollarisering tot 2003. De primaire levensbehoeften, zoals eten, huur en medische kosten zijn het sterkst in prijs gestegen. Maar ook grond en huizen in de regio van Cuenca zijn volgens verschillende informanten zo duur geworden dat ze vergelijkbaar zijn met de prijzen in de Verenigde Staten. Een gevolg daarvan voor Cuenca is de afname van de geldzendingen die nu net zo goed in de VS geïnvesteerd kunnen worden. Een ander gevolg is de afname van het budgettoerisme, dat het dure Ecuador mijdt.

Aangezien vooral de basisproducten en -diensten in prijs gestegen zijn als gevolg van die dollarisering, is de lage klasse in een zeer benauwde situatie terechtgekomen. Aanvankelijk stegen de inkomsten voor een deel van de lage klasse wel ten tijde van de dollarisering, maar daarna gingen ze over het algemeen achteruit. Vooral sinds de laatste helft van 2002, zijn de inkomsten volgens alle informanten verminderd. Het grootste probleem is dat zij in hun handelsactiviteiten de verhoogde kostprijs van hun producten slechts gedeeltelijk kunnen doorberekenen naar de klanten, omdat de koopkracht van het grootste deel van de bevolking in zijn geheel verslechterd is.

De lage klasse ziet zich vaak genooddaakt om leningen aan te gaan om in hun levensonderhoud te voorzien. De rentes van kredieten zijn enorm hoog, tussen de 18 en 20 procent bij een bank en nog veel hoger bij particuliere crediteuren. Aangezien de inkomsten zo tegenvallen, komen zij steeds dieper in de schulden en dreigen in veel gevallen hun onderpand, in de vorm van hun huis, of van een meestal geërfd stuk grond kwijt te raken. De dreiging die daar vanuit gaat creëert een permanente crisissituatie. Deze stress mag in geen geval leiden tot ziekte want dat zou onherstelbare schade aanrichten bij de financiële situatie van het huishouden. Kinderen treden op steeds jongere leeftijd toe tot de arbeidsmarkt en slechts een deel van hen krijgt nog de kans om de middelbare school af te maken. Een andere belangrijke impact voor de lage klasse is de veel massaler geworden emigratie. Die kan gezien worden als een ontsnapping aan de uitzichtloosheid. In het merendeel van de gevallen gaat het om illegale emigratie, die zeer kostbaar, onzeker en risicovol is. En voor de betaling van die kosten is vaak jarenlange arbeid nodig in het emigratieland. Ondertussen valt het gezin meestal permanent uit elkaar.

De middenklasse is van alle economische klassen het sterkst achteruitgegaan, door de combinatie van de bankcrisis en de dollarisering. De bankcrisis beroofde hen geheel of gedeeltelijk van hun spaargeld en van de verwachte rente, waarvan velen een groot deel van hen de consumptie financierde. Hun buffer en investeringsmogelijkheden verdwenen daarmee en vervolgens maakte de dollarisering het leven zo duur, dat veel middenklassegezinnen afgleden naar de lage klasse, of met moeite hun maatschappelijke positie konden handhaven. Net als de lage klasse hadden zij veel last van de steeds zwakker wordende markt, de verminderende geldomloop in Cuenca en de schijnbaar willekeurige huurstijgingen, tot soms wel 100 procent in één jaar.

Toch waren er ook middenklassegezinnen die er niet op achteruit zijn gegaan. De gezinnen die het meeste kans hadden om geen schade op te lopen door de dollarisering, waren vaak in het bezit van een eigen huis, of beschikten over voorkennis over de bevrozing van de banktegoeden, waardoor zij zich hadden kunnen wapenen, of zij hadden een bedrijfje dat met geïmporteerde materialen produceerde, of men was in staat om de verhoogde kostprijs van hun producten door te berekenen aan de klanten. Het was een voordeel als het product een basisproduct was, maar ook dat was geen garantie.

De sociale impact van de middenklasse varieerde meer dan die van de lage klasse. De meeste gezinnen konden hun positie in de middenklasse nog wel handhaven, maar moesten alle luxe die ze zich vroeger permitteerden, zoals vakanties aan de kust, uiteten en het geven van feesten, achterwege laten. Er waren ook gezinnen die geen toekomst meer zagen in Ecuador en serieuze plannen maakten om te gaan emigreren.

De hoge klasse is het enige segment van de samenleving waarbinnen een gedeelte enorm

geprofiteerd heeft van zowel de bankcrisis als de dollarisering. Vooral bankiers, financiers, importeurs, groothandelaren en grote industriëlen zijn erop vooruit gegaan. Vooral corruptie en fraude in de vorm van voorkennis over de bevrozing van tegoeden en invloed in de politieke besluitvorming, heeft hun de 'winnaars' van de dollarisering gemaakt. Toch zijn er ook 'verliezers' van de dollarisering onder de hoge klasse, zoals exporteurs van arbeidsintensieve producten, zoals panamahoeden, de traditionele landadel, industriëlen die een arbeidsintensief productieproces gebruiken. Maar toch is het merendeel van de hoge klasse in staat om zich aan te passen aan de nieuwe situatie. Een deel van de hoge klasse, dat er wel op achteruit is gegaan, gebruikt kredieten om de façade van hun luxe leefstijl op te kunnen houden.

De impact van de dollarisering op de hoge klasse blijft grotendeels beperkt tot de economische impact. Wel was hun gevoel van veiligheid in Cuenca behoorlijk achteruitgegaan door de enorme toename en de verharding van de criminaliteit sinds de dollarisering. Tevens werd er bezuinigd op verre reizen, auto's en kostbare hobby's.

Er is dus sprake geweest van economische en sociale polarisatie als gevolg van de dollarisering van Ecuador, met een belangrijke rol voor de bankcrisis die daaraan voorafging. Daarbij zijn de lage klasse en middenklasse grotendeels afgezaakt en heeft de hoge klasse hoofdzakelijk kunnen profiteren. Aangezien de dollarisering vooral een grote prijsstijging van de basisproducten heeft teweeggebracht is vooral de koopkracht van de onderste lagen van de bevolking aangetast.

Waar Portes (2003) al had opgemerkt dat het neoliberale beleid gedeeltelijk verantwoordelijk was voor de economische en sociale polarisatie die vanaf de jaren '90 plaatsvond, is in deze scriptie gebleken dat de dollarisering een continuering is van die polarisatie. De lage klasse, het grootste deel van de middenklasse en een klein deel van de hoge klasse zijn in behoorlijk verslechterde omstandigheden beland en het andere deel van de hoge klasse heeft zich enorm verrijkt.

Bibliografie:

Acosta, Alberto e.a. 2000. *Dolarización: informe urgente*. Uitgave van ILDIS en Abya-Yala/UPS. Quito, Ecuador; 2000.

Alami, Tarik H., 2001. "Currency substitution versus dollarization - a portfolio balance model". Uit: *Journal of policy modelling: a social science forum of world issues*, 2001) vol.23, afl.4, p.473.

Andries, Jean Paul 2000. "De inheemse beweging in Ecuador". Uit: *Vergeten volken*, jaargang 9 nr. 50, maart 2000, (p.7-14).

Bahr, Jurgen 1988. *Wohnen in lateinamerikanischen Städten*. Heruitgave van Geografisch instituut van de Universiteit van Kiel, band 68

Beckerman, Paul 2001. "Tema central - La vía ecuatoriana hacia la dolarización". Uit: *Nueva Sociedad*, vol 172, 2001, (p.111-124).

Bogetic, Zeljko 2000. "Official dollarization: current experiences and issues" Uit: *Cato Journal*, 2000, vol.20, afl.2 (1-9) p.179.

Calcagno, Alfredo en Manuelito, Sandra, 2001. *La convertibilidad argentina: ¿un antecedente relevante para la dolarización de Ecuador?* Santiago de Chile: NU (43p.)

Carrasco, Carlos Marx 2001. *Dolarización: un camino de espinas y espejismos*. Uitgave van SAPRIN en IEDECA. Cuenca, Ecuador; 2001.

Guidotti, Pablo 1992. *Dollarization in Latin America*.

Hentschel, Jesko en Lanjouw, Peter 1996. *Constructing an indicator of consumption for the analysis of poverty: principles and illustrations with reference to Ecuador*. Washington DC: World Bank, working papers LSMS no.124 (40p.).

Hermes, Niels; Lanjouw, 2000. "Dollarisering - Dollarisering in Latijns-Amerika". Uit: *Tijdschrift voor Politieke Economie*, vol 23 aflevering1, 2000, (p.82-101).

Jong, Maarten Jan de, 1993 *De overdracht van armoede: gezin, onderwijs en arbeidsmarkt*, De Lier: Academisch Boeken Centrum.

Melvin, Michael 1988. "The dollarization of Latin America as a market enforced monetary reform: evidence and implications" Uit: *Economic Development and Cultural Change*. Vol.36 (1988), afl.3 (april), p.543.

Peek, Peter 1980. *Urban poverty, migration and land reform in Ecuador*.

Portes, Alejandro 1985. "Latin American class structures: Their composition and change during the last decades". Uit: *Latin American Research Review*. (1985) afl.3, p.7-35.

Portes, Alejandro; Hoffman, Kelly 2003. "Latin American Class Structures: Their Composition

and Change during the Neoliberal Era”. Uit: *Latin American Research Review*, vol.38 (2003), afl.1, pag. 41.

Preston, David 1998. “Livelihood strategies in the Cordillera of Luzon”. Uit: *Tijdschrift voor economische en sociale geografie*, vol.89 (1998), afl.4, p.371-383.

Preston, David 1994. “Rapid household appraisal: a method for facilitating the analysis of household livelihood strategies”. Uit: *Applied geography: an international journal*, vol.14 (1994), afl.3, p.203-213.

Rakodi, Carol, 1999. “A Capital Assets Framework for Analyzing Household Livelihood Strategies: Implications for Policy”. Uit: *Development Policy Review*, vol.17 (1999), afl.3, p.315.

Vos, Rob 2001. “Is er een optimaal wisselkoersregime voor ontwikkelingslanden?: Dollarisering in Latijns-Amerika” Uit: *International Spectator*, vol 55, aflevering 2, 2001, (p.79-84).

Vos, Rob 2000. *Economic liberalization, adjustment and poverty in Ecuador 1988-1998*. Den Haag: Institute of Social Studies, working papers. (58p.)

Zoomers, A. 1999. *Linking livelihood strategies to development*. Amsterdam.

Internetbronnen:

<http://www.comunidadandina.org/ingles/document/ecuadollar.htm> (24-4-2002) *Dollarisation in Ecuador: a definite step toward a real economy*. Door: Dr. Carlos J. Emanuel Minister van Financiën van Ecuador, februari 2002 (9p)

<http://www.jubilee2000uk.org/analysis/articles/schuldt.htm> (16-5-2002) *Latin American official dollarization: political economy aspects*, Door: Jurgen Schuldt, 2000 (17p).

http://www.rnw.nl/informarn/html/act000179_ecuador.html (21-6-2002) *¿Ecuatorianos por la dolarización?* Door: Raúl López, 2000. Radio Nederland Wereldomroep.

<http://www.papers.nber.org/papers/w8838.pdf> (15-5-2002). *Dollarization: Analytical Issues*. Door: Roberto Chang, Andrés Velasco, maart 2002 (23p). Uitgave van: National Bureau of Economic Research, Cambridge, Verenigde Staten.

<http://www.papers.nber.org/papers/w8671.pdf> (15-5-2002). *Dollarization, Inflation and Growth*. Door: Sebastian Edwards, december 2001. Uitgave van: National Bureau of Economic Research, Cambridge, Verenigde Staten.

<http://www.papers.nber.org/papers/w8274.pdf> . *Dollarization and economic performance: an empirical investigation*. Door: S. Edwards. Uitgave van: National Bureau of Economic Research, Cambridge, Verenigde Staten.

<http://members.density.com/sgrimle/numisphily/dollarization/dollarization.html#fmi> (24-4-2002). *Dollarization in Ecuador / Dolarización en el Ecuador*

<http://www.landenweb.com/l.cfm?LandID=108&ECUADOR> (8-3-2002)

<http://www.buza.nl/Content.asp?key=430548&pad=305942,305943,305948#P1252789> (25-3-2002)

<http://www.cedla.uva.nl/60/pdf/boliviacderno.pdf> (2-7-2002) *Livelihood Strategies and Development Interventions in the Southern Andes of Bolivia: Contrasting Views on Development*. Door: E.B. Zoomers.

<http://www.iadb.org/regions/re2/SEPmayofinalMHung.pdf> (26-6-2004) *Situación Económica y Perspectivas: Istmo Centroamericano y República Dominicana*. Door: Banco Interamericano de Desarrollo, Departamento Regional de Operaciones II. Washington DC, mei 2004.

<http://www.geohive.com/cd/link.php?xml=pa&xsl=xs1> (26-6-2004) *Global Statistics: Panama*. Door: Geohive.

<http://www.diplomatie.be/nl/press/expresstelexdetails.asp?TEXTID=14173> (26-6-2004)

<http://www2.oenb.at/workpaper/wp65.pdf> (26-6-2004) Working paper 65: *Dollarization and Economic Performance: What do we really know?* Door: S. Edwards en I. Magendzo. Gepubliceerd door de Oesterreichische Nationalbank, in juli 2002.

<http://users.erols.com/kurrency/basicsup.htm> (26-6-2004) *Basics of Dollarization* Joint Economic Committee Staff Report, Door: Office of the Chairman, Connie Mack. Juli 1999, updated januari 2000.